

**TC
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
CUMHURİYET TARİHİ BİLİM DALI**

1980'DEN GÜNÜMÜZE SENDİKA-SİYASET İLİŞKİSİ, TÜRK-İŞ ÖRNEĞİ

MASTER TEZİ

**Hazırlayan
Levent ALBAYRAK**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Selma YEL**

Ankara - 2006

TC
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
CUMHURİYET TARİHİ BİLİM DALI

1980'DEN GÜNÜMÜZE SENDİKA-SİYASET İLİŞKİSİ, TÜRK-İŞ ÖRNEĞİ

MASTER TEZİ

Hazırlayan
Levent ALBAYRAK

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Selma YEL

Ankara - 2006

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Levent Albayrak'a ait 1980'den Günümüze Sendika-Siyaset İlişkisi,
Türk-İş Örneği adlı çalışma, jürimiz tarafından Cumhuriyet Tarihi Anabilim
Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Üye

Üye

ÖNSÖZ

Sendika-siyaset ilişkisi, bugüne kadar daha çok “Çalışma Hayatı” disiplini içerisinde incelenegelmiştir. Oysa bu ilişki yakın dönem siyasi tarihimiz açısından tarihçilerin de ilgisini çekmiştir. Bu sebeple konunun tarih disiplini içerisinde incelenmesi gerektiğini düşünerek çalışmamıza başladık. Türk-İş bu ilişkinin en merkezinde bir kurum olarak doğrudan dikkatimizi çekti. Dolayısıyla çalışmamızı Türk-İş örneği olarak ele alma ihtiyacı hissettik.

Bu çalışmamızı dört bölüm olarak hazırlamaya çalıştık. Birinci bölümde konuya ilişkin kavramlara açıklamalar getirerek demokratik toplumda gerçekleşen bu ilişkinin daha iyi anlaşılmasını sağlamayı amaçladık. İkinci bölümde konuyu tarihsel bir yaklaşımla ele alarak Türk-İş’in siyasi faaliyetlerini ve bu konudaki yasal düzenlemeleri ortaya koymaya çalıştık. Üçüncü bölümde Türk-İş ve siyaset açısından önemli dönemleri dikkate alarak konuyu dönemler halinde ele almaya gayret ettik. Dördüncü bölümde ise küreselleşmenin sendikal yaşamdaki etkilerini ve Türk-İş’in AB’ye ilişkin görüşlerini incelemeye çalıştık.

Çalışmamıza birçok kişinin katkıda bulunması işimizi oldukça kolaylaştırdı. Özellikle tez danışmanım Doç. Dr. Selma Yel’in telkin ve önerileri, Prof. Dr. Semih Yalçın’ın bu çalışmaya yönelmemde beni cesaretlendirmesi, TBMM ve Türk-İş Kütüphanesi’nin değerli çalışanlarının katkıları, Türk-İş’in kıymetli yöneticileri ve çalışanlarının sağladığı imkânlar, siyasi partilerimizin çalışanlarının katkıları, 2023 Dergisi’nin bana bütün imkânlarını sunması, Yıldırım Koç Beyefendi’nin yardımları ve değerli birikimleri ile yol göstermesi ve daha bir çok dostun destekleri bu çalışmanın vücuda gelmesini sağlamıştır. Hepsine teşekkürü bir borç biliyorum.

Eylül 2006

Levent Albayrak

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
KISALTMALAR.....	v
GİRİŞ.....	vi

BİRİNCİ BÖLÜM

SENDİKA VE SİYASET İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

1.1. DEMOKRASİ.....	4
1.2. ÖZGÜRLÜK.....	8
1.3. SİYASET.....	9
1.4. POLİTİKA.....	10
1.5. SENDİKA.....	12

İKİNCİ BÖLÜM

SENDİKA – SİYASET İLİŞKİSİ VE TÜRK-İŞ

2.1. GENEL OLARAK SENDİKA SİYASET İLİŞKİSİ.....	16
2.2. 1980 ASKERİ HAREKATI ÖNCESİ TÜRK-İŞ – SİYASET İLİŞKİSİ.....	19
2.3. TÜRK-İŞ'İN PARTİLERÜSTÜ POLİTİKASI	24
2.4. TÜRK-İŞ'İN PARTİ KURMA GİRİŞİMLERİ.....	26
2.5. SENDİKALARIN SİYASİ FAALİYETLERİ İLE İLGİLİ YASAL DÜZENLEMELER	32
2.5.1. Sendikaların Faaliyetleri.....	33

2.5.2. T.C. 1982 Anayasası.....	34
2.5.3. 2821 Sayılı Sendikalar Kanunu.....	35
2.5.4. 4277 Sayılı Kanun.....	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1980 SONRASI TÜRK-İŞ – SİYASET İLİŞKİSİ

3.1. 1980 – 1983 DÖNEMİ.....	41
3.1.1. Türk-İş'in Askeri Yönetime Desteği.....	41
3.1.2. T.C. 1982 Anayasası Hazırlık Çalışmaları.....	45
3.2. 1983 – 1991 DÖNEMİ.....	47
3.2.1. A-1983 Seçimleri.....	47
3.2.2. Özal Dönemi.....	49
3.2.2.1. 1987 Referandumu.....	51
3.2.2.2. 1989 Bahar Eylemleri.....	55
3.3. 1991 – 2002 DÖNEMİ.....	56
3.3.1. 1991 Seçimleri.....	58
3.3.2. Türk-İş'in 16. Genel Kurulu ve Yeni Bir Dönem.....	61
3.3.3. 1995 Yılı Eylemleri ve Türk-İş 17. Genel Kurulu.....	68
3.3.3.1 1995 Toplu Sözleşme Süreci.....	68
3.3.3.2. Türk-İş'in 17. Genel Kurulu.....	72
3.3.4. 1995 Genel Seçimleri ve Koalisyon Hükümetleri.....	73
3.3.5. 1999 Genel Seçimleri, DSP-MHP-ANAP Koalisyon Hükümeti ve Türk-İş'in 18. Genel Kurulu.....	75
3.3.6. Türk-İş'in İçinde Olduğu Oluşumlar.....	77

3.3.6.1. Beşli Girişim.....	78
3.3.6.2. Emek Platformu.....	86
3.3.6.3. Ekonomik ve Sosyal Konsey.....	88
3.4. 2002 VE SONRASI.....	89
3.4.1. 2002 Seçimleri.....	89
3.4.2. Ak Parti Dönemi.....	90

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME, AB POLİTİKALARI VE TÜRK-İŞ

4.1. KÜRESELLEŞME VE TÜRK İŞÇİ HAREKETİ.....	97
4.1.1. Küreselleşme Sürecinin Getirdiği Değişimlerin İşçi Hareketine Etkileri.....	98
4.1.2. Özelleştirmelerin Sendikal Hayata Etkileri.....	100
4.2. AB VE TÜRK-İŞ.....	103
SONUÇ.....	109
KAYNAKÇA.....	111
EK -1.....	119
EK -2.....	131
EK -3.....	156
EK -4.....	168
EK -5.....	184
ÖZET.....	201
ABSTRACT.....	203

KISALTMALAR CETVELİ

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AK Parti	: Adalet ve Kalkınma Partisi
AP	: Adalet Partisi
AT	: Avrupa Topluluğu
BASS	: Banka ve Sigorta İşçileri Sendikası
BBP	: Büyük Birlik Partisi
Belediye-İş	: Türkiye Belediyeler ve Genel Hizmetler İşçileri Sendikası
BİF	: Belediye İşçileri Sendikası
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
Çimse-İş	: Türkiye Çimento, Seramik, Toprak ve Cam Sanayi İşçi Sendikası
ÇP	: Çalışanlar Partisi
Demiryol-İş	: Türkiye Demiryolu İşçileri Sendikası
Deri-İş	: Türkiye Deri İşçileri Sendikası
DİSK	: Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
Dok Gemi-İş	: Türkiye Liman, Dok ve Gemi Sanayi İşçileri Sendikası
DSP	: Demokratik Sol Parti

DYP	: Doğru Yol Partisi
ETUC	: Avrupa Sendikalar Konfederasyonu
FP	: Fazilet Partisi
Genel Maden-İş	: Genel Maden İşçileri Sendikası
Haber-İş	: Türkiye Posta, Telgraf, Telefon, Radyo ve Televizyon İşçileri ve Hizmetlileri Sendikası
Hak-İş	: Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu
Hava-İş	: Türkiye Sivil Havacılık Sendikası
HP	: Halkçı Parti
ILO	: International Labour Organisation (Uluslararası Çalışma Örgütü)
IMF	: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
Kamu-Sen	: Kamu Sendikaları Konfederasyonu
Kauçuk-İş	: Kauçuk ve Plastik Sanayi İşçileri Sendikası
KESK	: Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsü
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
Koop-İş	: Türkiye Kooperatif ve Büro İşçileri Sendikası
Kristal-İş	: Cam, Çimento, Seramik ve Toprak Sanayi İşçileri Sendikası
M.	: Madde
M.Ö.	: Milattan Önce
Maden-İş	: Türkiye Maden İşçileri Sendikası
MDP	: Milliyetçi Demokrasi Partisi
Memur-Sen	: Memur Sendikaları Konfederasyonu
MGK	: Milli Güvenlik Konseyi
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MP	: Millet Partisi

MSP	: Milli Selamet Partisi
MÜSİAD	: Müstakil İşadamları Derneği
Orman-İş	: Türkiye Orman İşçileri Sendikası
Petrol-İş	: Türkiye Petrol Kimya Lastik İşçileri Sendikası
RP	: Refah Partisi
s.	: Sayı
Sağlık-İş	: Türkiye Sağlık İşçileri Sendikası
SDP	: Sosyal Demokrasi Partisi
SEKA	: Türkiye Selüloz ve Kağıt Fabrikaları A.Ş.
SHP	: Sosyal Demokrat Halkçı Parti
SSK	: Sosyal Sigortalar Kurumu
Şeker-İş	: Türkiye Şeker Sanayi İşçileri Sendikası
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TÇP	: Türkiye Çalışanlar Partisi
Teksif	: Türkiye Tekstil Örme ve Giyim Sanayi İşçikleri Sendikası
TESK	: Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu
TGS	: Türkiye Gazeteciler Sendikası
TİP	: Türkiye İşçi Partisi
TİSK	: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
Toleyiş	: Türkiye Otel, Lokanta, Eğlence, Yerleri Sendikası
Toreyis	: Türkiye Otel, Restoran vb. Eğlence Yerleri İşçileri Sendikası
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
TTK	: Türkiye Taşkömürü Kurumu
TÜHİS	: Türk Ağır Sanayi ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası

Türk-İş	: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
Türk-Sen	: Kıbrıs Türk İşçi Sendikaları Federasyonu
YDP	: Yeniden Doğuş Partisi
Yol-İş	: Türkiye Yol, Yapı, İnşaat İşçileri Sendikası
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurumu
YSE-İş	: Köy, Yol, Su, Elektrik İşçileri Sendikası
YTP	: Yeni Türkiye Partisi

GİRİŞ

Sağlıklı demokrasiler ancak ve ancak tepki mekanizmalarının doğru çalışması ile oluşabilmektedir. Gelişmekte olan demokrasilerde mesleki kuruluşlar toplumun sivil toplum talebini önemli ölçüde karşılayarak tepki mekanizmalarını harekete geçirebilmektedirler. Özellikle sendikalar mesleki bir kuruluş olarak sivil inisiyatif misyonunu elinde bulundurmakta, iktidar üzerinde baskı unsuru olarak çok önemli bir görev icra etmektedirler. Bu görev yasal dayanakları olduğu sürece meşruluk kazanmasına rağmen, zaman zaman iktidar ile sendikalar arasında yasaların dışına çıkılan tartışma ve eylemlerde kendisini gösterebilmektedir.

Endüstri toplumuna geçişte oldukça yavaş kalan Türkiye, endüstri toplumuna ait bir kültür olan sendikal kültüre alışmakta da zorlanmıştır. Sendikal hakların zaman zaman kesintiye uğraması toplumda bu kültürün oluşmasını da doğal olarak yavaşlatmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun XVIII. Yüzyılın sonlarına doğru Batı'da gerçekleşen sanayi devrimine kayıtsız kalması, işçi sınıfının oluşmasını ve bu yönde bir örgütlenmenin de olmasını engellemiştir. 1886 yılında kurulan Ameleperver Cemiyeti ve 1894 yılında kurulan Osmanlı Amele Cemiyeti'nde bir işçi örgütü olmaktan uzaktır. XIX. Yüzyılın sonlarına doğru İngiltere ve Fransa gibi ülkelerde milyonlarca işçi sanayi kuruluşlarında istihdam edilirken, Osmanlı İmparatorluğu'nda özellikle ordunun silah ve giyecek ihtiyacını karşılamak amacı ile kurulan fabrikalarda az sayıda işçi çalıştırılıyordu. Bütün çabalara rağmen II. Meşrutiyet sonrası da sanayileşme de başarı sağlanamamış, 1915 yılında yapılan sanayi sayımında 264 sanayi kuruluşu veya işletmede ile yalnızca 15 bin civarında işçi çalıştığı görülmektedir.

İşgal döneminde İstanbul'da sosyalist eğilimli işçi örgütlenmelerinin olduğu görülmekte, onlar da işgalcilere verdikleri destekleri ile bilinmektedir.

Cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte işbirlikçi sayılan işçi örgütlerinin el değiştirmesi için yoğun çaba sarf edilmiştir. Ancak 1925 yılında Takrir-i Sükun Kanunu ile örgütlenme faaliyetlerinin önün kesilmiş, 1946 yılında çıkarılan Cemiyetler Kanunu ile sendikacılık varlığını hissettirmeye başlamıştır.

6-7 Eylül 1952 yılında 1. Genel Kurulu'nu yaparak her geçen gün işçi üzerinde varlığını hissettiren Türk-İş, varlığını ve kişiliğini asıl olarak 1961 Anayasa'sının verdiği özgürlük ortamında güçlendirmiştir.

1980 sonrası küreselleşme olgusunun sendikal hayatı olumsuz etkilediği muhakkaktır. 1980 Askerî Harekatı ile oldukça büyük darbe yiyen sendikal hareket, daha sonra kamudaki çalışan sayısının gittikçe azalması ve özelleştirmelerle büyük bir darbe daha yemiştir.

Bütün dünyada sendikalar küreselleşme olgusu ile birlikte girilen yeni döneme göre pozisyon belirlerken, Türk Sendikacılığı bunda pek başarılı olamamıştır. Bunun müsebbibi olarak yalnızca sendikal aktörleri göstermek yerine siyasal aktörleri de sorumlu tutmak yerinde olacaktır. Aynı şekilde siyasal yozlaşmada da bir sivil toplum kuruluşu olan sendikaların sorumluluklarını ortaya koymak gerekecektir. İşte bu sebeple sendika-siyaset ilişkisi karşılıklı sorumlulukların sorgulanması bakımından da önem arz etmektedir.

1982 Anayasası sendikaların siyasi faaliyetlerine büyük yasak ve kısıtlamalar getirmiştir. 1980 Askerî Harekatı sonrası bir süre askıya alınan demokratik parlamenter rejim, 1983'te yapılan Parlamento Seçimleriyle yeniden işlerlik kazanmıştır. Ancak, Anayasa ve Sendikalar Kanunu ile sendikalara getirilen geniş kapsamlı siyaset yasağı, gerek ILO'nun, gerekse sendikaların daima gündeminde olmuştur. Sendika-siyasi parti ilişkilerine kısıtlama getiren Anayasa'nın 52. maddesinin tamamı ve 69. maddesinin ikinci fıkrası ancak 1995 yılında kaldırılabilmiştir. 2821 sayılı Sendikalar Yasası'nın 57. maddesindeki yasaklar ise Anayasa uyum yasalarının yürürlüğe girdiği Haziran 1997'ye kadar sürmüştür.

Sendika-siyasi parti ilişkisi, büyük ölçüde her ülkenin çalışma ilişkilerini düzenleyen hukukî mevzuatına, siyasî rejiminin niteliğine, tarihi ve kültürel şartlarına, sendikaların siyaset yapabilme özgürlüklerine göre şekillenir. Bazı ülkelerin sendika-siyasî parti ilişkilerinde yasal olarak sınırsız bir serbesti varken, bazı ülkelerinkinde çeşitli engeller vardır. Bu nedenle sendika-siyasî parti ilişkisinin boyutu, ülkeden ülkeye değişiklik gösterebilmektedir.

Türk sendikal hayatının en önemli ve en güçlü kuruluşu olan Türk-İş, siyasi partilerle olan ilişkilerinde daima partilerüstü politika sürdürmeye çalışmış ancak, siyasetten hiçbir zaman kendisini soyutlama düşüncesinde olmamıştır. Parlamenter demokrasiye inanan Türk-İş'in, sorunların çözümünde daima iktidarla iyi ilişkiler sürdürme gayreti içinde olduğu görülürken, zaman zaman siyasî iktidara karşı etkin bir politika sürdürdüğü görülmektedir. İşte bu ilişkiler, incelememizin temelini oluşturacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SENDİKA VE SİYASET İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

Demokratik toplumda bütün gruplar teşkilatlanma (örgütlenme) hakkına, işçiler ve işverenler sendikalar kurma ve bu sendikalar yöneticiler seçme hakkına sahiptirler. Ayrıca bütün çıkar gruplarının hepsi teşkilatlanma, davalarını savunmaya yetkilidirler. Demokratik olmayan toplumlarda ise hiçbir çıkar grubunun örgütlenmeye, haklarını korumaya, hakkı yoktur. Demokratik toplumlara Batı Toplamlarını, demokratik olmayan toplumlara ise eski Doğu Avrupa ve Sovyet Bloğu ülkelerini örnek verebiliriz (¹).

Çıkar grupları kendi üyelerinin menfaat ve çıkarlarını değişik yollarla koruyabilmektedirler. Kamusal makamlar için adayları desteklemek, izlenecek siyaset ve politikaları tartışmak yukarıda ifade ettiğimiz değişik yollardan sadece bir kaçıdır. Çıkar gruplarına örnek olarak işçi sendikaları, işveren dernekleri, hayır örgütleri, kişisel ve çevresel komşuluk grupları verilebilir. Ancak bu çıkar grupları faaliyetlerini demokratik bir toplumda, demokrasinin bütün kurumları ile var olduğu, siyaset yapabilme özgürlüklerinin bulunduğu ortamlarda gerçekleştirebilme şanslarına sahiptirler.

1.1. DEMOKRASİ:

¹ Raymond ARON: Demokrasi ve Totalitarizm, Çev. Vahdi Hatay, (İstanbul, 1976), 12.

İlk defa M.Ö. beşinci yüzyılda Atina Polisinde görülen ve açıktan açığa tartışılan demokrasi, bir çok merhale ve değişikliklerden geçmiş, bu geçiş esnasında farklı görünümeler almıştır ⁽²⁾.

“Demokrasinin herkesin kabul edeceği bir tanımı da yok. Herkes kendine göre tanımlıyor demokrasiyi. Ancak öyle temel kurallar var ki: bu kurallara uyulmadığı zaman demokrasiden söz etmek mümkün de değil” ⁽³⁾.

Demokrasi, kişilerin, grupların, sınıfların v.b. kitle örgütlerinin kedilerini ilgilendiren ya da ilgilendirecek konular hakkında alınacak kararların alınmasına (oluşumuna) katılmalarıdır ⁽⁴⁾.

Demokrasinin tam bir tanımını yapmak, yapılmış olduğunu kabul etmek mümkün değildir. Demokrasi terimi Yunancadaki “demos” ve “krotos” sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelir ve halkın yönetimi demektir ⁽⁵⁾.

“Fakat bazı demokrasilerde bir lider kişiliği ön plana çıkarabilir ki, bu durumda devlet biçimi herhangi bir zarar görmemesine rağmen demokratik yasadan uzaklaşır. Bu durumda “Lider Demokrasiden” söz edilir” ⁽⁶⁾.

Joseph Dunner’in hazırlamış olduğu “Siyaset İli Sözlüğünde demokrasi şöyle tanımlanmaktadır: “Demokrasi halkın direkt olarak ya da temsilciler yoluyla kendini yönetmesidir.” Jack C. Plano ve Milton Greenberg tarafından hazırlanan, “Amerikan Siyaset İlimi Sözlüğü’nde demokrasi konusunda şu açıklamalar var.” Demokrasi; siyasal iktidarın halk tarafından kullanıldığı bir yönetim biçimidir ⁽⁷⁾.

Demokrasi bir dünya görüşü, düşünce, aslında bir ideal ve bir yaşam biçimi, hatta bunlardan da önemlisi, bir yönetim biçimidir ⁽⁸⁾.

“Demokrasi, hükümetlerin özgürlüğe müdahalesini mümkün olduğu kadar azaltan bir yoldur” ⁽⁹⁾.

² Leslie LİPSON: Demokratik Uygarlık, Çev. H. Günalp ve T.Alkan, (Ankara, 1984), 3.

³ Toktamış ATEŞ: Demokrasi (Ankara, 1994), 9.

⁴ Toktamış ATEŞ: a.g.e., 11.

⁵ Toktamış ATEŞ: a.g.e., 116.

⁶ Toktamış ATEŞ: a.g.e., 116.

⁷ Toktamış ATEŞ: a.g.e., 116

⁸ Toktamış ATEŞ: a.g.e., 117

⁹ Bertnard RUSSELL: Siyasal İdealler, Cev. Mehmet Harmancı (İstanbul, 1974), 28.

Günümüzde farklı sınıai toplumlarını karşılaştıran bir kimse, her sınıai toplumun kendi nev-i şahsına münhasır karakteristiklerinin, uygulanan politikaya bağılı olduğunu görecektir. Bu farklılık ise Alexis Tocqueville'in bir fikrini insanın aklına getirmektedir; “modern toplumların hepsi demokratiktir, yani şart ve kişisel hal ayrımlarının giderek ortadan kalkmasını sağlarlar; yalnız, bu toplumlar ya zorba veya zalim bir biçimde, ya da liberal bir biçimde açık olurlar” ⁽¹⁰⁾.

Günümüzde dünyanın hemen hemen her yerinde kendilerinin demokratik bir toplum olduğunu söyleyen toplumlar vardır. Bunların çoğu sözde demokratiktirler. Raymond Aron bunu şu cümlesinde bunu şöyle izah ediyor: “Bir çok ve karmaşık toplumlarda, halk için hükümetler vardır da halk tarafından yönetilen hükümetler yoktur” ⁽¹¹⁾.

Demokrasi evrensel bir sistemdir. Dünyanın her yerinde ve her zaman uygulanabilme niteliğine sahip bir rejimdir. “Demokrasi çok çeşitli sınıai ve tarımsal, gelişmiş ya da ilkel zengin ya da fakir, ekonomilerle birlikte yaşamıştır. İzlanda, Norveç veya Yeni Zelanda kadar küçük ülkelere ya da kudretinin ve ihtişamının doğrusundaki İngiltere'ye uyarlanabilmiştir. Kültürel açıdan, İsveç ve Danimarka gibi dil ve dinde türdeş olan topluluklarda da, Kanada ve İsviçre gibi çeşitlilik taşıyanlarda da sergilenebilmiştir” ⁽¹²⁾.

Siyaset, bir toplumdaki kaynak paylaşımı için yapılan çabaları anlatır. Eğer bu paylaşım kavgası örgütlü bir şekilde ve özgürlük içinde yapılırsa bunun adına demokrasi denilmektedir ⁽¹³⁾.

Demokrasinin yüzlerce tanımı yapılmıştır. Bunların içinde en iyi tanımı Winston Churchill yapmıştır: “Demokrasi diyor Churchill” berbat bir rejimdir. Ama rejimlerin en az berbat olanıdır” ⁽¹⁴⁾.

“Demokrasinin temel kuramı tek bir insanın elinde toplanan yetkinin yarattığı kötülüklerin yok edilmesi için, yetkinin bütün halk arasında yayılmasıdır. Fakat demokrasideki bu yayılma ancak seçmenlerin ortadaki

¹⁰ Raymond ARON: a.g.e., 15.

¹¹ Raymond ARON: a.g.e., 41.

¹² Leslie LIPSON: a.g.e., 4.

¹³ Mehmet GÖK: Demokratik Toplumda Sendika Siyaset İlişkisi (Yük.Lis.Tezi) (Ankara, 1994),6.

¹⁴ Toktamış ATEŞ: a.g.e., 9.

sorunlara ilgi göstermeleri çapında etkilidir. Herhangi bir sorun kendilerini ilgilendirmedeği zaman, seçmenler yönetimi denetlemeye çalışmazlar ve gerçek yetkide böylece memurların eline geçer” (15).

Çağdaş demokrasilerde temel faktör, insan, dolayısıyla seçmenlerdir. Demokrasilerin başarılı olup olmaması seçmenin ilgi, destek ve tepkisiyle doğru orantılıdır. Çağdaş demokrasilerdeki kötülüklerin başlıca kaynaklarından birisi de, seçmenlerin, ortaya çıkan sorunların çoğu ile doğrudan ve gerçek ilgilerinin olmamasıdır (16).

“Kimileri demokrasiyi bireycilik ile bir tutarken kimileri de kamu yararı, azınlık hakları ya da çoğunluk yönetimi ile bir tutmaktadır. Dolayısıyla demokrasinin doğasını öğrenmenin yolu, demokratik bir felsefeye dayanabilecek çok sayıdaki yorumu ve demokratik bir devlet aygıtının inşasına yarayacak yine çok sayıdaki projenin gözlenmesi ve değerlendirilmesidir. Dolayısıyla yalnızca demokratik olan ve olmayan sistemler arasında değil, demokrasilerin kendi arasında da karşılaştırmalar yapılmalıdır. Bu yolla, demokrasinin evrim sürecinde ne ölçüde değiştiği ve ne ölçüde süreklilik ve tutarlılık gösterdiği ile özünden yitirmeden ne ölçüde değişebileceği ve özün tam olarak ne olduğu anlaşılacaktır” (17).

Meydan Larousse demokrasiyi şöyle tanımlamaktadır. “Halkın kendi kendini yönetmesi. Bir yönetim düzeninde halk iradesinin ağır basması veya yönetimin halk tarafından denetlenmesi” (18).

Büyük Larousse sözlük ve Ansiklopedisi ise demokrasiyi şöyle tanımlamaktadır. “Egemenliğin halktan kaynaklandığı yönetim biçimi, siyasal sistem. Bu yönetim biçimine sahip devlet, çeşitli kademelerde, belirlenen görevleri yerine getirecek kişilerin görüşlerinin dikkate alındığı bir kurum, bir grup, vb. içinde kurulan ilişkiler sistemi. Bir kurum, bir topluluk içerisinde kişilerin karşılıklı hak ve özgürlüklerinin varlığına dayanan yaşam biçimi” (19).

¹⁵ Bertnard RUSSELL: a.g.e., 66.

¹⁶ Bertnard RUSSELL: a.g.e., 45.

¹⁷ Leslie LİPSON: a.g.e., 45.

¹⁸ MEYDAN LAROUSSE, Büyük Lügat ve Ansiklopedi, c. 3, 514.

¹⁹ BÜYÜK LAROUSSE, Sözlük ve Ansiklopedi (İstanbul, 1987), c.5, 3006.

1.2. ÖZGÜRLÜK

Özgürlük demokrasinin temel prensip olarak kabul tetiği ve sistemini bunun üzerine kurduğu sübjektif bir kavramdır. Özgürlük tanımlanması güç bir olgudur. Tanımlanması güç bir olgudur; çünkü kavram olarak sübjektiftir ve tarihsel süreç içinde yer ve zamana bağılı bir şekilde sürekli değişmiş ve gelişmiştir.

Aslında özgürlük iki türlü düşünölmelidir. Önce bireyin devletle olan ilişkileri açısından özgürlük ele alınıp incelenebilir; daha sonra bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerinde karşılıklı duydukları hoşgörü, gene o topluluğun özgürlüğünün sınırlarını çizerek” (20).

Özgürlük insanların kendi kendini yönetmesini öngörür, fakat diğer insanların işlerine karışmayı asla öngörmez. En yüksek özgürlük derecesi hiçbir zaman şiddetle, anarşi ile elde edilen özgürlük değildir, olamazda (21).

Her ne kadar demokrasilerin temel şartı, olarak özgürlük görölse de aslında hiçbir toplum üyelerinin hepsine hatta hiçbirine özgürlüklerinin hepsini sınırsız olarak vermez. “Toplumun, toplum yaşantısının bir bedeli vardır. Ancak bunun saptanması ve sınırlarının belirlenmesi önemli bir konudur. Zaten demokrasinin en zor işlevlerinden birisi, özgürlüğün özünü zedelemeyen, toplum yaşantısını mümkün kılacak şekilde sınırlamalara gitmektedir”(22). “Bir kısım insanlar diğerlerine kötölük yapmak istedikleri sürece tam bir özgürlükten, söz edilemez. Çünkü ya kötölük yapma arzusu bastırılmalı, ya da kurbanlar acı çekmeye bırakılmalıdır. İşte bu nedenle, kişilerin ve toplumların kendi işleri konusunda sonsuz özgürlükleri olması gereği yanında, diğerleri ile olan ilişkilerinde asla tam bir özgürlükleri

²⁰ Toktamış ATEŞ: a.g.e., 129

²¹ Bertnard RUSSELL: a.g.e., 26.

²² Toktamış ATEŞ: a.g.e., 132.

olmamalıdır. Kuvvetliye zayıfı ezmesi için özgürlük tanımak, dünyada en zengin bir özgürlüğü tanıma yolu değildir” (23).

Sınırlandırılmayan bir özgürlük, mülkiyette ve zor kullanmanın mümkün olduğu her şey de anarşi ve adaletsizlik doğurur (24).

1.3. SİYASET

Siyaset farklı şekillerde tanımlanabilen, farklı anlamlara sahip bir kavramdır. Devlet işlerini yürütme ve düzenleme sanatına siyaset dendiği gibi ayrıca sanatsal ilgili özel görüş veya anlayışa da siyaset denmektedir (25).

“Dilimizdeki siyaset sözcüğü de, Arapçadaki hayvan terbiye etmek anlamındaki “siyasa” sözcüğünden gelmektedir” (26). Siyaset aynı zamanda bir çatışma demektir. Çünkü siyasette öncelikle bir “emir”, sonrada bir “itaat” söz konusudur (27).

“Siyaset sorunu, insan ilişkilerini herkesin hayatı süresince, mümkün olduğu kadar iyiye sahip olacak biçimde düzenlemekten başka bir şey değildir. Bu soruda, kişisel hayatta en iyinin ne olduğunu düşünmeye zorlar bizi” (28).

Siyaset denilince genellikle iktidar akla gelir. Oysa tam olarak bir siyasi iktidar tanımı yapmak mümkün değildir. Siyasi gücü ve emretme yetisini elinde bulundurmaya siyasi iktidara sahip olmaktır diyebiliriz. Yine yasama ve yürütme erklerini elde etmek, en azından etkilemek de siyasi iktidarın bir başka tanımıdır (29).

²³ Bertnard RUSSEL: a.g.e., 28.

²⁴ Bertnard RUSSEL: a.g.e., 94.

²⁵ MEYDAN LAROUSSE: c. 11, 399.

²⁶ Toktamış ATEŞ: a.g.e., 35.

²⁷ Toktamış ATEŞ: a.g.e., 17.

²⁸ Bertnard RUSSELL: a.g.e., 10.

²⁹ Toktamış ATEŞ: a.g.e., 24.

“Siyasi iktidarın tanımı kadar önemli olan bir başka husus, siyasi iktidarın kökenidir. Genel olarak siyasi iktidarın kökeni üzerinde çalışmış olan düşünürler, iktidarın kökeninde iki unsur ve bunun çeşitli derecedeki karışımlarını bulmuşlardır. Bu iki unsur boyunsunma ve kaba kuvvettir”⁽³⁰⁾.

Siyasal partiler demokrasilerin vazgeçilmez unsurlarıdır. Partiler genelde siyasal iktidarı ele geçirmek amacıyla kurulur. Günümüzde demokrasi direkt olmayıp temsilli olduğu için, bu temsilde de siyasi partilere büyük görevler düşmektedir. Aslında bir ülkede demokrasinin bütün kurumlarıyla birlikte kurulmasında siyasal partilere düşen görev o kadar fazladır ki, ülkede demokrasinin varlığı (kurulması) siyasal partilerin varlığına, hatta parti içi demokrasinin teşekkül etmişliğine bağlıdır⁽³¹⁾.

“Partiler, siyasetin özünü ve merkezlerini oluşturur. Siyaset ile ilgili olan her şey toplumsal, kurumsal ya da ideolojik olsun –bu noktada birleşir- bir parti sistemi, demokrasiye, toplum ile devleti birleştiren bir köprü olarak hizmet eder”⁽³²⁾.

Demokratik toplumlarda insanlar, siyasi tercihleri ile kendi taleplerini de ortaya koymuş olurlar. Siyasi partilerde, bu tercihler sonucunda kendi programlarını uygulama imkânı bulurlar.

1.4. POLİTİKA

“Bir görüşe ve anlayışa göre, politika toplumda yaşayan insanlar arasında bir çatışma, bir mücadele ve kavgadır. İnsanlar yaradılışları, sosyal ve ekonomik durumları bakımından değişik fikirlere ve değişik çıkarlara sahiptirler. Aralarındaki düşünce, çıkar ve psikolojik eğilim farklılıklarından

³⁰ Toktamış ATEŞ: a.g.e., 25.

³¹ Toktamış ATEŞ: a.g.e., 164.

³² Leslie LIPSON: a.g.e., 226.

doğın çatışma politikanın temelini oluşturur” (³³). “Politika Fransızca da Anglasaksonların policy ile politics dediklerini aynı zamanda ifade eder. Policy, bir kimsenin, bir grubun veya bir hükümetin bir anlayışına, icraat programına veya icraatın kendisine denir. ... Diğer bir anlam da politika, İngilizcedeki politics, policy anlamında değişik politikaların birbiriyle boy ölçüştükleri veya çarpıştıkları alana karşılık oluyor” (³⁴).

Politikalar, varılmak istenilen hedefler, toplumda belir bir birliktelik oluşturur. Politikalar bir topluluk içinde birbirine tamamen zıt olsalardı mücadele ortaya çıkar, işbirliği imkanı bulunamaz ve toplulukta varolamazdı. Politik bir topluluk kısmen zıt, kısmen de bağdaşabilir icraat planlarının birleşimiyle ifade edilebilir (tanımlanabilir) (³⁵).

Eğer politika, iktidarın ele geçirilmesi ve onun nimetlerinin paylaşılması olarak düşünülürse bunu en iyi ifade eden Amerikalı siyasal bilimci Harold Lasswell’in tanımıdır. Lasswell’e göre politika, “Kimin; neyi, ne zaman, nasıl elde ettiğini” ifade eder(³⁶).

Politikayı bir çıkar çatışması dışında görerek anlamlandıranlarda vardır. Bunlara göre, “politikanın amacı her şeyden önce toplum da bütünlüğü sağlamak, özel çıkarlar akarşı koyarak genel yararı ve toplumun tamamının ortak iyiliğini gerçekleştirmektir” (³⁷). Duverger’in tınıımı ise daha toparlayıcı ve her iki tanımı birleştirici bir nitelik taşımaktadır. Duverger’e göre politika, gerçekte toplumsal bütünlüğü sağlamak özel çıkar ve menfaatlere karşı koyarak genel yararı ve toplumun tamamının ortak iyiliğini gerçekleştirmektir (³⁸).

Politika insanlar arasındaki işbirliğinin şartıdır. Bunun içinde, toplumun başta gelen karakteristiğidir. Politika, Yunanca Politiea terimin karşılığıdır. Esas olarak Yunan’da site rejimi denilen şeydir. Kısacası bütün toplumun

³³ Münci KAPANİ: Politika Bilimine Giriş (İstanbul, 1992), 17.

³⁴ Raymond ARON: a.g.e., 4.

³⁵ Raymond ARON: a.g.e., 4-5.

³⁶ Münci KAPANİ: a.g.e., 17-18.

³⁷ Münci KAPANİ: a.g.e., 18.

³⁸ Münci KAPANİ: a.g.e., 18.

teşkilatlanma şeklinin karakteristiği olarak görülen, egemenliğin teşkilatlanma şeklidir ⁽³⁹⁾:

Toplumda insanlar arasında uygulanan kurallar ve politik rejim, politika tarafından belirlenmez. Politikanın hiç karışmadığı, karışmasının çok zor olduğu sosyal ilişkiler vardır. “İyi anlaşalım. Dar anlamda politika, yani yöneticilerin seçildiği ve faaliyet gösterdikleri kendine özgü sektör. Toplumdaki insanların aralarındaki bütün davranışları tayin etmez. İnsanlar arasında, ailede, kilisede, işte ilişkiler eksik değildir ve bunlar politika denilen kendine özgü sektörde iktidar teşkilatınca tayin edilmeyen ilişkilerdir” ⁽⁴⁰⁾.

Modern toplumlarda her alanda olduğu gibi politika alanında faaliyet gösteren insanlarda ihtisaslaşmışlardır. Genel toplumlar-meslekleri politika yapmak olan insanlar tarafından yönetilmektedirler ⁽⁴¹⁾.

Politika ile uğraşmakta kararlı olan kişiler, uğraşacakları alan ile ilgili olarak uzmanlaşma ihtiyacı duymaktadırlar. Hatta eğitimlerini ona göre alırlar. Buna rağmen halkın desteğini alarak politika yapan kişilerde mevcuttur.

1.5. SENDİKA

“Sendika, eski Yunan ve Roma’da site (şehir devleti) yi temsil etmekle görevli kimseleri ifade eden “syndic” kelimesinden gelmektedir. Daha sonraları aynı fonksiyonları ifade etmek amacıyla “syndicat” kelimesi kullanılmıştır. Bu kelimeler Türkçeye ise “sendika” olarak girmiştir ⁽⁴²⁾.

Sendikalar Kanunu’nda sendika şöyle tanımlanmaktadır.

³⁹ Raymond ARON: a.g.e., 7.

⁴⁰ Raymond ARON: a.g.e., 16.

⁴¹ Raymond ARON: a.g.e., 55.

⁴² Kamil TURAN: Milletlerarası Sendikal Hareketler (Ankara, 1979), 8.

“Sendika: İşçilerin veya işverenlerin çalışma ilişkilerinde ortak ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için meydana getirdikleri tüzel kişiliğe sahip kuruluşlara denir.”

2812 sayılı sendikalar Kanunda verilen “sendika” tanımında bazı unsurların eksik olduğu görülmektedir. Eksik olan bu özelliklerde dikkate alındığı zaman ‘sendika’yı pozitif hukuk açısından şöyle tanımlayabiliriz. “Sendika, işçilerin veya işverenlerin çalışma ilişkilerinde ortak, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için serbestçe, cumhuriyetin niteliklerine ve demokratik esaslara uygun olarak kurulan ve faaliyette bulunan bağımsız, özel hukuk tüzel kişisidir” (43).

Sendikaların devlete karşı, işçi ve işveren kuruluşlarına karşı bağımsız olmaları, önemli unsurlarından biridir. Ayrıca sendikalar demokratik ilkelere uygunluk gösterirler. Aksi halde demokratik bir toplum içersinde sendikaların fonksiyonlarını icra etmeleri, dengeleyici ve düzenleyici rollerini oynamaları mümkün olmayacaktır. Sendikalar aynı zamanda özel hukuk tüzel kişiliğine sahiptir. Bazı kamu görevlerini üstlenmiş olmaları sendikaların özel hukuk tüzel kişisi olmalarına engel değildir (44).

Günümüzde sendikalar kalabalık üye sayısı, büyük yekun teşkil eden mal varlıklarıyla, toplu sözleşme yapma hakları ve grev-lokavt yapma yetkileriyle, toplumda ekonomik, sosyal ve siyasal alanı etkileyen kuruluşlardır (45).

Demokrasi bir müesseseler rejimidir. Bu müesseseler içinde yer alan sendikaların, özgürlük düzeni içinde ayrı bir yeri ve önemi vardır. Özellikle işçi sendikaları, toplumun iktisadi, sosyal ve siyasal düzen içinde birer denge ve ahenk unsurudurlar. İşçi sendikalarının bu özellikleri, demokratik toplumlarda, demokratik ilkelere uygun biçimde ilgili bakanlık ve

⁴³ Fevzi ŞAHLANAN: Sendikalar Hukuku (İstanbul, 1986), 26.

⁴⁴ Adnan TUĞ: Sendikalar Hukuku (Ankara, 1992), 2-6.

⁴⁵ Mehmet MUMCUOĞLU: Sendikacılık-Siyasal İktidar İlişkileri (Ankara, 1979), 5; Fevzi DEMİR: Sendikalar Hukuku (İstanbul, 1989), 24.

komisyonlarda işçileri temsil etmekten yasama organını etkileyici siyasal faaliyette bulunmaya kadar uzanabilmektedir (⁴⁶).

Sendikalar, mesleki kuruluşlar olmalarının ötesinde önemli baskı unsuru olma özelliğine de sahiptirler. Üslendikleri işlevler, bu özelliklerini baskın bir biçimde ortaya koyma imkânı vermektedir.

“Bu işlevleri şöyle sıralayabiliriz:

- 1- İşçilerin –üyelerin- vekaletini üstlenerek onlar adına işverenlerle toplu iş sözleşmesi imzalarlar, üyelerinin ekonomik hak ve çıkarlarını hem elde ederler, savunurlar, korurlar hem de güvence altına alırlar.
- 2- Başta işçilerin sağlığı, güvenliği, istihdam güvenliği ve diğer sosyal güvenlik konuları olmak üzere; tüm toplumun sağlık, kültür ve eğitim konularını gündemde tutarak hükümetleri sosyal olmaya zorlarlar. Hatta çevre ile ilgili konularda sendikalar hükümetleri ciddi önlemler almaya zorlamaktadır.
- 3- Siyasal iktidarların, kurumların ve kuruluşların faaliyetlerini, çalışmalarını denetim altında tutarlar. Bir baskı örgütü olarak onların karar alma mekanizmalarını etki altında tutmaya çalışırlar. Böylece sözü edilen kurumlar ve kuruluşların hedef kitleleri ya da kamuları arasında bir denge ve denetim unsuru olma işlevini yerine getirirler.
- 4- Çağdaş toplumlarda ciddi bir nicelik olan çalışan kesimin refahını yükseltirler. Böylece ekonomik kaynakların tekel ya da kartel’leşmesine engel olurlar. Ekonomik kaynakların toplum geneline daha adil dağılımına vesile olurlar. Böylece hem rekabetin hem de refahın güvence altına alınmasına ciddi katkıda bulunurlar ve toplumun önemli bir kesiminin satın alma gücü’nü korumalarını temin ederler.
- 5- Siyasi ve ekonomik örgüt, kurum ve kuruluşların bazılarıyla örgütlü bulundukları işletmenin yönetimine katılarak

⁴⁶ Fevzi Demir: a.g.e., 25-26.

sorumluluk üstlenirler. Otorite ve icraatların bölünüp, paylaşılmasını temin ederek siyasal ve ekonomik gelişmeye katkıda bulunurlar.

- 6- Kamuoyu oluşumu ve kamuoyunun aydınlatılmasını, bilgilendirilmesini gerçekleştirirler. Siyasal ve ekonomik konularla birlikte diğer birçok konuda kamuoyuna bilgi sunarlar. Hatta kamuoyundan gizlenen bazı konuları kamuoyuna açıklarlar. Böylece yönetimin şeffaflaşmasını sağlarlar ve yönetilen-yöneten arasında denge ve denetim unsuru olma işlevini yerine getirirler.
- 7- İşçilere grup dinamiği verirken, Onları tek tek yalnız bireyler halinde olmaktan çıkartıp aynı ülkü ve kaderi paylaşan insanlarla bir araya getirerek işçilere cemaat bilinci aşılarlar. Onlara kişilik ve kimlik vermeye çalışırlar ve onları kimlikleri doğrultusunda aktif olmaya zorlarlar. İşçileri motive ederler, belirli konularda onları aydınlatırlar eğitirler ve bilgilendirirler. İşçiler için bir alt kültür oluştururlar ve işçilerin üye oldukları örgüt amaç, ilke ve ülküleriyle bütünleşmelerini temin etmeye çalışırlar.
- 8- Toplum içinde çatışan, karşıt çıkarların (ılımlı çatışma ile) uzlaşa ve anlaşmalarını temin ederler. Toplumun bireylerini birbirlerine kin duyan kamplar olmaktan kurtararak, üretimde bulunan ortaklar haline getirirler.

Bu görevler işçi sendikalarına etik performans yüklemekte ve işçi sendikaları gerek kendi örgütsel sistemleri içinde, gerekse global sistem içinde eşitler arasında çift taraflı gerçekleşen iletişim performansına sahip oldukları takdirde etik performansa da sahip olmaktadır”⁽⁴⁷⁾.

⁴⁷ Cengiz ANIK: Çoğulcu Sistemde İşçi Sendikası (Ankara, 1997), 73-74.

İKİNCİ BÖLÜM

SENDİKA SİYASET İLİŞKİSİ VE TÜRK-İŞ

2.1. GENEL OLARAK SENDİKA SİYASET İLİŞKİSİ

“Sendikalar, demokrasi ile yönetilen ülkelerde siyasi partiler gibi sivil toplum örgütleridir. Bu iki örgütün kuruluş amaçları farklı olsa da, sendikaların toplumun sayısal olarak büyük bir kesimini oluşturan çalışanları temsil rolünü üstlenmesi, dolayısıyla önemli bir “oy potansiyeli”ne sahip olması, iktidara gelmeyi esas amaç edinen siyasi partilerin sendikalara ilgi duymasına neden olmaktadır. Aynı şekilde, sendikaların da, siyasi partilere, dolayısıyla “siyaset”e karşı ilgisiz kaldığı söylenemez. Zira sendikaların ekonomik ve sosyal fonksiyonlarının yanı sıra, “siyasi fonksiyon”larının olduğu da bir hakikattir. Bu nedenle sendikalar, en azından, siyasi fonksiyonlarını icra ederlerken siyasi partilerden destek alma veya onlarla işbirliği yapma ihtiyacı duyabilirler”⁽¹⁾.

Yakın zamanlara kadar sendika ve siyaset kavramları birbirlerine çok yabancı kavramlar olarak düşünülür, sanki mümkünmüş gibi, sendikaların siyaset dışı kalmaları savunulmuştur. Bugün artık böyle bir bakış açısını sendikalı işçiler kitlesine kabul ettirmek, benimsetmek mümkün olamıyor. Sendikalı işçi kitlesinin yaşadığı deneyler, sendikal mücadelenin siyasetten bağımsız düşünölemeyeceğini öğretmiştir. Öte yandan siyaset denilen şeyin sendikaların ve işçilerin öz sorunları dışında kalmadığı görölmüştür.

Görölmüştür ki sendikacılık ve siyaset iç içedir. Sendikalar siyaset ile uğraşmalı mıdır, uğraşmamalı mıdır gibi sorular, suyun içindeki taş ıslanmalı mıdır, ıslanmamalı mıdır sorusu gibi anlamsızdır. Zira, sendikacılık,

¹ Adnan MAHİROĞULLARI: 1980 Sonrası Türk Fransız Sendikacılığı (Ankara, 2000), 111.

mensuplarının ekonomik, sosyal ve sair çıkarlarını korumak için oluşturulmuş bir harekettir. İşçilerin ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel... denilen çıkarları aslında birbirinden ayrılmaz. Öte yandan, bir sendikanın üyelerinin çıkarları, onların içinde yer aldıkları toplumun ortak çıkarlarından ayrılmaz. Toplumun ortak çıkarları sağlandığı ölçüde o toplumda yer alan sendikaların üyelerinin çıkarları da sağlanmış olacağından, bir sendika örgütü, içinde yer aldığı toplumun sorunlarına olumlu çözümler getirdiği takdirde kendi üyelerinin çıkarlarına da hizmet etmiş olur. Öte yandan, bir sendika örgütünün kendi üyelerinin çıkarlarına hizmet yönünden mücadele vermesi, o toplumun genel sorunları üzerinde yansıyan sonuçlar doğurur ⁽²⁾.

“Siyaset denilince akla ikiyüzlülük, insanları kandırma sanatı gibi anlamlar da gelebilir. Ancak bizim üzerinde durduğumuz, sendika ve siyaset denildiği vakit akla gelmesi gereken, bu tür anlamlar değildir. Siyaset, toplumun ortak sorunlarına çare bulma, toplumun çeşitli alanlarda yönetimini sağlama demektir. Her türlü ortak ekonomik, sosyal, kültürel sorunlar, siyasal uğraşın konusunu teşkil eder. Siyasete bu tür bir anlam verildiği vakit sendikacılığın bu konu ile ilgisi kendiliğinden önemli ölçüde belirlenmiş olur” ⁽³⁾.

Sendikalar, siyasi partiler aracılığıyla üyeleri için daha fazla ekonomik ve sosyal menfaatler elde etme, siyasi partiler ise, örgütlü bir güç olan sendikalar sayesinde tabanlarını genişletme ve oy oranlarını artırma peşindedir. İktidardaki siyasi partiler ise, işletme düzeyinden ülke düzeyine kadar palanların yapılmasında, uyguladıkları veya uygulamak istedikleri ekonomi politikalarının başarıya ulaşmasında sendikalardan işbirliği isteyebilirler ⁽⁴⁾. Dolayısıyla, sendika-siyasi parti ilişkileri, genelde karşılıklı “fayda yaklaşımı”, başka bir ifade ile siyasi partilerin sendikaları, sendikalarında siyasi partileri çıkarları doğrultusunda değerlendirmeleri mantığı üzerine kurulmuştur. Sendikaların küçümsenemeyecek boyutta siyasi fonksiyonlarının olması, partilerinde ilgisini daima bu yöne çekmiştir.

² Alparslan IŞIKLI: Sendikacılık ve Siyaset (Ankara, 1992) 4.

³ Alparslan IŞIKLI: a.g.e., 4.

⁴ Metin KUTAL: “Sendikaların İşlevlerinde Çağdaş Gelişmeler ve Türk Hukukunda Durum”, İMD, XXIII, 4 (Temmuz 1986), 173.

“Sendikalar, siyasi fonksiyonlarını siyasi faaliyetlerde bulunarak, başka bir ifade ile “geniş” ve “dar” anlamda siyaset yaparak yerine getirmeye çalışırlar. Bu bağlamda sendikalar, kuruluş amaçları “siyaset” yapmak olan siyasi partilerle, çeşitli zeminlerde ve çeşitli nedenlerle organik veya dolaylı ilişkiler kurarak siyasi fonksiyonlarını daha iyi icra etme fırsatı arayabilirler”⁽⁵⁾.

Elbette ki sendikalar birer siyasal parti değildir. Sendikaların görevi, siyasal partilerden ayrıdır. Sendikalarda aynı çatı altında toplanmış olan insanları bir araya getiren bağ, siyasal partilerde olduğu gibi siyasal görüş birliği değildir. Sendikalar çıkarları ortak insanları bir araya getirir. Bazı ülkelerde sendikaların çatısı altında sağlanmış olan çıkar ortaklığına dayalı birlik, siyasal birliğe de dönüşmüş ve belli ve tek bir siyasal partiye destek olunması sonucunu doğurmuştur⁽⁶⁾.

“Sendika-siyasi parti ilişkisi, büyük ölçüde her ülkenin çalışma ilişkilerini düzenleyen hukuki mevzuatına, çoğulcu demokratik veya totaliter gibi siyasi rejiminin niteliğine, tarihi ve kültürel şartlarına, sendikaların “dar” veya “geniş” manada siyaset yapmalarına göre şekillenir. Bazı ülkelerin sendika-siyasi parti ilişkilerinde yasal olarak sınırsız bir serbesti varken, bazı ülkelerinde çeşitli engeller görülür. Bu nedenle sendika-siyasi parti ilişkilerinin boyutu, ülkeden ülkeye, yukarıda sıralanan nedenler doğrultusunda değişebilmektedir”⁽⁷⁾.

Genel olarak sendika-siyasi parti ilişkilerinin boyutlarını belirlemede etken olan kıstaslar, yukarıda belirtildiği gibi ülkelerin çalışma ilişkilerini düzenleyen mevzuatı, siyasi rejiminin niteliği, tarihi ve kültürel şartları, sendikaların dar veya geniş manada siyaset yapma eğilimleridir. Bu dört faktörden ilk üçü, sendikaların inisiyatifleri dışında oluşur. Dördüncü faktör olan sendikaların dar veya geniş manada siyaset yapma hedefleri ise, yasal engel söz konusu değilse, sendikaların kendi iradeleriyle “felsefi eğilimleri” doğrultusunda ve genel çalışma stratejileri içerisinde şekillenir. Bu bağlamda

⁵ Adnan MAHİROĞULLARI: a.g.e., 112.

⁶ Alparslan ışıklı: Sendikacılık ve Demokrasi (Ankara 1991), 30-31.

⁷ Adnan MAHİROĞULLARI: a.g.e., 114.

sendika-siyasi parti ilişki türleri, dünyadaki yaygın uygulamalara bakılarak üç ana grup altında toplanabilir:

- a) Partiler üstü, tarafsız ve formel ilişkiler (bağımsız model),
- b) Bir siyasi partinin güdümüne girilerek kurulan ilişkiler (bağımlı model).
- c) Prensipte sendikal bağımsızlık korunarak partilerle kurulan ilişkiler (ara bağımlı model) ⁽⁸⁾.

2.2. 1980 ASKERİ HAREKATI ÖNCESİ TÜRK-İŞ-SİYASET İLİŞKİSİ

Türkiye 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi ile yeni bir döneme girmiştir. 274 Sayılı Sendikalar Yasası ve 1961 Anayasası'nın sendikalara tanıdığı haklar, sendikalara güçlerini harekete geçirme imkânı vermiştir.

Müdahaleye ayak uydurmakta gecikmeyen Türk-İş, müdahaleden hemen sonra Demokrat Parti taraftarlığı ile bilinen ve 11 Mayıs 1960'da Başbakan Adnan Menderes'e "100 bin işçimle arkanızdayım, emrediniz sokaklarda dolaşan çapulcu alayını darmadağın edeyim" diye telgraf çeken Genel Başkan Nuri Başer aleyhine teşkilat içinde imza kampanyası başlatılmış, bunun üzerine Nuri Başer, 13 Haziran'da genel başkanlıktan istifa etmek zorunda kalmıştır ⁽⁹⁾.

19-21 Kasım 1960'da Ankara'da toplanan Genel Kurul'da Genel Başkanlığa Seyfi Demirsoy, Genel Sekreterliğe ise Halil Tunç seçilmişlerdir ⁽¹⁰⁾.

⁸ Adnan MAHİROĞULLARI: a.g.e., 114.

⁹ Adnan MAHİROĞULLARI: Cumhuriyetten Günümüze Türkiye'de İşçi Sendikacılığı (İstanbul, 2005), 180.

¹⁰ Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, C. III., (İstanbul, 1996), 331.

Türk-İş'in yeni yönetimi Devrim Hükümeti ile iyi ilişkiler kurmuş, Hükümetten yürürlükteki Sendikalar Kanunu'nun tadilini, kolektif iş mukavelesi ve grev hakkının bir an önce verilmesini istemiştir ⁽¹¹⁾.

"Türk-İş yönetimleri 1960 sonrası dönemde işçilerin seçmen olarak gücünü harekete geçirmeye ve kullanmaya çalıştılar. Bu dönemin büyük bölümünde Türkiye ekonomisi hızlı bir büyüme gerçekleştirdi. Buna bağlı olarak, muhafazakar partiler de işçiler lehine önemli yasal düzenlemeler yaptılar, özellikle kamu kesimi toplu iş sözleşmelerinde işçi hak ve özgürlüklerini geliştirici hükümleri kabul ettiler. Türk-İş, bu koşullarda, hiçbir siyasal partiyi tümüyle karşısına almayacağı ve hükümetlerle dönem dönem çalışmalara girse bile, devlet çizgisinden ayrılmayacağı bir yol izledi" ⁽¹²⁾.

Tabanda işçilerin çok farklı siyasal eğilimlerde olduğunu, her siyasal partinin işçilere bazı haklar tanıdığını, işçilerin kısa ve uzun vadeli çıkarlarının bu partilerden yalnızca biriyle veya yeni oluşturulacak bir partiyle özdeşleşmediği durumlarda belirli bir siyasal partiyle kurulacak yakın ilişkilerin hem örgüt-içi sorunlara, hem de diğer partilerle ilişkilerde sıkıntılara yol açacağını gören Türk-İş yöneticileri, siyasal partiler karşısında bağımsızlığın öne çıkarıldığı bir çizgi izlemişlerdir.

"Partilerüstü politika adı verilen uygulama, siyasetten kopukluk değil, hükümetlerle mümkün olduğunca çatışmalara girmeden ekonomik büyümeden pay alma çabasının bir parçasıydı. Genellikle CHP ile bağlantılı sendikacılar Türk-İş'in bu politikasını, CHP'nin desteklenmesi doğrultusunda değiştirmeye çalıştılar. Çeşitli genel kurullarda bu konularda tartışmalar yapıldıysa da, partilerden uzak kalma, partilerin tümüyle iyi geçinme, bu partilerin listelerinden milletvekili seçtirme, partilerin politikasını partili işçiler ve sendikacılar aracılığıyla etkileme doğrultusundaki bu politika sürdürülürdü" ⁽¹³⁾.

¹¹ Adnan MAHİROĞULLARI: "Cumhuriyetten ...", a.g.e., 180.

¹² Yıldırım KOÇ: Türkiye'de İşçiler ve Sendikalar (Tarihten Sayfalar) (Ankara, 2000), 149.

¹³ Yıldırım KOÇ: a.g.e., 150.

Türk-İş'in bazı yöneticileri ise AP'nin 1965'de tek başına iktidara geçmesinden sonra bu partiye uyum teşkil eden bir eğilim içine girmişlerdir (¹⁴).

Türk-İş, 27 Ocak-2 Şubat 1964 günleri toplanan 5. Genel Kurul'a sunulan Çalışma Raporu'nda şu değerlendirmelere yer verilmiştir:

“Türk-İş, hiçbir parti farkı gözetmeksizin bütün Senatör ve Milletvekilleri için illere göre tablolar düzenlemiş bundan böyle Parlamento üyelerinin işçi konularındaki tutumlarını yakından izlemeye karar vermiştir. Bu karar gereğince Türkiye Büyük Millet meclisi'nde işçi meseleleri ile ilgili konularda, bilhassa Toplu Sözleşme, Grev ve Lokavt Kanunu, Sendikalar Kanunu, İş Kanunu, Sigorta Kanunu, Tarım İş Kanunu, Deniz İş Kanunu, İşsizlik Sigortası, Toprak Reformu, Vergi Reformları ile Sosyal ve İktisadi Planlama Kanun tasarısı ve tekliflerinin görüşülmesi sırasında parti farkı gözetmeksizin Senatör ve Milletvekillerinin bu kanunlara karşı davranışları, bu kanunların lehinde ve aleyhinde nasıl oy kullandıkları tek tek tesbit edilecektir.”

“Parlamento tutanaklarının incelenmesi yanında, Türk-İş ihtisas büroları yetkilileri tarafından izlenecek olan Parlamento görüşmeleri sonucu elde edilen notlar bastırılmış olan listelere işlenecektir. İşçi hakları ile ilgili belli başlı 10 konudaki davranış teker teker senatör ve milletvekillerinin işçi konularına verdikleri önemi ortaya çıkaracaktır.”

“Türk-İş şimdilik elde edeceği sonuçları peyderpey bültenlerinde açıklayacak, bilahare genel seçimler arifesinde de, her senatör ve milletvekillerinin davranışını ayrı ayrı gösterir listeleri üye sendikalar kanalıyla işçiler ve ailelerine ulaştıracaktır.” (¹⁵)

Türk-İş, 1965 genel seçimleri öncesinde, 16 Ağustos 1965 günü, 9 milletvekilinin seçilmemesi için bir kampanya başlatmıştır. Bu Milletvekillerinin 4'ü CHP'li, 3'ü AP'li, 1'i MP'li ve 1'i de YTP'lidir. Türk-İş tarafından Yeniden Seçilmemesi Gereken Milletvekilleri başlıklı 16 sayfalık bir broşür

¹⁴ Alparslan IŞIKLI: Sendikacılık ve Siyaset, a.g.e., 33.

¹⁵ Türk-İş 5. Genel Kurul Çalışma Raporu (Ankara, 1964), 61-62.

bastırılmıştır ⁽¹⁶⁾. Türk-İş'in aleyhinde kampanya açtığı 9 milletvekilinin yalnızca 3'ü seçilebilmiştir ⁽¹⁷⁾.

Türk-İş'in siyasal alanda gücünü artırma çabası 7-14 Mart 1966 günleri toplanan 6. Genel Kurul'da da gündeme gelmiştir. Teksif adına konuşan Salih Çetin şunları söylemiştir:

“Milletvekillerini seçtirmeme kampanyası takdire şayandır. Ancak unutulmamak gerekir ki, çoğunluğu kapitalist olan bir Meclis'ten işçiyi himaye edici kanunların çıkarılması imkansızdır. Sendikalar birleşmeli, daha fazla sayıda işçi milletvekilinin Parlamento'ya girmesini temin etmelidirler.” ⁽¹⁸⁾

Türk-İş 7. Genel Kurulu'nda partiler üstü kalma konusunda yapılan tartışmalara Genel Başkan Seyfi Demirsoy şu cevabı vermiştir.

“Son iki sene içerisinde nedense arkadaşlarımızın damarlarına partizanlık girdi. Partizanlıktan sakınmanızı istiyorum. Partilerüstü politika konusunda imalı-imasız konuşmalar oldu. Arkadaşlar, partilerüstü politikadan vazgeçildiği anda bilin ki Türk-İş yoktur.” ⁽¹⁹⁾

Partilerüstü politikaya ilişkin tüzük hükmü. 1970 yılında toplanan 8. Genel Kurul'da şu biçimi almıştır:

“İcra ve Yönetim Kurulu ile, Türk-İş'e bağlı kuruluşların yetkili birer temsilcisinin katılması ile meydana gelecek kurulun ortak kararı olmadıkça siyasi partilere ve onlara bağlı kuruluşlara karşı mutlak bağımsızlığını korur ve partilerüstü bir politika güder.” ⁽²⁰⁾

Türk-İş bir yandan partiler üstü politikayı sürdürmeye çalışırken, 12 Mart 1971 Muhtırasına onaylayıcı bir tavır takınmış 14 Mart'ta yayınladığı bir bildiride siyasi partilerin tarihi bir görevle karşı karşıya olduklarını belirterek parlamento ve siyasi partileri Türk Silahlı Kuvvetleri'nin uyarı ve önerilerine uymaya çağırmıştır:

¹⁶ Yeniden Seçilmemesi Gereken Milletvekilleri, Türk-İş (Ankara, 1965), 16.

¹⁷ Yıldırım KOÇ: Türkiye İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Tarihi, Olaylar, Değerlendirmeler (Ankara, 1996), 285-288.

¹⁸ Türk-İş 6. Genel Kurul Çalışmaları (Ankara, 1966), 41.

¹⁹ Türk-İş 7. Genel kurul Çalışma Raporları (Ankara, 1968), 57.

²⁰ Türk-İş Ana Tüzüğü, Türk-İş (Ankara, 1970), 6.

“Bugüne kadar, Anayasa düzenine, dolayısıyla demokratik rejime bağlılığın en güzel örneklerini vermiş bulunan Türk Silahlı Kuvvetleri’nin, duruma, ortada hiçbir sebep yokken müdahale ettiğini söylemek mümkün değildir....”⁽²¹⁾

Ne var ki, 12 Mart Muhtırası sonrasında 11 ilde sıkıyönetim ilan edilmesi özgürlükleri kısıtlayıcı nitelikte Anayasa’da değişikliklerin yapılmak istenmesi, keza grevlerin ertelenmesi üzerine Türk-İş Yönetimi yaptığı açıklamada; “Anayasa’nın işçilere sağladığı hak ve özgürlüklerin anarşik olayları engelleme gerekçesiyle kısıntıya uğraması durumunda işçi hareketlerinin tepkisinin çok sert olacağı” belirtilmiş; temel sendikal haklara getirilen kısıtlamanın gözden geçirilmesi için Başbakan Nihat Erim’e 3 Mayıs 1971’de bir muhtıra sunulmuştur ⁽²²⁾.

1976 yılında yapılan 10. Genel Kurul’da tüzükteki siyasi partilerle ilişkileri düzenleyen madde de değişiklik yapılarak içerik korunmakla birlikte “partilerüstü politika” sözcüğü metinden çıkarılmıştır. Siyasi partilerle ilişki şu şekilde düzenlenmiştir:

“Türk-İş’in takip edeceği siyasi politika:

“Türk-İş siyasi partilere karşı mutlak bağımsızlığını korur. Siyasi partilerle organik bağ kuramaz. Türk-İş, kendi ilke ve amaçlarını tahakkuk ettirmek için demokratik kurallara inanan herhangi bir siyasi partiyi destekler veya bir siyasi partinin kurulmasına öncülük yapar.”

“Desteklemenin şekli ve şartlarıyla kuralları, Türk-İş İcra ve Yönetim Kurulları’nın ortak toplantısında karara bağlanır. Bu karar, kurulların üye sayısının 2/3 çoğunluğu ile alınır. Karar, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından genel seçim kararı alınması tarihine kadar veya bu tarihten itibaren en geç bir hafta içinde ve bir toplantıda alınamazsa, derhal Türk-İş Genel Kurulu olağanüstü toplantıya çağrılır.” ⁽²³⁾ Bu değişiklik konfederasyonun siyasal alanda etkin bir tavır almasını daha da güçlendirici kayıtlar getirmiştir. Eski tüzüklerde partilerüstü politikanın terki yetkili

²¹ Türk-İş 9. Genel Kurul Çalışma Raporu (Ankara, 1973), 15-18.

²² Adnan MAHİROĞULLARI: “Cumhuriyetten ...”, a.g.e., 186.

²³ Ana Tüzüğü ve Yönetmelikler, Türk-İş (Ankara, 1976), 11.

kurullarca basit çoğunlukla alınabildiği halde, şimdi bir siyasal partinin desteklenmesi icra ve yönetim kurullarının üçte iki çoğunlukta verecekleri karara bağlanmıştır. Yani, Türk-İş bu değişiklikle siyasal etkinlik konusunda kendisini hareketsizliğe zorlayacak yönde bir karar almıştır ⁽²⁴⁾.

Aslında sorun bir siyasal partinin desteklenmesi sorunu değil, sendikaların çalışanların tümünün çıkarlarına uygun ve emekten ve haktan yana bir dünya görüşü doğrultusundaki ilerleyişlerini kolaylaştıran siyasal çözümlerin sağlanması, siyasal hareketlerin güçlenmesi sorunudur. Bu amacın gerçekleştirilmesi sonuç olarak mevcut siyasal parti ile dayanışma kurulması zarureti de ortaya çıkarabilecektir ⁽²⁵⁾.

Nitekim Türk-İş, 13 Nisan 1977’de Adalet Partisi ve Cumhuriyet Halk Partisi’ne ayrı ayrı mektup yazarak desteklemek konusundaki görüşlerini bildirmiştir. Söz konusu partiler 20 Nisan 1977’de partilerinin görüşlerini bir mektupla Konfederasyon’a iletmışlerdir. Siyasi partilerden alınan cevap Türk-İş yönetim kurulunca iki gün süre ile müzakere edilmiş, fakat “tatminkar ve desteği davet eden nitelikte” görülmediğinden Konfederasyon’un yetki organları herhangi bir siyasi parti lehine destek kararı vermemiştir ⁽²⁶⁾.

2.3. TÜRK-İŞ’İN PARTİLERÜSTÜ POLİTİKASI

Ülkemizde hiçbir dönemde sendikaların belirgin desteğiyle oluşmuş ve faaliyet gösteren güçlü bir siyasal parti mevcut olmamıştır. Bu yöndeki gelişmeler, yeni yeni önem kazanmaktadır. Ancak bu durum hiçbir zaman sendikaların siyaset dışında kaldıklarını göstermez. Tam aksine, ülkemizde

²⁴ Alpaslan IŞIKLI: Sendikacılık ve Siyaset, a.g.e., 34.

²⁵ Alpaslan IŞIKLI: Sendikacılık ve Siyaset, a.g.e., 24.

²⁶ Adnan MAHİROĞULLARI: “Cumhuriyetten ...”, a.g.e., 278.

de sendikalar başlangıç dönemlerinden bu yana varlıklarıyla ve faaliyetleriyle siyasetin içinde olmuşlardır (27).

1961 Anayasası ve 1963 yılında çıkarılan 274 sayılı Sendikalar Yasası bazı kısıtlamalarla da olsa sendikaların siyaset yapmalarına imkan tanınmasına rağmen, Türk-İş kendi içinde de çok tartışılan “partilerüstü politika” anlayışını sürdürmeyi tercih etmiştir.

1964 yılında Bursa’da yapılan Türk-İş 5. Genel Kurulu’nda “Temel Amaçlar ve İlkeler” başlığını taşıyan bölümünün 3. maddesinin 2. fıkrasına şu ilave yapılmıştır:

“Türk-İş, İcra ve Yönetim Kurulu ile Türk-İş’e bağlı teşekküllerinin birer temsilcilerinin iştiraki ile meydana gelecek kurulun ortak kararı olmadıkça, siyasi partilere ve onlara bağlı teşekküllere karşı mutlak bağımsızlığını korumayı ve partilerüstü bir politika gütmeyi amaç bilir.” (28)

Türk-İş’in siyasi partilerle ilişkilerinde oluşturmaya çalıştığı politika (partilerüstü politika) sendika-siyasi parti ilişkilerinde Amerikan Sendikacılığına egemen olan tarafsız (non-partison) politika ilkesinin bir benzeridir (29). Partilerüstü politika prensibi, siyasi partiler arasında ayırım gözetmeden tüm partilere eşit mesafede, dolayısıyla tüm siyasi partiler karşısında tarafsız ve bağımsız kalma mantığı üzerine kurulmuştur (30).

Sendikaların önemli bir bölümünün kendilerini partiler üstünde görme eğilimi içine girmelerini, yıllardır çeşitli partiler tarafından aldatılmış, hor görülmüş olmaktan doğan tepkilerinin bir ifadesi olarak görmek mümkündür. Ne var ki partilerüstü politikanın sendikaları sermaye partilerinin hizmetine sokmaktan başka bir sonuç vermediği de görülmüştür. Partilerüstü politika, işçi sınıfından yana, işçi sınıfının temel özlemlerine yanıt vermeye çaba sarf eden partilerin aleyhine bir politika olmuştur. Çünkü onları sendikaların desteğinden, işbirliğinden yoksun bırakmıştır. Partilerüstü politika, işçi sınıfının temel özlemlerine karşı partilerin lehinedir, çünkü onları sendikaların

²⁷ Alparslan IŞIKLI: Sendikacılık ve Siyaset, a.g.e., 27.

²⁸ Türk-İş Ana Tüzüğü (Ankara, 1970), a.g.e., 6.

²⁹ Alparslan IŞIKLI: Sendikacılık ve Siyaset, a.g.e., 211.

³⁰ Gülten KURAL: “Türk Sendikalar Hareketi ve Partilerüstü Politika Prensibi”, Sosyal Siyaset Konferansları (İstanbul, 1971), 87

ortaya koyacağı engellerden, muhalefetten kurtarmıştır. Testiyi kıranın da suyu getirenin de aynı gözle görülmesi elbette ki testiyi kıranın lehine, suyu getirenin aleyhinedir (³¹).

Nitekim müteakip defalar Türk-İş içerisinde “partilerüstü politika”ya yönelik eleştiriler dile getirilmiş, hatta Türk-İş içindeki “sosyal demokratlar sendikacılık hareketi” adına dört sendikacı tarafından sunulan raporda “partilerüstü politika” açıkça eleştirilmiştir (³²).

Nisan 1976’da yapılan 10. Genel Kurul’da, tüzükteki siyasi partilerle ilişkileri düzenleyen maddede değişiklik yapılmak durumunda kalınmıştır. Tüzükteki “partilerüstü politika” sözcüğü çıkartılarak “partiler karşısında mutlak bağımsızlık” ifadesi konulmuştur (³³).

Türk-İş bu tarihten itibaren daha sonraki bölümlerde yer verileceği gibi siyasi partilere karşı tarafsız kalmaya özen göstermiş, ancak siyasi stratejisini zaman zaman iktidara karşı bir tutum sergileyerek ortaya koymuştur.

2.4. TÜRK-İŞ’İN PARTİ KURMA GİRİŞİMLERİ

Türk-İş’in parti kurma girişimi ilk olarak YÖN’de “Çalışanların Partisi” başlıklı imzasız bir yazıyla tartışmaya açılmıştır. Bu yazıda özellikle önemli bir bölüm, TİP’in yaptığı hataya düşülmemesi ve aydınlarla yakın ilişki kurulması uyarısıdır (³⁴).

Meclislerde yeterince işçi temsilcisine yer verilmediğini ve işçi menfaatlerini ön plana alarak bir parti kurulmadıkça diğer partilerin işçi menfaatlerini ve haklarını istenildiği şekilde ele alamayacaklarını düşünen

³¹ Alparslan IŞIKLI: Sendikacılık ve Siyaset, a.g.e., 33.

³² Metin KUTAL: “Sendikacılık Hareketinde Önemli Bir Gelişme: Kızılcahamam Toplantısı”, İktisat Maliye, XVII (Şubat 1971), 507-508.

³³ Türk-İş Ana Tüzüğü ve Yönetmelikler (Ankara 1976), a.g.e., 11.

³⁴ YÖN Dergisi: “Çalışanlar Partisi”, (27 Aralık 1961).

işçiler, (Araştırma dönemine ilişkin hükümet programları için bkz. Ek-1, parti programları için bkz. Ek-2) parti kurma fikrini uzan bir süre gündemlerinde tutacaklardır. Çalışmamıza konu olan dönemde de işçi sendikalarının sınırlı olarak meclise temsilci gönderdiklerini görmekteyiz. (Meclise giren işçi, ve işveren, memur sendikaları kökenli milletvekilleri için bkz. Ek-3)

Türkiye İşçi Partisi'nin, çoğunluğu Türk-İş'e üye sendikalarca kurulması, TİP yöneticilerinin sık sık işçi sınıfının haklarının tek koruyucusunun kendi örgütleri olduğunu ve Türk-İş'in işçi sınıfının çıkarlarını koruyamadığını dile getirmesi Türk-İş merkez yönetimini tedirgin etmiştir.

Türk-İş'in siyasal parti kurma girişiminde bir başka etken de, beklenenin üzerinde, yaklaşık 100.000 işçinin katılımıyla 31 Aralık 1961'de gerçekleşen Saraçhane Mitingi'nin başarısıdır. Bu miting, işçi sınıfının iyi organize edilirse büyük bir güç olduğunun, giderek sınıf bilincine eriştiğinin ilk göstergesi olmuştur ⁽³⁵⁾.

Türk-İş'in yetkili organlarında, parti kurma konusunda ilk tartışma, 15 Ocak 1962'de başlayan Temsilciler Meclisi toplantısında yapılmıştır. Toplantının açış konuşmasında Türk-İş Genel Başkanı Seyfi Demirsoy, 15 Ekim 1961'de yapılan milletvekili ve senatör seçimlerinde 620 üye içinde sadece iki sendikacı üyenin bulunmasından yakınlıkla parlamentoda işçi haklarını savunacak bir partinin kurulması gerektiğini dile getirmiştir ⁽³⁶⁾.

Türk-İş yetkilileri, Temsilciler Meclisi toplantısından sonra, Mümtaz Soysal, Doğan Avcıoğlu, Sadun Aren, Türkkaya Ataöv gibi YÖN Dergisi yöneticileriyle bir araya gelerek kurulacak partinin tüzük ve programının hazırlanmasını kararlaştırmıştır ⁽³⁷⁾.

YÖN Dergisi, yapılan çalışmaların genel seyri, kurulacak partinin tüzük ve programı hakkında zaman zaman kamuoyuna açıklamalarda bulunmuştur. Nitekim, derginin 28 Şubat 1962 tarihli sayısında kurulacak partinin çalışma stratejileri ve felsefi eğiliminin ipuçları verilmiştir:

³⁵ Adnan MAHİROĞULLARI: "Cumhuriyetten ...", a.g.e., 136.

³⁶ Yıldırım KOÇ: Sendikalar, Siyaset, Siyasal Parti (Ankara, YYY.), 73.

³⁷ Adnan MAHİROĞULLARI: "Cumhuriyetten ...", a.g.e., 137.

“Partinin programı, bütün çalışanların uzun vadeli menfaatlerini geniş bir devletçilik sisteminde gördüğünü de açıkça ortaya koymaktadır. Bu bakımdan, Türkiye Çalışanlar Partisi’nin devletçilik anlayışı, Avrupa sosyalist partilerinin doktrin anlayışına yaklaşımda, hatta memleketin kalkınmasında devletçiliği rasyonel bir metot kabul ederek sosyalist düşünceye bazı yenilikler getirmektedir(...) Türkiye Çalışanlar Partisi’nin şimdiye kadar alışılmamış bir parti manzarası getireceği muhakkaktır. İlk defa olarak disiplinli bir doktrin partisinden bahsetmek mümkün olacaktır. Sendikalarla parti bünyesi arasındaki irtibatın muhafazası bakımından, Türk mevzuatının müsaadesi nispetinde, İngiliz İşçi Partisi’nin örneği takip edilecektir.

Türkiye Çalışanlar Partisi’nin başkanlığı için henüz kesin bir isim tespit edilmiş değildir. İleri sosyal görüşleri ve siyasi mazisinin temizliği bakımından senatör ve eski İzmir Valisi Burhanettin Ulaş üzerinde durulmaktadır.”⁽³⁸⁾

Ne var ki, Türk-İş’in Çalışanlar Partisini kurma çalışmaları, son aşamadayken, işçi oylarını kaybetme endişesiyle dönemin iki büyük partisi CHP ve AP’nin engellemeleriyle karşılaşmıştır. Diğer taraftan, 9 Şubat 1962’de başkanlığına ve yönetim kuruluna aydın çevrelerden kişilerin getirilmesiyle TİP’in belli bir canlılık göstermesi TÇP kurucu kadrosunda tereddütlere neden olmuştur. Dolayısıyla partinin kurulmasından vazgeçilmiştir⁽³⁹⁾.

Parti kurma çalışmaları 1980 Askeri Müdahalesi’ne kadar bütün Türk-İş Genel Kurullarında gündeme gelmiş, ancak bu konuda her hangi somut bir karar alınamamıştır.

Parti kurma konusu 1980 Askeri Müdahalesi sonrası ilk kez 09 Eylül 1982 günü Türk-İş Yönetim Kurulu toplantısında gündeme gelmiş ancak bir karar alınamamıştır⁽⁴⁰⁾. Zira 1982 Anayasası sendikaların siyasi faaliyetlerine büyük yasak ve kısıtlamalar getirilmiştir. Bu yasaklar 1983 yılında kabul edilen 2821 sayılı Sendikalar Yasası’nda da sürmüştür⁽⁴¹⁾.

³⁸ YÖN Dergisi, 5-6 Şubat 1962, 6.

³⁹ Adnan MAHİROĞULLARI: “Cumhuriyetten ...”, a.g.e., 138.

⁴⁰ Cumhuriyet, 10. Eylül 1982.

⁴¹ Yıldırım KOÇ: “Türkiye’de İşçiler...”, a.g.e., 169-170.

Türk Metal Sendikası Genel Başkanı Mustafa Özbek, parti kurma konusunu 1987 yılından itibaren tekrar gündeme taşımaya başlamış ve çeşitli sendika toplantılarında konu ile ilgili konuşmalar yapmıştır ⁽⁴²⁾.

Bu tartışmalar sonucunda Türk-İş'in Aralık 1992 Genel Kurulu'nda parti konusu gündeme gelmiştir. Genel Kurulda Türk Metal ve Çimse-İş adına yapılan konuşmalarda, işçi sınıfı partisinin kurulması gerektiği açıkça ifade edilmiştir ⁽⁴³⁾.

Bayram Meral, Türk-İş tarafından İstanbul'da 1 Mayıs 1993 günü düzenlenen mitingde yaptığı konuşmada şunları söylemiştir:

“İşçi sınıfı olarak, siyasal alandaki bağımsız gücümüzü geliştirmek ve etkili bir biçimde kullanmak durumundayız.

Mevcut siyasi partiler, işçi sınıfının taleplerine kulaklarını tıkamayı sürdürür ve sermayedarların borusunu öttürmeye devam ederlerse, işçi sınıfı kendi siyasi partisini kuracaktır. Kuracağı partiye namusu gibi sahip çıkacaktır. Tabandan yükselen ses budur.

Böylesi bir siyasi parti, kısa sürede ya iktidar partisi, ya da ana muhalefet partisi olacaktır. Buna yürekten inanıyorum.” ⁽⁴⁴⁾

Türk-İş Başkanlar Kurulu'nun 3 Aralık 1996 günü İstanbul'da yapılan toplantısında kabul edilen bildire şöyle denilmiştir:

“Başkanlar Kurulumuz, işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin siyasal alandaki bağımsız gücünün demokratik bir biçimde geliştirilmesi ve güçlendirilmesi konusuna gereken önemi vermeye devam edecektir. İşçi sınıfımız ve Türk-İş siyasete ağırlığını koymalıdır. Türk-İş'in önderliğinde ve Türk-İş Genel Kurul kararları doğrultusunda bir siyasi partinin oluşturulması konusunun tüm teşkilatlarımızda tartışılması sürdürülecektir” ⁽⁴⁵⁾.

Türk-İş tarafından 21 Aralık 1996 günü İstanbul'da düzenlenen “Türkiye'ye Sahip Çık” Yönetici ve Temsilciler Toplantısı sonrasında yayınlanan bildiride ise şöyle denilmiştir:

⁴² Yıldırım KOÇ: “Türkiye’de İşçiler...”, a.g.e., 172.

⁴³ Yıldırım KOÇ: “Türkiye’de İşçiler...”, a.g.e., 176.

⁴⁴ Bayram MERAL: Mücadele ile Geçen Üç Yıl (Ankara, 1995), 36.

⁴⁵ Belgelerle Türk-İş Tarihi (1992-1999), Türk-İş (Ankara, 2002), 427.

“İşçi sınıfının sorunları yalnızca toplu iş sözleşmeleri ile çözülemez. Ülkemizin ve halkımızın temel sorunlarının çözüm yeri Parlamento’dur. Halkımız, çoğulcu, katılımcı ve demokratik parlamenter düzene olan inancını sürdürürken, Parlamento’da temsil edilen siyasi partilerin izledikleri yanlış politikalar nedeniyle, bu partilere olan inancını ve güvenini hızla yitirmektedir. Parlamento, zenginler kulübü olmamalıdır. Ülkemizde bugün bir siyaset boşluğu yaşanmaktadır. Bu boşluğu, halkımızın öncüsü ve umudu Türk-İş doldurmalıdır; başta işçi sınıfımız olmak üzere tüm çalışanlar doldurmalıdır. Türkiye nüfusunun yüzde 95’ini oluşturan işçi sınıfımız ve diğer çalışanlar, siyasete ve Parlamento’ya ağırlığını koymalıdır. İşçi sınıfı artık yönetilen değil, yöneten olmalıdır. Türk-İş, halkımızın nüfusunun yüzde 95’ini oluşturan işçilerin, memurların, emeklilerin, işsizlerin, küçük esnaf ve sanatkarların ve köylülüğün çıkarlarını koruyacak ve Türkiye’ye sahip çıkacak bir siyasal partinin oluşturulması çalışmalarına ağırlık ve hız vermelidir.”⁽⁴⁶⁾

Sendika-siyasi parti ilişkilerini yeniden düzenleyen 4277 sayılı Sendikalar Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 28 Haziran 1997’de 23033 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Anayasaya Uyum Yasaları ile, 2821 sayılı Sendikalar Kanunu’nda yer alan “Temel Yasalar” başlıklı 37. madde yeniden düzenlenmiştir.

Maddenin, sendikalara siyaset yasağı ve siyasi partilerle ilişki kurma yasağı getiren oldukça uzun ikinci fıkrası, “sendika ve konfederasyonlar, amaçları dışında faaliyette bulunamazlar. Siyasi partilerin ad, amblem, rumuz veya işaretlerini kullanamazlar” şeklinde değiştirilmiştir.

Siyasi parti organlarında görev alma yasağı ve görev alan sendika yöneticilerinin sendika ve konfederasyondaki görevlerinin kendiliğinden son bulacağına ilişkin yasakların yer aldığı üçüncü fıkra, madde metninden çıkarılmıştır.

Yeni düzenleme ile sendika-siyasi parti ilişkilerine eskiye göre oldukça geniş serbesti getirildiği söylenebilir. Sendikalar Kanunu’nun ilgili maddelerinde yapılan yeni düzenlemeler, sendikaların yönetim kurullarında

⁴⁶ Belgelerle Türk-İş Tarihi (1992-1999), a.g.e., 444.

görev yapan yöneticilere bir siyasi partinin yönetim organlarında da görev alabilmesine imkân tanımaktadır (⁴⁷).

Yeni yasal düzenlemelerle birlikte birçok sendikacı daha özgür bir ortamda çeşitli siyasi partilerde görev yapmaya başlamıştır.

Bu tarihten sonra parti kurmaya ilişkin Türk-İş tarafından yapılan açıklamalar samimi bulunmamış, hatta Emek Platformu'nun en uyumlu çalıştığı dönemlerde yeniden parti kurma söylemlerinin dile getirilmesi bazı kesimlerce şöyle değerlendirilmiştir:

“Çalışanlar Partisi (ÇP), Türk-İş ile anılan bir “proje” olagelmıştır. Belirli aralıklarla Türk-İş üzerinden gündeme getirilip duran ÇP, bugünlerde bir kez daha piyasaya sürülmüş durumda.”

“Türk-İş bunu hep yapıyor... Çalışanlar Partisi, artık giderek riskli bir ortam haline gelen Emek Platformu zemininden tüymenin yollarından birisi olarak gündemi ile birlikte Türk-İş yöneticilerinin Meclis'e kapağı atmak adına, “yeni oluşum” arayışlarında yer kapmaya çalıştıkları da açık olsa gerek.” (⁴⁸)

Türk-İş yönetimi, Sendikalar Kanunu'nda yapılan değişikliklerin ardından yeniden parti kurma söylemlerini sürdürse de bu yönde her hangi bir kurul kararı çıkartmayı başaramamıştır.

Türk-İş Başkanı Bayram Meral, Belediye İş Sendikası 5. Olağan Başkanlar Kurulu'nda yaptığı konuşmada parti kurma ile ilgili gelinen noktada şunları söylemiştir:

“Bu gidişat ve bu siyasi yapı ülke sorunlarına çözüm bulamıyor. Vatandaş siyasilerden umudunu kesmiş, bize geliyor. Yasakların kalkması ile belki biz de siyasi parti kurabiliriz. Artık siyaseti balkondan seyretme zamanı geride kaldı. Siyasetin içinde olacağız. Zorlayacağız, yasalarda değişiklik yapılmasını sağladıktan sonra, biraz da o sahada biz top oynayacağız. Biz, onlardan çok bu ülkeye hizmet veririz. Biz parlamenter sistemi savunan

⁴⁷ Adnan MAHIROĞULLARI: “1980 Sonrası...”, a.g.e., 129.

⁴⁸ Uğur İŞLEK: “Türk-İş'ten Bir Kez Daha Çalışanlar Partisi”, Sol, 131 (13 Nisan 2001), 22.

insanlarız. Parlamenter sistemi savunan insanların parlamento içinde yeri olmalıdır.”⁽⁴⁹⁾

1999 Milletvekili Genel Seçimleri’nde siyasi partilerin milletvekili adaylığı için sendikacıları dışlaması üzerine Türk-İş Başkanı Bayram Meral yine parti kurma sinyali vermiştir⁽⁵⁰⁾.

Türk-İş Genel Sekreteri Şemsi Denizer’de seçimlerde işçi sınıfının aday listelerde olmadığını dile getirerek “yeni bir siyasal parti kurmanın gündemlerinin ilk sırasında olduğunu açıklayarak Bayram Meral’i teyit etmiştir⁽⁵¹⁾.

Bu açıklamaların ardından da her hangi somut bir sonuç çıkmamıştır.

Parti kurma tartışması, 2002 Milletvekili Genel Seçimleri’nden önce de çeşitli şekillerde gündeme gelmiştir. 2002 Aralık ayında yapılacak Türk-İş Kongresi’nde yeniden aday olmayacağını açıklayan Bayram Meral, parti kurma çalışmalarına yönelik açıklamalarda bulunmuştur⁽⁵²⁾.

Bayram Meral’in 2002 seçimleri’nde CHP’den Ankara milletvekili olarak TBMM’ye girmesi ile parti kurma tartışmaları bir kez daha son bulmuştur. Bayram Meral’in milletvekili seçilmesinin ardından Türk-İş Başkanı seçilen Salih Kılıç’da “Parti kurmaya yönelik hiçbir zaman teşkilat olarak bir karar almadık. Ancak bu konu da bireysel beyanlar olmuştur. Türk-İş partilerüstü politika ile daha objektif bir baskı grubu olma özelliğini kurmak istiyor” şeklinde ki açıklaması ile parti kurma gibi bir gündemlerinin de olmadığını ortaya koymuştur⁽⁵³⁾.

2.5. SENDİKALARIN SİYASİ FAALİYETLERİ İLE İLGİLİ YASAL DÜZENLEMELER

⁴⁹ Cumhuriyet, 14 Ekim 1998.

⁵⁰ Atilla ÖZSEVER: “Türk-İş’ten Parti Kurma Sinyali”, Milliyet (8 Mart 1999).

⁵¹ Cumhuriyet, 12 Mart 1999.

⁵² Star, 31 Ocak 2002; 08 Şubat 2002.

⁵³ Salih KILIÇ: 21 Haziran 2006 tarihli söyleşi, Türk-İş Genel Merkezi, Ankara.

2.5.1. Sendikaların Faaliyetleri:

“Sendikaların birer siyasal parti olmadıkları reddedilemez bir gerçek teşkil etmekle birlikte sendikaların her türlü faaliyetinin ister istemez belli bazı siyasal yanlarının bulunması da kaçınılmazdır. Bu durum, toplum hayatında her şeyin birbirinden ayrılması mümkün olmayan bir bütün oluşturulmasından kaynaklanır.

Bu nedenledir ki sendikaların siyasal faaliyette bulunmalarını yasaklayıcı doğrultudaki hükümler, sendikaların en temel işlevlerini yerine getirmekten alıkoyucu biçimde yorumlanabilir”⁽⁵⁴⁾.

Sendika hak ve özgürlüğüne yer tanımayan bir rejim veya güçlü sendikaların bulunmadığı bir rejim, demokrasi sayılamaz. Böyle bir rejimde seçimlere imkân tanınsa da demokratik işleyişin sağlanması mümkün olamaz. Sendikaların gereken güçte etkinliklerini ortaya koyamadıkları bir rejim, tıpkı tekerleklerinden biri eksik olan bir araba gibi bir tarafa devrilme eğilimi gösterir. Veya tekerleklerinin birinin havası eksik bir araba gibi sürekli bir tarafa eğilim gösterir ve sonunda bir kazaya uğraması kaçınılmaz olur⁽⁵⁵⁾.

Sendikaların siyaset yasakları ile ilgili yapılan her tartışma, sendikalara siyaset yasağının getirilmesi ile aslında sendikaların bütün faaliyetlerinin yasaklanacağı düşüncesi etrafında gelişmiştir. Çünkü her türlü sendikal faaliyet siyasidir. Her türlü siyasi olay sendikaları ilgilendirir. En muhafazakâr tanımıyla sendika, üyelerinin ekonomik ve sosyal çıkarlarını savunur. Her türlü siyasi kurulun görevi de bu değil midir? Sendikalar tüzel kişilik kazandıklarından itibaren yaptıkları ve yapamadıklarıyla siyasetle uğraşılır.

Sendikalara siyasetin yasaklanması, sendikacılığın yasaklanmasıdır⁽⁵⁶⁾.

⁵⁴ Alparslan IŞIKLI: Sendikacılık ve Demokrasi, a.g.e., 33.

⁵⁵ Alparslan IŞIKLI: Sendikacılık ve Demokrasi, a.g.e., 14.

⁵⁶ Alparslan IŞIKLI: “Sendikalara Siyaset Yasaklanamaz”, Öğretmen Dünyası, 137 (Mayıs 1991), 28.

Sendikaların toplumsal yaşam içindeki konumları, bu örgütlerin kuruluşuna kaynaklık teşkil eden temel nokta ve faaliyet alanları göz önünde tutulursa, sendikal faaliyetle, siyasi faaliyet arasında belirleyici bir sınır koymak oldukça güçtür⁽⁵⁷⁾.

2.5.2. T.C. 1982 Anayasası

12 Eylül 1980 Askeri Harekatı'nın ardından oluşturulan Milli Güvenlik Konseyi, başta Anayasa olmak üzere yürürlükteki bazı yasalarda köklü değişiklikler ve yeni düzenlemeler yaptırmak ihtiyacı duymuştur.

1982 T.C. Anayasası'nda sendikaların faaliyetlerini düzenleyen özel bir maddenin (M:52) bulunması hiç kuşkusuz 1980 öncesi dönemde yaşanan bazı olaylara tepkinin bir sonucudur. Sendika ve üst kuruluşların tüzüklerinin, yönetim ve işleyişlerinin Anayasa'da belirlenen Cumhuriyetin temel niteliklerine ve demokratik esaslara aykırı olamayacakları, sendikaların Anayasa'nın 13. maddesindeki genel sınırlamalara aykırı hareket edemeyecekleri, siyasal faaliyette bulunamayacakları gibi sınırlamalar doğrudan doğruya Anayasa'da yer almış bulunmaktadır⁽⁵⁸⁾.

1982 Anayasası sendikaların siyasal faaliyetlerine büyük yasak ve kısıtlamalar getirmiştir. Anayasanın ilgili maddeleri şöyledir:

Madde 52: "Sendikalar... siyasi amaç güdemezler, siyasi faaliyette bulunamazlar, siyasi partilerden destek göremezler ve onlara destek olamazlar; derneklerle, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve vakıflarla bu amaçlarla ortak hareket edemezler."

Madde 69: "Siyasi partiler, kendi siyasetlerini yürütmek ve güçlendirmek amacıyla dernekler, sendikalar, vakıflar, kooperatifler ve kamu

⁵⁷ Tülay ÖZERMAN: "Sendikal Faaliyet ve Siyasilik Ölçüsü", Tek Gıda-İş, 2 (Ocak 1986), 25.

⁵⁸ Metin KUTAL: "Yeni Sendikalar Yasası'nda Sendikalara Tanınan ve Yasaklanan Faaliyetler", İktisat ve Maliye, XXX, 10 (Ocak 1984), 389-390.

kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları ile siyasi ilişki ve işbirliği içinde bulunamazlar. Bunlardan maddi yardım alamazlar.”

Madde 82: “Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelikleri... kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile sendikalar ve bunların üst kuruluşlarının ve katıldıkları teşebbüs veya ortaklıkların yönetim ve denetim kurullarında görev alamazlar, vekili olamazlar...”

Anayasanın 52. maddesi ve 69. maddenin yukarıda belirtilen hükmü 23.7.1995 gün ve 4121 sayılı Yasayla yürürlükten kaldırılmıştır ⁽⁵⁹⁾.

12 Eylül sonrası, bir süre askıya alınan demokratik parlamenter rejim, 1983'te yapılan Parlamento Seçimleriyle yeniden işlerlik kazanmıştır. Ancak, Anayasa ve Sendikalar Kanunu ile sendikalara getirilen bu denli geniş kapsamlı siyaset yasağı, gerek ILO'nun, gerekse sendikaların gündemine girmiş; ILO, siyasal faaliyetlere ilişkin olarak sendikalar üzerinde topyekün yasaklar getirilmesini eleştirmiştir ⁽⁶⁰⁾.

Benzer eleştiri ve uyarıların da etkisiyle, 15 yıl gibi uzun bir süreden sonra, iktidardaki DYP-CHP Koalisyon Hükümeti, hazırladığı “demokratikleşme” paketleri çerçevesinde, 23.7.1995 günü ve 4121 sayılı yasayla sendika-siyasi parti ilişkilerine kısıtlama getiren Anayasa'nın 52. maddesinin tamamını, 69. maddesinin ikinci fıkrasını yürürlükten kaldırılmıştır. Ancak, Anayasaya uyum yasalarının yürürlüğe girdiği 28 Haziran 1997'ye kadar 2821 sayılı Sendikalar Kanunu'nun 37. maddesindeki yasaklar sürdürülmüştür ⁽⁶¹⁾.

2.5.3. 2821 Sayılı Sendikalar Kanunu:

⁵⁹ Yıldırım KOÇ: Türk-İş ve Siyasi Partilerle İlişkiler (Dünden Yarına), (Ankara, 1997), 31-32.

⁶⁰ Alparslan IŞIKLI: Sendikacılık ve Siyaset, a.g.e., 49.

⁶¹ Adnan MAHİROĞULLARI: “1980 Sonrası...”, a.g.e., 129.

2821 sayılı Sendikalar Kanunu'nun sendikalara geniş bir siyasi faaliyet yasağı getirdiği şüphesizdir. Adı geçen yasanın "Temel Yasaklar" başlıklı 37. maddesinde sendikalara getirilen siyasi yasaklar ayrıntılı bir biçimde sayılmıştır. Bunlar arasında; sendikalar siyasi partilerden yardım ve bağış alamazlar, bunlara yardım ve bağış yapamazlar gibi somut yasaklar bulunmaktadır. Soyut yasaklar ise sendikaların siyasi amaç güdemeyecekleri, siyasi faaliyette bulunamayacaklarıdır⁽⁶²⁾.

Yasak siyasal faaliyetler bakımından 2821 sayılı yasanın bir özelliği de sendika yöneticilerinin de bazı siyasal faaliyetlerde bulunamayacaklarının öngörülmüş olmasıdır. 37. maddenin 3. fıkrasına göre, bir siyasal partinin yönetim organlarında görev alan sendika yöneticilerinin sendikadaki görevleri kendiliğinden sona erecektir. Ayrıca seçimlerde aday olan sendika yöneticilerinin, yöneticilik sıfatları adaylıkları süresince askıda kalmakta, seçilmeleri halinde yöneticilikleri son bulmaktadır. Böylece yasak siyasal faaliyetler sadece sendika tüzel kişiliği bakımından değil, sendika yöneticileri açısından da yeni yasada şu şekilde düzenlenmiştir⁽⁶³⁾.

Madde 37: "Sendika ve konfederasyonlar siyasi amaç güdemezler, siyasi faaliyette bulunamazlar, siyasi partilerle ilişki kuramaz ve işbirliği yapamazlar ve bunlarla hiçbir konuda hiçbir şekilde müşterek hareket edemezler, siyasi partilerden destek göremezler ve onlara destek olamazlar, bunlardan yardım ve bağış alamazlar, bunlara yardım ve bağışta bulunamazlar. Sendika ve konfederasyonlar derneklerle, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve vakıflarla siyasi amaçla ortak hareket edemezler, bir siyasi partinin adını, amblem veya işaretlerini kullanamazlar. Sendika ve konfederasyonların üyelerinin münhasıran ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerinin korunması ve geliştirilmesi amacıyla yapacakları mesleki faaliyetler siyasi faaliyet sayılmaz.

"Bir siyasi partinin yönetim organlarından herhangi birinde görev alan sendika veya konfederasyon yöneticilerinin, bu göreve geldikleri andan itibaren sendika veya konfederasyondaki görevleri kendiliğinden sona erer.

⁶² Metin KUTAL: "Yeni Sendikalar...", a.g.m., 391.

⁶³ Metin KUTAL: "Yeni Sendikalar...", a.g.m., 391-392.

“Mahalli ve genel seçimlerde aday olanların, sendika ve konfederasyonun organlarındaki görevleri adaylık süresince askıda kalır. Seçilmeleri halinde görevleri son bulur.”

2821 sayılı Yasanın 37. maddesinde ki “Sendika ve konfederasyonların üyelerinin münhasıran ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerinin korunması ve geliştirilmesi amacıyla yapacakları mesleki faaliyetler siyasi faaliyet sayılmaz” hükmü, 1988 yılında 3449 sayılı kanunla şu şekilde değiştirilmiştir: “Sendika ve konfederasyonların üyelerinin münhasıran ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerinin korunması ve geliştirilmesi amacıyla yapacakları faaliyetler ve açıklamalar siyasi faaliyet sayılmaz”⁽⁶⁴⁾.

Siyasi faaliyet sayılan eylemlerin yaptırımını da oldukça ağırdır:

Madde 58: “Bu kanunun... 37nci maddesinin bir veya ikinci fıkraları hükümlerine aykırı davranan... sendika veya konfederasyonlar da ikinci fıkradaki usule göre kapatılır.”

“Yukarıdaki fıkralar uyarınca açılan davalar sebebiyle görevli mahkemeler yargılamanın her safhasında talep üzerine veya res’en sendika veya konfederasyonların faaliyetlerinin durdurulmasına ve yöneticilerinin görevlerine son verilmesine karar verebilir.”

Madde 59: “37nci maddenin ikinci fıkrasına... aykırı hareket eden sendika veya konfederasyonların sorumlu yetkililerine altı aydan iki yıla kadar hapis cezası hükmedilir.”

Gerek 1982 T.C. Anayasası’nda, gerek 1983 Sendikalar Yasası’nda sendikalar çalışma ilişkilerinde faaliyet gösteren meslek kuruluşları olarak kabul edilmişlerdir. Bu açıdan 274 sayılı eski Sendikalar Yasası ile 2821 sayılı yeni Yasa arasında siyasal faaliyet açısından çok önemli farklar ortaya çıkmıştır.

⁶⁴ Yıldırım KOÇ: “Türk-İş ve Siyasal...”, a.g.e., 33.

274 sayılı Yasa, 1947 yasasına tepki olarak sendikalara geniş bir siyasal faaliyet alanı tanıdığı halde, 2821 sayılı yasa bu alanı mümkün olduğu kadar daraltmaya çalışmıştır ⁽⁶⁵⁾.

2.5.4. 4277 Sayılı Kanun:

Sendika-siyasi parti ilişkilerini yeniden düzenleyen 4277 sayılı Sendikalar Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 28 Haziran 1997'de 23033 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Anayasaya Uyum Yasaları ile, 2821 sayılı Sendikalar Kanununda yer alan “Temel Yasaklar” başlıklı 37. madde yeniden düzenlenmiştir. Yeni düzenleme ile, 37. maddeye aşağıdaki değişiklikler yapılmıştır:

Maddenin, sendikalara siyaset yasağı ve siyasi partilerle ilişki kurma yasağı getiren oldukça uzun ikinci fıkrası, “Sendika ve konfederasyonlar, amaçları dışında faaliyette bulunamazlar. Siyasi partilerin ad, amblem, rumuz ve işaretlerini kullanamazlar” şeklinde değiştirilmiştir.

Siyasi parti organlarında görev alma yasağı ve görev alan sendika yöneticilerinin sendika ve konfederasyonlardaki görevlerinin kendiliğinden son bulacağına ilişkin yasakların yer aldığı üçüncü fıkra, madde metninden çıkarılmıştır.

Maddenin değişiklikten önceki 4. fıkrası, değişiklikten sonra 3. fıkra olarak yar almıştır. 3. Fıkranın yeni hali, “Mahalli idareler ve milletvekili seçimlerinde aday olan sendika ve konfederasyon yöneticilerinin sendika ve konfederasyon organlarındaki görevleri adaylık süresince askıda kalır. Seçilmeleri halinde görevleri son bulur.” şeklindedir. Buradaki sadece, değişiklikten önce fıkranın baş tarafında yer alan “Mahalli ve genel seçimlerde aday olanlar” ibaresi yerine “Mahalli idareler ve milletvekili seçimlerinde” şeklinde bir değişiklik yapılmıştır. Dolayısıyla, belediye başkanı

⁶⁵ Metin KUTAL: “Yeni Sendikalar...”, a.g.m., 390.

veya milletvekili seçilen sendika ve konfederasyon yöneticisinin bu görevi, değişiklikten önce olduğu gibi yine son bulacaktır.

Yeni düzenleme ile sendika-siyasi parti ilişkilerine eskiye göre oldukça geniş serbesti getirildiği söylenebilir. Sendikalar Kanununun ilgili maddelerinde yapılan yeni düzenlemeler, sendikaların yönetim kurullarında görev yapan yöneticilere bir siyasi partinin yönetim organlarında da görev alabilmesine imkân tanımaktadır. Ancak, yeni düzenlemelerle elde edilen serbestiler, sendikaların herhangi bir siyasi partinin ocak teşkilatı, organı gibi çalışabileceği anlamına gelmez. 37. maddenin yeni şeklinin ikinci fıkrasındaki “siyasi partilerin ad, amblem, rumuz veya işaretlerini kullanamazlar” şeklindeki hüküm, kuşkusuz bu ihtimali engellemektedir ⁽⁶⁶⁾.

Diğer taraftan, değişiklik öncesinde söz konusu olan, sendika-siyasi partiler arasındaki “bağış” yasağı, değişiklik sonrası da devam etmektedir. 37. maddenin değişiklikten önceki şeklinin ikinci fıkrası içinde yer alan “sendika ve konfederasyonlar, siyasi partilerden destek göremezler ve onlara destek olamazlar, bunlardan yardım ve bağış alamazlar, bunlara yardım ve bağışta bulunamazlar” hükmü, ikinci fıkranın yeni şeklinde yer almamasına rağmen, sendikaların siyasi partilere, siyasi partilerin sendikalara “bağış” yapma yasağı değişiklik sonrası yeni dönemde de sürdürüldüğü görülmektedir. Zira 37. maddenin değişiklikten önceki ikinci fıkrasında yer alan siyasi partilerin sendika ve konfederasyonlara bağış yapma yasağı, “Sendika ve konfederasyonların gelirleri” başlıklı 40. maddesinin ikinci fıkrasına 4277 sayılı Yasa ile “... bankalar tarafından ödenmiş sermayesinin en az yarısına katılmak suretiyle kurulan kuruluşlarla bunların aynı oranda katılmasıyla kurulan kurumlar” ifadesinden sonra gelmek üzere “ve siyasi partiler” ibaresi eklenerek Anayasaya Uyum Yasaları değişikliğinden sonra da devam ettirilmek istenmiştir. Aynı şekilde sendika ve konfederasyonların da siyasi partilere bağış yapamayacağı “Sendika ve konfederasyonlar, gelirlerini bu kanunda ve tüzüklerinde gösterilen faaliyetleri dışında

⁶⁶ Adnan MAHİROĞULLARI: “1980 Sonrası...,” a.g.e., 129.

kullanamazlar ve bağışlayamazlar.” hükmüyle başka bir değişikliğe lüzum görülmeden engellenmiştir.

“4277 sayılı Kanunun getirdiği “sendika-siyasi parti ilişkileri” ile ilgili düzenlemeler, 1980’den beri süregelen ve kimi çevrelerce zaman zaman eleştirilen katı yasaklar dönemine, kısmen de olsa son vererek yeni bir dönemi başlatacaktır. Özellikle, 37. maddenin değişiklikten önceki III. fıkrasında yer alan sendika yöneticilerine getirilen siyasi partilerin yönetim organlarında görev alma yasağının kaldırılması, yine II. fıkroda yer alan ve sendikacıların başına Demokles’in kılıcı gibi sallanan “Sendika ve konfederasyonlar siyasi amaç güdemezler, siyasi faaliyette bulunamazlar, siyasi partilerle ilişki kuramazlar” türünden soyut yasakların kaldırılması Türk sendikacılığı için önemli bir gelişme sayılmalıdır”⁽⁶⁷⁾.

⁶⁷ Adnan MAHİROĞULLARI: “1980 Sonrası...,” a.g.e., 129-130.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1980 SONRASI TÜRK-İŞ SİYASET İLİŞKİSİ

3.1. 1980-1983 DÖNEMİ

Türk siyasi literatürüne “ara dönem” olarak giren 1980-1983 askeri yönetim dönemi Türk sendikacılığı içinde adeta bir ara dönem olmuş, bir çok sendika kapatılırken sendikal haklar önemli ölçüde askıya alınmıştır. Bu dönemde Türk-İş, askeri yönetime tam destek vermesine rağmen sınırlı ölçüde askeri yönetimle işbirliği imkânı bulmuştur.

3.1.1. Türk-İş’in Askeri Yönetime Desteği:

“12 Eylül 1980’de gerçekleşen askeri darbe kuşkusuz yeni Türkiye tarihinin en önemli kavşak noktalarından birisidir. Söz konusu darbe, bir boyutu ile iç dinamiklere direkt ve dolaylı etkileri, diğer bir boyutu ile dünya konjonktüründe çok önemli gelişmelerin yaşandığı örneğin soğuk savaşın aşılma işaretlerinin alınmaya başlaması gibi bir döneme tekabül etmesi ile yeni bir dönemin başlangıç noktasını oluşturmaktadır” ⁽¹⁾.

12 Eylül Askeri Müdahalesi sonrasında faaliyetlerini sürdürebilen tek işçi konfederasyonu Türk-İş olmuştur. Hayır kurumları dışındaki sivil toplum örgütlerinin faaliyetlerinin durdurulduğu bu dönemde, Türk-İş’in bu uygulamadan istisna tutulması, kuşkusuz Konfederasyon cephesinde

¹ Erdinç YAZICI: Osmanlıdan Günümüze Türk İşçi Hareketi (Ankara, 2004), 139.

memnuniyetle karşılanmıştır. Türk-İş, 27 Mayıs ve 12 Mart müdahalelerinde olduğu gibi 12 Eylül Askeri müdahalesinde de destekleyici açıklamalarda bulunmuştur. Türk-İş Genel Başkanı İbrahim Denizcier, müdahalenin ardından Milli Güvenlik Konseyi Başkanı Kenan Evren'e telgraf çekerek; Konsey adına yayımlanan bildiride kısa zamanda demokrasiye dönüleceği, işçi haklarının korunacağı yönünde teminat verilmesini memnurlukla karşıladıklarını bildirmiştir. Denizcier telgrafında şöyle demiştir:

“Türk-İş topluluğu, zat-ı devletlerinizin bildirisinde de açıkça yer aldığı üzere ülkemizin huzuru, devletimizin bütünlüğü ve milletimizin bölünmezliğini sağlamak amacıyla, Türk Silahlı Kuvvetlerini yönetime bütünü ile el koyma mecburiyetinde bırakan bir gerçekle karşı karşıya bırakıldığı bilinci içindedir.

Atatürk ideallerini kendine şaşmaz rehber olarak kabul eten Türk işçi hareketi, kısa zamanda Anayasa ve ilgili kanunlarda değişiklik yapılarak demokrasiye geçişin sağlanacağı, işçi haklarının korunacağı yolundaki teminatınızı memnuniyetle karşılamış bulunmaktadır.

Milletin bağrından çıkan ordumuzun tam bir bütünlük içinde milletimize huzur ve güven veren bu davranışının milletimiz ve memleketimiz için hayırlı olması temennisi ile Türk-İş topluluğu adına saygılarımla arz ederim.”⁽²⁾

Türk-İş Başkanı İbrahim Denizcier, 12. Genel Kurul'un açılışında da şu şekilde konuşmuştur:

“Türkiye’de 12 Eylül Harekatı bir darbe değil, bir kurtuluş hareketidir. Bu hareketin felsefesinde, sarsılan demokratik rejimin ve devletin temel yapısını sağlam temellere oturtulması fikri yatmaktadır. Bu felsefeye sahip çıkanlara destek olmak hepimizin borcudur.”⁽³⁾

Türk-İş, askerî müdahalenin kaçınılmazlığı konusunda uluslararası alanda da çaba sarf etmiş; Türk-İş’e bağlı sendikaların üyesi olduğu uluslararası işkolu federasyonlarının genel kurullarına ve ILO toplantılarına katılan delegeler askerî müdahaleyi savunan konuşmalar yapmışlardır⁽⁴⁾.

² Türk-İş Dergisi, XI, 138, (Eylül 1980), 1.

³ Belgelerle Türk-İş Tarihi (1980-1992), Türk-İş (Ankara, 2002), 39.

⁴ Adnan MAHİROĞULLARI: Cumhuriyetten Günümüze Türkiye’de İşçi Sendikacılığı (İstanbul, 2005), 324.

Türk-İş destek açıklamaları ve çabalarını daha da somutlaştırmış, 22 Eylül'de kurulan hükümete bir de bakan vermiştir. Türk-İş Genel Sekreteri Sadık Şide, Ulusu Hükümeti'nde Sosyal Güvenlik Bakanı olarak görev almıştır. Bu bakanlığa ikinci kez atanan Sadık Şide, uzun yıllar sendikacılık yapmıştır.

M. Sadık Şide, 1974 yılında Türk-İş Yönetim Kurulu tarafından Türk-İş Genel Sekreteri bulunduğu sırada 1974-1975 yıllarında Irmak Hükümetinde ilk Sosyal Güvenlik Bakanlığı yapmıştır ⁽⁵⁾.

Sadık Şide, kendi siyasal duruşunu ve 12 Eylül ihtilaline bakışını şöyle değerlendiriyor:

“Ben hayatımın en güzel yıllarını Türk Sendikacılığına harcamış bir kişi olarak çok partili, özgürlükçü, demokratik rejimden ve Atatürk ilkelerinden yanayım. Bugüne kadar hiçbir siyasi parti üyesi olmadım. Türk-İş'in değişmez ilkesinde beyan edildiği gibi, hep partiler üstü politikadan yana oldum Önce devlet ve millet, sonra diğerleri sırasına hep önem verdim.

Demokrasiye inanmış bir kimsenin ihtilalleri desteklemesi mümkün değildir. Ancak anarşi ve terörün tahribatına dur diyecek gücü desteklemek çok başka bir şeydir. Biz Türk Milleti olarak 12 Eylül ihtilalini yapanları, bunun için kucakladık ve alkışladık, icraatlarını destekledik, hazırladıkları Anayasa'yı (%91 Evet'le) bunun için kabul ettik. Milletçe benimsedik.” ⁽⁶⁾

Müdahalenin ardından Türk-İş'e bağlı Maden Federasyonu, TGS Genel Merkez ve İstanbul Şubesi, Deri-İş, Petrol-İş İstanbul ve Yarımca Şubeleri, BİF İstanbul Şubesi, Toreyis, Kauçuk-İş ve Kristal-İş'in de Çalışma Bakanlığı'nca faaliyetleri durdurulmuştur. Ancak daha sora sendikaların Sıkıyönetim Komutanlıkları uygulaması olarak kapatıldığı, Türk-İş'e bağlı sendikaların açık olduğu vurgulanmıştır ⁽⁷⁾.

Türk-İş'in açılan sendikalara gönderdiği yazıda da, sendikal faaliyetlerin Konsey çalışmalarına yardımcı olmak üzere ikinci bir yazıya kadar durdurulması istenmiştir. Türk-İş'in tüm üye sendikalara gönderdiği

⁵ Türk-İş Dergisi, XI, 139, (Ekim 1980), 2.

⁶ Hürriyet, 19 Eylül 1980.

⁷ Cumhuriyet, 23 Eylül 1980.

yazıda ise, Milli Güvenlik Konseyi çalışmalarına yardımcı olunması istenmekte, teşkilatlanma, eğitim, genel kurul, temsilcilik seçimleri gibi sendikal faaliyetlere ara verilmesi gerektiği belirtilmektedir ⁽⁸⁾.

Türk-İş'in askeri yönetime verdiği destek tek taraflı olmamış, her ne kadar genel anlamda sendikal haklar askıya alınmışsa da Türk-İş'te askeri yönetimce desteklenmiştir. Milli Güvenlik Konseyi en başında işçi haklarının korunacağını ilân etmiş ve Türk-İş'in faaliyetini sürdürmesini sağlamıştır ⁽⁹⁾.

Türk-İş, Ulusu Hükümeti ile sürekli diyalog halinde olmuştur ⁽¹⁰⁾.

Kenan Evren ise, Devlet Başkanı sıfatı ile Türk-İş'in 12. Genel Kurulu'na gönderdiği mesajda;

12 Eylül 1980'den bu yana milletçe karşı karşıya bulunduğumuz ekonomik problemlerin çözümlenmesine yardımcı olmak üzere Türk işçisinin yönetime gösterdiği destek ve anlayışını, her türlü övgünün üstünde takdirle karşıladığını özellikle belirtmiş ve işçilerin hak ve çıkarlarının korunmasının, onların huzur ve güven içinde daha iyi hayat düzeyine kavuşmalarını sağlamanın, yönetimin temel nöbetlerinden biri olduğunu vurgulamıştır ⁽¹¹⁾.

Türk-İş'in 12 Eylül sonrası kurulan hükümete verdiği destek kendi içinde sürekli sorgulanmış, 22-28 Aralık 1986'da yapılan Kongre'de de, Türk-İş'in 12 Eylül sonrası kurulan Hükümet'e verdiği destek bir kez daha ve yüksek sesle eleştirilmiştir. Konfederasyon içindeki muhalefet, Genel Başkan Şevket Yılmaz'ın karşısına Petrol-İş Genel Başkanı Cevdet Selvi'yi aday göstermiş, ancak az bir oyla seçimi kaybetmiştir. Diğer taraftan, Bülent Ulusu Hükümeti'nde bakan olarak görev alan Sadık Şide ve 12 Eylül rejimine destek olma gereğini savunan yöneticilerden Kaya Özdemir, eleştirilerin somut sonucu olarak Türk-İş yönetimine seçilememiştir ⁽¹²⁾.

⁸ Cumhuriyet, 23 Eylül 1980.

⁹ Cumhuriyet, 13 Eylül 1980.

¹⁰ Türk-İş Dergisi, XII, 144, (Mart 1981), 2.

¹¹ Türk-İş 12. Genel Kurul Çalışmaları (Ankara, 1982), 10.

¹² Adnan MAHİROĞULLARI: a.g.e., 327.

3.1.2. T.C. 1982 Anayasası Hazırlık Çalışmaları:

Yeni dönemi şekillendirecek anayasa ve yasaların hazırlanması için hareketi destekleyen Türk-İş, 1982 yılında Anayasa Tasarısı'nın Danışma Meclisine sunulması ile hayal kırıklığına uğramıştır. Zira tasarının işçiler açısından önemli hak kayıplarına neden olduğunu anlamıştır. Tasarının Danışma Meclisi'nde görüşülmesi sırasında değiştirilmesi için çaba harcanmış, ancak başarılı olamamıştır.

Türk-İş Anayasa Tasarısı'na karşı çeşitli eleştirilerde bulunmuştur. Bunlardan bir kısmı şöyle özetlenebilir:

“Tasarı bu şekliyle kabul edilirse çoğulcu ve özgürlükçü demokrasi kurulamaz; demokrasinin temel ilkesi olan özgür düşünce açıklanamaz; halkın siyasal yaşama etkin bir şekilde katılması sağlanamaz ve demokrasi sadece seçimden seçime oy vermeye dönüşmüş olur; sosyal devlet kağıt üzerinde kalır; özgürlükler istisna, sınırlamalar kural haline getirilmiş olur; işçilerin önemli bir kesiminin sendika kurma, toplu sözleşme yapma ve grev hakları ellerinden alınmış olur; çalışma barışını ve işçi-işveren ilişkilerini akılcı dengelere kavuşturmanın başlıca aracı olan toplu pazarlık sistemi çöker; grev hakkındaki kısıtlamalarla, toplu iş sözleşmeleri yapabilme ve yapılmış olanları koruyabilme imkanı kalmaz; serbest toplu pazarlık hakkı etkinliğini yitirir, sendikalar her eylemlerinde siyaset yapıyor olmakla suçlanacakları bir çembere sokulmuş olur. Sendikalar idari kararlar bile kapatılabilecektir. Tasarı bu şekliyle kabul edildiği takdirde sosyal barışa değil, sosyal bunalımlara yol açılmış olacaktır.”⁽¹³⁾

Türk-İş, daha sonra Anayasa Tasarısına ilişkin ayrıntılı görüşünü hazırlamış ve 28.7.1982 günü “Türk-İş'in Anayasa Tasarısına İlişkin Görüşü” başlığını taşıyan kitap Milli Güvenlik Konseyine, Hükümete, Danışma Meclisi üyelerine ve basına dağıtılmıştır. Bu kitapta, Anayasa Tasarısı ile özgürlüklerin dışlandığı, sosyal devletin kağıt üzerinde kalmaya mahkum

¹³ Türk-İş 13. Genel Kurul Çalışma Raporu (Ankara, 1983), 21-24.

edildiği, işçi hak ve özgürlüklerinin Uluslararası Çalışma Örgütü'nün Sözleşme ve Tavsiye Kararlarını çiğneyen bir anlayışla kısıtlandığı öne sürülmüş ve tasarı ile, yargısına kuşku ile bakılan, basını suskun, sendikasız etkisiz bir düzen amaçlanıyor denilmiştir ⁽¹⁴⁾.

Türk-İş, “Anayasa tasarısının işçi hak ve özgürlükleri ile ilgili maddelerinin işveren isteklerine göre hazırlandığı” yolundaki görüşlerini dile getirdiği “Anayasa tasarısı işveren isteklerine göre hazırlandı. İşte ispatı” başlıklı birde kitapçık hazırlamıştır ⁽¹⁵⁾.

Taleplerini Anayasa taslağına koydurmak için yoğun bir çaba harcamış, Milli Güvenlik Konseyi'nce Danışma Meclisi Üyeliği'ne seçilen Vahap Güvenç, Mustafa Alpdündar ve Feridun Şakir Ögünç için Türk-İş Genel Merkezinde bir çalışma odası tefriş edilmiş ve her türlü ihtiyaç malzemelerinin karşılanması yazı işlerinin ifası için Türk-İş İdare Müdürü talimatlandırılmıştır ⁽¹⁶⁾.

Danışma Meclisi Üyesi Mustafa Alpdündar'da işçi isteklerini tasarıya koydurmak için yoğun çaba göstermiş ancak başarılı olamamıştır. Alpdündar, düzenlemelerin gelecekte sosyal barışı zedeleyecek mahiyette olduğunu ve bu düzenlemelerin çalışma hayatını 30 yıl geriye götüreceğini belirtmiştir ⁽¹⁷⁾.

Tasarı, Danışma Meclisinde, sunulduğu şekliyle kabul edilince Türk-İş, Devlet Başkanına yazılı olarak başvurmuş, haksızlıkların düzeltilmesini istemiştir. Bu başvuru üzerine, Milli Güvenlik Konseyi Türk-İş'in görüşleri doğrultusunda bazı değişiklikler yapmıştır ⁽¹⁸⁾.

Türk-İş, Anayasa Tasarısına çeşitli eleştiriler getirmesine rağmen, Anayasanın kabulü aşamasında oldukça iyimser davranmış. 23 Ekim 1982 ve 5 Kasım 1982 tarihlerinde iki bildiri yayınlamış ve Anayasa'nın normal, demokratik parlamenter düzene geçiş yoluna açtığını belirterek dolaylı da olsa kabulü yönünde oy kullanılmasını istemiştir ⁽¹⁹⁾.

¹⁴ Türk-İş “13. Genel Kurul...”, a.g.e., 25.

¹⁵ Cumhuriyet, 18 Ağustos 1982.

¹⁶ Türk-İş 12. Genel Kurul Çalışma Raporu, (Ankara, 1982), 464.

¹⁷ Cumhuriyet, 29 Ağustos 1982.

¹⁸ Türk-İş “13. Genel Kurul...”, a.g.e., 28.

¹⁹ “Türk-İş 13. Genel Kurul...”, a.g.e., 28-29.

3.2. 1983-1991 DÖNEMİ

12 Eylül 1980'de ülkedeki yaygın siyasal şiddet eylemleri gerekçe gösterilerek yapılan askeri darbenin kaybeden taraflarından birisi de kuşkusuz işçi hareketi olmuştur. 12 Eylül darbesi ile birlikte işçi haklarında ve sendikal harekette önemli gerilemelerin olduğu bilinmektedir. Türk-İş dışındaki konfederasyonların faaliyetlerinin durdurulması/kapatılması, Türk-İş'in de faaliyetlerinde önemli sınırlamalarla karşı karşıya bırakılması önemli bir gerilmeye işaret etmektedir ⁽²⁰⁾.

12 Eylül Hareketi işçi hareketini, başından itibaren ve açıkça karşısına alan bir oluşum niteliğiyle kendisini göstermiştir. Yalnızca DİSK yöneticilerinin tutuklanmasıyla yetinilmemiş; tümüyle sendikal faaliyetlerin askıya alınmasıyla işe başlanmış ve genel olarak sendikal hakların kısıtlanmasına yönelik bir yasal ve siyasal çerçeve getirilmiştir ⁽²¹⁾.

Bu sınırlı sendikal haklar ve yasaklar uzun dönem etkisini sürdürmüş on yılı aşkın bir süre ülkedeki bütün liberalleşme politikalarına rağmen sendikacılık hareketi bundan nasibini alamamıştır.

3.2.1. 1983 Seçimleri:

İhtilalin ardından oluşan hukuksal yeniden yapılanma sürecinin 1983 yılına kadar tamamlandığı biliniyor. 1983 yılında, yeni anaya ve yeni seçim yasası ve çok özel hukukun uygulandığı genel seçimler toplumumuz

²⁰ Erdinç YAZICI: Yeni Bir Dünya'nın Eşiğinde Türk-İş ve Değişim (Ankara, 1983),31.

²¹ Alparslan IŞIKLI: Gerçek Örgütlenme: Sendikacılık (Ankara, 2003), 61.

açısından olduğu kadar işçi hareketi açısından da önemli seçimler olarak tarihe geçmiştir.

1983 seçimlerine üç siyasi parti sokulmuş bunlardan birine oy verilmesi gerektiği – MDP- birisine – ANAP’a – katiyen oy verilmemesi gerektiği ihtilalin lideri tarafından televizyon konuşmasıyla halka duyurulmuştur. Bun rağmen 1983 yılında sandıktan ANAP çıkmış ve Türkiye’de bir döneme damgasını vuran ANAP iktidarı dönemi böylece başlamıştır⁽²²⁾.

6 Kasım 1983 tarihinde yapılan seçimlerde bazı sendika yöneticileri de, yeni parlamenter rejim içinde görev yapabilmek için bu üç siyasi partinin çeşitli illerde gösterdiği aday listeleri arasında yer olmuşlardır.

Türk-İş Genel Başkan vekillerinden Kemal Özer Halkçı Partisi’nden İstanbul’dan adaylığını koyarken, Emin Kul da aynı ilden MDP listesinde yer almıştır.

Tes-İş Sendikası Genel Başkanı Orhan Erçelik Zonguldak MDP, Danışma Meclisi üyesi ve eski sendikacı Feridun Şakir Ögünç İstanbul HP, Soma Maden İşleri Sendikası başkanı Abdullah Çakırefe Manisa HP, Türk-İş 3. Bölge Temsilcisi Ertuğrul Bulmamış İzmir HP, 8. Bölge Temsilcisi Kadir Topuz Bursa MDP, 7. Bölge Temsilcisi Kadir Narin Diyarbakır HP, TES-İŞ Federasyonu Teşkilatlanma Sekreteri Nevzat Bıyıklı Artvin ANAP, Türk-İş eski Eğitim Sekreteri Sebahattin Erkap Kayseri MDP, Teksif Sendikası eski Başkan Vekillerinden Tefik Erdem Gaziantep MDP listesinde yer almışlar ve MGK onayından geçerek seçimlere katılmaya hak kazanmışlardır.

Sendikacılar içinde Tes-İş Konya Şube Başkanı Osman Aydın, ANAP listesinde yer almasına rağmen, adaylığı uygun görülmediği için seçime katılma imkânı bulamamıştır⁽²³⁾.

Türk-İş eski Başkanı Halil Tunç, 1983 seçimlerinde adaylık düşünmediğini açıklamış ve bu yönde ki teklifleri de değerlendirmemiştir⁽²⁴⁾.

²² Erdinç YAZICI: “Yeni Bir...”, a.g.e., 31-32.

²³ Türk-İş Dergisi, XIV, 175, (Ekim 1983), 2.

²⁴ Cumhuriyet, 26 Nisan 1983.

Turgut Özal'ın ANAP'ın kuruluşunda Türk-İş Genel Eğitim Sekreteri Kaya Özdemir'e kurucu üyelik için götürdüğü teklif ise Türk-İş Başkanı Şevket Yılmaz'ın muhalefetine takılmıştır. Bir sonraki seçimde yapılan milletvekilliği adaylığı teklifi ise Kaya Özdemir tarafından geri çevrilmiştir ⁽²⁵⁾.

ANAP, 1983 seçimlerine işçi desteğinden yoksun girmiş ama tek başına iktidar olmayı başarmıştır.

3.2.2. Özal Dönemi

ANAP'ın 1983'ten 1991'e kadar süren iktidar dönemi, hukuksal üstyapısı 12 Eylül rejimi tarafından belirlenmiş olan bir ekonomik yapılanmayı gerçekleştirmeye yönelmiştir. Bununla birlikte, zamanla beliren göreceli demokratikleşme sürecinde sendika hareketinin belli bir canlılık ve belli ölçüde bağımsız bir kişilik kazanmaya başladığı görülmektedir ⁽²⁶⁾.

“Temeli 24 Ocak kararlarıyla atılan ANAP iktidarları dönemindeki oluşum biçimi ile Özal reformları olarak hayata geçen yeni Türk ekonomisindeki köklü yapı değişiklikleri süreci, bilindiği gibi piyasa ekonomisini ve dünya ekonomisi ile entegrasyonu gözetiyordu. Yeni bir zengin sınıfla bu işi başaracağına inanan Turgut Özal'ın oluşturduğu temel tercihler, arasında KİT'ler içerisinde yapılanarak varolmuş ve temel özelliklerini “devlet işçisi” olma bağlamında ortaya koymuş işçi hareketini de yeni bir yol ayrımına taşımaktaydı. Özal'ın çeşitli defalar işçi hareketine karşı açık tavır alışı, sancılı dönüşümün ve ANAP/işçi hareketi sürüşmesinin üzerine tuz-biber ekmiştir. Tabi bu gelişme işçi hareketinin kendi tarihi içerisinde ağırlıklı biçimde pek hissedilmemiş sivil bir muhalefet hareketi olma özelliğini ve demokrasi kültürüne sahip çıkmak eğilimlerini kuvvetlendirmiştir. Bu süreç işçi hareketinin mücadele kültürünü tarihi içerisinde hiç olmadığı

²⁵ Yıldırım KOÇ: Türk-İş Tarihinden Portreler (Ankara, 1999), 150.

²⁶ Alparslan IŞIKLI: a.g.e., 108.

kadar sivil formlar içerisinde kuvvetlendirmiştir. Nitekim işçi hareketinin açık muhalefeti 20 Ekim genel seçimlerinde ANAP iktidarının yenilişinde önemli bir rol oynamıştır.

1992 yılında Türk Metal Sendikası'nın düzenlediği "Genç İşçiler Kurultayı"nın açılışında bir konuşma yapan ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz, işçiye karşı tavır almanın ağır faturalarını ödediklerini açıkça ifade etmiş ve bunun kendileri için önemli bir siyasi ders olduğunun altını çizmiştir⁽²⁷⁾.

Özal'ın uyguladığı neoliberalist politikaların sendikaları karşısına almada önemli etkisi olmuştur. Neoliberalizmin Üçüncü Dünya'daki tırmanışı, çok daha başka yöntemlerle sağlanmıştır. Şili'de 1973'te kanlı Pinochet darbesiyle bu sonuç sağlanmıştır. Ülkemiz, 1980'de 12 Eylül darbesiyle bu sürece dahil edilmiştir.

Neoliberalizmin tırmanışı, her yerde, sendikal hak ve özgürlükler üzerinde gerçekleştirilen derin bir tahribatla eşlenmiştir. Reagan, hava trafik kontrolörlerinin, Thatcher yer altı maden işçilerinin grevini yenilgiye uğratarak amaçlarına uzanan yolu genişletmişlerdir. Pinochet rejiminin ve 12 Eylül darbesinin saldırılarının aşaması da sendikaları ezmek olmuştur.

Sendika karşıtı politikaların başarıya ulaşmasında demokratik hakların rafa kaldırılması ve baskıcı rejimlerin yürürlüğe konması, başvuru yollarından yalnızca birisi olmuştur. Asıl önemli tahribat, dayatılan ekonomik modelin işsizlik üreten niteliği sayesinde sağlanmaktadır⁽²⁸⁾.

Özal'ın bu politikaları sürdürme eğilimini erken algılayan Türk-İş, en başından beri ANAP'a mesafeli durmuştur.

1983 yılında yapılan Türk-İş Kongresi'ne başbakanlıkta henüz bir ayını doldurmuşken katılan Başbakan Turgut Özal, eski Türk-İş Başkanı Halil Tunç'un ağır eleştirileri ile karşılaşmıştır. Salondan alkış almadan çıkan

²⁷ Erdinç YAZICI: "Osmanlıdan...", a.g.e., 148.

²⁸ Alparslan IŞIKLI: a.g.e., 44-45.

Turgut Özal için gazeteler “Başbakan ilk defa muhalefetle karşılaştı” diye yazmıştır ⁽²⁹⁾.

Türk-İş yönetimi, kamu kesiminde 1984 ortalarında bağıtlanacak sözleşmeler konusunda ortak ilkeler belirlemek, sorunları diyalog yoluyla çözmek amacıyla ANAP Hükümeti ile 17 Temmuz 1984’te bir zirve toplantısı yapmıştır. Ne var ki, yapılan toplantıda toplu sözleşmeler ve çalışma hayatının güncel sorunları üzerinde Hükümet ile ortak bir noktaya varılamamıştır. Çalışma hayatı sorunlarına neo-liberal bir mantıkla yaklaşan ANAP Hükümeti, Türk-İş’in isteği üzerine 11 Şubat 1985’te ve 29 Nisan 1985’te gerçekleştirilen iki zirve toplantısında da, Konfederasyon ile ortak bir noktada buluşamamıştır. Çalışma hayatı sorunlarına Hükümet’le diyalog yoluyla bir çözüm bulamayacaklarını anlayan Türk-İş yetkilileri, çeşitli zamanlarda teşkilatı ile yaptığı istişare toplantılar sonucunda hükümetlerle iyi ilişkiler kurma politikasını değiştirmek durumunda kalmış. Nitekim, 30 Kasım 1985’te yapılan genişletilmiş başkanlar kurulu toplantısında Hükümet’in uzlaşmaz tutumuna karşı eylem kararı alınmış, ilk olarak İstanbul, İzmir ve Bursa’da daha sonra diğer bazı illerde mitingler ve yürüyüşler düzenlenmiştir. 1986 ara seçimleri öncesinde ise, “ANAP’a Oy Yok” mitingleri yapılması kararlaştırılmıştır ⁽³⁰⁾.

Türk-İş bu tarihten sonra artık tamamen ANAP iktidarı ile ipleri koparmaya başlamış, 14. Genel Kurul’da, konfederasyonun “ilk defa bir siyasi iktidara karşı eylem yapmak zorunda kalacakları belirtilmiş”; Hükümet’in uzlaşmaz tavrının sürdürülmesi durumunda 1987’nin eylem yılının başlangıcı olarak vurgulanmıştır ⁽³¹⁾.

3.2.2.1. 1987 Referandumu:

²⁹ Yıldırım KOÇ: a.g.e, 74.

³⁰ Adnan MAHİROĞULLARI: a.g.e., 327.

³¹ Adnan MAHİROĞULLARI: a.g.e., 328.

Türk-İş, tarihinde ilk kez siyasi iktidara karşı geniş kapsamlı bir kampanya başlatarak 6 Eylül 1987 günü yasaklı siyasi liderlere af getirmeyi öngören referandum da Hükümet'in tutumunun aksine “evet” oyu kullanılması çağrısında bulunmuştur.

Türk-İş Başkanlar Kurulu, 4 Temmuz 1987 günü yaptığı toplantının ardından referandum ile ilgili şu bildiriye yayınlamıştır:

“Bütün mazisinde bu sürecin hızlı olduğu kadar sağlıklı bir biçimde aşılmasının çabaları ve sorumluluk duygusu ile gösterdiği özenin olguları bulunan Türk-İş, Anayasa'nın geçici 4. maddesi üzerindeki değişikliğin halkoyuna sunulmasındaki gelişmeleri dikkatle izlemeyi ve bu konuda Ulusumuzu hiçbir siyasi amaç gütmeksizin uyarmayı görev saymaktadır.

İşçi hak ve özgürlüklerindeki kısıtlamalar ve yasakların gerçek demokrasi ile birlikte varolamayacağı ne denli tartışmasız ise, kamu özgürlüklerini bağımsız yargı kararı olmaksızın yasaklamanın, demokrasi ile bağdaşmayacağı da o denli açıktır.

6 Eylül 1987 Pazar günü yapılacak halk oylamasında, “eskiler yeniler”, “üç-beş kişinin siyaset yapma hakkının tanınması” gibi kısır ve aldatıcı bir çerçevede bakma yolunu seçenlerin kafalarında oluşturduğu tuzağa, demokrasiye gönül veren yurttaşlarımız ve işçilerimiz düşmeyecektir.

Kaldı ki, seçmen yurttaşlardan alınan oylar ve buna dayalı vekaletle milletvekili olup, Parlamentoda onlar adına bu yasağın kalkması için “evet” diyenlerin aynı seçmen yurttaşlara dönüp, “sizin vekaletinize dayanarak” “evet” dediğimize siz “hayır deyin”, çağrısını yapması Parlamento'yu da, demokratik rejimi de yaralayan, vatandaşla alay anlamında bir demokrasi ayıbıdır.

6 Eylül 1987 Pazar günü yapılacak halk oylamasında önce, böylesine aldatıcı ve yurttaşlarımızı hiçe sayan bir tutuma başvurulmuş olması Türk-İş Başkanlar Kuruluna, Türk İşçi Hareketini sürekli olarak uyarma görevini doğal olarak yüklemiştir.

İşte bu nedenle Türk-İş Başkanlar Kurulu,

- Temel insan haklarına dayalı kişi hak ve özgürlüklerinin aldatmalar tuzağında her türlü keyfi saldırıdan korunabilmesi,
- İşçi hakları, sendikal hak ve özgürlükler ile hür toplum iş sözleşmeleri düzeninin önündeki engellerin kaldırabilmesi,
- Sosyal hukuk devleti ve sosyal adalet anlayışını egemen kılan bir yaklaşımla milli gelir dağılımındaki bozuklukların ortadan kaldırılabilmesi için milli gelirden her yurttaşımızın adaletli bir pay alabilmesinin sağlanabilmesi,
- Ulusumuzun iktisaden güçsüz durumda bulunan çoğunluğunun ihtiyaç ve tercihlerine aykırı ekonomik politikanın sürdürülmesinin durdurulabilmesi ve bir avuç sermayedarın siyaset üzerindeki tekelinin kırılabilmesi,
- Vurgun, yolsuzluk ve sömürü düzeninin demokrasi bahane edilerek sürdürülmesine son verilmesi,
- Halk oylamasını, yeniden kamplaşmalara meydan verecek bir araç olarak kullanmanın ve bu yoldan Ulusumuzun birliğini ve Devletin bütünlüğünü tehlikeye atmanın önlenebilmesi,
- Atatürk ilkelerinin ve devrimlerinin yaşatılabilmesi,
- Demokrasinin tek yanlı kullanılan her çeşit kitle iletişim araçları ve propaganda usulleri ile yozlaştırılan bir kaba çoğunluk rejimi olmadığının kanıtlanabilmesi,
- 6 Eylül 1987 Pazar gününden sonra demokrasinin daha da sınırlandırılmasına ve bugünkü bozuk ekonomik düzenin korunmasına ve geliştirilmesine cesaret verecek uygulamalara “dur” denilebilmesi.

Yapılacak halk oylamasında, başta işçiler olmak üzere, tüm yurttaşlarımızın “evet” oyu kullanmasına bağlıdır.

Türk-İş Başkanlar Kurulu işçi hak ve özgürlükleri ve siyasal demokrasinin çoğulcu ve katılımcı yolları önündeki engellerin kaldırılmasının ön koşulunun, 6 Eylül 1987 Pazar günü halkımızın “evet” oyu vermesine bağlı olduğu inancındadır.

Türk-İş Başkanlar Kurulu bu görüşler çerçevesinde bu alanda her türlü girişimi ve çalışmayı yapacaktır.”⁽³²⁾

1987 yılını “eylem yılı” olarak ilan eden Türk-İş, Hükümet karşıtı ilk eylemini, taleplerini içeren bir mektubu TBMM’ye vermek amacıyla 24 Mart 1987’de “TBMM yürüyüşü” adıyla yapmak istemiş, ancak yürüyüş güvenlik güçlerinin müdahalesiyle engellenmiştir. Bölge ve il temsilcileriyle 17 Kasım 1987’de Ankara’da yapılan toplantıda eylemlere 1988 yılı içinde de devam edilmesi kararlaştırılmıştır⁽³³⁾.

Kendisini tam bir Hükümet karşıtı kampanyanın ve eylemlerin içine çeken Türk-İş, referandum kampanyasını hükümetle bir hesaplaşma şekline dönüştürmüştür.

Türk-İş Başkanı Şevket Yılmaz, 27 Temmuz 1987’de İstanbul’da Türk-İş tarafından düzenlenen “Demokrasi ve Hür Sendikacılık” Konferansı’nda yaptığı konuşmada şu değerlendirmelerde bulunmuştur:

“6 Eylül 1987 bizler için, Türk Ulusunun çoğunluğunu oluşturanlar için bir hesaplaşma günüdür.

1980’lerden bu yana birlikte, omuz omuza sürdürdüğümüz demokrasi mücadelesinin en önemlisi; en ciddi sınavıdır.

Bu sınavdan başarı ile çıkmaya mecburuz.

Türk Milletini hafife alanlar; “ben yaptım oldu”, “bilirim”, “ben büyüğüm” diyenler bu tarihte layık olduğu cevabı almalıdır.”

“Bugünkü siyasal iktidar, 1982 Anayasasının koruyucu şemsiyesi altında, iktisaden güçsüz geniş yurттаş topluluğuna yapamadığını bırakmamıştır.

İşçiler ve diğer tüm çalışanlar bakımından “hür” sendikacılık ayaklar altına alınmıştır”

“Bütün yurтта, ulaşabildiğimiz her yerde, demokrasi için, yasaaksız ve engelsiz demokrasi için “EVET” demeliyiz.”⁽³⁴⁾

³² Belgelerle Türk-İş Tarihi (1980-1992),a.g.e., 366-367.

³³ Adnan MAHİROĞULLARI: a.g.e., 328.

³⁴ Türk-İş 15. Genel Kurul Çalışma Raporu-Belgeler (Ankara, 1989), 99-101-103.

Türk-İş'in referandum kampanyası çerçevesinde düzenlediği "Demokrasi ve Hür Sendikacılık Konferansı", 33 ilde gerçekleştirilmiştir ⁽³⁵⁾. Ayrıca 2.5 milyon el ilânı dağıtılmıştır ⁽³⁶⁾.

Referandum sonucunda az farkla da olsa "evet" çıkmış ve liderlere siyaset yasağı kalkmıştır. Ancak Türk-İş yöneticileri hakkında, "Evet Kampanyası" düzenledikleri için 2821 sayılı Sendikalar Kanunu'nun 37. maddesine muhalefet etmekten dolayı, yani siyaset yaptıklarından dolayı Ankara 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nde dava açılmıştır ⁽³⁷⁾.

3.2.2.2. 1989 Bahar Eylemleri:

Türk-İş, 6 Eylül 1987'de düzenlenen referandumda, siyaset yasağına rağmen ve gelenekleriyle pek bağdaşmayan bir tutum sergileyerek siyasal iktidarla ters düşme pahasına 12 Eylül'ün yasakladığı siyasetçilerin affı doğrultusunda oy kullanmıştır. Ardından 29 Kasım 1987'de yapılan Erken Genel Seçimlerde, Türk-İş Başkanı Şevket Yılmaz seçimlerden iki gün önce düzenlediği basın toplantısında "29 Kasım cevap verme günüdür" diyerek işçiler ANAP'a oy vermemelerini istemiştir ⁽³⁸⁾.

Ardından, 25 Eylül 1988'de düzenlenen, yerel seçimlerin tarihinin öne alınmasına ilişkin referandum da siyasal iktidarla ilgili bir güven oylaması niteliğine bürünmüş, Türk-İş bu referandumda da ANAP iktidarına karşı tavır almıştır ⁽³⁹⁾.

Türk-İş siyasal iktidara karşı tavırlarındaki bu dönüşüm, değişik türde işçi eylemlerinin yoğunlaşması biçiminde de tezahür etmiş, 1987'den itibaren yoğunlaşan grevler, 1989'da "Bahar Eylem"leri olarak bilinen olaylarla doruk

³⁵ Türk-İş Dergisi, XVIII, 215, (Ağustos 1987), 1.

³⁶ Türk-İş Dergisi, XVIII, 215, (Ağustos 1987), 2.

³⁷ Cumhuriyet, 23 Mart 1988.

³⁸ Türk-İş 14. Genel Kurul Çalışma Raporu-Belgeler (Ankara, 1989), 124-125.

³⁹ Alparslan IŞIKLI: a.g.e., 108.

noktasına ulaşmıştır. Bunun sonucunda, 1989'da 12 Eylül sonrası dönemde önemli ölçüde düşüş göstermiş olan reel ücretlerde belli bir artış sağlanabilmiştir. Ancak alınan bu sonuç, ANAP'ın işçilerin gözünde 12 Eylül ile özdeşleşmiş olan görüntüsünü değiştirmek için yeterli olmamıştır ⁽⁴⁰⁾.

Bahar Eylemleri, "Türk-İş Toplu İş Sözleşmesi Koordinasyon Kurulu"nun Hükümetle yürütülen toplu sözleşme görüşmelerinin tıkanıp belirtmesiyle Mart ayının son haftasında başlayan ve bütün nisan ayı boyunca devam eden yaklaşık 600.000 kadar Türk-İş üyesi kamu işçisinin katıldığı eylemler bütünüdür. Eylemler sürerken, Nisan'ın ikinci haftası Hükümet-Türk-İş görüşmeleri başlamış; böyle bir eylem ortamında Konfederasyon'un 1980'den beri yaşanan reel ücret kayıplarının telafisi ile ilgili talepleri 17 Mayıs 1989'da Hükümet tarafından kabul edilmiştir ⁽⁴¹⁾.

İlkbahar işçi eylemlerinin değerlendirilmesi gereken çok önemli bir yanı da, siyasi bir istismara fırsat vermeyecek kararlılıkla gerçekleştirilmiş olmasıdır. Nitekim 1989 yılının başından itibaren eylemlerini sıklaştıran işçiler, provokasyonlara ve istismarlara karşı son derece dikkatli bir biçimde eylemlerine devam etmişlerdir. Bu gelişmenin Türk işçi hareketi açısından kayda değer yanı; kendisini istismar etmek isteyenlere karşı duyarlılığının yükseldiği ve mücadelesini hak mücadelesi esprisi içerisinde sürdürmekte kararlı olduğudur ⁽⁴²⁾.

3.3. 1991–2002 DÖNEMİ

ANAP'lı yıllarda siyasi güç odağının açıktan kendisine cephe alışı ve Özal'ın ifadesi ile işçilere karşı açık oluş/popülist davranmayı, Türk-İş'i klasik politik yaklaşımını sürdürmekte çeşitli zorluklarla karşı karşıya bırakmıştır.

⁴⁰ Alparslan IŞIKLI: a.g.e., 108-109.

⁴¹ Adnan MAHİROĞULLARI: a.g.e., 329.

⁴² Erdin YAZICI: "Osmanlıdan...", a.g.e., 141.

Çok yönlü bir saldırı ile karşı karşıya kaldığına inanan ve klasik sendika/siyaset/vesayet bağlamını kaybettiğini fark eden Türk-İş bu noktadan çıkış tercihinin “Çankaya’nın Şişmanı/İşçi Düşmanı” klişe kavramında somutlaşan Özal ve ANAP karşıtlığı temelinde 1991 seçimlerinde özellikle DYP ve SHP’ye açıktan destek vererek ortaya koymuştur. O dönem muhalefet liderlerinin Türk-İş Genel Merkezi’ne gelerek, işçi hareketi için yapacaklarını esaslı taahhütlerle ortaya koymaları; ancak bu taahhütlerin daha sonraları gerçek anlamda realize edilemeyişi, bu defa Türk-İş’i yeni açmazlarla karşı karşıya bırakmıştır. Bu gelişmeler bir anlamda Türk-İş bakımından zamana karşı kaybedişin de başlangıç noktasını oluşturmaktadır ⁽⁴³⁾.

Türk-İş 1991 seçimleri öncesi siyasal iktidara karşı son kitlesel eylemini 3 Ocak 1991 tarihinde “Genel Uyarı Eylemi”, 4-8 Ocak 1991’de de 70.000 kişilik Zonguldak maden işçisinin Ankara yürüyüşü ile gerçekleştirmiştir ⁽⁴⁴⁾. Türk-İş’in 3 Ocak 1991’de bir günlük iş bırakma kararı üzerine Hükümet bir genelge yayımlayarak 3 Ocak günü işe gitmeyeceklerin işten atılacaklarını ve mahkemeye verileceklerini bildirmiş bir yandan da Türk-İş yönetimine görüşme çağrısı yapmıştır. Fakat, Konfederasyon yönetimi, daha önce Hükümet ile yapılan toplantılardan bir sonuç alamadığı gerekçesiyle görüşmeyi reddetmiştir. Sonuçta, geniş katılımlı iş bırakma eylemi, belirtilen günde 3 Ocak’ta yapılmıştır ⁽⁴⁵⁾.

Türk-İş’in önderliğini yaptığı, diğer sendikaların da katkı sağladıkları 3 Ocak genel grevi, belki de Türkiye tarihinin demokratik söylemler bakımından en yoğun gündeminin söz konusu olduğu bir konjonktürde, yoğun bir heyecan ve yüksek bir katılımı ile gerçekleşmiştir. Türk işçi hareketi, kamuoyu desteğine sahip, yasalara göre suç olan ancak sosyal meşruluğu tartışılmayan bu eylemde ulaştığı desteğe ve güce bütün tarihi boyunca beklide hiç ulaşamamıştır ⁽⁴⁶⁾.

⁴³ Erdinç YAZICI: “Osmanlıdan ...”, a.g.e., 43.

⁴⁴ Adnan MAHİROĞULLARI: 1980 Sonrası Türk Fransız Sendikacılığı (Ankara, 2000), 134.

⁴⁵ Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, C.3. (İstanbul, 1996), 346-247.

⁴⁶ Erdinç YAZICI: “Osmanlıdan...”, a.g.e., 154.

Bundan sonra Türk-İş'in ana gündemi 20 Ekim 1991'de yapılacak olan erken genel seçimler olmuştur.

3.3.1. 1991 Seçimleri:

Türk-İş, 20 Ekim 1991'de yapılacak erken genel seçimin halkın önündeki en büyük fırsat olduğu ve bu fırsatın en iyi şekilde değerlendirilmesinin yurtseverliğin bir gereği olduğunu ifade etmiştir. Genel Seçimler öncesi siyasiler Türk-İş'e vaatlerde bulunmuşlardır. Demirel, herkese sosyal güvenlik sağlayacaklarını, İnönü, Türk-İş'in isteklerini gerçekleştireceklerini ve Mesut Yılmaz'da yeniden iktidar olmaları halinde Türk-İş'in isteklerini gerçekleştireceklerine dair söz vermişlerdir ⁽⁴⁷⁾.

Türk-İş'in davetine uyarak Türk-İş'e gidip çalışma hayatı ve yurt sorunlarına ilişkin görüş açıklayan dört siyasi lider, konuşmalarında şu görüşleri dile getirmişlerdir.

Başbakan Mesut Yılmaz konuşmasında, çok istedikleri halde milletvekili adaylığı için işçi temsilcilerinin yeterli sayıda başvurmadığını, bunun ileride telafi edilmesini arzuladıklarını söylemiştir. Yılmaz ayrıca hür sendikacılık önündeki engellerin kaldırılması yolundaki Türk-İş isteklerinin ILO normlarına uydurulması talebinin yerine getirilmesi için çalışacaklarını da söylemiştir ⁽⁴⁸⁾.

SHP Genel Başkanı Erdal İnönü, milletvekili aday listelerinde yeterli sayıda işçi temsilcisi bulunduramayışlarının sebebinin sendikacılara yönelik siyaset yasağından kaynaklandığını, sendikacıların parti organlarında görev alamadıklarından dolayı listelere giremediklerini belirterek gelecek dönem işçilerin daha fazla parlamentoda temsil edileceklerini söylemiştir.

⁴⁷ Türk-İş Dergisi, XXII, 261 (Eylül-Ekim, 1991), 1.

⁴⁸ Türk-İş Dergisi, XXII, 261, (Eylül-Ekim, 1991), 12.

İnönü, iktidara geldiklerinde, Türk-İş'in de önerdiği gibi her çalışana ve memurlara sendika hakkı tanıyacıklarını Türk-İş'in isteklerini hayata geçireceklerini söylemiştir ⁽⁴⁹⁾.

DYP Genel Başkanı Süleyman Demirel, ülke sorunlarıyla ve politika ile ilgileniyorlar diye sendikacılara bir takım yasaklar koymanın çağdışı olduğunu belirtmiş, Türk-İş'in taleplerine katıldığını söylemiştir ⁽⁵⁰⁾

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit, çağdaş işçi hakları verilmeden, Türkiye'de işçi hakları daha demokratik hale getirilmeden AT'ye girmenin mümkün olmadığını belirterek sendikacılara siyaset yasağını eleştirmiştir ⁽⁵¹⁾.

Türk-İş, yurt sorunları ve çalışma hayatına ilişkin görüşlerini, seçim öncesi siyasal partilere sunmuş, kamuoyuna da açıklamıştır.

Türk-İş'in kurulacak hükümetin programında da yer almasını istediği talepleri ana başlıklar halinde şöyle olmuştur:

“1- Çoğulcu ve özgürlükçü demokrasi yeniden ve sağlıklı bir biçimde kurulmalıdır. “12 Eylül Hukuku” diye nitelendirilebilecek demokrasiye, temel insan hak ve özgürlüklerine aykırı bütün düzenlemeler ortadan kaldırılmalıdır.

2- İşçi hak ve özgürlüklerinin önündeki engeller kaldırılmalıdır. Çalışma hayatına düzenleyen yasalar, Uluslar arası çalışma Örgütü ilke ve normlarına uygun duruma getirilmelidir.

3- Sosyal devlet ve sosyal adalet ilkelerine dayalı bir ekonomik politika uygulanmalıdır. Özellikle son dönemde çalışanlar aleyhine bozulan ekonomik ve sosyal dengelerin yeniden ve fakat adil biçimde kurulması sağlanmalıdır.” ⁽⁵²⁾

Hükümet programında yer alan görüş ve yaklaşımlar ile işçi kesiminin talep ve beklentileri arasında, genel ifadesiyle uyum birliği bulunmaktadır.

İşçi hareketinin ağırlığı ve önemi 1987 Seçimleri'nden sonra siyasal partiler tarafından daha çok hissedilmeye başlanmış, ⁽⁵³⁾ 1989 Yerel

⁴⁹ Türk-İş Dergisi, XXII, 261, (Eylül-Ekim, 1991), 10.

⁵⁰ Türk-İş Dergisi, XXII, 261, (Eylül-Ekim, 1991), 7.

⁵¹ Türk-İş Dergisi, XXII, 261, (Eylül-Ekim, 1991), 8.

⁵² Türk-İş Dergisi, XXII, 262, (Kasım, 1991), 1.

⁵³ Erdin YAZICI: “Osmanlıdan...”, a.g.e., 140.

Seçimleri'nde ve 1991 Seçimlerinde işçiler, siyasi partiler karşısında güçlerini bir paracak da olsa göstermişlerdir (⁵⁴).

1991 Seçimlerinde zellikle DYP ve SHP'de işçi kökenli adayların fazlalığı dikkat çekmektedir. İşçi adayların partilere göre dağılımı şöyle olmuştur:

Doğru Yol Partisi (DYP):

Ramazan Ağar (Adana 1. Bölge 8. Sıra) YOL-İş Adana şube Başkanı, Osman Karamık (Antalya 1. Bölge 7. Sıra) TES-İş Antalya şube Başkanı, Zeki Yılmaz (İst. 4. Bölge 10. Sıra), Tamer Eralan (İst. 6. Bölge Kontenjan) ÇİMSE-İş Genel Başkanı, Nevzat zbay (İst. 7. Bölge 6 Sıra), Enver Turgut (Diyarbakır 2 Bölge 4. Sıra) TES-İş Eski Genel Başkanı, Hidayet Aydın (Bingel 2. Sıra) Eski Köy YSE-İş Genel Başkanı, Abdurrahman nl (Kırıkkale 2. Sıra) TÜRK METAL Genel Teşk. Sek., Ahmet Bayık (şanlıurfa 1. Bölge 5. Sıra) Eski Köy YOL-İş Yöneticisi, Nevzat Bıyıklı (Ankara Altında Kon.) TES-İş Eski Teşkilat Skr.

Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP):

Bayram Yıldırım (Ankara 1. Bölge 6. Sıra) PETROL-İş Ank. şube Başkanı, Etem Cankurtaran (Ank. 4. Bölge kontenjan) YOL-İş Eski Genel Sekreteri, Cevdet Selvi (Eskişehir 1. Sıra) PETROL-İş Eski Genel Başkanı, Güven Aydoğmuş (İst. 1. Bölge 5. Sıra) Fikret abuk (İst. 4. Bölge 8. Sıra), Yener Kaya (İst. 4. Bölge Kontenjan) DERİ-İş Genel Başkanı, şemsi Denizler (Zonguldak 1. Bölge 1. Sıra) GENEL MADEN-İş Send. Genel Başkanı, Sabir Cebecik (Bartın 1. sıra) GENEL MADEN-İş Gen. Eğitim Sek.

Demokratik Sol Parti (DSP):

Erdoğan Gümüşel (Samsun 1. Bölge 1. Sıra), TEş-İş Samsun řB. Bşk., Kamil Dalgıç (Bursa 2. Bölge 11. Sıra BURSA YOL-İş şube Başkanı.

Anavatan Partisi (ANAP):

İbrahim ztrk (Adana 1. Bölge 3. Sıra) HAVA-iş Eski Genel Başkanı, Hamdi Aslan (Ank. 2. Bölge 7. Sıra), Emin Kul (İst. 5. Bölge 2. Sıra)

⁵⁴ Erdinç YAZICI: "Yeni Bir...", a.g.e., 45.

DENİZİCLER Sen. Genel Başkanı, Efendi Güvercin (Erzurum 2. Bölge 4. Sıra) BELEDİYE-İŞ Denetim Kur. Başkanı. ⁽⁵⁵⁾

1991 Seçimlerinde Türk-İş'in açık desteğini alarak iktidar olan DYP ve SHP, Türk-İş'in Aralık 1992'de yapılan gelen kurulunda hükümet olarak mevcut yönetimin yanında yer almış, ancak istediği sonucu elde edememiştir ⁽⁵⁶⁾.

3.3.2. Türk-İş 16. Olağan Genel Kurulu ve Yeni Bir Dönem

Türk-İş'in 16. Genel Kurulu 7-12 Aralık 1992'de Ankara'da yapılmıştır. 16. Genel Kurul'da, dört dönemdir genel başkanlık yapan Şevket Yılmaz seçilememiştir. Bayram Meral'in Türk-İş Başkanlığı'na seçilmesiyle Türk-İş için yeni bir dönem başlamıştır. (1980'den itibaren Türk-İş yöneticileri için bkz. Ek-4) Konfederasyon, Şevket Yılmaz döneminde, işçi sorunlarının çözümünde geleneksel uzlaşmacı tutumu doğrultusunda hükümetlerle öncelikle diyalog yolunu deneyerek sonuç almak yolunu izlemiş; ancak sonuç alınamayacağı kanısı ortaya çıkınca, yasal mecrada kalınarak yoğun mücadeleye girişilmiştir. Dolayısıyla Türk-İş, işçi haklarının korunması ve yeni kazanımlar elde edilmesi bağlamında siyasi karar mekanizmalarını etkilemek amacıyla en yoğun baskı grubu işlevli eylemlerini Şevket Yılmaz döneminde gerçekleştirmiştir ⁽⁵⁷⁾.

Türk-İş Başkanı Şevket Yılmaz, Genel Kurul'un açılışında yaptığı konuşmada; "ANAP işçi düşmanı tavrını seçimi kaybederek ödedi" diyerek işçilerin seçim sonuçlarındaki etkisine vurgu yapmıştır ⁽⁵⁸⁾.

⁵⁵ Türk-İş Dergisi, XXII, 261, (Eylül-Ekim 1991), 5.

⁵⁶ Hürriyet, 15 Aralık 1992.

⁵⁷ Adnan MAHİROĞULLARI: "Cumhuriyetten ...", a.g.e., 331.

⁵⁸ Türk-İş Dergisi, XXIII, 272, (Aralık, 1992), 2.

Genel Kurul'a Başbakan Süleyman Demirel, ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz, DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit, RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan, CHP Genel Başkanı Deniz Baykal, SHP adına SHP Genel Sekreteri Cevdet Selvi ve hükümet üyeleri yoğun bir şekilde katılmışlardır (⁵⁹).

Demirel Hükümeti, Türk-İş başkanlık seçimlerinde Şevket Yılmaz ve ekibine destek vermiş, ancak seçimi Bayram Meral'in kazanması hükümette büyük hüsrana sebep olmuştur. 1987 Seçileri'nde DYP'den milletvekili adayı olan Bayram Meral'in Türk-İş Başkanı olması, hükümetle ilişkilerin ilk günden gerilmesine sebep olmuştur (⁶⁰).

Nitekim Türk-İş'in yeni başkanı Bayram Meral, Genel Kurul'dan sonra yaptığı basın toplantısında hükümete verilen desteğin gözden geçirileceğini belirtmiştir (⁶¹).

Konfederasyon'un izleyeceği politikalar ve ulaşılmak istenen hedefler 16. Genel Kurul'da belirlenerek üç ana başlık altında toparlanmıştır:

- a) Çoğulcu ve özgürlükçü demokrasinin yeniden ve sağlıklı bir biçimde kurulması,
- b) İşçi hak ve özgürlüklerinin önündeki engellerin kaldırılması,
- c) Ekonomik ve sosyal alanda çalışanlar aleyhine bozulan dengelerin adil bir biçimde yeniden oluşturulması (⁶²).

Bayram Meral döneminde 16. Genel Kurul'da alınan kararlar doğrultusunda Türk-İş'in gerek toplumsal, gerekse siyasi etkinliğindeki konumu daha da somutlanmıştır. Türk-İş, sivil toplum örgütü olmanın bilinciyle geniş katılımlı kitle gösterileri düzenlerken, bir taraftan da sadece işçi kesiminin değil, tüm toplum kesimlerinin sorunlarıyla ilgilenen bir çizgi izlemeye başlamıştır. Türk-İş, ülkenin demokrasi, laiklik ve Güneydoğu gibi

⁵⁹ Türk-İş Dergisi, XXIII, 272, (Aralık 1992), 2-3-4-5.

⁶⁰ Hürriyet, 15 Aralık 1992.

⁶¹ Hürriyet, 17 Aralık 1992.

⁶² Türk-İş 17. Genel kurul Çalışma Raporu (Ankara, 1995), 119.

sorunları hakkındaki görüşlerini kapsayan toplantılar düzenlemiş, raporlar hazırlamıştır (⁶³).

14 Şubat 1993'te toplanan Başkanlar Kurulu bildirisinde toplumun tüm kesimlerinin sorunlarıyla ilgileneceğine yer verilmiştir:

“Türk-İş, ülkemizin en büyük organize sivil gücü olarak, demokratik parlamenter rejim içinde sadece işçilerin değil, toplumun tüm kesimlerinin içinde bulunduğu sorunların çözümü için büyük bir duyarlılıkla kendisini görevli saymaktadır.” (⁶⁴)

Türk-İş, 7. Demirel Hükümeti'nin iktidara geldikten sonra 500 günde gerçekleştirmeyi vaat ettiği çalışmaları takibe almış ve “500 Günün Anatomisi” (⁶⁵) adlı değerlendirme çalışması ile hükümetin 500 günlük karnesine (-) not vermiştir.

500 günlük programına sendika ve meslek kuruluşları yöneticilerinin bu sıfatları ile milletvekili seçilebilme haklarının önündeki engelleri kaldırma hedefini de koyan 7. Demirel Hükümeti, bu konuda da Türk-İş'ten (-) not almıştır (⁶⁶).

Yeni Türk-İş yönetimi hükümetle bu kez 1993'te 600 bin işçi adına yürütülen toplu iş sözleşmeleri sebebiyle karşı karşıya gelinmiş, 22 ve 30 Temmuz 1993 tarihlerinde toplu vizite eylemi gerçekleştirmiştir (⁶⁷). Eylemin akabinde Türk-İş Yönetim Kurulu, isteklerine cevap verilmezse daha büyük eylemlere gidileceğini bildirmesi üzerine Hükümet'le 11 Ağustos 1993'te görüşme başlatılmış ve anlaşma sağlanmıştır (⁶⁸).

Türk-İş Yönetimi 1993 yılında 1 Mayıs'ı açık havada kutlama kararı almış, kendi yayın organında 1 Mayıs'ın işçiler için önemine vurgu yaparak 1 Mayıs aleyhine oluşan işçi kamuoyunu kırmaya çalışmıştır(⁶⁹)

⁶³ Yol-İş Dergisi, 34 (Mayıs 1993), 26-31.

⁶⁴ “Türk-İş 17. Genel...”, a.g.e., 126.

⁶⁵ 500 Günün Anatomisi, Türk-İş, (Ankara, 3 Nisan 1993)

⁶⁶ “500 Günün...”, a.g.e., 3-4.

⁶⁷ Cumhuriyet, 12 Ağustos 1993.

⁶⁸ “Türk-İş 17. Genel...”, a.g.e., 150

⁶⁹ Türk-İş Dergisi, XXIV, 276, (Nisan 1993), 24-29.

Daha önceleri 1 Mayıs'ın kutlanmasına ilişkin olumsuz görüşler ⁽⁷⁰⁾ daha pasif hale gelmiş ve Türk-İş 1 Mayıs 1993 yılında İstanbul Şişli Abide-i Hürriyet Meydanı'nda geniş katılımlı bir kutlama gerçekleştirilmiştir ⁽⁷¹⁾.

Bayram Meral, miting de yaptığı konuşma da şu görüşlere yer vermiştir:

“12 Eylül darbesinin asıl amacı, işçi sınıfını ve sendikacılık hareketini zayıflatmaktır.

Darbeden sonra on yıl boyunca işçi sınıfı ve tüm çalışanlar ağılatıldı, sermayedarlar güldü.

Bütün dünyada ve Türkiye’de, işçiler ve sendikalar parlamenter demokrasinin yılmaz bekçileridir.”

“12 Eylül darbesi işçi sınıfına çok önemli tecrübeler kazandırmıştır.

Emek mücadelesi ile demokrasi mücadelesi birbirinden ayrılamaz. Türk-İş, bu nedenle, demokrasi mücadelesini ön plana çıkarmaktadır ve çıkarmaya devam edecektir.”

“12 Eylül’ün kalıntıları hâlâ yerli yerindedir. Demokratik bir Anayasa yapılmamıştır.”

“İşçi sınıfı olarak, Parlamento’daki doğrudan ve bağımsız gücümüzü ve etkinliğimizi artırmak zorundayız.”

“12 Eylül darbesinin kalıntılarının sürdüğü, etmek ve demokrasinin olmadığı bir yerde, toplumsal uzlaşma da olmaz. Böyle koşullarda toplumsal uzlaşmayı kabul etmek, teslimiyetçiliktir.

İşçi sınıfı olarak, insanca yaşama ve çalışma koşulları ile, hayatın her alanında demokrasi ve yönetime katılma talep ediyoruz.” ⁽⁷²⁾

1980 sonrası yapılan geniş kapsamlı ilk 1 Mayıs Mitingi’ne aşağıdaki kişiler kutlama telgrafı göndermişlerdir ⁽⁷³⁾:

Erdal İnönü SHP Genel Başkanı,

⁷⁰ Cumhuriyet, 22 Ekim 1993.

⁷¹ Bayram MERAL: Mücadele ile Geçen Üç Yıl (Ankara, 1995), 31.

⁷² Bayram MERAL: a.g.e., 33.

⁷³ Türk-İş Dergisi, XXIV, 277, (Mayıs 1993), 8.

Devlet Bakanı ve Başbakan Yrd.

Akın Gönen Devlet Bakanı ve Hükümet Sözcüsü

Mehmet Moğultay Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı

Mehmet Kahraman Devlet Bakanı

Türkan Akyol Devlet Bakanı

Abdülkadir Ateş Turizm Bakanı

İbrahim Tez Devlet Bakanı

Tahir Köse Sanayi ve Ticaret Bakanı

Deniz Baykal CHP Genel Başkanı

Muhsin Yazıcıoğlu BBP Genel Başkanı

Aykut Edibali MP Genel Başkanı

Hasan Celal Güzel YDP Genel Başkanı

Ali Şevki Erkek DYP Genel Başkan Yrd.

Oğuzhan Asiltürk RP Grup Başkanvekili

Ali Dinçer CHP Grup Başkan Vekili

Uluç Gürkan CHP Grup Başkanvekili

Veli Aksoy CHP Genel Sekreter Yrd.

Ziya Halis SHP Genel Saymanı

Ali İbrahim Tuttu Erzurum Milletvekili

Bilal Güngör Ankara Milletvekili

Mustafa Baş İstanbul Milletvekili

Fevzi İşbaşıran İstanbul Milletvekili

Nemci Hoşver Bolu Milletvekili

Osman Özbek Konya Milletvekili

Halit Çulhaoğlu İzmir Milletvekili

Mehmet Eldalınış Eskişehir Milletvekili

Muhammet Kaymak Adana Milletvekili

Kamer Genç Tunceli Milletvekili

Zeki Ergezen Bitlis Milletvekili

Murat Karayağçın Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı

Prof. Dr. Eyüp İspir Fırat Üniversitesi Rektörü

Türk-İş 1993 yılının Ekim ayında TBMM’de grubu bulunan 5 siyasi partinin başkanvekilleri ile bir araya gerek yerel seçimler öncesinde, çalışma yaşamına ilişkin vaatlerin yerine getirilmesi konusunda siyasi partileri uyarmış, gerekirse yerel seçimlerde oy kullanmamakla tehdit etmiştir ⁽⁷⁴⁾.

1994 yerel seçimleri öncesinde de “Siyasi Partilerden Hesap Sor!” isimli bir broşür yayımlayarak oy kullanırken sınıf çıkarlarının göz önünde bulundurulması ve siyasal partilerin ortak talepler konusunda takındığı tavra göre oy kullanılması çağrısı yapılmıştır ⁽⁷⁵⁾.

Türk-İş Başkan Kurulu’nun 22 Mart 1994 tarihli toplantısında da bu konu ele alınmıştır:

“Türk-İş Başkanlar Kurulu, Türk-İş’in siyasi partilerden bağımsızlığı ilkesinden hareket ederek, tüm çalışanların emeklilerin ve işsizlerin sorunlarına ve taleplerine karşı duyarsız kalan siyasi partilerden hesap sorulmasını ve siyasi tavrın belirlenmesinde bu toplum kesimlerinin ortak çıkarlarının ön planda tutulmasını talep etmekte ve çeşitli partilerden ve bağımsız tüm işçi-memur-emekli adaylara seçimlerde başarılar dilemektedir.” ⁽⁷⁶⁾

1994 yılı başlarında yapılan devalüasyonla ve alınan bir takım ekonomik karlardan dolayı iş çevreleri ve sermaye grupları ile karşı karşıya gelen Çiller Hükümeti, Türk-İş’i ziyaret ederek işçilerden destek istemiştir ⁽⁷⁷⁾. Çiller’in ziyaretinin ardından yapılan değerlendirmeler sonucu Türk-İş Başkanı Bayram Meral, “Türk-İş olarak, çalışanlar olarak, her zaman hükümetin yanındayız ve yanında olmaya devam edeceğiz” açıklamasını yapmıştır ⁽⁷⁸⁾.

⁷⁴ Cumhuriyet, 22 Ekim 1993.

⁷⁵ Türk-İş Dergisi, XXV, 287, (Mart 1994), 16-19.

⁷⁶ Belgelerle Türk-İş Tarihi (1992-1999), Türk-İş (Ankara, 2002), 125.

⁷⁷ Cumhuriyet, 3 Mart 1994.

⁷⁸ Cumhuriyet, 9 Mart 1994.

Ancak bu destek çok kısa sürmüŖ, Çiller Hükümeti'nin aldığı "5 Nisan İstikrar Programı" kararı Türk-İŖ'i yeniden hükümete karşı harekete geçirmiŖtir.

Türk-İŖ Başkanlar Kurulu, 5 Nisan istikrar programını görüşmek üzere 6 Nisan 1994 tarihinde bir toplantı yapmış toplantı sonrasında yayınlanan bildiride DYP ve SHP'den istifa çağırısı yapılmıştır:

"Türk-İŖ Başkanlar Kurulu, bugüne kadarki uygulamaları ve son istikrar programı nedeniyle, tüm sendikacıları ve işçileri DYP ve SHP'den derhal istifa etmeye çağırmaktadır." ⁽⁷⁹⁾

Türk-İŖ, siyasi parti grup başkanvekillerine ilettiği taleplerini daha düzenli hale getirerek 1995 yılı başında her hangi bir ayırım yapmaksızın tüm siyasi partilere göndermiş, (bkz. Ek-5) her bir talep konusunda siyasi partilerin tutum ve görüşlerini sormuştur. Yalnızca Anavatan Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi ve İşçi Partisi yanıt vermiştir ⁽⁸⁰⁾.

Siyasi partilere sunduğu taleplerin gerçekleşmesi için yoğun bir çaba harcayan Türk-İŖ, bir yandan da Hükümet'in uygulandığı istikrar programına, 1994 yılı sonlarına doğru Hükümet'in açıkladığı 1995 yılı Mali Yılı Bütçe Tasarısı'na ve özelleştirme politikalarına karşı sert açıklamalarda bulunmuştur ⁽⁸¹⁾.

"Koalisyon hükümetinin özellikle özelleştirme politikaları bağlamında ortaya koyduğu icraatın, işçi sınıfı tarafından büyük bir tepkiyle karşılanması, sendikalar ile siyasi iktidar arasında zamanla büyük bir gerilimin doğmasına sebep olmuştur.

Yukarıda bahsedilen gerilimin özellikle özelleştirme politikalarına karşı Türk-İŖ'in gerçekçi politikalar üretememesi ve siyasi iktidara karşı kamuoyunu oluşturmakta başarısız bir duruma düşüşü sonucunda 1995 grevinde uzanan yeni faktörlerin ürettiği yeni bir Türkiye ile; içine kapalı, devlet merkezli, bürokrasi etkin, sivil inisiyatiflere pek açık olmayan ve ileri yozlaşmanın hakim olduğu değişime direnen bir Türkiye. Türk işçi hareketinin 1990'larda

⁷⁹ Belgelerle Türk-İŖ Tarihi (1992-1999), a.g.e., 136.

⁸⁰ Yıldırım KOÇ: Türk-İŖ ve Siyasal Partilerle İlişkiler (Dünden Yarına) (Ankara, 1997), 38.

⁸¹ "Türk-İŖ 17. Genel...", a.g.e., 160-178.

gündemi bir anlamda yukarıda bahsedilen düalizmin bir ürünü olarak ortaya çıkmaktadır”⁽⁸²⁾.

3.3.3. 1995 Yılı Eylemleri ve Türk-İş 17. Genel Kurulu

1995 yılı hem sendikal hareket açısından, hem de siyasi olarak oldukça yoğun bir gündemle geçmiştir. Kamu kesiminde yapılan toplu sözleşme görüşmelerinde anlaşma zemininin oluşmaması Türk-İş’in bir çok işkolunda greve gitmesi ve çeşitli eylemler, mitingler düzenlenmesine sebep olmuştur. 1995 yılı içerisinde, anlaşma ile bağlanan toplu sözleşmelerin ardından Türk-İş 17. Olağan Genel Kurulu yapılmış, hemen arkasından da Erken Genel Seçimler yapılmıştır.

3.3.3.1. 1995 Toplu Sözleşme Süreci:

“Türk-İş’e bağlı çeşitli sendikaların örgütlü olduğu kamu işyerlerinde çalışan 680.000 işçiyi kapsayan toplu sözleşme görüşmeleri Ocak 1995’te başladı. Görüşmelerde, kamu işveren sendikası TÜHİS’in ücretler konusunda hiçbir öneri sunmadan, yıllık ücretli izin süresinin kısaltılması, çalışma sürelerinin uzatılması ve toplu işten çıkarma gibi 30 kadar maddenin yeniden düzenlenmesinde ısrar etmesi, görüşmelerin uzlaşmazlıkla sonuçlanmasına yol açtı. İşçi sendikalarına göre, işveren sendikasının herhangi bir ücret önerisi getirmemesinin asıl nedeni hükümet tarafından yapılan “sıfır zam” açıklamasıydı. Bu açıklamayla, KİT’leri özelleştirmeyi hedefleyen hükümet,

⁸² Erdinç YAZICI: “Osmanlıdan...”, a.g.e., 149-150.

bu kuruluşlarda çalışan işçilere 1995 sözleşme döneminde herhangi bir ücret artışı yapmama eğilimindeydi”⁽⁸³⁾.

Türk-İş Hükümet’in toplu sözleşme görüşmelerinde ortaya koyduğu tavra tepki koymakta gecikmemiştir.

Türk-İş’e bağlı 33 sendikanın genel merkez ve şube yöneticilerinin katılımıyla 18 Temmuz 1995 tarihinde yapılan toplantıda, kamu sözleşmelerindeki tikanıklığın aşılması, demokratikleşmenin sağlanması ve çalışma hayatına ilişkin yasal düzenlemelerin yapılması amacıyla bir eylem takvimi hazırlanmıştır.

Takvime göre aşağıdaki eylemlerin gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır:

“21 Temmuz 1995 Cuma: Tüm yurttaki kamu kesimi ve özel kesimdeki tüm işçilerin, sabah servis araçlarına binmeyerek işe yürümeleri.

25 Temmuz 1995 Salı: Ankara’da kamu kesimi ve özel kesimdeki tüm işçilerin iş çıkışı DYP ve CHP Genel Merkezi’ni ziyareti. Tüm il ve ilçelerde kamu kesimi ve özel kesimdeki tüm işçilerin iş çıkışı DYP ve CHP İl merkezlerini, il ve bölge temsilcilerimizin önderliğinde ziyareti.

5 Ağustos 1995 Cumartesi: Ankara’da Büyük Yürüyüş ve Miting.

8 Ağustos 1995 Salı: Üretimden gelen gücün kullanılması, işe gitmeme eylemi.”⁽⁸⁴⁾

Dört aşamada gerçekleşen eylemlerden bir sonuç alınamaması üzerine 18 Eylül’de toplanan Türk-İş Başkanlar Kurulu, 20 Eylül 1995’te toplu grev uygulamasına geçilmesini, grev yasağı kapsamındaki işyerleri de işe bırakma eylemi yapılmasını kararlaştırmıştır. Kamu kesiminde çalışan yaklaşık 300 bin kişi 27 Ekim gününe kadar süren bir grev başlatmıştır. Grev sırasında hükümetle büyük anlaşmazlıklar yaşanmıştır. Sendika çevreleri bu grev eylemini “Türkiye Tarihinin en büyük grevleri” olarak nitelendirmiştir⁽⁸⁵⁾.

⁸³ Gelenek ve Gelecek, MESS, III (Kasım 2000), 214.

⁸⁴ Türk-İş 17. Genel Kurul Çalışma Raporu (Ankara, 1995), 195.

⁸⁵ Gelenek ve Gelecek, MESS, III (Kasım 2000), 221.

9-10 Eylül 1995 tarihinde yapılan CHP Kongresi'nde Genel Başkanlık seçimini kazanan Deniz Baykal'da, DYP Genel Başkanı Tansu Çiller ile koalisyon görüşmelerine başlamadan önce Türk-İş Başkanlar Kurulu toplantısına katılmış, "işçiyi grevde boğdurmayız" mesajı vermiştir ⁽⁸⁶⁾.

Türk-İş Başkanı Bayram Meral'in CHP Genel Kongresi'nin yapıldığı salona yaklaşık üç bin işçi ile gelerek başkanlık divanına "CHP'nin hükümetten ayrılması" talebini içeren bir önerge vermesi ⁽⁸⁷⁾, CHP'nin toplu sözleşme sürecine ilişkin tutumunu önemli ölçüde etkilemiştir ⁽⁸⁸⁾.

Başbakan Tansu Çiller, Türk-İş'i köşeye sıkıştırmak amacı ile ani bir kararla Ekonomik ve Sosyal Konsey'i toplantıya çağırarak, ancak bu toplantıya işçi kesimini temsilen kimse katılmamıştır ⁽⁸⁹⁾.

Toplantıdan bir gün sonra işveren kesimi baskı kurmaya çalışmış ⁽⁹⁰⁾, aynı gün IMF'den de hükümete "işçiye yüksek zam yapmayın, uyarısı gelmiştir ⁽⁹¹⁾.

20 Eylül 1995 günü ülke çapında 144 bin 688 işçi greve başlarken, aynı gün CHP hükümetten çekildiğini açıklamıştır ⁽⁹²⁾.

DYP-CHP Hükümeti'nin sona ermesi ile birlikte DYP Genel Başkanı Tansu Çiller, azınlık hükümeti kurmak için destek arayışına girmiş, eş zamanlı olarak Türk-İş yönetimi de kurulacak azınlık hükümetine destek verilmemesi için siyasi partiler nezdinde girişimlere başlamıştır ⁽⁹³⁾.

Türk-İş'in bu girişimleri etkili olmuş, DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit, Çiller Hükümeti'ni desteklemeyeceğini açıklamıştır ⁽⁹⁴⁾.

Taraflar arasında arabuluculuk yaparak uzlaşma zemini arayan MHP Genel Başkanı Alparslan Türkeş'de, "Şu anda kurulacak Azınlık Hükümetine red oyu vereceğiz. Kurulacak geniş tabanlı bir hükümete destek için de toplu

⁸⁶ Hürriyet, 19 Eylül 1995.

⁸⁷ Hürriyet, 10 Eylül 1995.

⁸⁸ Hürriyet, 21 Eylül 1995.

⁸⁹ Hürriyet, 12 Ekim 1995.

⁹⁰ Cumhuriyet, 13 Ekim 1995.

⁹¹ Cumhuriyet, 13 Ekim 1995.

⁹² "Türk-İş 17. Genel...", a.g.e., 212-213.

⁹³ "Türk-İş 17. Genel...", a.g.e., 216.

⁹⁴ Hürriyet, 2 Ekim 1995., Milliyet, 11 Ekim 1995.

sözleşmelerin imzalanmasını ve grevlerin bitirilmesini şart koşacağız” açıklamasını yapmıştır (⁹⁵).

DSP ve MHP’nin bu tavrı, hükümeti Türk-İş’in taleplerine karşı pozisyon değiştirmeye zorlamıştır (⁹⁶).

DYP Genel Başkanı Tansu Çiller başkanlığında kurulan 51. Azınlık Hükümeti, TBMM Genel Kurulu’nda 15 Ekim 1995 günü, işçilerin Ankara Kızılay Meydanı’nda toplantı yaptıkları sırada yapılan oylamada güvenoyu alamamıştır (⁹⁷).

Çiller’in azınlık hükümetinin o günkü güven oylamasında başarısız kalmasında bu miting etkili olmuştur (⁹⁸).

Güvenoylaması öncesi hükümetin grevleri erteleme girişimlerine Türk-İş Başkanı Bayram Meral, “grevleri ertellerseniz 600 bin işçiyi güvenoylaması günü meclisin önüne yığarım” şeklindeki tehditle cevap vermiştir (⁹⁹).

Hükümet ise güvenoylamasından üç gün sonra, 18 Ekim 1995 tarihli bir kararla gıda, ulaşım ve metalürji sektörlerinde süren grevlerden bir kısmını iki ay süreyle ertelemiştir. Grev erteleme kararını serbest toplu sözleşme düzenini ortadan kaldırmaya dönük bir müdahale olarak değerlendiren Türk-İş Başkanlar Kurulu, grevleri ertelenen işçilerin “verilen ücret zammı kadar çalışmaları” koşuluyla işbaşı yapacaklarını duyurdu. Uzun süre anlaşmazlık sonucunda Türk-İş üyesi sendikalardan bazıları, hükümetle anlaşarak grevleri bitirmişlerdir. Bu durum Konfederasyon içinde gerilimlere yol açmıştır (¹⁰⁰).

Bu gelişmelerin de etkisi ile 26 Ekim 1995 günü Hükümet ile Türk-İş anlaşmıştır (¹⁰¹).

12 Eylül 1980 öncesinde siyasal örgütlenmelerin sendikalar üzerinde küçümsenemeyecek etkisi olmuştur (¹⁰²). Ancak 1995 yılı eylemlerinin işçi

⁹⁵ Hürriyet, 3 Ekim 1995.

⁹⁶ Altan ÖYMEN: “Uzlaşmak İçin”, Milliyet (10 Ekim 1995)

⁹⁷ “Türk-İş 17. Genel...”, a.g.e., 223-225

⁹⁸ Gelenek ve Gelecek, MESS, III (Kasım 2000), 221.

⁹⁹ Milliyet, 8 Ekim 1995.

¹⁰⁰ Gelenek ve Gelecek, MESS, III (Kasım 2000), 221.

¹⁰¹ Hürriyet, 27 Ekim 1995.

üzerinde farklı etkileri olmuştur. Bunlardan en önemlisi, işçilerin sendikal kimliklerini siyasal kimliklerinin önüne koymalarıdır (¹⁰³).

3.3.3.2. Türk-İş 17. Genel Kurulu:

Sancılı bir toplu sözleşme sürecinin ardından Türk-İş 17. Genel Kurulu 5-10 Aralık 1995 tarihlerinde Ankara’da yapılmıştır. 24 Aralık 1995 tarihinde erken genel seçimlerin yapılacak olması, siyasi partilerin genel kurula ilgi göstermelerine sebep olmuştur.

Yurt dışında olduğu için genel kurula katılamayan Başbakan Tansu Çiller’in adına katılan Devlet Bakanı Necmettin Cevheri, Türk-İş yöneticilerinin hükümete getirdiği eleştirileri cevaplamıştır (¹⁰⁴).

ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz, genel kurulda yaptığı konuşmada “siz, bana seçimlerde oy vermediniz, sizin yüzünüzden Başbakanlıktan oldum” diyerek işçi oylarının önemine dikkat çekmiştir (¹⁰⁵).

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit, genel kuruldaki konuşmasında sendikacıların milletvekili olmalarının önündeki yasal engellerin kalkması gerektiğini belirtmiştir (¹⁰⁶).

MHP Genel Başkanı Alparslan Türkeş, sosyal devleti sağlayacak tedbirlerin süratle geliştirilmesinin önemine değinerek sosyal güvenlik kuruluşlarının tek çatı altında olması gerektiğini dile getirmiştir (¹⁰⁷).

Genel Kurulda RP Genel Başkan Yardımcısı Abdullah Gül, bütçe gelirlerinin faizcilere gittiğini belirtmiş, CHP Genel Başkan Yardımcısı Ali Topuz ise 12 Eylül sonrası çekilen sıkıntıları dile getirmiştir (¹⁰⁸).

¹⁰² Yıldırım KOÇ: “Sendika-Parti İlişkisi Üzerine”, Aydınlık (27 Mayıs 1995).

¹⁰³ Yıldırım KOÇ: “Emeğe Saygı Mitingi”, Siyah Beyaz (3 Ağustos 1995).

¹⁰⁴ Türk-İş Dergisi, XXVI, 308 (Aralık 1995), 4.

¹⁰⁵ Türk-İş Dergisi, XXVI, 308 (Aralık 1995), 4.

¹⁰⁶ Türk-İş Dergisi, XXVI, 308 (Aralık 1995), 5.

¹⁰⁷ Türk-İş Dergisi, XXVI, 308 (Aralık 1995), 6.

¹⁰⁸ Türk-İş Dergisi, XXVI, 308 (Aralık 1995), 6-7.

Genel Kurulda, 1995 grevlerinde Hükümet’le anlaşma yolunu seçen sendika delegeleriyle, mücadele yolunu seçen delegeler arasında gerginlikler yaşanmıştır. Grevlerin sürdürülmesi taraftarı olun sendikaların delegeleri, bir bildiri yayınlayarak Türk-İş’in eylem kararına uymayan sendikacıların teşhir edilmesini istemiştir. Bildiride ayrıca “Emeğin sermaye ve devletten bağımsız partileşmesi” gerektiği vurgulanmıştır (¹⁰⁹).

3.3.4. 1995 Genel Seçimleri ve Koalisyon Hükümetleri

Türk-İş, 1995 seçimlerinde oy kullanacak işçilere üç ana başlık halinde bir metin hazırlayarak telkinde bulunmuştur. Türk-İş Başkanlar Kurulu’nun 20 Aralık 1995 tarihli bildirisinde 24 Aralık 1995 günü yapılacak olan genel seçimlere ilişkin şu kararları aldığını duyurmuştur:

“1- Halkımıza verdiği sözleri 4 yıllık Koalisyon Hükümetleri döneminde yerine getirmeyen ve özellikle 5 Nisan İstikrar Programı ile işçi sınıfımız ve tüm çalışanlar için yeni ve ciddi sıkıntılar yaratan DYP ve CHP’ye oy verilmemelidir.

“2- Laik ve demokratik sosyal hukuk devleti anlayışına ve Türkiye Cumhuriyeti’nin Misak-ı Milli sınırları içindeki üniter devlet yapısının bütünlüğüne ve bağımsızlığına sahip çıkmayan siyasi partilere oy verilmemelidir.

3- Başkanlar Kurulumuz, işçilerin, memurların, işsizlerin, emeklilerin ve diğer tüm çalışanların oylarını kullanırken, Türk-İş’in önderliğinde 1995 yılında verilen yoğun işçi mücadelelerini de göz önüne alacaklarına ve kendilerinden yana olan siyasi partileri tercih edeceklerine inanmaktadır.” (¹¹⁰)

¹⁰⁹ Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, C. III., (İstanbul, 1996) 350-351.

¹¹⁰ Türk-İş Belgelerle Türk-İş Tarihi, ag.e., 370.

Seçimlerin ardından başlayan ve kısa süreli koalisyon hükümetlerinin görev aldığı süreç işçi hareketini yakından etkilemiştir.

Bu dönemde ki ağır ekonomik şartlar, işçi sendikaları ile işveren sendikaları arasındaki diyalog sürecini derinleştirirken, özellikle “laik rejimi savunma” konusunda ortak tavırlar da görölmüştür ⁽¹¹¹⁾.

Türk-İş, ANAYOL Hükümeti diye adlandırılan 53. Hükümet’i en başından itibaren diğer iki işçi konfederasyonu Hak-İş ve DİSK ile birlikte yakın takibe almış, hükümetin SSK ve Bağ-Kur’u özel sigorta kuruluşlarına devretmeye yönelik çalışmalarına sert tepki göstermiştir ⁽¹¹²⁾.

Türk-İş Yönetim Kurulu, 1996 başlarında yeni kurulan Anayol Hükümeti’nden bir dizi talep için Başbakan Mesut Yılmaz’ı 11 Nisan 1996’da ziyaret etmiştir. Aynı şekilde Anayol Hükümeti’nin dağılmasından sonra Temmuz 1996’da kurulan Refahyol Hükümeti’ne Türk-İş’in taleplerini bildirmek amacıyla Başbakan Necmettin Erbakan ziyaret edilmiştir ⁽¹¹³⁾.

Türk-İş, bir süre Refahyol Hükümeti’nin icraatlarını izledikten sora Başbakan’a iletilen taleplerinin göz ardı edilmesi üzerine, Başkanlar Kurulu’nu 3 Aralık 1996’da toplayarak Hükümet’e karşı demokratik mücadele başlatma kararı almıştır. Bu bağlamda Türk-İş, 5 Ocak 1997’de Ankara’da yaklaşık 300 bin kişinin katılımı ile “Türkiye’ye Sahip Çık! Demokratikleşme İçin Mücadele Et!” mitingi düzenlenmiştir ⁽¹¹⁴⁾.

Türk-İş Mitingi basında da geniş yer bulmuş, ⁽¹¹⁵⁾ Hürriyet gazetesi mitingi “Türk-İş’in ne kadar büyük bir tabana dayandığının göstergesiydi” ⁽¹¹⁶⁾ şeklinde okurlarına duyurmuştur.

Türk-İş Refahyol Hükümeti’ne karşı tavrını daha da sertleştirmiş, Mayıs 1997’de içinde yer aldığı 5’li sivil inisiyatif ile birlikte hükümeti istifaya

¹¹¹ Gelenek ve Gelecek, MESS, III (Kasım 2000), 223.

¹¹² Cumhuriyet, 5 Mart 1996.

¹¹³ Adnan MAHİROĞULLARI: “Cumhuriyetten ...”, a.g.e., 335.

¹¹⁴ Türk-İş Dergisi, XXVIII, Özel Sayı, (Ocak 1997), 3.

¹¹⁵ Türk-İş Dergisi, XXVIII, Özel Sayı, (Ocak 1997), 23.

¹¹⁶ Hürriyet, 6 Ocak 1997.

zorlamak için yoğun çaba harcamıştır (¹¹⁷). (Konu 5'li sivil inisiyatif başlığı ile ayrıntılı ele alınacaktır).

5'li sivil inisiyatif içerisinde kurulmasına katkı verdiği Mesut Yılmaz başkanlığındaki 55. Hükümet'in icraatlarını yakından izleyen Türk-İş, özelleştirme ve işçi kırımına karşı 15 Ekim 1998 günü Ankara'da geniş katılımlı bir toplantı düzenlemiştir (¹¹⁸).

3.3.5. 1999 Seçimleri, DSP-MHP-ANAP Koalisyon Hükümeti, Türk-İş'in 18. Genel Kurulu

Erken yerel ve genel seçimler öncesinde, Türk-İş, Seçim Yasası ve Siyasi Partiler Yasası'nın demokratikleştirmeye katkıda bulunacak şekilde değiştirilmesi gerekliliğini savunmuş ve Başkanlar Kurulu seçimler ile ilgili kararını 24 Aralık 1998 tarihinde, özetle şöyle duyurmuştur:

“...Türk-İş, sendikaların siyasi faaliyeti konusunda getirilmiş olan serbestlikten en etkili biçimde yararlanarak, yerel ve genel seçimlerde, sosyal devleti ve demokratik ulusal devleti savunan ve temel ve acil taleplerimizin seçimlere kadar hayata geçirilmesi için somut adım atan siyasi partileri destekleyecek, ilkelerimizin ve taleplerimize tavır alanlara tepkisini sürdürecektir...”(¹¹⁹)

1999 Genel Seçimleri'nde her hangi bir partinin desteklenmesine yönelik bir karar almayan Türk-İş, yalnızca aynı tarihte yapılan yerel seçimlerde, başkanlar kurulu kararı ile İzmir Büyükşehir Belediye Başkanlığı için DSP adayı Ahmet Priştina ve yine DSP'nin metropol ilçelerdeki adaylarını destekleme kararı almıştır (¹²⁰).

¹¹⁷ Adnan MAHİROĞULLARI: “Türkiye’de...” a.g.e., 336.

¹¹⁸ Yıldırım KOÇ: “Türkiye’de İşçiler...” a.g.e., 182.

¹¹⁹ Belgelerle Türk-İş Tarihi, g.g.e., 598.

¹²⁰ Yeni Asır, 31 Ocak 1999.

Sendikacılar 1999 Seçimleri'nde siyasi partilerden bekledikleri ilgiyi görememişlerdir. Birçok sendikacı adaylık için müracaat ettikleri halde istedikleri sırayı alamamışlardır (¹²¹).

Seçimler öncesinde, çok sayıda aday adaylığı başvurusunda bulunan işçi ve sendikacıya siyasi parti listelerine yer verilmemesi Türk-İş tarafından eleştirilerek "Az sayıda da olsa listelerde yer alan ya da bağımsız olan arkadaşların destekleneceği" belirtilmiştir (¹²²).

Adaylık düşünen solcu sendikacılar daha çok DSP üzerinde yoğunlaşırken (¹²³) Türk-İş Eğitim Sekreteri Salih Kılıç, DSP tarafından kendisine yapılan Adapazarı 1. Sıra milletvekili adaylığı teklifini geri çevirmiştir (¹²⁴).

18 Nisan 1999 günü Türkiye genelinde gerçekleştirilen yerel ve genel seçimler toplumun geniş bir kesiminin ulusal çıkarları kişi ya da parti çıkarları önünde gözetme sözü veren hareketlere önemli fırsat veren bir çok sonuç ortaya çıkarmıştır. DSP'nin yüzde 22.19 oranıyla 136, MHP yüzde 17.98 oranıyla 129 milletvekilliği aldığı seçimlerde, FP yüzde 15.41 oyla 111, ANAP yüzde 13.22 oyla 86, DYP ise yüzde 12.01 oyla 85 milletvekilliğinde kalmıştır (¹²⁵).

Demokratik Sol Parti'nin, ülkede yaşanan ekonomik ve siyasi istikrarsızlık ve siyasi parti liderlerinin çelişmeleri sonucu tek başına kurduğu azınlık hükümetiyle gidilen seçimlerden, DSP'nin birinci parti olarak çıkmasıyla birlikte, 57. Hükümet, DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in başkanlığında, DSP, MHP ve ANAP koalisyonu olarak oluşturulmuştur (¹²⁶).

1999 Genel Seçimleri'nden sonra kurulan 57. Hükümet'in ilk icraatı emeklilik yaşında düzenlemeye gitmesidir. Türk-İş, DSP-MHP-ANAP Koalisyon Hükümeti'nin emeklilik yaşını 65'e çıkarmayı öngören sosyal

¹²¹ Milliyet, 1 Mart 1999.

¹²² Türk-İş 18. Genel kurul Çalışma Raporu (Ankara, 1999), 286.

¹²³ Cumhuriyet, 20 Ocak 1999.

¹²⁴ Salih KILIÇ: 21 Haziran 2006 tarihli söyleşi, Türk-İş Genel Merkezi, Ankara

¹²⁵ "Türk-İş 18. Genel...", a.g.e., 286.

¹²⁶ "Türk-İş 18. Genel...", a.g.e., 286.

güvenlikle ilgili kanun tasarısı karşısında Emek Platformu'yla müştereken 24 Temmuz 1999'da geniş katılımlı "Mezarda Emekliliğe Hayır!" mitingi düzenlemiştir (¹²⁷).

Hükümetin çıkardığı Sosyal Güvenlik Yasası, Türk-İş'in 18. Genel Kurulu'nda da protesto edilmiş, genel kurula katılarak bir konuşma yapan Devlet Bakanı Rüştü Kâzım Yücelen'in konuşması sık sık protestolarla kesilmiştir. Türk-İş Başkanı Bayram Meral'de genel Kurul'da yaptığı konuşmada hükümeti eleştirmiştir (¹²⁸).

18. Genel Kurul'un yeterince gündem oluşturduğu, etki yarattığı söylenemez.

1-5 Aralık 1999 tarihinde Ankara'da yapılan Türk-İş Genel Kurulu ile ilgili olarak Sabah Gazetesi köşe yazarı Yavuz Donat şöyle yazmıştır (¹²⁹).

"Bugün Ankara'da "Türk-İş Büyük Kongresi toplanıyor... Eskiden Türk-İş denince, yer yerin oynardı... Ya şimdi? Tür-İş Kongresi "kimsenin umurunda değil"

Kasım 2000 ve 2001 yılı Şubat ayında çıkan ekonomik krizin ardından uygulanan IMF destekli ekonomik politikaları protesto etmek için Türk-İş'inde içinde yer aldığı Emek Platformu bünyesinde "Yolsuzluğa ve Yoksulluğa Hayır" mitingi yapılması planlanmış (¹³⁰), ancak bazı illerde mitinge izin verilmemiştir. Ülke çapında yürüyüşler basın açıklamaları ve gösterilerle Emek Platformu'nun alternatif programı halka dağıtılmıştır (¹³¹). Türk-İş'in 2001 ve 2002 yılları içinde hükümete karşı yaptığı eylemlerin içinde Türkiye'nin ulusal çıkarları ve egemenliğine gölge düşürdüğü gerekçesi ile IMF karşıtı eylemler önemli yer tutmuştur.

3.3.6. Türk-İş'in İçinde Olduğu Oluşumlar

¹²⁷ Adnan MAHİROĞULLARI: "Cumhuriyetten ...", a.g.e., 337.

¹²⁸ Hürriyet, 2 Aralık 1999.

¹²⁹ Yavuz DONAT: "Ankara'da Türk-İş Var(dı)", Sabah, (1 Aralık, 1999)

¹³⁰ Cumhuriyet, 6 Nisan 2001.

¹³¹ Türk-İş 19. Genel Kurul Çalışma Raporu (Ankara, 2003), 150.

Türk-İş, özellikle 1990'lı yılların ikinci yarısı ile 2000'li yılların başlarında diğer konfederasyon ve meslek kuruluşları ile yakın ilişkiler kurarak siyasette ve hükümetler üzerinde etkili olma yolunu seçmiştir. Kurulan bazı oluşumlar Türk siyasi tarihinde derin izler bırakmışlardır. Bunlardan en önemli ikisi Beşli Girişim ve Emek Platformu'dur. Ekonomik ve Sosyal Konsey ise kanunla kurulmuş ancak yeterince işlevsel olamamış bir oluşumdur.

3.3.6.1. Beşli Girişim:

Türkiye'nin siyasi tarihine bir dönem damgasını vuran "Beşli Girişim", o dönem kamuoyunda "Sivil İnisiyatif", "Beşli Sivil İnisiyatif", "Beşli Sivil Toplum Başkanları", "Beşli Oluşum", Beşi Bir Yerde", "Beş Havariler", "Beş Kafadarlar", "Beşli Çete", Yıkım Ekibi" gibi isimlerle de anılmıştır (¹³²). Beşli Girişim'in temelleri, Şubat 1997'de Türk-İş, Disk ve TESK'in bir araya gelmesi ile atılmıştır.

5 Şubat 1997 günü bir araya gelerek kamuoyuna bir açıklama yapan Türk-İş, DİSK VE TESK başkanları, Refahyol Hükümeti'nin kamuoyunda da tartışılan laiklik karşıtı uygulamalarını eleştirmişlerdir. Açıklamada şu görüşler dile getirilmiştir (¹³³):

"Bugün, Türkiye Cumhuriyeti'nin bütünlüğüne, bağımsızlığına, demokratik ve laik sosyal hukuk devleti niteliklerine ve ulu önder Mustafa Kemal Atatürk'ün şahsına ve temsil ettiği çağdaşlaşma anlayışına ve aydınlanma sürecine yönelik büyük saldırılar yaşanmaktadır."

Bu açıklamanın ardından 28 Şubat 1997 günü Milli Güvenlik Kurulu'nda aşağıdaki kararlar alınmıştır:

¹³² Refik BAYDUR: Bizim Çete (YYY., 2000), 5.

¹³³ Yıldırım KOÇ: "Türkiye'de Değişin Toplumsal-Siyasal Saflaşma ve Beşli Girişim", Mülkiye, XXXII, 213 (31 Ocak 1999) 157-158.

1) Cumhuriyet'in temel nitelikleri arasında yer alan laiklik ilkesi büyük bir titizlik ve hassasiyetle korunmalı, mevcut yasalar uygulamada yetersiz görülüyorsa yeni düzenlemeler yapılmalıdır.

2) Tarikatlarla bağlantılı özel yurt, vakıf ve okullar, devletin yetkili organlarınca denetim altına alınarak Tevhid-i Tedrisat Kanunu gereği Milli Eğitim Bakanlığı'na devri sağlanmalıdır.

3) Genç nesillerin körpe dimağlarının (...) Türk milletini çağdaş uygarlık düzeyine çıkarma ülkü ve amacı doğrultusunda bilinçlendirilmesi ve çeşitli mihrakların etkisinden korunması bakımından;

a) 8 yıllık kesintisiz eğitim, tüm yurttan uygulamaya konulmalı,

b) Temel eğitimi almış çocukların, ailelerin isteğine bağlı olarak, devam edebileceği Kuran Kurslarının Milli Eğitim Bakanlığı sorumluluğu ve kontrolünde faaliyet göstermeleri için gerekli idari ve yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

4) Cumhuriyet rejimine ve Atatürk ilke ve inkılaplarına sadık, aydın din adamları yetiştirmekle yükümlü milli eğitim kuruluşlarımız, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun özüne uygun ihtiyaç düzeyinde tutulmalıdır.

5) Yurdun çeşitli yerlerinde yapılan deni tesisler belli çevrelere mesaj vermek amacıyla gündemde tutularak siyasi istismar konusu yapılmamalı, bu tesislere ihtiyaç varsa, bunlar Diyanet İşleri Başkanlığı'nca incelenerek mahalli yönetimler ve ilgili makamlar arasında koordine edilerek gerçekleştirilmelidir.

6) Mevcudiyetleri 677 sayılı yasa ile men edilmiş tarikatların ve bu kanunda belirtilen tüm unsurların faaliyetlerine son verilmelidir.

7) İrtica faaliyetleri nedeniyle Yüksek Askeri Şura kararları ile Türk Silahlı Kuvvetleri'nde (TSK) ilişkileri kesilen personel konusu istismar edilerek TSK'yı dine karşıymış gibi göstermeye çalışın bazı medya gruplarının Silahlı Kuvvetler ve mensupları aleyhindeki yayınları kontrol altına alınmalıdır.

8) İrticaî faaliyetleri (...) nedeniyle TSK'dan ilişkileri kesilen personelin diğer kamu kurum ve kuruluşlarında istihdamı ile teşvik unsuruna imkân verilmemelidir.

9) TSK'ya aşırı dinci kesimden sızmaları önlemek için mevcut mevzuat çerçevesinde alınan tedbirler, diğer kamu kurum ve kuruluşlarında da uygulanmalıdır.

10) İran İslam Cumhuriyeti'nin ülkemizdeki rejim aleyhtarı faaliyet, tutum ve davranışlarına mani olunmalı, İran'a karşı, yıkıcı ve zararlı faaliyetlerini önleyecek bir tedbirler paketi hazırlanmalı ve yürürlüğe konulmalıdır.

11) Aşırı dinci kesimin Türkiye'de mezhep ayrılıklarını körüklemek suretiyle toplumda kutuplaşmalara neden olacak çok tehlikeli faaliyetleri önlenmelidir.

12) TC Anayasası, Siyasi Partiler Yasası, Türk Ceza Yasası ve bilhassa Belediyeler Yasası'na aykırı olarak sergilenen olayların sorumluları hakkında gerekli yasal ve idari işlemler kısa zamanda sonuçlandırılmalıdır.

13) Kıyafetle ilgili kanuna aykırı olarak ortaya çıkan ve Türkiye'yi çağdışı bir görünüme yöneltcek uygulamalara mani olunmalıdır.

14) Çeşitli nedenlerle verilen, kısa ve uzun namlulu silahlara ait ruhsat işlemleri polis ve jandarma bölgeleri esas alınarak yeniden düzenlenmeli, bu konuda kısıtlamalar getirilmeli, özellikle pompalı tüfeklere olan talep dikkatle değerlendirilmelidir.

15) Kurban derilerinin, mali kaynak sağlamayı amaçlayan ve denetimden uzak rejim aleyhtarı örgüt ve kuruluşlar tarafından toplanmasına mani olunmalıdır.

16) Özel üniforma giydirilmiş korumalar ve buna neden olan sorumlular hakkında yasal işlemler ivedilikle sonuçlandırılmalı ve yasa ile öngörülmemiş bütün özel korumalar kaldırılmalıdır.

17) Ülke sorunlarının çözümünü "millet kavramı yerine ümmet kavramı" bazında ele alarak sonuçlandırmayı amaçlayan ve bölücü terör örgütüne de aynı bazda yaklaşarak onları cesaretlendiren girişimler yasal ve idari yollardan önlenmelidir.

18) Büyük kurtarıcı Atatürk'e karşı yapılan saygısızlıklar ve Atatürk Aleyhine işlenen suçlar hakkındaki 5816 sayılı kanunun istismar edilmesine fırsat verilmemelidir. ⁽¹³⁴⁾

Aynı günlerde İstanbul'da Sultanahmet Meydanı'nda bir miting düzenlenmiş ve bu mitingde sarıklı kişilerin boy göstermesi basın yayın organları tarafından çarpıcı görüntülerle kamuoyuna duyurulmuştur ⁽¹³⁵⁾.

Basın yayın organları Türk-İş, DİSK ve TESK'in birlikteliğine de geniş yer vermiş, bu birlikteliği kamuoyuna etkili bir biçimde yansıtmıştır ⁽¹³⁶⁾.

Adı 3'lü sivil inisiyatif olarak literatüre geçen oluşum, 14 Mart 1997'de bir basın toplantısı düzenleyerek, 28 Şubat kararlarına destek mahiyetinde ve Refahyol Hükümeti'ni sert biçimde eleştiren bir açıklama yapmıştır. Açıklamada şu görüşlere yer verilmiştir:

"Ülke olarak gerçekten karanlık günler yaşıyoruz. Ekonomide bunalım, siyasetteki kirlenmeyle birleşiyor ve ortaya ciddi bir rejim krizi çıkıyor. Türkiye'nin gündemi karışık. Kendini devletin yerine koymaya cüret eden bir grup çıkarıcının ve gericinin ve faili meçhul siyasi cinayetlerin var olduğu bir ülke. Türkiye'nin kaderi bu değildir!"

"Bu karanlık irtica özlemcileri şimdi devleti ele geçirmek, parlamenter demokratik sistemi zora sokmak, demokrasinin nimetlerinden yararlanarak toplumu çağın gerisine götürmek ve ülkeyi karanlık emelleri doğrultusunda yönlendirmek istiyorlar. Türkiye'nin kaderi bu değildir!"

"Devleti ele geçirmeye çalışan silah ve uyuşturucu kaçakçılığıyla, ırkçı düşünceleri ve dini amaçları istismara yönelik her türlü örgütlenmenin üzerine, yasaların emrettiği biçimde gidilmelidir. Devlet, yasadışı örgütlerle bağlantılı unsurlardan arındırılmalı, faili meçhul cinayetler açığa çıkarılmalıdır."

"Milli Güvenlik Kurulu'nun oy birliğiyle belirlediği ve Bakanlar Kurulu'na, sunduğu öneriler, Cumhuriyetimizin bu temel niteliklerini korumaya

¹³⁴ Gelenek ve Gelecek, MESS, III (Kasım 2000), 161.

¹³⁵ Yıldırım KOÇ: a.g.m., 158.

¹³⁶ Yıldırım KOÇ: a.g.m., 158.

yöneliktir. Bakanlar Kurulu'nun bu öneriler uyarınca Cumhuriyet'in temel niteliklerine sahip çıkması, ülkemizdeki gerginliği azaltacaktır.”⁽¹³⁷⁾

Bu arada 100 dolayında demokratik kitle örgütünün temsilcileri Türk-İş İstanbul Bölge Temsilciliği'nde bir araya gelerek aynı içerikte bir metin hazırlayarak 14 Mart 1997 günlü bazı gazetelerde ilan olarak verilmiş, ilanının en altına da iletişim adresi olarak Türk-İş İstanbul Bölge Temsilciliği bildirilmiştir.⁽¹³⁸⁾

Refahiyol Hükümeti'nin icraatlarını 4 Mayıs 1997 tarihli bildirge ile TOBB, 15 Mayıs 1995 tarihli Refik Baydur'un açıklaması ile TİSK eleştirmişlerdir⁽¹³⁹⁾.

Daha sonra TOBB ve TİSK'de laik ve demokratik Cumhuriyete yönelik saldırıların yoğunlaştığını ileri sürerek 21 Mayıs 1997 günü 3'lü sivil inisiyatifle bir araya gelmiş ve ortak bir açıklama yapmışlardır. Böylece 3'lü inisiyatif, 5'li inisiyatif halini almıştır.

Türk-İş, DİSK, TESK, TOBB, VE TİSK'in ortak açıklamasında şu görüşlere yer verilmiştir.

“Atatürk'ün çizdiği çağdaş, laik Cumhuriyet tehdit altındadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin temel nitelikleri yıpratılmakta, irticai hareketler desteklenmek, ülkemiz bir karanlığın içine çekilmektedir. İrtica günümüz Türkiye'sinde demokrasi için büyük bir tehlike haline gelmiştir. Devletimiz ve rejim büyük tehdit altındadır...”

“Halkımızın artık bu hükümete güveni kalmamıştır. Bu anlayıştaki hükümetin yerine, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, laik ve demokratik Cumhuriyeti savunan, halkın özlemlerine cevap verecek ve sorunları çözecek güvenilir bir hükümetin bir an önce kurulmasını istiyor ve parlamentoyu göreve davet ediyoruz.”

“Türkiye sahipsiz değildir.

¹³⁷ Yıldırım KOÇ: a.g.m., 159.

¹³⁸ Milliyet, 14 Mart 1997.

¹³⁹ Yıldırım KOÇ: a.g.m., 161.

Ülkemizin tüm yurtsever insanlarını, tüm demokratik kişi, kurum ve kuruluşları ve halkımızın oyları ile seçilen tüm parlamenterlerimizi bir kez daha bu temel taleplerimize ve Türkiye'ye ve demokrasiye sahip çıkmaya çağırıyoruz.”⁽¹⁴⁰⁾

Beşli Girişim basında geniş yankı uyandırmış, ancak bazı çevreler de tepki göstermekte gecikmemişlerdir.

Hürriyet, Milliyet, Sabah gibi gazeteler Beşli Girişime çok sıcak yaklaşmışlardır.⁽¹⁴¹⁾

Oktay Ekşi Hürriyet Gazetesi'ndeki köşesinde konuyu okurlarına “Silahsız Kuvvetler İşe El Koydu” başlığı ile aktarmıştır⁽¹⁴²⁾.

Sağlık-İş Genel Başkanı Mustafa Başoğlu, açıklamanın altına imza koyan Türk-İş ve DİSK'i sert biçimde eleştirmiştir⁽¹⁴³⁾.

Hak-İş Genel Başkanı Salim Uslu'da açıklamaya karşı çıktığını bir basın toplantısı ile açıklamıştır⁽¹⁴⁴⁾.

Bazı sendika çevrelerinde işçi sendikalarının işveren kuruluşları ile bir araya gelmeleri eleştirilmişse de, Beşli Girişim'in içinde yer alan TİSK'in başkanı Refik Baydur, amaçlarını şöyle açıklamıştır⁽¹⁴⁵⁾:

“Birleştığımız hedef; sınıf çıkarlarımızı şimdilik bir tarafa koyarak, öncelikle rejimin bu gününü ve geleceğini teminat altına alacak ortamı yaratmak olacaktı. Bu anlayışla, bir ortak basın açıklaması yaparak kamuoyuna hedeflerimizi anlatmaya çalıştık. Burada en iyi şekilde ve berrak bir tarzda anlaştığımız olay “Siyasi İslam” olayı idi.”

Beşli Girişim, 6 Haziran 1997 günü işyerlerinde okunmak üzere bildiri hazırlamıştır. Bildiride “Türkiye'ye sahip çıkmak amacı ile gerektiğinde meşru ve demokratik eylemler gerçekleştirileceği” vurgulanmıştır⁽¹⁴⁶⁾.

¹⁴⁰ Belgelerle Türk-İş Tarihi, a.g.e., 492-494.

¹⁴¹ Yıldırım KOÇ: a.g.m., 163.

¹⁴² Oktay EKŞİ: “Silahsız Kuvvetler İşe El Koydu”, Hürriyet (29 Mayıs 1997).

¹⁴³ Mustafa BAŞOĞLU: “Sivil Kuruluşlar ve Demokrasi”, Türkiye (7 Haziran 1997).

¹⁴⁴ Türkiye, 29 Mayıs 1997.

¹⁴⁵ Refik BAYDUR: a.g.e., 53.

¹⁴⁶ “Türk-İş 18. Genel...”, a.g.e., 251.

Beşli Girişim, 16 Haziran 1997 günü Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'i ziyaret etmiş, Türk-İş Genel Başkanı Bayram MERAL görüşmede, “dini kışlaya, okulu sokanlardan ve siyasi ve şahsi çıkarları için kullananlardan” rahatsız olduklarını açıklamıştır (¹⁴⁷).

17 Haziran 1997 günü ise Türk-İş içindeki bazı sendikalar ortak bir basın toplantısı düzenleyerek, “Demokrasiyi korumaya çağrı ortak bildirisi”ni yayınlamışlardır. Sağlık-İş, Demiryol-İş, Dokgemi-İş, Toleyiş, Şeker-İş Koop-İş, Maden-İş, Teksif, BASS ve Haber-İş Sendikaları adına yayınlanan bildiride, Beşli Girişimin açıklamalarını onaylamadıklarını belirtmişlerdir (¹⁴⁸).

Beşli Girişim, Refahyol Hükümeti'nin istifasından sonra Refah Partisi'nin içinde yer almadığı bir hükümetin kurulması için de büyük uğraş vermiştir (¹⁴⁹).

21 Haziran 1997'de Cumhurbaşkanı'nın hükümeti ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz'a vermesi, Beşli Girişim tarafından olumlu karşılanmıştı (¹⁵⁰).

Beşli Girişim'in iktidar değişmesindeki etkisini, Sabah Gazetesi yazarı Hasan Cemal gazetenin 25 Mart 1998 tarihli yazısında okurlarına şöyle yansıtmıştır:

“Türk-İş... DİSK... TOBB... TİSK... TESK...

Türkiye'nin en önde gelen işçi, işveren ve esnaf örgütleri...

Bu örgütlerin bir yıl kadar önce laik cumhuriyetin demokrasi içinde korunması amacıyla oluşturdukları hareket ya da sivil inisiyatif, Erbakan – Çiller ikilisinin iktidardan gitmesinde ve Refahyol yerine Anasol-D'nin kurulmasında etkili olmuştu.” (¹⁵¹)

Beşli Girişim'e karşı FP ve DYP önderliğinde, “Demokrasi Platformu” adı altında Türkiye Ziraat Odaları Birliği, MÜSİAD, Hak-İş, Türkiye Kamu-Sen

¹⁴⁷ Cumhuriyet, 17 Haziran 1997.

¹⁴⁸ Yıldırım KOÇ: a.g.m., 167.

¹⁴⁹ Yıldırım KOÇ: a.g.m., 168.

¹⁵⁰ Refik Baydur: a.g.e., 86.

¹⁵¹ Hasan CEMAL: “Sivil Deklarasyon”, Sabah (25 Mart 1998).

ve Memur-Sen birliktelik oluşturmaya çalışmış ancak başarılı olunamamıştır (¹⁵²).

Oluşturulmak istenen ancak başarılı olunamayan “Demokrasi Platformu”na Beşli Girişim’e dahil olan kuruluşların başkanları karşı çıkmışlardır (¹⁵³).

Beşli Girişim, Anasol-D Hükümeti’nin yıkılmaması, CHP’nin de hükümete dahil olması için çalışmış, ancak başarılı olamamıştır (¹⁵⁴).

Anasol-D Hükümeti’nin yıkılmasının ardından DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit’e hükümeti kurma görevinin verilmesi de Beşli Girişim tarafından olumlu karşılanmış ve desteklenmiştir (¹⁵⁵).

7 Aralık 1999 günü Beşli Girişim’e Hak-İş ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği’de katılarak “7’li Sivil İnisiyatif”i oluşturmuşlardır (¹⁵⁶).

7’li Sivil inisiyatif, 19 Şubat 2001 krizinden sonra bir araya gelerek, ortaya çıkan olumsuzluklara tepkilerini gösteren bir açıklamada bulunmuşlardır. Açıklamada şu görüşlere yer verilmiştir:

“Meclis’teki olumsuzluklar, siyasetteki tıkanmalar ve Devletimizin zirvesindeki kavga, ekonomik çalkantıların üzerine benzin dökmüştür. 19 Şubat 2001 günü gerçekleşen kavga, tarihimizdeki ikinci Kara Çarşamba olması nedeniyle, her vatandaşımıza 600 Dolar ek yük getirmiştir. Bunun hesabi verilmelidir. Sorumlular faturayı ödemelidir. Başarısız olan bakan ve bürokratlar değiştirilmeli, görevini daha iyi yerine getirecek kişiler görevlendirilmelidir.

Ekonomik istikrarın ön şartı olan siyasi istikrar sağlanmalıdır. Devletimizin zirvesindeki anlaşmazlık derhal giderilmeli, devlet geleneğine uygun tavır ve davranışlar yeniden hâkim kılınmalıdır.

Sorunları aşmak amacıyla işçi, işveren, esnaf-sanatkâr ve çiftçi kuruluşlarının görüşü ve onayı alınmalı; yatırımın, ihracatın ve istihdamın

¹⁵² Refik BAYDUR: a.g.e., 140, Zaman, 24 Şubat 1998.

¹⁵³ Refik BAYDUR: a.g.e., 140-141-142.

¹⁵⁴ Hürriyet, 18 Kasım 1998.

¹⁵⁵ Akşam, 5 Aralık 1998.

¹⁵⁶ Refik BAYDUR: Zirvede 15 Yıl (Ankara 2006), 251.

artırılmasına dayalı bir mutabakat programı oluşturulmalıdır. Yönetenler de yönetilenler kadar hukuka saygı göstermeli ve demokratik kurallara uygun hareket edilmelidir. Sivil inisiyatif, bu şekilde oluşturulamayacak bir programa hiçbir şekilde destek vermeyecektir.”⁽¹⁵⁷⁾

7’li Sivil İnisiyatif’in siyasetteki etkisi Beşli Girişim’inki gibi olmamış bundan sonra işçi kuruluşlarının birlikteliği “Emek Platformu”na kaymıştır.

3.3.6.2. Emek Platformu:

Türk-İş’in 7-13 Aralık 1992 tarihinde yapılan 16. Genel Kurulu’nda Hak-İş ve DİSK ile işbirliğinin geliştirilmesi, memur sendikaları ile de dayanışma içerisinde olunması kararı alınmıştır.

Bu kara çerçevesinde;

Demokratik bir güç eylem birliği yaratmak doğrultusunda, çalışanların hak ve çıkarlarının korunması, geliştirilmesi, emek ile sermaye arasındaki ilişkilerde bir güç dengesi kurulması amacını hedefleyen toplantılar ardından; Türk-İş’te 28 Ekim 1993 günü bir toplantı yapılmış ve Türk-İş, DİSK, Hak-İş ile kamu çalışanları sendikaları , meslek örgütleri ve bazı demokratik kitle örgütleri ile birlikte “Çalışanların Orta Sesi Demokrasi Platformu” oluşturulmuştur.

Oluşturulan sekreteryaya çalışmalarına Türk-İş temsilcileri de katılmış ve görüş birliğine varılan konularda ortak çalışma ve mücadele yöntemleri geliştirilmesi doğrultusunda çalışmalar yapılmıştır⁽¹⁵⁸⁾.

Demokratik hak ve özgürlüklerin geliştirilmesi amacıyla Demokrasi platformunu oluşturan kuruluşların katılımıyla ortak toplantılar, mitingler düzenlenmiş afiş ve bildiriler hazırlanmıştır⁽¹⁵⁹⁾.

¹⁵⁷ Refik BAYDUR: “Zirvede...”, a.g.e., 283.

¹⁵⁸ “Türk-İş 18. Genel...”, a.g.e., 252-253.

¹⁵⁹ “Türk-İş 18. Genel...”, a.g.e., 253.

Demokrasi Platformu'nun bir süre sonra kurumsal olarak faaliyetlerinin durması üzerine, Demokrasi Platformu'ndan boşalan yeri 14 Temmuz 1999'da kurulan Emek Platformu almıştır (¹⁶⁰).

Üç büyük işçi konfederasyonunun yer aldığı Emek Platformu'na, Türkiye Kamu-Sen, KESK, Memur-Sen gibi memur sendikaları ile çok sayıda meslek odası dahil olmuştur.

Özelleştirme karşıtı mücadele, başlangıcından beri Emek Platformu'nun gündeminde önemli bir yer tutmuştur (¹⁶¹).

Emek Platformu, Hükümet'in ekonomik krizle mücadele programına karşı hazırladığı alternatif programını 14 Nisan 2001 tarihinde bütün Türkiye'de halka dağıtmış, platforma üye kuruluşların üyelerinin işyerlerinde “yolsuzluğa ve yoksulluğa hayır” başlıklı ortak bildiri okutmuştur (¹⁶²).

Özelleştirme, IMF politikaları ve Sosyal Güvenlik Yasası gibi bir çok konu da yoğun bir faaliyet yürüten Emek Platformu, asıl bütünleşmesini 2001 Şubat krizinin ardından gerçekleştirmiştir. Platform, Türkiye tarihinin bilinen en geniş sivil toplum örgütlenmesidir (¹⁶³). Üzerinde yüksek lisans ve doktora tezleri yazılabilecek önemde bir oluşumdur (¹⁶⁴).

Emek Platformu, 59. Hükümet'in hazırladığı Kamu Yönetimi Yasa Tasarısı'nın parlamentoda görüşüldüğü sıralarda Adana, Diyarbakır, Samsun, İstanbul ve ardından 6 Mart 2004 tarihinde Ankara'da yaptığı mitinglerle yasayı protesto etmiştir. Mitinglerle bazı platform üyelerinin destek vermediği gözlenmiştir (¹⁶⁵).

Bu dönemde özellikle Hükümet'in uyguladığı AB ve Kıbrıs politikaları ile kamuda yapmaya çalıştığı reformlar ile ilgili platform içinde görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır (¹⁶⁶).

¹⁶⁰ Alparslan IŞIKLI: “Gerçek...”, a.g.e., 109-110.

¹⁶¹ Alparslan IŞIKLI: “Gerçek...”, a.g.e., 110.

¹⁶² “Türk-İş 18. Genel...”, a.g.e., 150.

¹⁶³ Erdiç YAZICI: “Osmanlıdan...”, a.g.e., 162.

¹⁶⁴ Yıldırım KOÇ: Emek Platformu (Ankara, 2001), 7.

¹⁶⁵ Türk-İş Dergisi, XXIV, 359 (Ocak-Şubat 2004), 4.

¹⁶⁶ Bircan AKYILDIZ: 22 Nisan 2004 tarihli söyleşi, Türkiye Kamu-Sen Genel Merkezi, Ankara.

3.3.6.3. Ekonomik ve Sosyal Konsey:

57. Hükümet 11.02.2001 tarihinde 4641 sayılı “Ekonomik ve Sosyal Konsey’in Kuruluşu, Çalışma Esas ve Yöntemleri Hakkında Kanunu” çıkarmıştır. Kanunun amacı “ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasında uzlaşma ve işbirliği sağlayacak, sürekli ve kalıcı bir ortam yaratarak istişari mahiyette görüş belirtmek”tir. Bu Konsey de örgütleri aracılığıyla işçiler de temsil edilmektedir (¹⁶⁷).

24 üyeli Konsey de Hükümet 15, YÖK 2, işçi ve işveren kuruluşları da 7 üye ile temsil edilmektedirler.

Ekonomik ve Sosyal Konsey’in emel işlevi; başta enflasyonun düşürülmesi yoluyla ekonomik istikrarın kurulması, büyümenin ve sanayileşmenin hızlandırılması, üretimin, yatırımların ve verimliliğin artırılması, ekonomiye rekabet gücü kazandırılması, istihdamın geliştirilmesi ve işsizliğin önlenmesi, işgücü niteliğinin yükseltilmesi, gelir dağılımının iyileştirilmesi ve sosyal adaletin sağlanması, sosyal devlet anlayışının gereği olarak kamu hizmetlerinin geliştirilmesi, çalışma hayatının ekonomik ve sosyal gelişme hedeflerine uygun şekilde düzenlenmesi ve demokratikleştirilmesi, ülke demokrasisinin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi gibi temel sosyo-ekonomik amaçlar için sürekli ve kalıcı bir diyalog platformu olmak, danışma organı olarak ortak görüş oluşturmak ve Hükümet ile Parlamente’ye tavsiyelerde bulunmaktır (¹⁶⁸).

Türk-İş, üyelerini temsilen katıldığı Ekonomik ve Sosyal Konsey toplantılarında çeşitli sorunlarını Konsey’in dikkatine sunmuştur.

Türk-İş, Ekonomik ve Sosyal Konsey’in 31 Mart 2001 tarihli toplantısında Başbakan Bülent Ecevit’e sunduğu görüşlerinde gerekli yasanın

¹⁶⁷ Erdinç YAZICI: Sendikal Perspektif (Ankara, 2004), 100.

¹⁶⁸ Refik BAYDUR: “Bizim...”, a.g.e., 101.

çıkartılarak Konsey'in gerçek bir diyalog platformu haline getirilmesini istemiştir (¹⁶⁹).

Konsey'in 25 Aralık 2002 tarihli toplantısında ise Türk-İş tarafından hükümetten taleplerini içeren 25 maddelik bir liste sunulmuştur (¹⁷⁰).

3.4. 2002 VE SONRASI

Türkiye'de 3 Kasım 2002'de yapılan genel seçimin sonuçları, her bakımdan sosyologlar, siyaset bilimciler ve siyasi tarihçilerin yıllarca inceleyecekleri sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Türkiye'de son on yılın ortaya çıkardığı iki, iktisadi, bir siyasi krizin yerleşik siyasi kurum ve geleneklere kesilen faturası, bilinen ve geleneği olan siyasi partilerin halk tarafından tasfiye edilmesi, buna karşılık henüz daha ilk genel kurulunu bile yapamamış Recep Tayip Erdoğan önderliğinde kurulan AK Parti'nin tek başına iktidarı gelmesidir (¹⁷¹).

3.4.1. 2002 Seçimleri:

Türk-İş Başkanlar Kurulu, 22 Ağustos 2002 tarihinde yaptığı toplantıda, 3 Kasım 2002'de yapılacak olan seçimlerde seçim bildirgesinde çalışma yaşamına önem veren ve listelerinde işçi kökenli adayları seçilebilecek yerlere koyan siyasi partiye oy vereceklerini açıklamıştır (¹⁷²). Toplantıda ayrıca, bazı sendika başkanları, bir hafta önce Türk-İş Genel

¹⁶⁹ “Türk-İş 19. Genel Kurul Belgeleri (1999-2003) (Ankara, 2003), 533-537.

¹⁷⁰ “Türk-İş 19. Genel Kurul Belgeleri...”, a.g.e., 547-550.

¹⁷¹ Erdinç YAZICI: Osmanlı'dan..., a.g.e., 163.

¹⁷² “Türk-İş 19. Genel Kurul Belgeleri”, a.g.e., 327.

Merkezi'nde basın toplantısı düzenleyen Eski Devlet Bakanı Kemal Derviş'in "çalışanların aleyhine olan IMF programının uygulayıcısı" olduğu savunularak Türk-İş'te böyle bir toplantı yapması eleştirilmiştir (¹⁷³).

Bakanlar Kurulu'nda Türk-İş Genel Başkanı Bayram Meral'in milletvekilliği adaylığı da tartışılmış ve çoğu sendika başkanı Meral'in Derviş ile birlikte hareket ediyor görünmesinden dolayı rahatsızlıklarını dile getirmişlerdir (¹⁷⁴).

3 Kasım 2002 günü yapılan erken genel seçimlerde, AK Parti 550 milletvekilliğinin 363'ünü alarak tek başına iktidar olmuştur. CHP ise 178 milletvekilliği elde etmiştir. Türk-İş Genel Başkanı Bayram Meral, CHP Ankara 2. Bölge 1. sıradan milletvekili seçilmiştir (¹⁷⁵). Seçimlerden önce Türk-İş'ten aday isteyen (¹⁷⁶) ancak istediği cevabı alamayan AK Parti ise iki Hak-İş yöneticisini meclise taşımıştır. CHP listesinden milletvekili seçilen Bayram Meral, çeşitli defalar yaptığı açıklamalarda Türk-İş Başkanı iken etkinliğinin milletvekilliğinden daha fazla olduğunu belirtmiştir (¹⁷⁷). Bayram Meral siyasete atılması ve bu konudaki tercihinin ise tamamen kendi bireysel kararı olduğunu dile getirmiştir (¹⁷⁸).

Bayram Meral'den boşalan Türk-İş Genel Başkanlığı görevine 19 Aralık 2002 tarihinde yapılan Yönetim Kurulu toplantısında Salih Kılıç getirilmiştir (¹⁷⁹).

3.4.2. AK Parti Dönemi

¹⁷³ Milliyet, 23 Ağustos 2002.

¹⁷⁴ Evrensel, 24 Ağustos 2002.

¹⁷⁵ "Türk-İş 19. Genel Kurul Çalışma...", a.g.e. 186.

¹⁷⁶ Zaman, 29 Ağustos 2002.

¹⁷⁷ Zaman, 27 Kasım 2003.

¹⁷⁸ Bayram Meral, 26 Haziran 2006 tarihli söyleşi, TBMM, Ankara.

¹⁷⁹ "Türk-İş 19. Genel Kurul Çalışma ...", a.g.e., 187.

Türk-İş, 2002 seçimlerinin ardından kurulan 58. Hükümet'e ilk taliplerini 25 Aralık 2002 tarihinde yapılan Ekonomik ve Sosyal Konsey Toplantısı'nda sunmuştur. 25 maddeden oluşan taleplerde Türk-İş'in yeni kurulan Hükümet'ten öncelikli talepleri dile getirilmiştir ⁽¹⁸⁰⁾.

58. Hükümet'in 3 Mart 2003 tarihinde açıkladığı 2003 Yılı Bütçe Gelirlerini Artırıcı Tedbirler Paketi Türk-İş tarafından tepki ile karşılanmıştır. Türk-İş Yönetim Kurulu, Hükümet'in "Seçim Bildirgesi, Acil Eylem Planı ve Hükümet Programı'nda ki vaatlerini bu paketle bir kenara ittiğini" açıklamıştır ⁽¹⁸¹⁾.

Türk-İş, 10 Mayıs 2003 tarihinde İzmir'de, 17 Mayıs 2003 tarihinde ise Ankara'da bir miting düzenleyerek Hükümet'in İş Güvencesi ile ilgili düzenlemelerini, özelleştirme politikalarını ve Kamu Yönetimi Yasa Tasarısını protesto etmiştir ⁽¹⁸²⁾.

Recep Tayip Erdoğan tarafından kurulan 59. Hükümet'e 29 Nisan 2003 ve 100 Temmuz 2003 tarihinde Türk-İş tarafından sunulan taleplerde özelleştirmede "Stratejik kuruluşlar ile petrol, şeker, tütün, maden ve enerji gibi geniş halk kitlelerini ilgilendiren kuruluşların durumunun yeniden gözden geçirilmesi" istenmiştir ⁽¹⁸³⁾.

Türk-İş'in 3-7 Aralık 2003 tarihlerinde Ankara'da yapılan 19. Genel Kurulu'nda delegeler tarafından Başbakan R. Tayip Erdoğan'a iş güvencesi kanunu ile ilgili eleştiriler yöneltmiştir. Başbakan'ın işçilere özel sektörde örgütlenmesi çağrısına delegelerin "hangi yasa ile?" diye seslenmeleri üzerine sinirlenen Başbakan Erdoğan, "Türkiye'nin tamamı sizlerden oluşmuyor. Türkiye 70 milyon" şeklinde konuşmuştur ⁽¹⁸⁴⁾.

Türk-İş Genel Kurulu'nda Kamu Yönetimi Yasa Tasarısı üzerinde de durulmuş, Türk-İş Genel Başkanı Salip Kılıç konuşmasında "kamu yönetimi reformuna izin vermeyeceklerini" belirtmiştir ⁽¹⁸⁵⁾

¹⁸⁰ "Türk-İş 19. Genel Kurul Çalışma Raporu...", a.g.e., 187-191.

¹⁸¹ "Türk-İş 19. Genel Kurul Çalışma Raporu...", a.g.e., 194-195.

¹⁸² "Türk-İş 19. Genel Kurul Çalışma Raporu...", a.g.e., 209-211.

¹⁸³ "Türk-İş 19. Genel Kurul Çalışma Raporu...", a.g.e., 207-208-212-213.

¹⁸⁴ Cumhuriyet, 4 Aralık 2003.

¹⁸⁵ Türk-İş Dergisi, XXXIII, 358. sayı eki, (Kasım-Aralık 2003), 9.

Kamu Yönetimi Yasa Tasarısı'nın yasalaşması halinde Köy Hizmetleri ve Karayolları müdürlüklerinin dağıtılması sonucu bundan en çok etkilenecek olan Türk-İş'e bağlı Yol-İş Sendikası, bu konuda Hükümet'e karşı yoğun bir protesto kampanyası yürütmüş, Türkiye genelindeki tüm üyelerine gönderdiği mektupla "AKP adaylarına oy verilmemesi" istenmiştir (¹⁸⁶).

AK Parti Hükümeti, Kıbrıs konusunda sergilediği politikalar yüzünden bazı sendikalarla karşı karşıya gelmiştir. Ancak başından beri Kıbrıs konusunda büyük hassasiyet gösteren ve Türk tezlerini savunan Türk-İş, bu dönemde aktif tavır sergilemekten kaçınmıştır.

Kıbrıs'ta BM Genel Sekreteri Kofhi Annan tarafından taraflara sunulan plan zemininde çözümden yana politikayı savunan Ak Parti Hükümeti ile Türk-İş'in öteden beri savunduğu Kıbrıs politikasının (¹⁸⁷) çelişmesine rağmen, Türk-İş Hükümet karşıtı protesto eylemlerinin içinde aktif olarak yer almamıştır. 18 Nisan Pazar günü Ankara'da KKTC'ye destek ve Hükümet'in Kıbrıs politikasını protesto etmek için yapılan mitinge Türk-İş Yönetimi önceden katılacağını bildirmiş olmasına rağmen katılmamıştır (¹⁸⁸).

Mitingden üç gün önce, KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'ın TBMM'de konuştuğu saatlerde Türk-İş'e sürpriz bir ziyaret yapan R. Tayip Erdoğan (¹⁸⁹), Türk-İş'i mitinge katılmamaları konusunda üstü kapalı bir şekilde uyarmıştır. Çoğunlukla kamu işyerlerinde örgütlü olan Türk-İş, Hükümet'i karşısına almaya cesaret edemeyerek mitinge katılmamıştır (¹⁹⁰).

"Siyasetin sendikalara bu şekilde bir müdahalesi, yani akışkanlığın siyasi partilerden sendikalara doğru olması, siyasetteki yozlaşmanın sendikalara da sirayet ettiği gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Siyasetteki yozlaşmaya tepki veremez hale gelen sendikal hareket, hızlı yozlaşmanın bir parçası haline gelmektedir. Bu yozlaşma sonucu tepki mekanizmaları çalışmamakta ve toplumsal bir refleks zayıflaması sorunu belirlemektedir" (¹⁹¹).

¹⁸⁶ Cumhuriyet, 23 Mart 2004.

¹⁸⁷ Jeopolitik, 6 (Bahar 2003), 115.

¹⁸⁸ Bircan AKYILDIZ: 22 Nisan 2004 tarihli söyleşi, Türkiye Kamu-Sen Genel Merkezi, Ankara.

¹⁸⁹ Cumhuriyet, 16.04.2004.

¹⁹⁰ Levent ALBAYRAK: "Türk-İş Hangi Tarafta?", Siyaset Ekseni (23 Nisan 2004)

¹⁹¹ Levent ALBAYRAK: a.g.m.,

Türk-İş Başkanı Salih Kılıç, Kıbrıs Mitingi konusunda bağlı sendikaların serbest bırakıldığını bu konuda Hükümet'ten herhangi bir telkin almadıklarını belirtmektedir. Salih Kılıç, Türk-İş olarak Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin politikalarını her yerde ve her zaman desteklediklerini, Türk-İş politikalarının hükümetlere endekslenemeyeceğini dile getirmiştir (¹⁹²).

AB ve Kıbrıs konusunda önemli gelişmelerin olduğu 2004 yılı, sendikal alanda da çeşitli ayrışmaların yaşandığı bir dönem olmuştur. Türk-İş eski Genel Başkan Danışmanı Yıldırım Koç, bu ayrışmayı şöyle tarif etmiştir:

“Bugün Türk sendikacılık hareketinin önünde ya Türkiye'nin ulusal meselelerine sahip çıkarak sendikacılık yapak çizgisi var, ya da Türkiye'nin ulusal meselelerini kenara koyup, olanları görmezden gelerek ABD ve Avrupa işçileri ile ortaklaşa bir şeyler yapabileceğini zannetmek var.” (¹⁹³)

2004 yılı, iktidar-sendika ilişkilerinin getirdiği önemli bir tartışmaya da sahne olmuştur.

22 Temmuz 2004 tarihinde olağanüstü toplanan Türk-İş Başkanlar Kurulu, Hak-İş Konfederasyonu'nun son bir yıldır Türk-İş'e bağlı Orman-İş Sendikası'nın örgütlü olduğu yerlerde devletin bazı bürokratlarını kullanarak ve siyasi baskı kurarak istifaya zorladığını ileri sürmüştür (¹⁹⁴).

Başkanlar Kurulu ayrıca orman işçilerine yönelik bu baskıları protesto etmek amacı ile 26 Temmuz 2004 gününden itibaren Orman Bölge Müdürlüklerinin bulunduğu illerde, işyerlerinde ve AK Parti merkezlerinde protesto gösterileri yapılması kararı almıştır.

Dünya Gazetesi yazarı Taylan Erten, Hükümet'in Türk-İş'e bağlı işyerlerine saldırılmasına destek vermesinin sebebi olarak Türk-İş'in 28 Şubat sürecine destek vermesini ve bu destekten dolayı beslenen intikam duygusunun yattığını ifade etmiştir. Taylan Erten ayrıca, Türk-İş Başkanlar Kurulu'nun hükümetin imam hatip liselerinin önünü açma, YÖK Kanunu'nu bu

¹⁹² Salih KILIÇ: 21 Haziran 2006 tarihli söyleşi, Türk-İş Genel Merkezi, Ankara.

¹⁹³ Siyaset Ekseni, (11 Aralık 2003)

¹⁹⁴ Türk-İş Dergisi, XXXIV, 362 (Temiz-Ağustos 2004), 11.

yolda değiştirme girişimine net bir biçimde karşı çıkmasına da dikkat çekmiştir ⁽¹⁹⁵⁾.

Türk-İş Genel Başkanı Salih Kılıç, 9 Ağustos 2004 tarihinde düzenlediği basın toplantısında, Orman işçilerinin baskı yoluyla Türk-İş'ten istifaya zorlandıklarını kanıtlayan belgeleri kamuoyuna açıklamıştır ⁽¹⁹⁶⁾

Salih Kılıç, Yankı Dergisi'ne yaptığı açıklamada da, işçilerin, Türk-İş'ten istifa ettirilerek, Hak-İş'e ye olmalarına zorlanmalarının arkasında evre ve Orman Bakanı'nın ve mşteşarının olduğunu dile getirmiştir ⁽¹⁹⁷⁾.

İki sendika arasında yaşanan bu gelişme Türk-İş ile Hükümet kanadı arasında karşılıklı suçlamaları da beraberinde getirmiş, Orman-İş Genel Başkanı Mehmet Kafes "Türkiye'nin üniter devlet yapısını savunduklarını, Annan Planı'na "hayır" dedikleri ve Denктаř'a destek verdikleri için AKP tarafından hedef seçildiklerini söylemiştir ⁽¹⁹⁸⁾.

Hükümet'in SSK hastanelerinin Sağlık Bakanlığı'na devri ile ilgili kararı da Türk-İş tarafından tepki ile karşılanmış, 21 Ekim 2004 tarihinde olağanüstü toplanan Genişletilmiş Başkanlar Kurulu, SSK hastanelerinin Sağlık Bakanlığı'na devri ve Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün kapatılma kararına karşı etkin mücadele edilmesi kararı almıştır ⁽¹⁹⁹⁾.

20 Kasım 2004 tarihinde Emek Platformu'na ye bazı kuruluşların da katılımı ile Ankara'da düzenlenen "Sosyal Devlet ve Sosyal Adalet İstiyoruz" yürüyüş ve mitingine 100 bin kişi katılmıştır ⁽²⁰⁰⁾.

Türk-İş Başkanı Salih Kılıç, mitingde yaptığı konuşmada şu şekilde konuşmuştur:

"alışanların aleyhine her gün yeni bir düzenleme gündeme getiriliyor. Çalışanlar içinden, gücünden, ekmeğinden ediliyor. şimdi de sözde sosyal güvenlik reformu tasarısı sosyal taraflardan adeta gizlenerek, sosyal taraflar dışlanarak yasalaştırılmak isteniyor.

¹⁹⁵ Taylan ERTEN: "Türk-İş'i kertme Operasyonu mu?", Dünya (23 Temmuz 2004).

¹⁹⁶ Aydınlık, 15 Ağustos 2004.

¹⁹⁷ Yankı, 1021 (16-31 Ağustos 2004).

¹⁹⁸ Aydınlık, 1 Ağustos 2004.

¹⁹⁹ Türk-İş Dergisi, XXXIV, 363. sayı eki (Eylül-Kasım 2004), 13.

²⁰⁰ Türk-İş Dergisi, XXXIV, 363. sayı eki (Eylül-Kasım 2004), 4.

İşçilerimizin alınterleriyle kurulmuş SSK hastanelerini Sağlık Bakanlığı'na devretmek istiyorlar. Bu devir işlemini kabul etmiyoruz... Bunu hakka ve hukuka uygun bulmuyoruz... “Ben yaptım oldu” mantığını kabul etmiyoruz.”

“IMF, Dünya Bankası ve ülkemizdeki sağlıkla ilgili çıkar çevrelerinin dayatmasıyla hazırlanan bu düzenlemeler sosyal hukuk devleti ile bağdaşmaz... Biz eşit, adil ve ücretsiz sağlık hizmeti alabilmek için sonuna kadar mücadele edeceğiz...”⁽²⁰¹⁾

Hükümet'in zarar eden kurumları kapatma ya da özelleştirme kararı vermesiyle başlayan SEKA özelleştirme tartışmaları, ⁽²⁰²⁾ diğer özelleştirmelerde de devam etmiştir.

Türk-İş Başkanlar Kurulu, 14 Eylül 2005 tarihinde özelleştirmelere ilişkin şu açıklamayı yapmıştır:

“Başkanlar Kurulumuz, ülkemizde kamunun varlığını sona erdirmeye ve sosyal devleti ortadan kaldırmaya yönelik özelleştirme uygulamalarına karşı olduğunu bir kez daha açıklamakta, kamunun stratejik kuruluşları olan Tüpraş'ı, Telekom'u, Petkim'i, Erdemir'i, Tekel'i, şeker sanayini, enerjimizi, limanlarımızı, madenlerimizi özelleştirerek elde edilen kaynakları IMF kaynaklı iç ve dış borç faizlerini ödemede kullanarak feda eden yaklaşımları kınamaktadır.”⁽²⁰³⁾

Başkanlar Kurulu ayrıca, özelleştirmeleri ve sosyal güvenlik alanında getirilen hak kayıplarına kamuoyunun dikkatini çekmek amacı ile dönem sözcülüğünü yürüttüğü Emek Platformu'nu da 19 Eylül 2005 tarihinde toplantıya çağırarak eylemlerini örgütsel düzeyde genişletme kararı almıştır ⁽²⁰⁴⁾.

²⁰¹ Türk-İş Dergisi, XXXIV, 363. sayı eki (Eylül-Kasım 2004), 6.

²⁰² Radikal, 25 Şubat 2005.

²⁰³ Türk-İş Dergisi, XXXV, 368 (Temmuz-Ağustos 2005), 8.

²⁰⁴ Türk-İş Dergisi, XXXV, 368 (Temmuz-Ağustos 2005), 8.

Türk-İş bir yandan da Hükümet ile diyalog ortamları yaratarak 8 Şubat 2006 tarihinde Başbakan R. Tayip Erdoğan'a 8 maddelik taleplerinden oluşan bir mektup sunmuştur ⁽²⁰⁵⁾.

15 Haziran 2006'da da Başbakan R. Tayip Erdoğan'ı ziyaret ederek 10 maddeden oluşan taleplerini içeren bir mektup sunmuştur.

Türk-İş'in 10 maddeden oluşan talepleri şu ana başlıklardan oluşmuştur:

- 1- Geçici işçilerin kadroya alınması,
- 2- Özelleştirme uygulamaları,
- 3- İşgücü maliyetleri ile ilgili paket program çalışmaları,
- 4- Sendikal örgütlenmenin önündeki engeller ve işten çıkarmalar,
- 5- Avrupa Sosyal şartının onaylanması,
- 6- Kanun hükmünde kararname değişikliği,
- 7- Vergi düzenlemeleri,
- 8- Sosyal güvenlik yasası,
- 9- Ak Partili belediyelerin işçiler üzerindeki baskıları,
- 10- TTK'nın geleceği ve Zonguldak. ⁽²⁰⁶⁾

Başbakan R. Tayip Erdoğan, Türk-İş'in kamuda çalışan geçici işçilerin kadroya alınması talebini uygun bularak sorunun çözülmesi için yetkililere talimat vermiştir ⁽²⁰⁷⁾.

Ak Parti Hükümetleri döneminde özelleştirmeler, AB ve Kıbrıs politikaları, sosyal güvenlik kanunu, SSK hastanelerinin devri, iş güvencesi kanununun uygulanması, Türk-İş üyelerinin Hak-İş'e geçirilmesi gibi konularda Türk-İş ile Hükümet arasında sık sık sorunların ortaya çıkmasına ve Başbakan R. Tayip Erdoğan'ın zaman zaman konuşmalarında işçilere sert çıkışlar yapmasına rağmen, Türk-İş Hükümet ile hiçbir zaman ipleri koparma yolunu seçmemiş ve diyalog ortamını sürekli canlı tutmaya çalışmıştır.

²⁰⁵ Türk-İş Dergisi, XXXV,I 371 (Ocak-Nisan 2006), 4-8.

²⁰⁶ Türk-İş Dergisi, XXXV, 372 (Mayıs-Haziran 2006), 4-9.

²⁰⁷ Türk-İş Dergisi, XXXV, 372 (Mayıs-Haziran 2006), 8.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME, AB POLİTİKALARI VE TÜRK-İŞ

4.1. KÜRESELLEŞME VE TÜRK İŞÇİ HAREKETİ

Küreselleşme kavramı anlamı ve önemi nedeniyle son yılların tartışılan konularından birisi olarak gündemden hiç düşmemiştir.

Küreselleşme, diğer bir adı ile globalleşme, modernleşme sürecinin bir evresi olarak 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra, özellikle de Sovyet Bloğu'nun dağılmasıyla tek kutuplu bir dünyanın ortaya çıkmasına paralel olarak, iletişim ve ulaşım teknolojilerinin de hızla yaygınlaşması, ulusal devlet sınırlarının eski dönemlere göre daha az önemli hale gelmesi sonucu, bilim, sanat, hukuk, siyaset, kültür ve iktisadi alanlarda dünyadaki bütün ülkelerin birbirine daha çok bağımlı hale gelmeleri ve ortak değer, yaklaşım ve tavırlar benimsemeye zorlanmaları süreci olarak ifade edilmektedir (¹).

Küreselleşme süreci, 1980'li yılların ikinci yarısından itibaren sonuçları görülmeye başlanan ve özellikle günümüzün sanayileşmiş batı ekonomilerinin ortaya koyduğu bir olgudur. Ancak dikkati çeken dinamik bir değişim içeren bu sürecin, sanayileşmiş batı ekonomileriyle sınırlı kalmayıp, dünya ölçeğinde etkinlik göstermesi ve halen bu etkinin devam ediyor olmasıdır. Bu nedenle küreselleşme sürecinin mutlak tanımının yapılabilmesi zor görünmektedir (²).

¹ Ömer DEMİR, Mustafa ACAR: Sosyal Bilimler Sözlüğü (Ankara, 1997), 144.

² Erdiç YAZICI: Sendikal Hareket-Yeni Misyona Arayışları (Ankara, 2004), 103.

Küresel dünyada başarının kriteri dünyaya açılmış malların “rekabet gücü”dür, bu başarının bir yolu da gelişmiş emeği ucuz kullanmaktan geçmektedir. Uluslar arası şirketler, küreselleşmeden dolayı rekabette başarı şanslarını, emeğin depolitize edilmesi ve iş hukukunun esnekleştirilmesi koşullarında görmektedirler. Bu nedenle tüm dünyada işçi örgütlerinin, küreselleşmeye yoğun tepki göstermeleri doğaldır ⁽³⁾.

Küreselleşme sürecinin 1980 sonrasında ekonomik açıdan önem kazanmasına paralel olarak yoğunlaşan rekabet, ekonomik ve siyasi gelişmelerin etkisiyle de etkinlik alanını genişleterek, geniş bir alana yayılmıştır ⁽⁴⁾.

Sendikalar, yeni süreçte ortaya çıkan yapısal değişiklikler ve özelleştirme politikalarının yağın bir şekilde uygulanmaya konulmasından dolayı oldukça fazla etkilenmişlerdir.

4.1.1. Küreselleşme Sürecinin Getirdiği Değişimlerin İşçi Hareketine Etkileri

Sanayi toplumunun mavi yakalı işçileri artık önemlerini yitirmişlerdir. Sanayi toplumundaki mavi yakalı işçinin sahip olduğu istihdamın daralmasının altındaki en önemli neden teknolojik ve bilimsel gelişmelerdir.

Bilgi yoğun ürünlerin üretilmesi, yüksek düzeyde eğitilmiş işgücü gerektirmektedir. Küreselleşen dönemde bilgi çağının ihtiyaç duyduğu bu nitelikli işgücü artık yeterli eğitime sahip olmayan, ancak kısa süreli bir eğitimden sonra sanayi işçisi konumuna gelen kişilerce karşılanamamaktadır ⁽⁵⁾.

³ Sabiha ÇAYCI: “Küreselleşme, Ulus Devlet ve Sendikacılık”, Cumhuriyet (17 Şubat 2002).

⁴ Erdinç YIZICI: a.g.e., 104.

⁵ Erdinç YIZICI: a.g.e., 109.

Bilgi çağı, kol işçisinin, yani mavi yakalı işçinin üretim içindeki konumunu ciddi biçimde değiştirirken, küreselleşme de işçi piyasalarının işleyişinde önemli değişikliklere yol açmakta ve her ikisi de sendikaları zorlamaktadır ⁽⁶⁾.

Küreselleşme çağı öncesinde sendikaların monopol gücünü kullanarak üyeleri için milli gelirden piyasanın verdiğinden daha fazla pay alabilmesi, devletin de bunu kapalı ekonomi içerisinde farklı para ve maliye politikaları ile karşılaması mümkün olmuştur.

Ancak dünya ölçeğinde tek piyasayı hedef alan küreselleşme politikaları; beraberinde piyasaların dışa açılmasını, dış ticaretin liberalizasyonunun ve sermayenin serbest dolaşımını getirmiş, bu da devlet-sendika ilişkisini yeniden düzenleme zarureti ortaya çıkarmıştır. Sendikaların artık eskisi gibi tekel güçlerini kullanarak reel ücreti piyasaların çok üstüne çıkarma imkanları da kalmamıştır ⁽⁷⁾. Aksine davranmaları durumunda işletmeler işgücü maliyetini düşürmek için kaçak işçi ya da kayıt dışı işçi çalıştırma yoluna gitmekte, bu da sendikasızlaşmayı getirmektedir.

Bu bağlamda sendikaların piyasa şartları içinde taleplerde bulunmaları, yoksa bir siyasal partinin demokrasiye karşı tavır takınmasının seçmen çoğunluğu ile çatışmaya yol açması gibi nafil bir duruma düşmelerine sebep olacaktır ⁽⁸⁾.

Küreselleşme çalışma yaşamının kurallarının değiştirilmesi gereğini getirirken, sendikaları da çeşitli sorunlarla karşı karşıya bırakmıştır...

Yeni yönetim tekniklerinin uygulanması, yeni çalışma şekillerinin ve istihdam modellerinin ortaya çıkması sendikaların en önemli sorunlarıdır. İşletmelerde esnek çalışma modellerinin uygulanmaya başlanmasının, alıılmamış istihdam tarzının benimsenmesinin, büyük ölçüde sendikasızlaşmaya neden olduğu görülmüştür. Taşeronlaşma özellikle sendikasızlaştırma politikası olarak uygulanmaktadır ⁽⁹⁾.

⁶ Gülay GÖKTÜRK: "Globalleşme ve Sendikalar", Dünden Bugüne Tercüman (7 Aralık 2003).

⁷ Gülay GÖKTÜRK: a.g.m.

⁸ Gülay GÖKTÜRK: a.g.m.

⁹ Sabiha ÇAYCI: a.g.m.

Küreselleşme sürecindeki değişimlere direnmek yerine öncelikle bu değişimleri takip ederek yeni yapısal düzenlemelere gitmek, yeni pozisyonlar belirlemek sendikaların bu süreçte yok olmalarını sağlayacaktır. Türk Sendikacılığının, küresel entegrasyon süreci içerisinde geçmişin mevzilerini, kazanımlarını savunmak ile, Türkiye ve işçi kitleleri için bir yenilenmiş toplum projesi yaratma ihtiyacı arasında sıkışıp kaldığı görülmektedir ⁽¹⁰⁾.

Gelinen süreçte işçinin korunması, her şeyden önce işçinin çalışacağı işinin kaybolmasını önlemekle başlayacaktır. İşçinin çalışabileceği işinin korunması da öncelikle işletmenin ayakta kalmasının taraflarca sağlanmasından geçecektir. Çünkü verimli çalışma, işletmede verimi artırma, kaliteli ve milletlerarası alanda rekabet edebilir mahiyette üretim meydana getirme sadece işverenin problemi olarak görülmemelidir ⁽¹¹⁾.

Küresele rekabet ortamında işçi yerine işyerinin korunması, işyerinde verimliliğin artmasının işveren kadar işçilerin, dolayısıyla sendikaların da menfaatine olduğu gerçeği sendikaların yüzleşmeleri gereken bir durum olarak önlerinde durmaktadır. İşyerinin korunması ve verimliliğin artması için sendikaların bu dönemde eğitim ve araştırma faaliyetleri ile işletmeleri ihtiyaç duyduğu vasıflı işgücünün yetiştirilmesi gibi çalışmalar yönelmesi gerektiği görülmektedir.

Bugünün dünyasının ortaya koyduğu gerçekler, Türkiye için olduğu kadar, Türk sendikacılığı için de köklü bir yapılanmayı kaçınılmaz olarak gerektirmektedir ⁽¹²⁾.

4.1.2. Özelleştirmelerin Sendikal Hayata Etkileri

¹⁰ Erdiñç YAZICI: a.g.e., 180.

¹¹ Hamza ERSİNADIM: Globalleşme Sürecinde İşçi Sendikalarının Sosyal Faaliyetleri (Ankara, 2001), 165.

¹² Erdiñç YAZICI: a.g.e., 180.

Gerek sanayileşmiş, gerekse sanayileşmekte olan birçok ülkede devlet, üretimde doğrudan yer almış ve sanayileşme sürecine önemli katkılar sağlamıştır.

Böylece, devlet en büyük işveren olma sıfatıyla endüstri ilişkileri sistemi içinde işgücünün sendikalaşmasına ve toplu pazarlık yoluyla çalışma yaşamıyla ilgili kararlara katılımın sağlanmasına önemli katkıda bulunmuştur ⁽¹³⁾.

Ancak devletin ekonomideki etkinliğinin azalması ile birlikte bu katkıda da doğru orantılı olarak azalma görülmektedir.

Yeni liberal akımın serbest piyasa ekonomisine etkinlik kazandırmaya yönelik en önemli politikası olan özelleştirme, 1980 sonrasında Türkiye’de de benimsenmiş ve hükümet ve kalkınma programlarının en önemli hedefi olmuştur.

Özelleştirmeye ortaya çıkan sonuçlara bakıldığında bunların doğrudan ve dolaylı olarak çalışma yaşamını etkilediği görülmektedir. Bu anlamda işsizlik kayıtdışı istihdamın artması, sendikaların üye kaybı, toplu pazarlık gücünün azalması gibi nedenlerle etkinliklerini kaybetmeleri, reel ücretlerdeki düşüşler, ve buna bağlı olarak ulusal gelirden çalışanların aldığı payın azalması gibi etkenler çalışma yaşamını doğrudan etkilemektedir ⁽¹⁴⁾.

Özelleştirme, Türk-İş gibi özellikle kamu kesiminde örgütlü olan sendikalar için üye sayılarının ve toplu pazarlık güçlerinin azalması gibi sonuçlar ortaya çıkarmaktadır.

Özelleştirme sonucu işten çıkarmalar, sendikaların üye sayısını önemli ölçüde kaybetmesine yol açmaktadır. Ayrıca, kamuda sendikalaşmanın yüksek olmasının en önemli nedenlerinden biri, kamuya ait işletmelerin çok sayıda işletmeler çalıştıran büyük ölçekli işletmeler olmasıdır. Ancak KİT’lerin parçalar halinde satılmasıyla birlikte, sendikal örgütlenmeye daha uygun olan büyük işletmeler, birbirinden kopuk az sayıda işçi çalıştıran daha küçük işletmeler haline gelmektedir. Bu durum da sendikal örgütlenmeyi

¹³ Deniz KAĞNICIOĞLU: Türkiye’de Kamu Sektöründe İşçi Sendikacılığı ve Küreselleşmenin Etkileri (Eskişehir, 1999), 286-287.

¹⁴ Deniz KAĞNICIOĞLU: a.g.e., 288.

güçleştirmekte ve ağırlıklı olarak kamuda örgütlenen bazı sendikaların yetki kaybedip kapanması bile söz konusu olabilmektedir (¹⁵).

Özelleştirilen kuruluşlarda istihdamın azalması sendikaların üye sayısını azalttığı gibi, pazarlık gücünün zayıflamasına da yol açmaktadır.

Türkiye’de sendikacılığın, kamu sektöründe devletin desteğiyle başlaması ve hiçbir mücadele vermeden gerekli yasal güvencelerin sağlanmasıyla birlikte gelişmesi selikacılığın içerdiği yetersizliklerin belki de en önemli nedenidir. Sendikalar kamu sektöründe siyasilerle iyi ilişkiler kurarak, devlet sendikacılığı olarak da nitelendirilen, kendilerine özgü bir sendikacılık ve toplu pazarlık düzeni kurmuşlardır (¹⁶).

1980 sonrası koşulların değişmesi ile birlikte Türk-İş’ten pozisyonunu özelleştirme karşıtlığı olarak belirlemiştir.

9 Temmuz 1993 tarihinde toplanan Türk-İş Başkanlar Kurulu, “özelleştirmenin yalnızca Kamu iktisadi teşebbüslerinin satılmasından ibaret olmadığını, “Sosyal devlet anlayışının da sona erdirilmesi” olduğunu açıklamıştır (¹⁷).

Türk-İş, özelleştirmeye Karşı Sosyal Devleti Koruma Komisyonu oluşturarak kendisine bağlı sendika yöneticilerinin özelleştirme ile ilgili düşüncelerini öğrenmek için anket yapmıştır (¹⁸).

Türk-İş’e bağlı 34 sendikanın şube ve temsilcilikleri dahil olmak üzere 900 sendikacı üzerinde yapılan ankette, sendikacıların yarıya yakını (yüzde 48.98) sınıf çıkarlarıyla oy verdikleri partinin program ve uygulamaları konusunda bir uyum görmediklerini belirtirken, yüzde 36.6’sı “kısmen” yanıtını vermiştir. Sadece yüzde 15.1’lik kesimin “uyum görüyorum” şeklinde görüş bildirdiği ankette, yüzde 21.45’lik bölüm bu konuda “fikrinin olmadığını” belirtmiştir. Bununla birlikte ankette, “Meclis’te grubu bulunan partilerin KİT ve özelleştirme politikalarını nasıl değerlendiriyorsunuz” sorusuna sendikacılar,

¹⁵ Özgür MÜFTÜOĞLU: “Özelleştirme ve Endüstri İlişkilerine Etkileri”, III. Ulusal Endüstri İlişkileri Kongresi, (Ankara, 1994), 124-127.

¹⁶ Deniz KAĞNICIOĞLU: a.g.e., 302.

¹⁷ Belgelerle Türk-İş Tarihi (1992-1999).Türk-İş, (Ankara, 2002), 45.

¹⁸ Cumhuriyet, 10 Kasım 1998.

parlamentodaki partilerin tümünün özelleştirme taraftarı olduğunu bildirmişlerdir.

Türk-İş Başkanı Bayram Meral, 15 Ekim 1998 günü Ankara’da yapılan “Özelleştirme ve İşçi Kırımına Hayır Sosyal Devlete Evet” toplantısında yaptığı konuşmada özelleştirme uygulamalarının derhal durdurulmasını istemiştir ⁽¹⁹⁾.

Türk-İş, 26 Nisan 2000 günü Ankara’da “Özelleştirmeye Karşı Demokratik Sosyal Devleti Koruma ve İş Güvencesi” adı ile düzenlediği toplantıda da özelleştirmelerin durdurulmasını istemiştir ⁽²⁰⁾.

Türk-İş, 2003 yılından sonra yapılan özelleştirmeleri kurduğu Özelleştirmeyi İzleme Komisyonu vasıtası ile yakın takibe almıştır ⁽²¹⁾.

4.2. AB ve TÜRK-İŞ

İşçi sendikaları 1980 öncesi dönemde AET ile ilişkileri, hem çeşitli sektörlerdeki korumanın kaldırılması nedeniyle yol açtığı iktisadi baskı hem de dönemin sendikal örgütlenmesinin gücünün temel unsurlarından biri olan ideolojik bakış açılarıyla değerlendirmiştir. Oldukça genel ve kaba bir değerlendirmeye, sosyalist bir anlayışa sahip olan DİSK meseleye sosyalizm-kapitalizm karşıtlığı söylemiyle, Hak-İş yakın durduğu İslamcı siyasal parti MSP’nin tavrı ile, Türk-İş ise merkez siyasal partilerin bakış açısına yakın bir şekilde bakmıştır. Bununla birlikte 1970’li yıllar boyunca, Türkiye-AET ilişkilerinin işçi sendikalarının gündeminde çok önemli bir yere sahip olmadığı söylenebilir ⁽²²⁾.

¹⁹ “Türk-İş...”, a.g.e., 585.

²⁰ “Türk-İş 19. Genel Kurul Belgeler (1999-2003), (Ankara, 2003), 67.

²¹ “Türk-İş 19. Genel...”, a.g.e., 495-497.

²² Erhan DOĞAN: “Sendikalar ve Türkiye’nin Avrupa Birliği Siyaseti”, Akdeniz İİBF, 3,6 (Kasım 2003), 24.

Türk-İş Başkanı Şevket Yılmaz, Türkiye-AET ilişkileri üzerine 1984 yılında yapılan bir toplantıda yaptığı konuşmada “işçi-işveren-devlet, hep birlikte Büyük Atatürk’ün emrettiği çağdaş uygarlık yolundaki kararlı yürüyüşümüzün başarısı için; Türkiye’nin Avrupa Topluluğu içinde onurlu ve adil biçimde yerini alabilmesi için; yapılacak çalışmalarda bütün varlığımızla destek sunmaya hazır olduğumuzu bir kere daha arz ediyorum” demiştir ⁽²³⁾.

Sendikaların Türkiye-AB ilişkilerine olan ilgisi 1987 yılında Özal hükümetinin yaptığı tam üyelik başvurusu ve 1995 yılında DYP-SHP koalisyon hükümetinin tamamladığı gümrük birliği ile hızla artmıştır. Türkiye’deki üç büyük sendika konfederasyonunun Avrupa Sendikalar Konfederasyonu’na (ETUC) üye olmuş olmaları ve ETUC platformlarında Türkiye ile ilgili meselelerde tutum almak zorunda kalmaları nedeniyle, Avrupa Birliği ve Birliğe Türkiye’nin üyeliğine ilişkin konular Türk sendikacılığının gündeminde önemli bir yer işgal etmeye başlamıştır. Bu yıllar sendikaların geleneksel sendikacılık anlayışlarının da sorgulanmaya başladığı bir döneme karşılık gelir ⁽²⁴⁾.

TÜRK-İŞ’in 1-5 Aralık 1999 tarihlerinde toplanan 18. Genel Kurulu’nda oybirliğiyle alınan kararlarda, Türkiye’nin Avrupa Birliği ile ilişkileri şu şekilde değerlendirilmiştir:

“Türkiye’nin Avrupa Birliği ile ilişkilerinde ve genel olarak dış ilişkilerimizde, ulusal çıkarlarımıza zarar verebilecek, ulusal onurumuza gölge düşürebilecek veya bütünlüğümüzü ve bağımsızlığımızı tehdit edebilecek tutum ve davranışlardan kesinlikle kaçınılmalıdır.”

“Türkiye, Avrupa Birliği’nin eşit koşullarla tam üyesi olmalı, Avrupa Birliği ile olan ilişkiler bu anlayışla biçimlendirilmelidir. İthal ürünlerin yerli sanayimizi yok etmesine izin verilmemeli, gümrük birliğinin sakıncalarını giderici önlemler alınmalıdır.” ⁽²⁵⁾

Türk-İş, oldukça fazla sayıda çekince ortaya koymakla birlikte, Türkiye’nin AB’ye tam üye olarak katılmasını istediğini beyan etmektedir.

²³ İktisadi ve Kalkınma Vakfı Dergisi, 41 (Temmuz-Ağustos 1984), 21.

²⁴ Erhan DOĞAN: a.g.m., 25.

²⁵ “Türk-İş 19. Genel...”, a.g.e., 475.

Türk-İş Genel Başkanı Bayram Meral, 16 Ocak 2001 tarihinde Başkanlar Kurulu açılış konuşmasında Türk-İş'in bu konudaki görüşlerini şöyle özetlemiştir:

“Avrupa Birliği'ne katılmak bizim de arzumuz ve isteğimizdir; fakat Avrupa'nın önümüze koyduğu ağır faturayı ödeyerek değil, adaylık ve üyelikte, diğer Avrupa ülkelerine uygulanan koşullar bizim için de geçerli olmalıdır.

Avrupa Birliği'ne girebilme umuduyla beklemenin doğru olmadığını, bu nedenle ülke sorunlarını çözebilmek için kendi öz kaynaklarımızın devreye sokulmasının daha doğru olacağını düşünüyoruz. Çünkü bizlerin de uluslar arası toplantılarda edindiğimiz bilgiler ve izlenim, Avrupa Birliği'ne girebilmemizin daha çok uzun bir zaman alacağıdır. Aslında Avrupalı, gümrük birliğine girmemizle isteklerinin büyük bir bölümünü zaten elde etmiş. Ayrıca, sözde Ermeni soykırımı konusunda Avrupa Parlamentosu'nun aldığı kararı ve bazı ülkelerin Meclislerinde gündemde bulunan tasarıları üzüntüyle karşılıyoruz ve kendilerini protesto ediyoruz.”⁽²⁶⁾

Türk-İş, AB'nin istekleri karşısındaki çekincelerini 11 Aralık 2001 tarihinde bir raporla Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'e sunmuştur⁽²⁷⁾. Türk-İş'in Cumhurbaşkanı'na sunduğu “AB Türkiye'den Ne İstiyor?” başlıklı rapor, belirli çevrelerce eleştiri konusu olmuş, raporda AB'nin Türkiye'yi parçalayacağına işaret edilmesi, Türk-İş'in AB karşıtı şahinlerin tarafına geçtiği şeklinde yorumların yapılmasına sebep olmuştur⁽²⁸⁾.

Rapor, ETUC Yürütme Kurulu'nda da gündeme gelmiş, AB karşıtı görüşleri ile bilinen Türk-İş Genel Başkan Danışmanı Yıldırım Koç'un ETUC Yönetim Kurulu Yedek Üyeliği görevinden alınması istenmiştir. Türk-İş, ETUC'un bu talebini yerine getirmemiş, Yıldırım Koç, ETUC'un Mayıs 2003

²⁶ “Türk-İş 19. Genel...”, a.g.e., 259.

²⁷ “Türk-İş 19. Genel...”, a.g.e., 477.

²⁸ Radikal, 21 Aralık 2001.

tarihindeki 10. Genel Kurulu'nda ETUC Yönetim Kurulu Yedek Üyeliği'ne yeniden seçilmiştir ⁽²⁹⁾.

Hak-İş Genel Başkanı Yıldırım Koç'un AB ve ETUC konusundaki eleştirel yazılarını İngilizce ve Fransızca'ya çevirerek ETUC Yönetim Kurulu üyelerine dağıtmış ve Yıldırım Koç'un ETUC Yönetim Kurulu Yedek Üyeliği görevinden alınmasını bizzat talep etmiştir ⁽³⁰⁾.

Cumhurbaşkanına sunulan söz konusu rapor, daha sonra Türk-İş tarafından bastırılarak yoğun bir şekilde dağıtılmıştır ⁽³¹⁾.

Türk-İş, Genel Kurul ve Başkanlar Kurulu Kararları doğrultusunda, Türkiye'nin AB'ye üyeliğini istemekte, ⁽³²⁾ bu konudaki temkinli davranışı zaman zaman kendi söylemleri ile de çelişmesine sebep olmaktadır.

Türk-İş'in AB politikalarını formüleştiren Türk-İş Genel Başkanı Yıldırım Koç'un çeşitli yazı ve ifadelerinden anlaşıldığı üzere Türk-İş yönetimi, AB'ye şüphe ile bakmakta, AB'ye üyelik sürecinin çalışanların yaşam ve iş koşullarının iyileştirilmesi açısından yeni bir şey getirmeyeceğini iddia etmekte ve Türkiye'nin üye olarak AB'ye girebileceğini düşünmemektedir. Sendika yönetiminin AB ilişkileri konusunda ulusalcı bir tavır takındığı ve AB üyelik sürecinde Türkiye'nin gerçekleştirmesi beklenen reformların Türkiye'nin ulusal çıkarlarına zarar verebileceği, daha da ileri gidilirse Türkiye'nin parçalanmasına yol açacak bir süreci başlatabileceğine ilişkin endişeleri olduğu söylenebilir ⁽³³⁾.

Türk-İş Genel Başkan Danışmanı Yıldırım Koç, Türk-İş Dergisi'nin Mart 2002 sayısında "Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri" başlıklı yazısında Avrupa Birliği'ne karşı Türkiye'nin önündeki diğer alternatiflere işaret etmiştir ⁽³⁴⁾.

²⁹ Yıldırım KOÇ: "Avrupa Birliği'nin Sendika Emperyalizmi ve Türkiye'deki Faaliyetleri", Jeopolitik, 8 (Güz 2003), 56.

³⁰ Yıldırım KOÇ: a.g.m., 56.

³¹ Avrupa Birliği Türkiye'den Ne İstiyor?, Türk-İş, (Ankara, 200).

³² "Türk-İş 19. Genel...", a.g.e., 479.

³³ Erhan DOĞAN: a.g.m., 28.

³⁴ Türk-İş Dergisi, XXXII, 349 (Şubat-Mart 2002), 29.

7 Haziran 2002 tarihinde Cumhuriyet Gazetesi'nde bir çok aydının ve Türk-İş Yönetim Kurulu üyelerinin, Türk-İş'e bağlı bir çok sendika yöneticilerinin de imzasının olduğu bir ilân yayınlanmıştır ⁽³⁵⁾.

İlânda AB'nin Kıbrıs, Ermeni soykırımı iddiaları, azınlıklar-bölücülük, Ege sorunu, Patrikhane, Heybeliada Ruhban Okulu, IMF Programları konularındaki olumsuz tutumlarına dikkat çekilmiştir. İlân tam bir AB karşıtı söylemle hazırlanmış ve 11 Aralık 2001 tarihinde Cumhurbaşkanı'na sunulan raporla büyük paralellik içermektedir.

Türk-İş, bu dönemde Türkiye'nin Kıbrıs politikasına sürekli destek vermiş, AB'nin Kıbrıs ile ilgili politikalarına karşı çıkmıştır. Türk-İş'in 2003 yılında hazırladığı "Türk-İş ve Kıbrıs Davamız" adlı raporda Türk-İş'in Kıbrıs konusundaki duyarlılığı açık bir şekilde ortaya konulmuştur ⁽³⁶⁾.

Türk-İş Başkanı Bayram Meral'in milletvekili seçilerek başkanlık görevini Salih Kılıç'a bırakmasının ardından AB karşıtlığı ile tanınan Genel Başkan Danışmanı Yıldırım Koç'un ayrılması ve AK Parti Hükümeti'nin göreve gelmesi ile Türk-İş'in AB politikaları ile ilgili sürece daha fazla dahil olduğu gözlenmektedir.

Türk-İş Başkanı Salih Kılıç ile Türk-İş Genel Mali Sekreteri Ergun Atalay, 21-22 Eylül 2005 tarihlerinde Brüksel'e giderek 3 Ekim 2005 AB müzakereleri öncesi AB yetkilileri ile görüşmüşlerdir ⁽³⁷⁾.

Kılıç ve Atalay, AB yetkililerine Türkiye'nin AB'ye tam üyelik süreci ve Türk-İş'in beklentileri ile ilgili bir de rapor sunmuşlardır ⁽³⁸⁾.

Raporda Türk-İş'in AB üyelik sürecini desteklediği ve 6 Ekim 2004 tarihli ilerleme raporunda duyulan memnuniyet ifade edilmiştir. Raporda ayrıca aşağıdaki konularda Türk-İş'in talepleri dile getirilmiştir:

- 1- Kişilerin Serbest Dolaşımı,
- 2- Özelleştirme Uygulamaları,
- 3- Sosyal Diyalog,

³⁵ Cumhuriyet, 7 Haziran 2002.

³⁶ Jeopolitik, 6 (Bahar 2003), 145-158.

³⁷ Demiryol-İş Dergisi, 26 (Ekim 2005), 6.

³⁸ Demiryol-İş Dergisi, 26 (Ekim 2005), 6-13.

- 4- Yasal Mevzuat,
- 5- Örgütlenme Özgürlüğü,
- 6- Grev Hakkının Kullanımı,
- 7- Kayıt Dışı istihdam ve İşsizlik,
- 8- İş sağlığı ve Güvenliği,
- 9- Sosyal güvenlik ve Sosyal Kalkınma,
- 10- Kadın ve Erkek Arasında Eşit Muamele.

Raporun sonuç bölümünde ise, Türkiye'nin nüfusu, büyüklüğü, coğrafi konumu, ekonomik, güvenlik ve askeri potansiyeli ile Avrupa Birliği açısından son derece önemli bir ülke olduğu, Türkiye'nin olduğu kadar, Avrupa Birliği'nin de Türkiye'ye ihtiyacı olduğu belirtilmiştir.

SONUÇ

1980 sonrası, Türk Sendikacılığı için yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. 24 Ocak 1980’de alınan liberal karakterli kararlar ve daha sonraki yıllarda bu kararların yenileriyle takviye edilerek günümüze kadar sürdürülmesi, ekonomik yapıyla yakın ilişki içinde olan endüstri ilişkileri sisteminde köklü değişimlere sebep olmuştur. 1980 sonrasında uygulamaya konulan liberal ekonomik politikaların gereği, devleti ekonominin içinden çekmek adına yoğun bir özelleştirme faaliyetlerine girişilmesi, keza özelleştirmeye kolaylık sağlanması bağlamında kamu işletmelerinde daimi statüde çalışan pek çok işçinin sözleşmeli personel statüsüne geçirilmesi beraberinde sendikal örgütlenmede daralma getirmiştir. Gücünü büyük ölçüde kamu işletmelerindeki örgütlülüğünden alan Türk-İş, siyasal iktidar üzerindeki eski ağırlığını kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır.

Türk sendikacılığı ve Türk-İş, 1980 sonrası siyasi partilere karşı “sendikal bağımsızlığını” koruyarak ilişki kurma ve kurulan ilişkilerde de karşılıklı çıkar sağlama eğilimi içerisine girmiştir. Özellikle 1987 sonrası işçi eylemlerinde görülen tabandan yukarıya doğru, ideolojik olmaktan ziyade ekonomik gerekçeli bir hareketlilik dikkati çekmektedir. Dolayısıyla işçilerin sendikal kimliklerini siyasal kimliklerinin önüne koymaları ile ortaya çıkan süreç, sendikaların siyasi partiler karşısında daha özgür hareket etmelerini sağlamıştır.

Sendikacılık aslında bizatihi siyasi bir harekettir ve toplumsal üretimden adil pay talebi esasına göre tavır geliştirmektedir. Bu talebi gerçekleştirmek üzere yürütülen faaliyetler ve kurulan ilişkilerde çoğu zaman siyasidir. Bu bakımdan işçi hareketi, Türk siyasetine ağırlığını koyabilme kanallarını açma gayreti içerisinde. Bir toplumsal kesim olarak aileleriyle birlikte on milyonların üzerinde ifade edebileceğimiz işçilerin meclisteki temsilcileri yeterli değildir. Her seçim döneminde meclise daha fazla temsilci

gönderebilmek için gayret gösteren sendikalar, bu konuda yeterince başarı gösterememişler, Belki bu sebeple Türk-İş uzun süre parti kurma fikrini tartışmış ancak bu konuda somut bir adım atamamıştır.

1980 sonrası sendikalara getirilen siyaset yasağının uzun süre devam etmesi ve siyaset yasağının kaldırılması için yapılan anayasal ve yasal düzenlemelerin gecikmesi, sendikaların siyasal alanda etkinlik göstermelerini önemli ölçüde engellemiştir.

Küreselleşme süreci ile birlikte Türkiye’de daha fazla faaliyet göstermeye başlayan çokuluslu şirketlerin sendikasız işçi çalıştırmaya yönelik eğilimleri sendikal hayatı olumsuz etkilemiştir. Sendikal hareket, 1980 sonrası dönemde gerek siyasi faaliyet yasağı, gerekse özelleştirme politikaları ve gerekse küreselleşme süreci ile birlikte oluşan yeni endüstri ilişkileri sebebiyle kendisi açısından hiç de hoş kabul edilemeyecek bir süreç yaşamıştır. Bu sürece rağmen Türk-İş, siyasi etkinliğini ve baskı grubu olma özelliğini korumaya gayret göstermiştir.

KAYNAKÇA

17. Dönem TBMM Albümü. Ankara, 1987.
18. Dönem TBMM Albümü. Ankara, 1988.
19. Dönem TBMM Albümü. Ankara, 1994.
20. Dönem TBMM Albümü. Ankara, 1996.
21. Dönem TBMM Albümü. Ankara, 1999.
22. Dönem TBMM Albümü. Ankara, 2003.
- 500 Günün Anatomisi. Türk-İş, Ankara, 3 Nisan 1993.
- Akşam, 5 Aralık 1998.
- AKYILDIZ, Bircan. 22 Nisan 2004 tarihli söyleşi, Ankara.
- ALBAYRAK, Levent. "Türk-İş Hangi Tarafta?", Siyaset Eksen Gazetesi (23 Nisan 2004)
- ANAP Programı. Ankara, 1983.
- ANAP Programı. Ankara, 1991.
- ANIK, Cengiz. Çoğulcu Sistemde İşçi Sendikaları. Ankara, 1997.
- ARON, Raymond. Demokrasi ve Totalitarizm, Çev. Vahdi HATAY. İstanbul, 1976.
- ATEŞ, Toktamış. Demokrasi. Ankara, 1994.
- Avrupa Birliği Türkiye'den Ne İstiyor?. Türk-İş, Ankara, 2002.
- Aydınlık, 1 Ağustos 2004.
- Aydınlık, 15 Ağustos 2004.
- BAŞOĞLU, Mustafa. "Sivil Kuruluşlar ve Demokrasi", Türkiye Gazetesi (7 Haziran 1997)
- BAYDUR, Refik. Bizim Çete. yyy., 2000.
- BAYDUR, Refik. Zirvede 15 Yıl. Ankara, 2006.
- Belgelerle Türk-İş Tarihi (1980-1992). Türk-İş, Ankara, 2002.

- Belgelerle Türk-İş Tarihi (1992-1999). Türk-İş, Ankara, 2002, 427.
- Belgelerle Türk-İş Tarihi (1999-2002). Türk-İş, Ankara, 2002.
- BÜYÜK LAROUSSE, Sözlük ve Ansiklopedi, İstanbul, 1987, C.5.
- CEMAL, Hasan, "Sivil Deklarasyon", Sabah Gazetesi (25 Mart 1998)
- Cumhuriyet, 10 Kasım 1998.
- Cumhuriyet, 12 Ağustos 1993.
- Cumhuriyet, 13 Ekim 1995.
- Cumhuriyet, 13 Eylül 1980.
- Cumhuriyet, 16 Nisan 2004.
- Cumhuriyet, 17 Haziran 1997.
- Cumhuriyet, 18 Ağustos 1982.
- Cumhuriyet, 20 Ocak 1999.
- Cumhuriyet, 22 Ekim 1993.
- Cumhuriyet, 23 Eylül 1980.
- Cumhuriyet, 23 Mart 1988.
- Cumhuriyet, 26 Nisan 1983.
- Cumhuriyet, 29 Ağustos 1982.
- Cumhuriyet, 3 Mart 1994.
- Cumhuriyet, 4 Aralık 2003.
- Cumhuriyet, 5 Mart 1996.
- Cumhuriyet, 6 Nisan 2001.
- Cumhuriyet, 7 Haziran 2002.
- Cumhuriyet, 9 Mart 1994.
- ÇAYCI, Sabiha. "Küreselleşme, Ulus-Devlet ve Sendikacılık", Cumhuriyet Gazetesi (17 Şubat 2002)
- DEMİR, Fevzi. Sendikalar Hukuku. İstanbul, 1989.
- DEMİR, Ömer ve ACAR, Mustafa, "Sosyal Bilimler Sözlüğü. Ankara, 1997.
- Demiryol-İş Dergisi, 26 (Ekim 2005), 6-13.

DOĞAN, Erhan. "Sendikalar ve Türkiye'nin Avrupa Birliği Siyaseti", Akdeniz İİBF, III, 6 (Kasım 2003), 24.

DONAT, Yavuz. "Ankara'da Türk-İş Var(dı)", Sabah Gazetesi (1 Aralık 1999)

DYP Programı. Ankara, 1990.

DYP Programı. Ankara, 1995.

EKŞİ, Oktay. "Silahsız Kuvvetler işe El Koydu", Hürriyet Gazetesi (29 Mayıs 1997.

ERSİNADIM, Hamza. Globalleşme Sürecindeki İşçi Sendikalarının Sosyal Faaliyetleri. Ankara, 2001.

ERTEN, Taylan. "Türk-İş'i Çökertme Operasyonu mu?", Dünya Gazetesi (23 Temmuz 2004).

Evrensel, 24 Ağustos 2002.

FP Seçim Beyannamesi. Ankara, 1999.

Gelenek ve Gelecek, MESS, III. (Kasım 2000), 214.

GÖK, Mehmet, Demokratik Toplumda Sendika Siyaset İlişkisi (Yüksek Lisans Tezi) Ankara, 1994.

GÖKTÜRK, Gülay. "Globalleşme ve Sendikalar", Düünden Bugüne Tercüman Gazetesi (7 Aralık 2003)

HP Programı. Ankara, 1983.

Hürriyet, 10 Eylül 1995.

Hürriyet, 12 Ekim 1995.

Hürriyet, 15 Aralık 1992.

Hürriyet, 17 Aralık 1992.

Hürriyet, 18 Kasım 1998.

Hürriyet, 19 Eylül 1980.

Hürriyet, 19 Eylül 1995.

Hürriyet, 2 Aralık 1999.

Hürriyet, 2 Ekim, 1995.

Hürriyet, 21 Eylül 1995.

Hürriyet, 27 Ekim 1995.

Hürriyet, 3 Ekim 1995.

Hürriyet, 6 Ocak 1997.

İŞIKLI, Alparslan. "Sendikalara Siyaset Yasaklanamaz", Öğretmen Dünyası, 137 (Mayıs 1991), 28.

İŞIKLI, Alparslan. Sendikacılık ve Demokrasi. Ankara, 1991.

İŞIKLI, Alparslan. Sendikacılık ve Siyaset. Ankara, 1992.

İŞIKLI, Alparslan. Gerçek Örgütlenme: Sendikacılık. Ankara, 2003.

İKV Dergisi, 41 (Temmuz-Ağustos 1984), 21.

İŞLEK, Uğur. "Türk-İş'ten Bir Kez Daha Çalışanlar Partisi", Sol, 131 (13 Nisan 2001), 22.

Jeopolitik, 6 (Bahar 2003), 145-158.

KAGNICIOĞLU, Deniz. Türkiye'de Kamu Sektöründe İşçi Sendikacılığı ve Küreselleşmenin Etkileri. Eskişehir, 1999.

KAPANİ, Münci. Politika Bilimine Giriş. İstanbul, 1992.

KILIÇ, Salih. 21 Haziran 2006 tarihli söyleşi, Ankara.

KOÇ, Yıldırım, Emek Platformu. Ankara, 2001.

KOÇ, Yıldırım, Sendikalar, Siyaset, Siyasal Parti. Ankara, yyy.

KOÇ, Yıldırım, Türkiye İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Tarihi, Olaylar, Değerlendirmeler. Ankara, 1996.

KOÇ, Yıldırım. "Avrupa Birliği'nin Sendika Emperyalizmi ve Türkiye'deki Faaliyetleri", Jeopolitik, 8 (Güz 2003), 56.

KOÇ, Yıldırım. "Emeğe Saygı Mitingi", Siyah Beyaz Gazetesi (3 Ağustos 1995).

KOÇ, Yıldırım. "Sendika-Parti İlişkisi Üzerine", Aydınlık Gazetesi (27 Mayıs 1995).

KOÇ, Yıldırım. "Türkiye'de Değişen Toplumsal-Siyasal Saflaşma ve Beşli Girişim", Mülkiye, XXII, 213 (31 Ocak 1999), 157,158,159,161,167,168.

KOÇ, Yıldırım. Türk-İş Tarihinden Portreler. Ankara, 1999.

KOÇ, Yıldırım. Türk-İş ve Siyasal Partilerle İlişkiler (Dünden Yarına). Ankara, 1997.

KOÇ, Yıldırım. Türkiye’de İşçiler ve Sendikalar (Tarihten Sayfalar). Ankara, 2000.

KURAY, Gülten, “Türk Sendikal Hareketi ve Partilerüstü Politika Prensibi”, Sosyal Siyaset Konferansları. İstanbul, 1971, 87.

KUTAL, Metin. “Sendikacılık Hareketinde Önemli Bir Gelişme: Kızılcahamam Toplantısı”, İktisat Maliye, XVIII (Şubat 1971), 507-508.

KUTAL, Metin. “Sendikaların İşlevlerinde Çağdaş Gelişmeler ve Türk Hukukunda Durum”, İMD, XXIII, 4 (Temmuz 1986), 173.

KUTAL, Metin. “Yeni Sendikalar Yasası’nda Sendikalara Tanınan ve Yasaklanan Faaliyetler”, İktisat, ve Maliye, XXX, 10 (Ocak 1984), 389-390, 392.

LIPSON, Leslie. Demokratik Uygarlık, Çev. H. Günalp ve T. Aklan. Ankara, 1984.

MAHİROĞULLARI, Adnan. 1980 Sonrası Türk Fransız Sendikacılığı, Ankara, 2000.

MAHİROĞULLARI, Adnan. Cumhuriyetten Günümüze Türkiye’de İşçi Sendikacılığı. İstanbul, 2005.

MERAL, Bayram. 26.06.2006 tarihli söyleşi, Ankara.

MERAL, Bayram. Mücadele ile Geçen Üç Yıl. Ankara, 1995.

MEYDAN LAROUSSE, Büyük Lügat ve Ansiklopedi. C.3,11.

MHP Programı. Ankara, 1986.

MHP Programı. Ankara, 1993.

MHP Programı. Ankara, 2000.

Milliyet, 1 Mart 1999.

Milliyet, 11 Ekim 1995.

Milliyet, 14 Mart 1997.

Milliyet, 23 Ağustos 2002.

Milliyet, 8 Ekim 1995.

MUMCUOĞLU, Mehmet. Sendikacılık – Siyasal İktidar İlişkileri. Ankara, 1979.

MÜFTÜOĞLU, Özgür. “Özelleştirme ve Endüstri İlişkilerine Etkileri”, III. Ulusal Endüstri İlişkileri Kongresi. Ankara, 1994.

ÖYMEN, Altan. “Uzlaşmak İçin”, Milliyet Gazetesi (10 Ekim 1995).

ÖZERMAN, Tülay. “Sendikal Faaliyet ve Siyasilik Ölçüsü”, Tek Gıda-İş, 2 (Ocak 1986), 25.

Radikal, 21 Aralık 2001.

Radikal, 25 Şubat 2005.

RP Programı. Ankara, 1991.

RUSSELL, Bertnard. Siyasal İdealler, Çev. Mehmet Harmancı. İstanbul, 1974.

SDP Programı. Ankara, 1983.

SHP Programı. Ankara, 1985.

SHP Programı. Ankara, 1993.

Siyaset Ekseni, 11 Aralık 2003.

ŞAHLANAN, Fevzi. Sendikalar Hukuku. İstanbul, 1986.

TUĞ, Adnan. Sendikalar Hukuku. Ankara, 1992.

TURAN, Kâmil. Milletlerarası Sendikal Hareketler. Ankara, 1979.

Türk-İş 12. Genel Kurul Çalışma Raporu. Ankara, 1982.

Türk-İş 12. Genel Kurul Çalışmaları, Ankara, 1982.

Türk-İş 13. Genel Kurul Çalışmaları Raporu. Ankara, 1983.

Türk-İş 14. Genel Kurul Çalışma Raporu-Belgeler. Ankara, 1989.

Türk-İş 15. Genel Kurul Çalışma Raporu-Belgeler. Ankara, 1989.

Türk-İş 17. Genel Kurul Çalışma Raporu. Ankara, 1995.

Türk-İş 18. Genel Kurul Çalışma Raporu. Ankara, 1999.

Türk-İş 19. Genel Kurul Çalışma Raporu. Ankara, 2003.

Türk-İş 19. Genel Kurul-Belgeler (1999-2003). Ankara, 2003.

Türk-İş 19. Genel Kurul-Belgeler (1999-2003). Ankara, 2003.

- Türk-İş 5. Genel Kurul Çalışma Raporu. Ankara, 1964.
- Türk-İş 6. Genel Kurul Çalışma Raporu. Ankara, 1966.
- Türk-İş 7. Genel Kurul Çalışma Raporu. Ankara, 1968.
- Türk-İş 9. Genel Kurul Çalışma Raporu. Ankara, 1973.
- Türk-İş Ana Tüzüğü ve Yönetmelikleri. Türk-İş, Ankara, 1976.
- Türk-İş Ana Tüzüğü. Türk-İş, Ankara, 1970.
- Türk-İş Dergisi XXVIII, Özel Sayı (Ocak 1997) 3-23.
- Türk-İş Dergisi, XI, 138 (Eylül 1980), 1
- Türk-İş Dergisi, XI, 139 (Ekim 1980), 2.
- Türk-İş Dergisi, XII, 144 (Mart 1981), 2
- Türk-İş Dergisi, XIV, 175 (Ekim 1983), 2.
- Türk-İş Dergisi, XVIII, 215 (Ağustos 1987) 1,2.
- Türk-İş Dergisi, XXII, 261 (Eylül-Ekim 1991) 1,5,7,8,10,12.
- Türk-İş Dergisi, XXII,262 (Kasım 1991), 1.
- Türk-İş Dergisi, XXIII, 272 (Aralık 1992), 2,3,4,5,6.
- Türk-İş Dergisi, XXIV, 276 (Nisan 1993, 24-29.
- Türk-İş Dergisi, XXIV, 277 (Mayıs 1993), 8.
- Türk-İş Dergisi, XXV, 287 (Mart 1994), 16-19.
- Türk-İş Dergisi, XXVI, 308 (Ankara 1995), 4-5-6-7.
- Türk-İş Dergisi, XXXII, 349 (Şubat-Mart 2002), 29.
- Türk-İş Dergisi, XXXII, 358. sayı eki (Kasım-Aralık 2003),9.
- Türk-İş Dergisi, XXXIV, 362 (Temmuz-Ağustos 2004),11.
- Türk-İş Dergisi, XXXIV, 363 sayı eki (Eylül-Kasım 2004), 4,6,13.
- Türk-İş Dergisi, XXXV, 368 (Temmuz-Ağustos 2005), 8.
- Türk-İş Dergisi, XXXVI, 371 (Ocak-Nisan 2006), 4-8.
- Türk-İş Dergisi, XXXVI, 372 (Mayıs-Haziran 2006) 4-9.
- Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi. C.III. İstanbul,1996.
- Türkiye, 29 Mayıs 1997.
- Yankı, 1021 (16-31 Ağustos 2004)

YAZICI, Erdiñ. Osmanlıdan Günümüze Türk    i Hareketi. Ankara, 2004.

YAZICI, Erdiñ. Sendikal Perspektif. Ankara, 2004.

YAZICI, Erdiñ. Yeni Bir Dünyanın E i inde Türk-   ve De i im, Ankara, 1983.

YAZICI, Erdiñ. Sendikal Hareket-Yeni Misyon Arayışları, Ankara, 2004.

Yeni Asır, 31 Ocak 1999.

Yeniden Seçilmemesi Gereken Milletvekilleri. Türk-  , Ankara, 1965.

Yol-   Dergisi, 34 (Mayıs 1993), 26-31.

Y N Dergisi, (27 Aralık 1961)

Zaman, 27 Kasım 2002.

Zaman, 29 Ağustos 2002.

EK - 1

1980 SONRASI HÜKÜMETLERİ PROGRAMLARINDA ÇALIŞMA HAYATI İLE İLGİLİ BÖLÜMLER

44. Ulusu Hükümeti (20.09.1980-13.12.1983)

Çalışma ve sosyal güvenlik konularına bakış açımız, tüm vatandaşlarımızın huzur ve mutluluk içinde insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış düzeyine erişmelerini sağlamaktır. Bu amaca ulaşmak için, her şeyden önce üretim artışını sağlayacak tedbirlerin alınması şarttır. Üretimi engelleyen, sosyal barışı bozan durumların ortadan kaldırılması için ülkenin ve çalışanların yararına bir dizi tedbirin uygulanması zorunludur.

- Çalışkan ve vatanperver Türk işçisinin mevcut ekonomik imkanlar çerçevesinde her türlü hakları korunacaktır. Sendikalar demokratik ilkelere uygun olarak faaliyetlerine devam edeceklerdir. Ancak, temiz Türk işçisini sömüren, onları kendi ideolojik görüşleri istikametinde yönlendirmek ve sendikal hakları kötüye kullanmak isteyenlere fırsat verilmeyecektir.

- Çalışma barışını biran önce ve devamlı olarak kurabilmek maksadıyla, Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu, Sendikalar Kanunu ve İş Kanunu süratle gözden geçirilerek gerekli değişiklikler yapılacaktır.

- Verimli olarak kullanılamayan atıl işgücü potansiyelimizden azami istifade yolları aranacak, sanayinin yanı sıra özellikle altyapı yatırımlarında ve hizmetler sektörlerinde yeni istihdam imkanları hazırlanmasına özel gayret sarf edilecektir.

- İşçi ve işveren meslek teşekküllerinin faaliyetleri kuruluş amaçlarına uygun olarak geliştirilecek, bu suretle ülke çapında üretim ve verimliliğin artması da temin edilecektir.

- Ekonomik kalkınmamıza büyük katkıları bulunan yurt dışındaki vatandaşlarımızla, bunların eş ve çocuklarının çözüme muhtaç birçok meselelerinin olduğunu bilmekteyiz. Bugün sayıları iki milyona yaklaşan bu vatandaşlarımızın sorunlarına gerçekçi yollarla yaklaşılması ve bu amaçla onlara yönelen hizmetlerin daha etkin hale getirilmesi sağlanacaktır.

- Sosyal hak ve hizmetler devletin teminatı altında olacaktır. Ekonomik gelişmeye paralel olarak sosyal güvenlik sistemi geliştirilecektir.

45. I. Özal Hükümeti

(13.12.1983-21.12.1987)

Sosyal adaletçilik, sadece belirli ideolojilerin, peşin hükümlü, kalıplaşmış formüllerin inhisarında değildir. Sosyal adaletçilik, fukaranın yanında bulunmak, lafla olmaz. Bizim programımız, “Ortadirek” dediğimiz işçi, memur, esnaf, çiftçi ve emekliye müşahhas, pratik ve gerçekçi çareler getiren sosyal adaletçi bir programdır.

Aziz milletimizin mukaddes addettiği değerler sosyal adaletçiliğe en büyük önemi vermektedir. Bizim kıymet hükümlerimiz içinde, komşusu aç yatarken tok uyumanın kötülüğü vardır. Kişinin kendi nefsi için istediğini bir başkası için de istemesi şart koşulmuştur. Bir bedenın uzuvları gibi toplumdaki fakir - fukaranın ızdırabının toplumun tamamını tesiri altına alacağına inanılmıştır. Türk toplumunu yaşatan, bütün siyasi, sosyal ve ekonomik krizlere rağmen dipdiri ayakta tutan bu sosyal değerler, ekonomik tedbirlerle de desteklenince, sosyal adalet, sosyal güvenlik ve sosyal barış sağlanacaktır.

Sosyal adalet, sosyal güvenlik ve sosyal yardımın düzenlenmesi ve sağlanması; sosyal hizmet ve faaliyetlerin tanzim, teşvik ve yönlendirilmesi ve gereğinde doğrudan yapılması devletin başlıca görevleri arasındadır.

Ortadirek tabirinden toplumumuzun, çiftçi, işçi, memur, esnaf ve bunların emeklilerini anladığımızı tekrar ifade etmek isterim. Nasırlı ellerinden, göznuru ve alınterlerinden tanıdığımız orta direk, alınacak tedbirlerle toplumumuzun güçlendirilmeye en çok layık kesimidir. Zira üreten, diğer bir deyişle pastayı büyütecek olan bunlardır. Çiftçisi aç, işçisi perişan, memur ve esnafı sefaletle itilmiş bir toplumun geleceği olamaz. Sosyal problemlerimizin hafiflemesinin en önemli şartı olarak, orta direğin sağlıklı ve dengeli gelişmesini kabul ediyoruz.

46. II. Özal Hükümeti (21.12.1987-09.11.1989)

Çiftçi, küçük esnaf ve sanatkar, işçi, memur, emekli, dul ve yetimler ile kimsesizlerin sosyal güvenliğe sahip olmaları; korunmaya muhtaç çocuklar ve yaşlılar ile çalışamayacak derecede malul ve sakatların yeterli seviyede sosyal yardıma kavuşturulmaları; eğitim ve öğretimde fırsat ve imkan eşitliğinin sağlanması, bütün vatandaşlarımızın sağlık hizmetlerinden yararlanmaları sosyal güvenlik anlayışımızın esaslarını meydana getirir.

47. Akbulut Hükümeti (09.11.1989-23.06.1991)

Çalışma hayatımızın işçi, işveren ve devlet üçlüsünün uyum içerisinde ve birbirini tamamlayacak biçimde yürütülmesine özel bir önem atfediyoruz. Çalışma hayatını düzenlemek, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışanları korumak, işçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda gelişmiş ülkelerin seviyesini hedeflemiş bulunuyoruz. Toplu pazarlık sisteminin bütün şartları ile yerleşmesi için azami gayret sarf edeceğiz.

48. I. Yılmaz Hükümeti
(23.06.1991-20.11.1991)

Çalışma hayatımızın en önemli unsuru olan işçi ve işverenin karşılıklı saygı ve menfaatlere dayalı bir diyalog içinde olması için Hükümetimiz her türlü çabayı sarf edecektir.

İşverenin çalışma güvencesini en üst noktaya çıkarırken işçinin de çalıştığı tesisin aslında milletin malı olduğu düşüncesi içinde bulunması çalışma barışının tesisinde önemli bir unsurdur.

Toplu sözleşme görüşmelerinde, ekonomik imkanların gözönüne alınması, ücretlerin enflasyondan erimemesi, refah artışından pay alması esastır.

Toplu sözleşmelerde, çıplak ücret, giydirilmiş ücret, yan ödemeler gibi konularda kavram kargaşasının ortadan kalkması için işçi-işveren kuruluşları ile diyalog içinde bulunacaktır.

Hükümet olarak, sosyal güvenliği, sosyal hukuk devleti içerisinde yer alan ve bu ilkeyi oluşturan temel kavramlardan biri olarak görmekteyiz.

İşçi, memur, esnaf ve sanatkar, çiftçi olmak üzere tüm çalışanlarımızın sosyal güvenlik şemsiyesi altında toplanması sosyal güvenlik politikamızın ana hedefini teşkil etmektedir. Bu ana hedef içinde çeşitli sosyal güvenlik kanunlarında yer alan sosyal sigorta hakları arasında norm ve standart

bütünlüğünün sağlanması hükümetimizin önemle üzerinde durduğu çalışmalardan biri olacaktır.

Emekli, dul ve yetimlerimizin aylıkları enflasyondan etkilenmeyecek şekilde sosyal güvenlik kuruluşlarının mali kaynakları dikkate alınarak ayarlanacaktır. Bu amacı gerçekleştirmek üzere sosyal sigorta primlerinin tahsilatına özel bir önem verilerek sosyal sigorta fonlarının en verimli alanlarda değerlendirilmesi temin edilecektir.

Halen Sosyal Sigortalar Kurumu sağlık hizmetinden faydalanan takriben 20 milyon vatandaşımıza daha iyi sağlık hizmeti verebilmek amacıyla sistem genişletilerek yaygınlaştırılacak ve personel araç, gereç eksiklikleri giderilecektir.

Çalışma hayatımızın işçi, işveren ve devlet üçlüsünün uyum içerisinde birbirini tamamlayacak biçimde yürütülmesine özel bir önem atfediyoruz. Çalışma hayatını düzenlemek, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışanları korumak, işçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda gelişmiş ülkelerin seviyesini hedeflemiş bulunuyoruz. Toplu pazarlık sisteminin en iyi şekilde işlemesi için gayret sarf edeceğiz.

49. VII. Demirel Hükümeti

(21.11.1991-25.06.1993)

Sendika ve meslek kuruluşları yöneticilerinin bu sıfatları ile Milletvekili seçilebilme haklarının önündeki engeller kaldırılacaktır.

Sendikal hakların ülkemizde, ILO standartlarına uygun çerçevede kurumsallaşması sağlanacaktır. İşçi işveren ilişkilerinin Türkiye'de sosyal güvenceleri geliştirici ve sosyal barışı güçlendirici yönde olması sağlanacaktır.

Çalışma hayatı ile ilgili olarak Anayasa ayrıntılı düzenlemeler getirmiştir. O hükümler değiştirilinceye kadar Anayasanın izin verdiği ölçüde İLO ilkelerinin 2821 ve 2822 Sayılı yasalara yansması sağlanacaktır.

Meslek kuruluşları üzerindeki baskılar kaldırılacaktır.

Asgari ücretten aşamalı olarak vergi alınmayacaktır.

İşsizlik Sigortası kademeli olarak getirilecektir.

Kadınlarımızın 20, erkeklerimizin 25 hizmet yılını tamamlamaları halinde isteyenlerin yaş haddine bakılmaksızın emeklilikleri sağlanacaktır.

50. I. Çiller Hükümeti (25.06.1993-05.10.1995)

Siyasi haklar genişletilecektir. Siyasal partilerin örgütlenme ve faaliyetleri ile ilgili çeşitli kısıtlama ve sınırlamalar kaldırılacak, siyasal yaşama katılma hakkı genişletilecektir. Seçme, seçilme ve siyasal partilere üye olabilme ile ilgili anayasal ve yasal engeller kaldırılacaktır. Siyasal partilerin, program ve görüşlerini tam bir özgürlük içinde geliştirebilmeleri sağlanacaktır. Başta sendikalar ve çeşitli meslek kuruluşları üzerindeki siyaset yasağı kaldırılacaktır.

İş, sendikalar, toplu sözleşme ve grev yasaları yeniden düzenlenecektir.

Çalışma yaşamında yaygınlaşma eğilimi gösteren sendikasılaştırma, sigortasızlaştırma ve güvencesiz kılma çabalarına karşı yeni önlemler alınacaktır. İşsizlik sigortası gerçekleştirilecektir. İş güvencesi İLO standartlarında sağlanacaktır. 158 sayılı İLO Sözleşmesi yasalaştırılacaktır. Tüm uluslararası sözleşmeler hızla iç hukuka yansıtılacaktır.

51. II. Çiller Hükümeti
(05.10.1995-30.10.1995)

Sendikalar Kanunu, uyum yasaları çerçevesinde düzenlenecektir.

İşçi ve işveren kesimlerinin sürekli diyalogunu sağlayarak çalışma barışının korunması ve geliştirilmesi temel amaçtır. Bu çerçevede çalışma hayatındaki mevcut anlaşmazlıkların giderilmesi ilk öncelikler arasındadır.

Alt gelir gruplarının vergi yüklerinin azaltılmasına yönelik politikaların bir program dahilinde uygulanmasına 1996 yılından itibaren başlanacaktır. Bu çerçevede, özellikle ücretler üzerinde istihdam vergisi niteliğine dönüşen ilave yüklerin AB ülkelerindeki düzeylere indirilmesi önem taşımaktadır.

İstihdam geliştirilmesinde, üretken istihdamın artırılması ve kişilerin kendi işlerini kurmalarının desteklenmesine devam edilecektir. Bu bağlamda Ekonomik ve Sosyal Konsey, toplumsal uzlaşmada etkin bir araç olarak en kısa zamanda hayata geçirilecektir.

52. III. Çiller Hükümeti
(30.10.1995-06.03.1996)

Ülkemizde iç barış ve huzurun sağlanması için çalışma barışının temini büyük önem taşımaktadır. Bu sebepten, devlet, işçi ve işveren üçlüsünün devamlı diyalog ve uzlaşma arayışı içinde olmaları gerekmektedir.

Bugün için, uzlaşma ve diyaloga daha fazla ihtiyaç olduğuna inanıyoruz. Hükümet olarak böyle bir ortamı tesis etmek için elden gelen gayreti göstereceğiz. Ekonomik ve Sosyal Konseye işlerlik ve devamlılık kazandıracağız.

Çalışma şartlarının iyileştirilmesi, çalışanların gelirden adil pay almaları, iş kazalarının önlenmesi, iş güvenliğinin sağlanması, toplu pazarlık

düzeninin sağlıklı yürütülmesi, son anayasa değişikliğine paralel olarak kamu çalışanlarının sendikalaşması ile ilgili kanuni düzenlemelerin yapılması gibi temel konular başta olmak üzere, huzurlu bir çalışma ortamının tesisi için, ilgili taraflarla ve kuruluşlarla işbirliğine gidilecektir.

53. II. Yılmaz Hükümeti

(06.03.1996-28.06.1996)

Ülkemizde iç barış ve huzurun sağlanması için çalışma barışının temini büyük önem taşımaktadır. Bu sebepten, devlet, işçi ve işveren üçlüsünün devamlı diyalog ve uzlaşma arayışı içinde olmaları gerekmektedir.

Bugün için, uzlaşma ve diyaloga daha fazla ihtiyaç olduğuna inanıyoruz. Hükümet olarak böyle bir ortamı tesis etmek için elden gelen gayreti göstereceğiz. Ekonomik ve Sosyal Konseye işlerlik ve devamlılık kazandıracağız.

Çalışma şartlarının iyileştirilmesi, çalışanların gelirden adil pay almaları, iş kazalarının önlenmesi, iş güvenliğinin sağlanması, toplu pazarlık düzeninin sağlıklı yürütülmesi, son anayasa değişikliğine paralel olarak kamu çalışanlarının sendikalaşması ile ilgili kanuni düzenlemelerin yapılması gibi temel konular başta olmak üzere, huzurlu bir çalışma ortamının tesisi için, ilgili taraflarla ve kuruluşlarla işbirliğine gidilecektir.

54. Erbakan Hükümeti

(28.06.1996-30.06.1997)

Emekli Sandığı, SSK ve BAĞ-KUR zaman içinde bir çatı altında toplanacaktır. Ayrıca çalışanların emeklilik işlemlerinin ve tasarruflarının özel sigorta şirketleri ve özel emeklilik fonları aracılığı ile yürütülmesi özendirilecektir.

Tüm nüfusun sosyal güvenliğe kavuşturulması sağlanacaktır. Sigortalı olmayı ve sigortalı çalışmayı yaygınlaştırmak için ücretler üzerindeki yükler azaltılacak ve bu konudaki denetimlerin etkinliği artırılacaktır.

Çalışma şartlarının iyileştirilmesi, çalışanların gelirden adil pay almaları, iş kazalarının önlenmesi, iş güvenliğinin sağlanması, toplu pazarlık düzeninin sağlıklı yürütülmesi gibi temel konular başta olmak üzere huzurlu bir çalışma ortamının tesisi için ilgili taraflarla ve kuruluşlarla işbirliğine gidilecektir.

55. III. Yılmaz Hükümeti (30.06.1997-11.01.1999)

Hükümetimizin en belirgin özelliklerinden birisi de, uzlaşma kültürünü güçlendirici davranışlar sergilemek olacaktır. Bu çerçevede, hükümetimiz Ekonomik ve Sosyal Konsey'in, ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasına etkin bir şekilde katılımını sağlayacaktır.

Hükümetimiz, çalışma barışının sağlanması, ekonomik ve sosyal yaşamın sağlıklı ve dengeli sürdürülmesi, işçi ve işveren ilişkilerinde tutarlı ve katılımcı bir diyalogun oluşturulmasını temel görevi saymaktadır.

Kamu çalışanları arasında ücret dengesinin kurulması amacıyla, "eşit işe eşit ücret ilkesi" gözetilerek kamu personelinin hukuki statüsü ile mali ve sosyal haklarına ilişkin gerekli düzenlemelere başlanılacaktır.

İşçi sağlığı ve iş yeri güvenliği üzerinde önemle durulacak, işçilerin daha sağlıklı koşullarda çalışmaları için gerekli önlemler alınacaktır.

Nitelikli işgücü yetiştirmenin istihdam sorununun çözümünde ne kadar önemli olduğunun bilincinde olarak, bu alanda görevli bulunan kurumların ekonominin diğer birimleri ile de eşgüdüm halinde etken çalışması mutlaka sağlanacaktır.

Mevsimlik geçici işçilerin başta sosyal güvenlik hakları olmak üzere sorunları çözüme kavuşturulacak, bu grupta yer alan işçilerin üretkenlikleri ile birlikte çalışma süreleri de uzatılacaktır.

56. IV. Ecevit Hükümeti **(11.01.1999-28.05.1999)**

Kayıt dışı işçiliğe karşı, haksız işçi çıkarmalarına karşı ve işçileri sendikasızlaştırma baskılarına karşı etkili önlemler alınacaktır. Bu bağlamda iş güvencesiyle ilgili bir tasarı Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulacak durumdadır.

Kamu görevlilerinin sendikal haklarıyla ilgili yasa tasarısının da bir an önce Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabulü yararlı olacaktır. Çalışan çocukların sağlıklarının ve haklarının korunmasına ve eğitimlerinin sürdürülmesine özen gösterilecektir.

57. V. Ecevit Hükümeti **(28.05.1999 - 18.11.2002)**

Sosyal güvenlik reformu ile sosyal güvenlik sisteminin açıkları ekonomiye yük olmaktan çıkarılacak, emeklinin yaşam düzeyi iyileştirilecek,

emekli yaşı ve en az çalışma süreleri, ülke ekonomisinin taşıyabileceği gerçekçi düzeylere yükseltilecektir.

Hükümetimiz, çalışma yaşamında barışın korunmasına ve sendikal hakların uluslararası standartlara kavuşturulmasına önem verecektir.

Sigortasız çalışma ve çalıştırma önlenecektir.

Çalışan çocukların sağlıklarının ve haklarının korunmasına ve eğitimlerinin sürdürülmesine özen gösterilecektir.

İşçi haklarındaki kısıntılar giderilecektir.

Kamu görevlilerinin sendikal hakları geliştirilecektir.

Sosyal güvenlik sistemi, tüm yurttaşları kapsar duruma getirilerek, kalıcı ve rasyonel bir düzene kavuşturulacaktır.

Çalışırken işsiz kalanların gelir kaybını, belirli bir süre telafi etmek amacıyla, işsizlik sigortası programı başlatılacak, bu programı yürütecek olan İş ve İşçi Bulma Kurumu yeniden yapılandırılacaktır.

58 Gül Hükümeti

(18.11.2002 - 14.03.2003)

Hükümetimizin uygulayacağı ekonomik program ve politikalarda, "sosyal adalet" gözetilecek ve "insan"ı merkeze koyan yeni bir kalkınma yaklaşımı benimsenecektir. Uygulanacak ekonomik program, sosyal politikalarla uyumlu, sosyal bütünleşmeyi ve dayanışmayı sağlayıcı, işsizliği azaltıcı ve yoksulluğu ortadan kaldıracı nitelikte olacak; ekonomik büyümeden elde edilecek nimetlerin adaletli bölüşümünü sağlayacak insani bir yapı taşıyacaktır.

Çalışan kesimlerin vergi yükü kademeli olarak hafifletilecektir.

Sağlıklı ve dengeli bir kalkınmayı sağlayacak, serbest rekabet ortamında üretimi, verimliliği, çalışanların refahını ve güvenliğini sağlayacak bir çalışma ortamını oluşturmak ve çalışma barışını sağlayan temellere

oturtmak kararlılığındayız. Bu konuda alınacak tedbirler sosyal tarafların katılımıyla uygulamaya konulacaktır.

59. Erdoğan Hükümeti

(14.03.2003 - ...)

Çalışma hayatıyla ilgili mevzuata ulusal ve uluslararası gelişmeler ışığında günün koşullarına uygun bir yapı kazandırılacaktır. İşsizlik, sadece, önemli bir üretim faktörünün israfı değil, aynı zamanda, büyük ölçüde bir insanlık problemi olarak ele alınacaktır. İşsizliğin çözümünde, sadece toplam talebin yönetiminde kullanılan para ve maliye politikaları değil, bunlarla birlikte arz yanlı politikalar da kullanılacaktır.

Sosyal güvenlik kuruluşlarında, norm ve standart birliği sağlanacak, uluslararası sözleşmeler ve sosyal güvenliğin temel ilkeleri çerçevesinde çağdaş, bütünleştirilmiş bir sosyal güvenlik ağı sağlanacaktır.

İşgücü piyasalarının yapısı ve özellikleri, son yıllarda önemli ölçüde değişime uğramaktadır. İstihdamın ve işsizliğin endüstriyel ve meslekî dağılımı, istihdam statüsü, geçmiş dönemlere göre farklı bir trende girmektedir. Bu nedenle, işçi ve işveren kuruluşlarının rol ve fonksiyonlarının etkinliğini artırıcı ortam oluşturulacaktır.

EK - 2

1980 SONRASI SİYASİ PARTİLERİN PROGRAMLARINDA ÇALIŞMA HAYATI (*)

SDP (Sosyal Demokrasi Partisi) Programı

6 Haziran 1983

Sosyal demokraside emekle sermaye arasında güç dengesinin kurulması amaçtır. Bu nedenle Parti, işçilerin örgütlenmesine özel bir önem verir ve bu kuruluşların sosyal barışın sağlanmasında ağırlıklı bir işlevleri olduğuna inanır.

Parti, temel olarak çalışma ilkelerinde, çalışanların ekonomik ve sosyal haklarını ve genel çıkarlarını korumak ve geliştirmek işlevini yükümlenen sendikaların demokratiklik niteliğine önem verir.

Türkiye’de sayıları artık milyonlara varan bir işçi kesimini kapsayan sendikal hareket, bugün ulaştığı aşamada geniş bir tabana dayanmaktadır. Partimiz çalışanların haklarının bilincinde olarak bunlara sahip çıktığı ve geliştirilmesi isteğinde bulunduğu inanır.

Parti, toplumda çalışanların demokratik sendikalara, özgür iradeleriyle katılarak, ekonomik ve toplumsal haklarını savunabilmek için yapacakları çalışmaları, demokrasinin somutlaşması ve demokrasi bilincinin yaygınlaşması bakımından önemli görür.

* Parti programları seçilirken iktidarda bulunmuş veya ana muhalefet görevi yapmış, Türk siyasi yaşamında köklü izler bırakmış olan siyasi partilerin programlarının seçilmesine dikkat edilmiştir.

Parti, sendikal haklar ve özgürlükler konusunda çoğulcu demokratik ülkelerde benimsenmiş ölçütlere ulaşmayı çağdaş sendikal gelişmenin bir amacı sayar.

HP (Halkçı Parti Programı) Programı
1983

Gelişme ve sanayileşme sürecindeki bir toplumda esnaf sanatkâr, işçi ve köylülerin sosyal güvenliklerinin değişen şartlara göre yeniden düzenlenmesi ve daha tatminkâr bir duruma getirilmesi esastır. Bu gruplar kendi haklarını korumada etkin araçlardan yoksun bulundukları cihetle Devletin kamu ile ilgili tüm tedbirleri alması gerekecektir.

Halkçı Parti Esnaf Sanatkâr İşçi ve Köylülerin korunması maksadıyla:

1) Esnaf ve sanatkârların ileri teknolojiye geçebilmeleri, kredilerden ve devlet desteğinden yararlanabilmeleri için tüm olanakların kullanılmasından yanadır.

2) Esnaf ve sanatkârların kendi aralarında birleşerek daha büyük işletmeler kurmaları için devlet desteğinin sağlanmasını zorunlu görür.

3) Bu kesimin kooperatifleşmesi, ham maddeyi daha ucuz alması ve ürettiğini gereği şekilde değerlendirebilmesi için lüzumlu tedbirlerin alınmasına çalışacaktır.

4) Pazarlamalarını kendileri yaratacak güçte değillerse devletin bu konuda da yardımını sağlayacaktır.

5) Başkası hesabına çalışan esnaf ve sanatkârların kendi iş yerlerini açabilmeleri için devlet desteği ve kolay kredilerin verilmesine çalışacaktır.

6) Sanayi çarşılarının yapılması için yerel yönetim ile devletin işbirliğini benimser.

7) Küçük esnaf ve sanatkârlar için vergilendirmede kolaylık sağlanmasını ister.

8) Anayasal ve demokratik işçi haklarının kullanılmasına özen gösterecektir.

9) Sendikaların daha demokratik ölçülerde faaliyet göstermesine imkân verecek tedbirlerin alınmasına çalışacaktır.

10) Sendika seçme özgürlüğünün verilmesine çalışacaktır.

11) İşçilerin ve tüm çalışanların ekonomik çıkarlarının en üst düzeyde tutulmasına çalışacaktır.

12) Tarım kesimindeki, mevsimlik ve geçici işlerdeki, yapı iş kollarındaki işçilerin, kapıcıların, ev işi görenlerin de haklarının gözetilmesi için çalışılacaktır.

13) İşsizlik sorununa çare bulabilmek için “İşsizlik sigortası;” çıkarılması konusunda devleti ödevli kılacaktır.

14) Köylünün üretim gücü artırılabilecektir. Bilimsel ve Teknolojik yöntemlerle verimliliğin artırılmasını devlet başlıca görev kabul edecektir.

15) Köylülere sağlanacak kredilerle konutlarının daha sağlıklı yapılmasına imkân hazırlayacaktır.

16) Köy çocuklarının eğitiminin yaygınlaştırılması için tüm köylere okul açma faaliyetlerine hız verilecektir.

17) Köylere uygarlığın tüm olanaklarının sağlanması için gayret gösterecek, elektrik, ulaşım, sağlık hizmetlerinin sağlanması bakımından köylere öncelik verilecektir.

18) Tarım ürünlerinin değerlendirilmesinde devletçe daha etkin tedbirlerin alınmasına çalışacaktır.

19) Devlet üretme çiftlikleri, tarım araştırma merkezleri haralar ve bölge ziraat okullarının daha etkin bir hale getirilmesine çalışılacaktır.

20) Çalışan annelere çocuk bakımı konusunda bağlı oldukları kurum ve kuruluşlarla kreş açma ve ilgili yasa hükümlerinin genişletilmesine ve mevcut hükümlerin uygulanmasındaki aksaklıkların giderilmesine önem verecektir.

21) Part-time çalışma yönteminde sosyal koşullara uygun yeni düzenlemeler getirilerek kadınlarımıza daha büyük kolaylıklar sağlayacaktır.

22) Evlatlık adı altında çalıştırılan çocukların sosyal durumunu uygarlığa yakışır bir düzeye getirecek tedbirler alacaktır.

SHP (Sosyal Demokrat Halkçı Parti) Programı

Nisan 1985

SHP, emeğin sömürsünün karşısındadır. Bu bağlamda SHP, ekonomik olarak güçsüzlerin yanında olduğunu bir kez daha açıklar.

SHP, emeğin, kol ve düşün emeği ayrımı gözetilmeksizin, niteliğine ve verimliliğine göre, güçlüğü ve tehlikelerine uygun olarak maddi ve manevi karşılığını görmesi gerektiğine inanır.

Çalışma hakkı temel bir haktır. SHP, yeteneğine ve eğitime uygun bir çalışma olanağını herkese sağlamak, işsizliği önlemekle devleti görevli sayar.

SHP, işçi ve işveren ilişkilerinde güçlü sendikacılığın oynayacağı role inanır. Bu nedenle, sendikalaşma, toplu sözleşme ve grev haklarının yaygınlaştırılması ve tüm çalışanları kapsamaması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda, çalışma yasaları ILO standartlarına uyumlu olarak yeniden düzenlenecektir.

SHP, çalışanların gerek çalıştıkları işyerlerinde, gerekse ülke yönetiminde alınacak tüm kararlara katılma yollarının açılmasını bir ödev bilir.

SHP, çalışanların örgütleri olan sendikaların, siyasal etkinlik dışında bırakılmalarına karşıdır.

İş güvencesi sağlayacak ve işçi çıkarılmasında etkin bir yargı denetimi uygulanacaktır.

SHP (Sosyal Demokrat Halkçı Parti) Programı

2 Kasım 1985

SHP, emeğin sömürsünün karşısındadır. Çalışma yaşamını bu sömürüyü ortadan kaldıracak biçimde yeniden düzenlemeyi görev bilir. Bu bağlamda SHP, ekonomik olarak güçsüzlerin yanında olduğunu bir kez daha açıklar.

SHP, emeğin, kol ve düşün emeği ayrımı gözetilmeksizin, niteliğine göre, toplum ve insan için yararlılığına göre, güçlüğü ve tehlikelerine uygun olarak maddi ve manevi karşılığın görmesi gerektiğine inanır.

Çalışma hakkı temel bir haktır. SHP, yeteneğine ve eğitimine uygun bir çalışma olanağını herkese sağlamak, işsizliği önlemekle devleti görevli sayar.

SHP, işçi ve işveren ilişkilerinde emeğin sömürsünü ortadan kaldırmak açısından güçlü sendikacılığın oynayacağı role inanır. Bu nedenle, sendikalaşma, toplu sözleşme ve grev haklarının yaygınlaştırılması ve giderek tüm çalışanları kapsaması amaçlanmaktadır.

SHP, çalışanların gerek çalıştıkları işyerlerinde, gerekse ülke yönetiminde alınacak tüm kararlara katılma yollarının açılmasını bir ödev bilir.

SHP, çalışanların örgütleri olan sendikaların siyasal etkinlik dışında bırakılmalarına karşıdır.

İşçi çıkarılmasında yargı denetimi uygulanacaktır.

ANAP (Anavatan Partisi) Programı

6 Kasım 1983

Çalışma hayatının adil, istikrarlı bir sistem içinde yürütülmesi toplumun sosyal ve iktisadi gelişmesinin ölçüsü ve teminatıdır.

Millî ekonomimiz yönünden verimliliği ve çalışmayı teşvik edici esasların uygulanması gerekmektedir.

İşçi ve işverenin aynı gaye için çalışması, karşılıklı hak ve görevlerin adil esaslara bağlanması, mücadele ve kavga yerine meseleleri görüşerek anlaşma yolunun tercih edilmesi hedef olmalıdır. Bu hedef istikametinde gayret gösterildiği takdirde, vatanperver ve sağduyulu işçi ve işverenlerimizin iş barışının tesisi ve idamesinde ve dolayısıyla sosyal ve iktisadi gelişmemizde en doğru yolu seçmiş olacaklarına inanıyoruz.

Sendika kurma, toplu sözleşme, grev ve lokavt hakları hür demokratik nizamda çalışma hayatını düzenleyen temel unsurlardır.

Ücretin işe ve verimliliğe göre tespitini, eşit işe eşit ücret verilmesini sosyal adalet anlayışımızın icabı sayarız.

İşçilerimizin çalışma şartlarının iyileştirilmesini, işçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili tedbirlerin alınmasını ve bu hususun etkin bir şekilde Devlet denetimine tabi tutulmasını gerekli görmekteyiz.

İşçilerimizin mesleki ve teknik yönden gelişmeleri ve vasıflı işçi yetiştirilmesi bakımından işbaşında eğitim, kurs ve seminerler düzenlenmesi önem taşımaktadır.

Yurt dışındaki işçilerimizin ekonomik ve sosyal problemlerinin çözümü, her çeşit hak ve menfaatlerinin korunması, yurt dışında büyüyen çocuklarımızın ahlâk, örf ve adetlerimize, vatan ve milletimize bağlılıklarının korunması ve geliştirilmesi için çalışmayı önemli bir görev telâkki ediyoruz.

ANAP (Anavatan Partisi) Programı

1991

Çalışma hayatının adil, istikrarlı bir sistem içinde yürütülmesi toplumun sosyal ve iktisadi gelişmesinin ölçüsü ve teminatıdır.

Millî ekonomimiz yönünden verimliliği ve çalışmayı teşvik edici esasların uygulanması gerekmektedir.

İşçi ve işverenin aynı gaye için çalışması, karşılıklı hak ve görevlerin adil esaslara bağlanması, mücadele ve kavga yerine meseleleri görüşerek anlaşma yolunun tercih edilmesi hedef olmalıdır. Bu hedef istikametinde gayret gösterildiği takdirde, vatanperver ve sağduyulu işçi ve işverenlerimizin iş barışının tesisi ve idamesinde ve dolayısıyla sosyal ve iktisadi gelişmemizde en doğru yolu seçmiş olacaklarına inanıyoruz.

Sendika kurma, toplu sözleşme, grev ve lokavt hakları hür demokratik nizamda çalışma hayatını düzenleyen temel unsurlarıdır.

İşçilerimizin çalışma şartlarının iyileştirilmesi ve iş güvenliğinin sağlanması ile ilgili tedbirler sûratle alınmalıdır.

İşçilerimizin mesleki ve teknik yönden gelişmeleri ve vasıflı işçi yetiştirilmesi bakımından işbaşında eğitim, kurs ve seminerler düzenlenmesi önem taşımaktadır.

Yurt dışındaki işçilerimizin her çeşit hak ve menfaatlerinin korunmasını önemli bir görev telakki ederiz.

ANAP (Anavatan Partisi) Programı

2006

Çalışma hayatının adil, istikrarlı bir sistem içinde yürütülmesi toplumun sosyal ve iktisadî gelişmesinin ölçüsü ve teminatıdır.

Milli ekonomimiz yönünden verimliliği ve çalışmayı teşvik edici esasların uygulanması gerekmektedir.

İşçi ve işverenin aynı gaye için çalışması, karşılıklı hak ve görevlerin adil esaslara bağlanması, mücadele ve kavga yerine meseleleri görüşerek anlaşma yolunun tercih edilmesi hedef olmalıdır. Bu hedef istikametinde gayret gösterildiği takdirde, vatanperver ve sağduyulu işçi ve işverenimizin iş barışının tesisi ve idamesinde ve dolayısıyla sosyal ve iktisadî gelişmemizde en doğru yolu seçmiş olacaklarına inanıyoruz.

Sendika kurma, toplu sözleşme, grev ve lokavt hakları hür demokrat nizamda çalışma hayatını düzenleyen temel unsurlardır.

İşçilerimizin çalışma şartlarının iyileştirilmesi ve iş güvenliğinin sağlanması ile ilgili tedbirler süratle alınmalıdır.

İşçilerimizin mesleki ve teknik yönden gelişmeleri ve vasıflı işçi yetiştirilmesi bakımından işbaşında eğitim, kurs ve seminerler düzenlenmesi önem taşımaktadır.

Yurt dışındaki işçilerimizin her çeşit hak ve menfaatlerinin korunmasını önemli bir görev telakki ederiz.

MÇP (Milliyetçi Çalışma Partisi) Programı

1986

Madde: 27 – İktisadi kalkınma gayretlerinin asıl gayesi insandır. Yeni kalkınma döneminde Türkiye’de işsizliği azaltıcı, refahı ve sosyal güvenliği yayıcı uygulamalara öncelik verilmelidir. İstihdam imkânlarının arttırılması, kalkınma planlarında önemli bir hedef olarak yer almalıdır. Sosyal haklar genişletilirken ekonominin genel imkânları göz önünde bulundurulmalıdır.

İşçi ve işveren ilişkileri, işçinin işsiz kalması, milli istihsalın azalması, toplumun zarar görmesi ve milli bütünlüğün bozulmasını önleyici şekilde düzenlenmelidir. Sendikaların ve üyelerinin iktisadî ve mesleki yararlarını gözetici istikamette çalışmaları sağlanmalı, bunların sınıf mücadelesi ve siyasi savaş aracı olarak kullanmaları önlenmelidir. Toplu Sözleşme sistemi içinde, düzenlenen çalışma hayatında esas olan, sosyal barışın sağlanması ve sosyal gelişmedir. Aynı milletin fertleri ve çalışma hayatının yarılmaz unsurları olan işçi ve işveren arasındaki çatışmalar sadece kendilerine değil fakat aynı zamanda toplumun tümüne zarar vermektedir. Yeni çalışma ilişkilerinde esas, çalışma değil, uzlaşma olmalıdır. Çalışma barışının sağlanmasında hükümet, işçi ve işveren taraflarının işbirliği gerçekleştirilmelidir. Toplumun bütün kesimlerini adil bir şekilde gözetecek olan bir gelirler ve ücretler politikası takip edilmelidir.

Madde: 28 – Bir taraftan milli, beşeri kaynakların geliştirilmesine önem verilirken, diğer taraftan hem eğitim ve hem de çalışma hayatının her safhasında milli birlik ve beraberliğin muhafazası ve sağlamlaştırılmasına özen gösterilmelidir. Türk milleti zıt kutuplara ayrılmış ve birbiriyle mücadele eden sınıflardan meydana gelmiş bir halk değildir. Milletimizin milli birlik duygusu ve sosyal barış içinde çeşitli meslek ve iktisadî faaliyet gruplarının aralarında uyum sağlayarak kalkınma hamlelerine katkıda bulundukları bir bütündür. Sosyal hayattaki her yeni düzenleme bu milli bütünlüğü bozmayacak ve fakat daha da kuvvetlendirecek nitelikte olmalıdır.

Madde: 31 – Hür sendikacılığı, hem ücret pazarlığı, hem çalışma şartları, hem de demokratik bir düzende verimi attıran ve mesleki ve beşeri dayanışmayı takviye eden faydalı bir müessese olarak kabul ederiz. Sendika hürriyetine karşı müdahaleyi, demokratik hak ve hürriyetlere karşı yapılmış bir müdahale olarak mütalaa ederiz.

Sendikacılığın mesleki bir dayanışma vasıtası olarak kullanılmasını, siyasi baskı ve emeller için bir alet ve vasıta haline getirilmemesini arzu ederiz.

Sendika hürriyetini, lokavt ve grev hakkını tahdit etmemek şartıyla, işçi teşekküllerinin siyasi baskı vasıtası olarak kullanılmasını ve iktisadi kalkınma hedeflerimizi baltalayacak ve bizzat çalışan kütlelerin menfaatlerine zarar verecek istikamette sosyal haklarını kötüye kullanılmasını önlemek üzere hür Batı memleketlerinde başvurulmuş usul ve müesseseler çerçevesi içinde hareket edilmesi gerektiğine kaniyiz.

MHP (Milliyetçi Hareket Partisi) Programı

24 Ocak 1993

İşçi Hakları ve Sendikalar:

Kıdem tazminatı uygulaması, işsizlik sigortasının kurulması ile birlikte işten çıkarma tazminatı haline getirilecek ve günümüzdeki problemler bütünüyle ortadan kalkacaktır.

İşçilerin istihdam teminatı sağlanacak ve işçi çıkarmada bugünkü keyfilik yargı denetimi sağlanarak belirli bir ölçüde ortadan kaldırılacaktır.

Sendikaları işçilerin mesleki teşekkülü olarak kabul ediyor ve bütün prensipleri ile hür sendikacılığın tesis edilmesini öngörüyoruz.

Serbest toplu pazarlık sisteminin işletilmesi ve grev hakkının kullanılması sağlanacaktır. Devlet iş hayatındaki mücadelede taraf olarak hareket etmemelidir. İş mücadelesi taraflar arasında hükümetlerin müdahalesine uğramaksızın gerçekleşmelidir.

Çalışma hayatının huzur, barış, verimlilik ve barış getirici istikamette düzenlenmesi iktisadi ve sosyal kalkınmamızın temel ilkelerinden birisidir.

Bunun için işçi ve işveren sendikaların demokratik ve hürriyetçi anlayış içinde güçlü sendikacılık motifi ile yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

Her iş kolunda güçlü sendikaların kurulması teşvik edilerek sendika himayesinden mahrum sendikasız işçilerin hakları güçlü olan işverenler karşısında teminat altına alınmalıdır. İşverenlerin işyerlerinde iş güvenliği ve işçi sağlığı tedbirlerine itibar etmeleri, çalışma garantisine saygı duymaları ve işyerlerini birer aile ortamı haline getirmeleri için yeni bir seri tedbirlerin uygulanmasına gidilmelidir. Sendikaları, sınıf mücadelesinin aracı olarak görmemekteyiz. Sendikalar kendi mensuplarının hak ve menfaatlerini koruma mücadelesi veren kuruluşlardır.

Sendikal faaliyetler toplu iş sözleşmelerinde zam yarışına inhisar edilmekten kurtarılarak çalışma hayatının istihdam, işsizlik, verimlilik, sosyal güvenlik, iş değerlendirmesi, otomasyon, işçilerin yönetime ve karara katılmaları gibi meselelerine el atılmalıdır. Seri sendikacılık ve tabela sendikacılığına karşı mücadele edilmeli, işçi ücretlerine yapılan zamlarla, fiyat artışları arasında gerekli olan ilişkiler kurularak işçilerin gerçek ücretlerinin gerilemesine son verilmelidir.

Sendikaların, işçiyi ideolojik amaçlar için istismar ettiği ve sendika ağalarını lüks içinde yaşattığı bir sendikacılık düzeninin faturası sendikal haklar kısıtlanarak işçiye çıkartılar. Bu hal kesinlikle önlenmelidir.

Sendikaların baskı grubu olma özelliklerini, sergileyebilecekleri bir ortam ve anlayış hâkim kılınacaktır.

İşçi-işveren-devlet arasında eşit taraflar olarak işbirliği ve diyalogun, milli kalkınma ve çalışma barışı bakımından önemine inanmaktayız. Bu işbirliği hem milli kalkınmanın hem de demokrasinin bir gereği olarak kabul etmekteyiz. Devlet bu, işbirliğini artırıcı teşvik ve desteği sağlayacaktır. Bu diyalogun, milli tesianütün sağlanmasına hizmet edeceğine inanmaktayız. Bu anlayış içerisinde sendikalaşmanın önündeki bütün engeller kaldırılacak ve işçilerin serbestçe sendikaya üye olmalarını destekleyici hukukî müeyyideler getirilecektir.

MHP (Milliyetçi Hareket Partisi) Programı

5 Kasım 2000

Sosyal güvenlik kapsamındaki vatandaşlar, uzun yıllar süren prim ödemelerine rağmen emeklilik döneminde sistemin sunduğu hizmetlerden hoşnut değildir. Ne ödenen emeklilik maaşı hayatı idame ettirmek için yeterli düzeydedir ne de sağlık hizmetleri ihtiyaca cevap vermektedir.

Vatandaşların geleceğinden emin olması ve yüksek standartlı bir hayat sürdürmesi için sosyal güvenlik sistemi herkesi kapsayacak şekilde genişletilecektir. Hukukî boyutu itibarıyla “uygulanabilir”, ilgili taraflarca “kabul edilebilir” ve malî boyutu itibarıyla “sürdürülebilir” bir sosyal güvenlik sistemi oluşturulacaktır. Bu çerçevede; emeklilik sigortası sağlık sigortasından ayrılarak “Emekli Sandığı Kurumu” ve “Sağlık Sandığı Kurumu” şeklinde yeniden yapılandırılacaktır.

Emeklilik sigortası aktüeryel denge içinde etkili ve özerk bir yapıda yönetilecek, fon yönetimi etkinleştirilecek ve emeklilerin artan refahtan pal alması sağlanacaktır.

Sigortasız çalışma ve çalıştırma önlenerek aktif sigortalı sayısı artırılacak, denetli hizmetlerinin etkinleştirilmesi suretiyle de eksik prim süresi bildirilmesine, dolayısıyla sigortalının mağdur olmasına fırsat verilmeyecektir.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın yerine sosyal güvenlik, sosyal hizmet ve sosyal yardım kuruluşlarının ilişkilendirildiği “Sosyal Güvenlik ve Yardım Bakanlığı” ile endüstriyel ilişkileri ve işsizlik sigortasını yürütmek üzere “Endüstriyel İlişkiler ve İstihdam Bakanlığı” kurulacaktır.

DYP (Doğru Yol Partisi) Programı

24 Kasım 1990

Madde 47 – Ekonomik gelişme ve kalkınma ve bununla birlikte gelişen şehirleşme, iş ve işçi meselelerini, çalışma şartları ve güvenliğinin düzenlenmesi ve teminat altına alınmasını gerekli kalmaktadır.

Türk işçisinin ve çalışma hayatının meselelerinin halledilmesini sosyal refah devletine ulaşmanın şartı sayarız.

İşsizliği en büyük adaletsizlik addederiz. Tam istihdama ulaşmak hedefimizdir. Buna ulaşacak yegâne rasyonel yol ise kalkınma ve ekonomik büyümedir. Çalışanların refah ve güvenliğinin sağlanması, Türk işçisinin kalkınmadan kendisine düşen adil payı, emeğinin ve alın terinin karşılığını alması, çalışanların yarınlарının garanti altına alınması, çalışmadığı veya iş bulamadığı zaman çaresizliğe terk edilmemesi, ücret verimlilik arasındaki münasebetin iyi belirlenmesi, iş güvenliği ve iş barışı tedbirlerinin geliştirilmesi, işçi emeklilerinin imkânlarının değişen hayat şartlarına göre ayarlanması, işçi tasarruflarının değerlendirilmesi ve işçinin bizzat iş sahibi olma gayretlerinin desteklenmesi, çalışma hayatının düzenlenmesinde tahakkukuna çalışacağımız hedeflerimizdir.

Madde 48 – Mesleki dayanışma, mensuplarının ortak menfaatlerini koruma, çalışma şartlarının iyileştirilmesi, milli gelir ve kalkınma şartlarına uygun ücretin teşekkülü gibi çalışma hayatının düzenlenmesi ve iş barışının sağlanmasında sendikal faaliyetleri faydalı ve zaruri görürüz.

Hür sendikacılığı, demokratik düzenin ayrılmaz bir parçası sayarız. Sendikal faaliyetlerin siyasi maksatlara alet edilmesi ve haksız bir baskı aracı olarak kullanılmasına karşıyız. Sendika-işçi, sendika-işyeri ve işveren münasebetlerinin kişi hürriyetini bertaraf etmeyecek, ülke ekonomisi ve gelişmesinin zaruretlerini, sendikal hakların kullanma imkânını kısıtlamadan dikkate alacak tarzda düzenlenmesi zaruretine inanırız. Grev ve lokavt haklarının bu anlayış içinde ve dikkatle uygulanmasını gerekli görürüz.

Çalışma şartlarının düzenlenmesi ve hak edilen ücretin alınabilmesi için toplu pazarlık ve sözleşme mekanizmalarının serbestçe işlemesine

taftarız. Toplu sözleşmelerle belirlenecek ücret seviyelerinin yurt çapında benzer işkolları Kabul ve özel kesim için dengeli olmasını sağlayacak tedbirlerin devlet tarafından alınmasını sosyal devlet olmanın gereği sayarız.

İşçi-işveren münasebetlerinin zıtlaşma yolu ile değil, mevcut işyerinin mevcudiyeti ve üretimin devamı, ortak menfaat gerçeği dikkate alınarak barış ve anlayışla düzenlenmesini doğru buluruz.

DYP (Doğru Yol Partisi) Programı

14 Mayıs 1995

Madde 47 – Ekonomik gelişme ve kalkınma ve bununla birlikte gelişen şehirleşme, iş ve işçi meselelerini, çalışma şartları ve güvenliğinin düzenlenmesi ve teminat altına alınmasını gerekli kalmaktadır.

Türk işçisinin ve çalışma hayatının meselelerinin halledilmesini sosyal refah devletine ulaşmanın şartı sayarız.

İşsizliği en büyük adaletsizlik addederiz. Tam istihdama ulaşmak hedefimizdir. Buna ulaşacak yegâne rasyonel yol ise kalkınma ve ekonomik büyümedir. Çalışanların refah ve güvenliğinin sağlanması, Türk işçisinin kalkınmadan kendisine düşen adil payı, emeğinin ve alın terinin karşılığını alması, çalışanların yarınlарının garanti altına alınması, çalışmadığı veya iş bulamadığı zaman çaresizliğe terk edilmesi, ücret verimlilik arasındaki münasebetin iyi belirlenmesi, iş güvenliği ve iş barışı tedbirlerinin geliştirilmesi, işçi emeklilerinin imkânlarının değişen hayat şartlarına göre ayarlanması, işçi tasarruflarının değerlendirilmesi ve işçinin bizzat iş sahibi olma gayretlerinin desteklenmesi, çalışma hayatının düzenlenmesinde tahakkukuna çalışacağımız hedeflerimizdir.

Madde 48 – Mesleki dayanışma, mensuplarının ortak menfaatlerini koruma, çalışma şartlarının iyileştirilmesi, milli gelir ve kalkınma şartlarına uygun ücretin teşekkülü gibi çalışma hayatının düzenlenmesi ve iş barışının sağlanmasında sendikal faaliyetleri faydalı ve zaruri görürüz.

Hür sendikacılığı, demokratik düzenin ayrılmaz bir parçası sayarız. Sendikal faaliyetlerin siyasi maksatlara alet edilmesi ve haksız bir baskı aracı olarak kullanılmasına karşıyız. Sendika-işçi, sendika-işyeri ve işveren münasebetlerinin kişi hürriyetini bertaraf etmeyecek, ülke ekonomisi ve gelişmesinin zaruretlerini, sendikal hakların kullanma imkânını kısıtlamadan dikkate alacak tarzda düzenlenmesi zarureti inandırır. Grev ve lokavt haklarının bu anlayış içinde ve dikkatle uygulanmasını gerekli görürüz.

Çalışma şartlarının düzenlenmesi ve hak edilen ücretin alınabilmesi için toplu pazarlık ve sözleşme mekanizmalarının serbestçe işlemesine taraftarız. Toplu sözleşmelerle belirlenecek ücret seviyelerinin yurt çapında benzer işkolları Kamu ve özel kesim için dengeli olmasını sağlayacak tedbirlerin devlet tarafından alınmasını sosyal devlet olmanın gereği sayarız.

İşçi-işveren münasebetlerinin zıtlasma yolu ile değil, mevcut işyerinin mevcudiyeti ve üretimin devamı, ortak menfaat gerçeği dikkate alınarak barış ve anlayışla düzenlenmesini doğru buluruz.

RP (Refah Partisi) Programı

1991

Adil Düzen’de sosyal güvenlik ile ilgili temel esasları aşağıdaki 7 esasla özetlemek mümkündür.

Bu esaslar şunlardır:

- 1- Herkes sigortalı.
- 2- Sigorta ve emeklilik için para ödenmez.

3- İşsizlik ve emeklilikte herkesin (yaş, tahsil, hizmet, ehliyet) esasına göre ne alacağı “katsayı” ile belirlenir.

4- İşsizlik ve emeklilik karşılığı bütçeden ödenir. Milli gelirle orantılı pay.

5- İşsizlik ve emeklilik: Talebe ve beyana göre istediği zaman.

6- Emekli olan kredi hakkını kaybeder

7- Emeklilik maaşı: Emekliye ayrıldığı zamanki mesleki derece, yaş, tahsile göredir.

Açıklama

Bu temel esasların ortaya koyduğu netice şudur:

Adil Düzen’de herkes ekonomik bakımdan bir dayanışma grubuna mensuptur. Bu dayanışma grupları loncalar, sendikalar şeklinde organize olmuşlardır ve Adil Düzen’in temel esaslarına göre “Teminatlı Ehliyet” prensiplerine uygun şekilde hizmetlerini ifa ederler. Herkesin yaş, tahsil, hizmet yılı ve ehliyetine göre çalıştığı zaman ne ücret alacağı, işsiz kaldığı zaman ne ücret ve emekli olduğu zaman ne ücret alacağı adil ölçülere ve kriterlere göre belirlenmiştir. Buna göre bir insan çalıştığı zaman hakkı olan bu ücretini alır. İşsiz kaldığı zaman o takdirde işsizlik ücretini alır. Emekli olmak istediği zaman da emeklilik ücretini alır. Diyelim ki bir işçi çalıştığı zaman aydı 5 milyon lire, işsiz kaldığı zaman 4 milyon lire, emekli olduğu zaman da 3 milyon lira almaktadır. Bu kimsenin emekli olması ve emekli aylığı alması için belli yaşa kadar beklemek mecburiyeti yoktur. Dilerse emekli olur ve emekli aylığına kanaat eder. Sonra tekrar çalışmak isterse yeniden faal çalışma hayatına döner.

Adil Düzen’de devletin en önemli temel görevlerinden birisi hangi şart altında olursa olsun vatandaşlardan hiçbirinin aç, açık kalmamasını, herkese insan onuruna yaraşır şekilde yaşama imkânlarının teminidir.

Faal çalışırken alınan ücret, işsizlik ücreti ve emeklilik ücreti öyle tazmin olunmuştur ki çalışabilecek insan uyuşukluk, tembellik yapıp emekli olmaya özen göstermesin. Daha çok kazanmak için çalışmayı tercih etsin. Fakat buna mukabil bir kimse hasta olmuş çalışmıyor isterse emekli olur.

Ama sonra tedavi olmuş sıhhatini bulmuş tekrar çalışabilecek sıhhate kavuşmuş o zaman da tekrar faal çalışma hayatına dönme imkânına sahiptir.

FP (Fazilet Partisi) Programı

18 Nisan 1999

Çalışma hayatı işçi, işveren, memur, emekli ve işsiz olmak üzere nüfusun hemen tamamını içine alan sorunlar alanıdır. Bu alandaki sorunlar sosyal devlet, sosyal barış ve sosyal adalet kavramlarının kapsamına girdiği gibi demokrasinin olmazsa olmaz şartı olan örgütlenme hakkı ve sosyal güvenlik boyutuyla Türkiye'nin birikmiş sorunlarının adresidir.

- Sosyal barış, gelişme ve kalkınmanın teminatıdır.
- Gelir dağılımındaki adaletsizlik ahlaki değerlerin yozlaşmasına neden olmaktadır.
- Sorunların çözümünde insan onuru esas alınacaktır.
- Çalışma hayatının sorunları toplumsal uzlaşma anlayışı içinde çözümlenecektir.
- Hiç kimse üretime katılma sürecinden mahrum edilemez.
- SSK'yı işçi; Bağ-Kur'u esnaf; Emekli Sandığı'nı memur yönetecek.
- Asgari ücret sefalet kriteri değil; refah kriteri olarak esas alınacaktır.
- Asgari ücret yoksulluğu meşrulaştırma aracı olamaz.
- Sokaktaki çocuk okul sıralarına dönecek.
- Kadınlar çalışma hayatının dışına itilemez.
- Bono ve tahvillere yüzde 150 faiz ödenirken zorunlu tasarruflara yüzde 5.2 faiz kabul edilemez.

AK Parti (Adalet ve Kalkınma Partisi) Programı

2002

Çalışma barışının sağlanması, çalışma hayatının sağlıklı ve dengeli bir biçimde sürdürülebilmesi için işçi, işveren ve hükümetten oluşan üçlü bir yapı içinde sosyal diyalogun en ileri seviyelere taşınması ve sorunların uzlaşma ortamında çözülmesi en önemli hedeflerimizdendir.

Çalışma hayatının güçlendirilmesi ve istikrara kavuşturulması için, çalışma hayatıyla ilgili mevzuat, çağdaş standartlara uygun ve demokratik katılımı sağlayacak şekilde yeniden gözden geçirilecek, taraflar arasında sağlıklı ilişkilerin gelişmesini hazırlayacak tedbirler alınacaktır.

ILO Sözleşme ve İlkeleri çerçevesinde; hükümet, işçi ve işverenler arasındaki uzlaşma ile endüstriyel ortamdaki ilişkilerin her açıdan güçlendirilmesi için gayret sarf edilecektir.

Ekonomik ve Sosyal Konsey'in yapısı genişletilerek ve güçlendirilerek daha fonksiyonel hale getirilecektir.

İş gücü maliyetini azaltıcı ve istihdamı teşvik edici yasal düzenlemeler hızla tamamlanacaktır.

Kayıt dışı işçi çalıştırmaya yol açan mevcut sosyal sigorta prim oranları makul bir seviyeye çekilecektir.

Asgari ücret seviyesi geçim standartlarına göre yeniden gözden geçirilecek ve asgari ücretten alınan vergiler kademeli olarak azaltılacaktır.

Örgütlenme özgürlüğünün önü açılacak, sendikalaşma teşvik edilecek, kamu görevlilerinin grevli ve toplu sözleşmeli sendikal haklar ve özgürlüklere kavuşturulması için gereken mevzuat değişiklikleri gerçekleştirilecektir.

Çalışma hayatında cinsiyet ayrımcılığının önüne geçilecek, eşit işe eşit ücret ve liyakat prensibi çalışma hayatında hakim kılınacaktır.

Çocuk emeğinin sömürülmesini önlemek için yasalardaki boşluklar giderilecek; ILO'nun çalışan çocuklarla ilgili standartları yürürlüğe konularak çocuk emeğinin sömürülmesine fırsat verilmeyecektir.

İş güvencesi, işçi ve işverenleri mağdur etmeyecek şekilde hayata geçirilecek ve işsizlik sigortası uygulaması geliştirilecektir.

DSP (Demokratik Sol Parti) Programı

1985

Bu olanağı elde edebilmek üzere, partiler, değişik amaçla toplumsal örgütlerle de, onları asıl işlevlerinden uzaklaştırmaksızın, işbirliğine girebilmeli; ayrıca, kendilerine bağlı dernekler, kulüpler, vakıflar kurabilmelidirler.

Partiler köylerde örgütlenemiyor, ve köylüler o yoldan siyasete katılamıyorlarsa; derneklerin köylerde şube açması bile yasaklanıyorsa; başlı başına bir demokrasi okulu olan kooperatifçilik aşırı devlet müdahaleciliği ile demokratik niteliğini yitirmişse; sendikalar partilerle ilişki kuramıyor, siyasetle ilgilenemiyorlarsa; sendika yöneticiliği ile milletvekilliği bağdaşmıyorsa; bu koşullar altında köylüler de, işçiler de demokratik katılım sürecinin dışına itilmiş ve demokrasinin toplumdaki can damarı kesilmiş demektir.

Meslek kuruluşları, gelişen bir toplumda yaşamsal önem taşır. Bu kuruluşlar siyasal konularda görüş açıklayamıyorlarsa, kendi sorunları siyasal sorunlarından soyutlanamayacağına göre, yasal işlevlerini bile gereğince yerine getiremezler. Sendikacılar gibi, bu kuruluşların yöneticileri de, milletvekili seçildiklerinde, kuruluşlardaki görevlerini bırakmak zorundaysalar, toplumun en dinamik bazı kesimleri yasama organı dışına itilmiş ve siyasete gereğince ağırlıklarını koyamamış olurlar.

Bu tür sınırlamalardan ve yasaklardan, meslek gruplarıyla birlikte, siyasal yaşam da büyük zarar görür.

İşçilerin sendikalaşma, toplu sözleşme ve grev hakları demokrasiyle bağdaşmayan sınırlamalardan kurtarılacaktır.

Sendikaların yönetimine işçilerin demokratik katılımı etkinleştirilecektir; ve sendikaların, işsizleri de gözetmeleri güvence altına alınarak işçi-işsiz dayanışması sağlanacaktır.

İşçiler, gerekli belirli ölçütlere uygun işletmeler düzeyinde gerek ekonomik ve sosyal politikaların saptanmasında, yönetime ve sorunluluğa katılacaklardır. Bu katılımı gerçekleştirip işletmelerde kardan pay alacaklardır.

Toplu sözleşmelerin genel çerçevesi, ilkeleri ve iç dengeleri her dönem için demokratik kurallara göre yapılacak bir toplumsal anlaşmayla belirlenecektir. Toplumsal anlaşmayla ilgili herhangi bir zorlama söz konusu olmayacaktır. Hükümetin ve işverenlerin de işçilerle birlikte katılacakları toplumsal anlaşma çalışmalarında, gelir dağılımında adalet sağlanması ve ücretlerin dengeli olması gözetilirken, ücret artışlarının enflasyonu körüklememesine de özen gösterilecektir; ve, bununla bağlantılı olarak, işçiler, ulusal gelirin dağılım biçimi, üretimin ve verimliliğin artması, işsizliğin azaltılıp önlenmesi, işyeri güvenliğinin sağlanması gibi konulardaki istek ve önerilerini öne sürebileceklerdir. Toplumsal anlaşma, yalnız ücretleri ve çalışma koşullarını değil, bu konuları da kapsayacaktır.

Bu düzenlemeyle, ekonomik, mali ve sosyal politikaların belirlenmesine demokratik işçi katılımı yolunda önemli bir adım atılmış; ve, toplu sözleşmeler, ücret pazarlığının ötesinde, hakça gelişmeyi güvence altına alan, işletmeleri daha verimli çalışmaya yönelten, işçilerin ulusal gelirden payını yükseltirken ekonomiyi de güçlendiren ve demokrasiye daha çok gerçeklik kazandıran bir sürece dönüşmüş olacaktır.

Kaldı ki, salt ücret pazarlığı niteliğindeki toplu sözleşme düzeninin bile, işletmecilik yöntemlerini geliştirmede, verim artışında, teknolojik buluş ve atılımlarda kamçılayıcı etkisi, genellikle, rekabetin etkisinden daha ağır basar.

Onun için, toplu sözleşme düzeninin ekonomiye yararı, ücret artışlarıyla ve grevlerle neden olduğu öne sürülen zarardan çok üstündür. Nitekim, Türkiye’de işletmeciliğin çağdaşlaşması ve teknolojik atılımlar toplu sözleşme düzeniyle başlamıştır; bu düzenle birlikte ekonomiye canlılık gelmiş ve gelişme hızı yükselmiştir.

Son yıllarda ekonomimizin uğradığı sarsıntıların kaynağı, toplu sözleşme ve grev hakları veya sendika özgürlüğü değildir. Bu sarsıntıların kaynağı, ekonomimizdeki yapısal bozukluklar, ülkedeki iç çalkantılar ve dünyadaki ekonomik bunalımdır. Toplu sözleşme düzenine ara verilen ve işçi haklarına ileri kısıntılar getirilen dönemde, dünya petrol fiyatlarındaki büyük düşüşe ve dış yardımlardaki önemli artışa karşın, sarsıntının ve durgunluğun giderilememiş, hızlı enflasyonun, üretimdeki ve yatırımdaki gerilemenin önlenememiş ve yaşam koşullarının olağanüstü ağırlaşmış olması, sorumluluğu toplu sözleşme düzenine ve işçi haklarına yıkmadaki haksızlığı somut biçimde kanıtlamıştır.

Demokratik Sol Parti’nin yapacağı düzenlemelere, demokratik işçi haklarının, sosyal adalete ve demokrasiye olduğu kadar, hızlı ve sağlıklı gelişmeye ve ekonomiyi güçlendirmeye de katkısı belirgin ölçüde artacaktır.

- Ayrıca, tarım kesiminde kurulacak, “Üretici Yatırım Fonları”na benzer nitelikte, “İşçi Yatırım Fonları” kurulacaktır.

Belirli bir büyüklüğün üstündeki karlı özel sektör işletmeleriyle aynı ölçütlere uygun ekonomik amaçlı devlet sektörü işletmelerinden bu fonlara pay ayrılacaktır; böylece, enflasyonu önlemek gerekçesi veya bahanesiyle, gelir dağılımında işçilerden hakları olan pay esirgenmemiş olacaktır. Bir yandan, hakça bir gelir dağılımının gereği olan ücret artışlarıyla işçilerin yaşan düzeyi yükseltilirken, bir yandan da işçi emeğinin katkısıyla sağlanan gelir artışının bir bölümü, belirli bir büyüklüğün üstündeki karlı işletmelerce, hisse senedi veya nakit olarak “İşçi Yatırım Fonları”na aktarılacaktır. Yönetiminde işçilerin ağırlık taşıyacağı bu Fonlarda, işçilerin ortak varlığı olarak biriken kaynaklarla, sermaye piyasasından da ayrıca hisse senetleri alınabilecektir.

Değişik bölgelerde oluşacak “İşçi Yatırım Fonları”nın yıldan yıla artan gelirlerinden bir bölümü, Fon yönetimlerince uygun görülen yatırımlara yöneltilecektir. Yine Fon kaynaklarıyla yaşlılık aylıkları artırılabilir veya işçilere ek gelir sağlanabilecektir. “Üretici Yatırım Fonları”nda olduğu gibi, “İşçi Yatırım Fonları”nda da, biriken kaynakları başka amaçlarla devlet kullanamayacaktır ve Fonların yönetimine bürokratik müdahalelerde bulunulamayacaktır.

“İşçi Yatırım Fonları”na özel sektör kuruluşlarından belli süreler içinde aşama aşama aktarılacak paylar, bu kuruluşların sermayelerinin belirli bir oranını aşmayacaktır.

- İşçi kesiminde bu düzenlemelerle:

.....enflasyonu önlemek veya kısmak uğruna işçilerin hakkı esirgenmemiş olacaktır.

..... işçiler, kendi sorunlarına, o arada ücret sorununa, ekonominin tümünü ve makro dengelerini de göz önünde tutarak ve, aynı zamanda, işletmeci ve yatırımcı açısından da bakacakları için, sağlıklı bir çalışma barışı gerçekleştirilecektir.

.....işçilerin hakları gözetilirken, üretken yatırımlar ve gelişme hızlanacak, işsizlik azalacaktır.

.....fonlar değişik bölgelerde kurulacağından, sınıaleşmenin yurda dengeli yayılımı sağlayacaktır.

.....ekonomide hakça bir mülkiyet yapısı oluşacak, demokrasinin siyasal ve sosyal boyutları ekonomik boyutuyla da bütünleşmeye başlayacaktır.

Kıdem Tazminatı Fonlarının yönetiminde ve bu Fonlarda biriken kaynakların değerlendirilmesinde işçiler ağırlık taşıyacaklardır.

DSP (Demokratik Sol Parti) Programı

2003

Demokratik Sol Parti, emeğin değerine özel önem vermekle beraber "emek"le "sermaye"yi birbirinin tamamlayıcısı olarak görmektedir. “Sermaye”nin tabana yayılması ve “girişimci sektör”ün desteklenmesi de DSP’nin öncelikli hedefleri arasındadır.

DSP, emek-sermaye ilişkisinde üretkenliğin geliştirilmesine ve bölüşümün hakça sağlanmasına büyük önem vermektedir. Bu bağlamda DSP; ekonomik büyümeyi ve refah düzeyini artıran her alandaki “verimli üretim”i destekleyecek ve giderek güçsüzleştirilmeye çalışılan sendikalaşmaya yeni bir ivme kazandıracaktır. 1980’den sonra işçi haklarına getirilen ve hükümet olduğumuz dönemlerde etkin mücadelemiz sonucu bir kısmı kaldırılan kısıntıların tamamı kaldırılacaktır.

Hak grevi yasalaştırılacak, yasalarla veya toplu sözleşmelerle elde edilen hakların çiğnenmesi önlenecektir.

Sınırlı istisnalar dışında kamu görevlilerine de yaptırımlı toplu sözleşme hakkı tanınacaktır.

Tarım işçilerinin sosyal haklarındaki eksiklikler de giderilecektir.

DSP, çalışma yaşamında demokratik katılımcılığa büyük önem vermektedir.

Gerek işçilerin, gerek memurların sendikalaşma hareketlerinin öncülüğünü de zaten Demokratik Sol Hareket gerçekleştirmiştir.

Bilindiği gibi, çalışma yaşamında “grevli-lokavtlı toplu sözleşme düzeni”ne geçiş ile “işsizlik sigortası”, “iş güvencesi” ve “kamu çalışanlarına sendika hakkı” gibi kazanımlar hep Demokratik Sol Hareket’in mücadelesi sonunda elde edilmiştir.

DSP, çalışma yaşamında kalıcı barışı hedeflemektedir. Bu amaçla; “iş güvencesi” gibi, “işyeri güvencisi”ni sağlayacak önlemleri de alacaktır.

İŞSİZLİK sadece ülkemizin değil, refah düzeyi yüksek ülkelerin bile en önemli sorunları arasında yer almaya devam etmektedir.

Bu nedenle DSP, işsizlik sorununun çözümü için ülkemizin tüm dinamiklerini harekete geçirmeyi ve toplumumuzun her kesimi için özel çözüm önerileri getirmeyi hedeflemektedir.

Örneğin köylerdeki işsizliği, köylülerin her sorununa çare olan ve artık tüm dünya ülkelerine kırsal kalkınma modeli olarak örnek gösterilen köy-kentlerle çözmeyi öngörürken, kentlerdeki işsizliği de ülkemiz ekonomisinin motor gücü haline gelen işletmeleri daha da güçlendirerek çözecektir.

KAYITDIŞI EKONOMİ, hem işçilerimiz ve girişimcilerimiz, hem de devletimiz açısından -gelir ve vergi adaletsizliğine yol açtığı için- ülkemizin en büyük sorunlarının başında gelmektedir.

CHP (Cumhuriyet Halk Partisi) Programı

2002

Sendikal özgürlükler ve onlara güç veren örgütlenme özgürlüğü, çağdaş demokrasilerin vazgeçilemezlerindendir. Bu, CHP'nin de vazgeçemeyeceği temel bir taleptir.

CHP, demokrasinin korunması ve geliştirilmesinin, insanca yaşama ve çalışma koşullarının sağlanmasının ve insan kişiliğinin özgürce geliştirilmesinin önkoşulunun, örgütlü toplumun yaratılması olduğunu kabul etmekte, özellikle ücretli çalışanların özgür sendikalarda örgütlenmesini teşvik etmektedir.

Cumhuriyet Halk Partisi iktidarı, Türkiye'de sanayi toplumuna dönüşüm aşamalarında, emekçilere sendika özgürlüğünü ve toplu sözleşme haklarını tanımakla, emeğe ve emeğin örgütlenmesine verdiği önemi sergilemiştir.

Çağdaş sendikal haklar gerçek anlamını ancak grevli toplu sözleşme hakkıyla bulur. CHP, tüm çalışanların sendikal örgütlenme hakkının devletçe güvence altına alınmasından yanadır. Grev hakkının kullanımını önleyen, geciktiren ve etkisizleştiren tüm zorlayıcı, bağlayıcı düzenlemeler ile grev hakkının özünü zedeleyen tüm grev yasaklarının kaldırılmasını savunmaktadır. Grev, sadece toplu iş sözleşmesi sürecinde bir araç olarak görülmemeli, "hak grevi" serbest bırakılmalıdır.

CHP, çalışanların çağdaş sendikal hakları önündeki, ILO standartlarına uymayan bürokratik ve yasal her türlü engeli kaldıracaktır.

Güçlü sendikacılık doğrudan işçinin iradesi ile oluşturulacak, sendikal örgütlenme özgürlüğü ilkesi düzenlenirken işçinin demokratik katılımının en yüksek ve etkin düzeyde olmasını sağlayıcı kurallar getirilecektir. Kamu çalışanlarının sendikalaşma ve grevli toplu iş sözleşmesi yapma hakları "ILO 151 sayılı sözleşme" esaslarına göre yeniden düzenlenecektir. Çalışanlara sendikal örgütlenme hakkı tanınırken, sendikaların, faaliyetlerini özgürce yürütebilmeleri için mali, yönetsel ve siyasal açıdan devlet, hükümet, siyasal partiler ve diğer kurumlara bağılılığı engelleyecek, örgüt içi demokrasiyi işler kılacak önlemler alınacaktır.

EK-3

1983'TEN GÜNÜMÜZE SENDİKA KÖKENLİ MİLLETVEKİLLERİ(*)**17. DÖNEM****Nevzat Bıyıklı / Artvin/ Anavatan Partisi**

Hopa – 1933, Osman – Saadet, İlkokul-Sendikacı-TES-İŞ Federasyonu Genel Teşkilatlandırma Sekreteri, Evli, 4 Çocuk.

Rafet İbrahimoğlu / Bitlis / Anavatan Partisi

Üsküdar – 1931, Ahmet – Cemile, Lozan Ecole Des Sciences Politiques et Sociales – Fransızca, İngilizce, Almanca – Siyasî İlimler – Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyon Gn. Sekreteri, İLO Yön. Kur. Üyesi, Danışma Meclisi Ankara Üyesi – Evli, 2 Çocuk.

Kadir Narin / Diyarbakır / Sosyal Demokrat Halkçı Parti

Kulp - 1941, Nuri – Asiye, Erkek Sanat Enstitüsü – Sendikacı, İnşaat – Türk-İş 7 nci Bölge Temsilcisi – Evli.

Feridun Şakir Ögünç / İstanbul / Sosyal Demokrat Halkçı Parti

Ankara – 1920, Hasan Avni – Hatice, Lise – Orta İngilizce ve Fransızca – Denizcilik ve Sendikacılık – Türk Deniz Ulaş-İş Fed. Gn. Bşk., Türk-İş Yön. Kur. Üyesi, Türk-İş Genel Başkanlık Danışmanı, Temsilciler Meclisi Üyesi, Danışma Meclisi Üyesi – Evli, 1 Çocuk.

* Kıyaslama yapılabilmesi açısından işçi, memur, işveren sendikalarında görev yapmış bütün milletvekillerinin özgeçmişleri verilmiştir.

Kemal Özer / İstanbul / Sosyal Demokrat Halkçı Parti

Merzifon – 1923, M. Şevki – Seher, Ortaokul – Sendikacı – Türkiye Maden İşçileri Sen. Gn. Bşk., Türk-İş Başkanvekili – Evli, 2 Çocuk. Vefat: 19.11.1986.

Y. Salih Güngörmez / Kocaeli / Demokratik Sol Parti

Karamürsel – 1928, Osman – Fatma Zehra, Ortaokul – SELÜLOZ-İŞ Sendikası Eski Genel Sekreteri, Halk Partisi Kurucu Üyesi – Evli, 3 Çocuk.

Abdullah Çakırefe / Manisa / Sosyal Demokrat Halkçı Parti

Kütahya – 1923, Ahmet – Behice, İlkokul – Sendikacı – Maden-İş Sendikaları Federasyonu Yön. Kur. Eski Üyesi, Türk-İş Denetim Kurulu Eski Başkanı, Halkçı Parti Kurucu Üyesi – Evli.

Rıza Öner Çakan / Zonguldak / Anavatan Partisi

Zonguldak – 1936, Ali – Cemile, Zonguldak Erkek Sanat Enstitüsü, Madenci, Sendikacı – Maden İşçisi, Sendika Yöneticisi – Evli, 4 Çocuk.

18. DÖNEM

İbrahim Öztürk / Adana / Anavatan Partisi

Kozan – 1940, Abdullah – Meliha, Ankara İTİA – Orta Fransızca ve İngilizce – Sendikacılık, Maliye – Türkiye Sivil Havacılık Sendikası Genel Başkanlığı – Evli, 2 Çocuk.

Abdullah Baştürk / İstanbul / Sosyal Demokrat Halkçı Parti

Yalova – 1929, Murtaza Ali – Emine, İlkokul – Sendikacı – DİSK Genel Başkanı – III üncü Dönem Yozgat, IV üncü Dönem İstanbul Milletvekili – Evli, 3 Çocuk.

İsmail Hakkı Önal / İstanbul / Sosyal Demokrat Halkçı Parti

Malazgirt – 1938, İsmail – Sultan, Ankara Ü.Hukuk Fakültesi – Az Fransızca – Hukuk – Genel İş-Sen. Yür. Kur. ve DİSK Genel Yön. Kur. Üyesi, Serbest Avukat – Evli.

Gökhan Maraş / Kırşehir / Anavatan Partisi

Kaman – 1951, Ramazan – Ümmügülsüm, Ankara Ü. Hukuk Fakültesi – Fransızca – Hukuk – Çelik-İş Sendikası Hukuk Müşaviri – Serbest Avukat – Evli, 3 Çocuk.

Metin Gürdere / Tokat / Anavatan Partisi

Tokat / 1944, Abdülkadir – Latife, İ.T.Ü.T.O. İnşaat Müh. Bl. – İngilizce – İnşaat Müh. – Tokat İnşaat Müt. İşverenler Sendikası Eski Başkanı, Ticaret ve Sanayi Odası Meclis eski Başkanı – XVII nci Dönem Tokat Milletvekili – Evli, 3 Çocuk.

Ömer Çiftçi / Ankara / Sosyal Demokrat Halkçı Parti

Haymana – 1947, Osman – Fatma, Admma Makine Mühendisliği Bölümü – İngilizce – Genel-İş Sendikası Ankara Şube Eski Başkanı ve Merkez Yönetim Kurulu Üyesi, Makine Mühendisleri Odası Eski Genel Başkanı – Evli, 3 Çocuk.

19. DÖNEM

Mehmet Budak / Ankara / Anavatan Partisi

Kaman – 1945, Tahsin – Nazik – Ankara İktisadi Ticari İlimler Akademisi – Maliye ve Ekonomi Bl. – Az Fransızca – İktisat, Sosyal Politika – Şeker-İş, Metal-İş, Türk Metal, Çelik-İş Sendikaları Uzman ve Müşaviri – XVII nci Dönem Kırşehir Milletvekili – Evli, 2 Çocuk.

Mehmet Kerimoğlu / Ankara / Sosyal Demokrat Halkçı Parti

Şabanözü – 1955, Sadık – Nahide – Lise – Az İngilizce – Maden İş Sendikası Temsilcisi, Tüm. Der. İşyeri Tem., Serbest Ticaret – Evli, 1 Çocuk.

Ahmet Fehmi Işıklar / Diyarbakır / Sosyal Demokrat Halkçı Parti

Şanlıurfa – 1941, Ali – Nuriye – Kırıkkale Makine Tekniker Okulu – Sendikacılık – Çağdaş Metal İş Genel Başkanı, DİSK Genel Sekreteri – XVIII inci Dönem Bursa Milletvekili – Halkın Emek Partisi Eski Genel Başkanı – TBMM Başkanvekili – Evli, 3 Çocuk. (Anayasanın 84/3 maddesine göre üyeliği, 17.8.1993 tarihinde sona ermiştir.)

Abdurrahman Ünlü / Kırıkkale / Doğru Yol Partisi

Hüseyinoba – 1946, Selahattin – Fatma – Ankara Yüksek Tekniker Okulu – Sendikacılık – Türk Metal Sendikası Genel Teşkilatlandırma Sekreteri – Evli, 4 Çocuk.

Etem Cankurtaran / İçel / Sosyal Demokrat Halkçı Parti

Sivas – 1945, Muharrem – Yeter, Ortaokul – Sendikacılık – Yol İş Genel Eğitim Eski Sekreteri ve Genel Sekreteri - 18. Dönem İçel Milletvekili - Evli, 3 Çocuk.

Güneş Müftüoğlu / Zonguldak / Doğru Yol Partisi

Çaycuma – 1945, Mustafa – Emine Bahriye – İstanbul Ün. Hukuk Fak. – Fransızca – Hukuk – Serbest Avukat – 18. Dönem Zonguldak Milletvekili –

Devlet Eski Bakanı, Bağımsız Orman İşçileri Sendikası Eski Hukuk Müşaviri
– Evli, 2 Çocuk.

20. DÖNEM

İmren Aykut / Adana / Anavatan Partisi

Tarsus – 1940, Şevket Şadi – Rahime – İstanbul Ün. İktisat Fakültesi, Oxford Ün. İhtisas, İ.Ü. İktisat Fak. Doktora – İngilizce – İktisat Doktoru, Sosyal Politika ve İşçi İşveren İlişkileri – Türkiye Kağıt Sanayi İşverenler Sendikası Genel Sekreteri – Danışma Meclisi MGK'ca Seçilen Üye, PAB Grubu ve Dünya Parlamentolar Birliği Batı Grubu Dönem Başkanlığı – XVII, XVIII, XIX uncu Dönem İstanbul Milletvekili – Çalışma ve Sosyal Güvenlik, Devlet Eski Bakanı, Devlet Bakanı – Bekar.

Emin Kul / İstanbul / Anavatan Partisi

Rize – 1935, Faik, Hatice – Ortaokul – Denizcilik, Sendikacılık – Yakınyol Güverte Zabiti, Türk-İş Konfederasyonu Genel Sekreteri ve Genel Başkanvekili, Türkiye Denizciler Sendikası Genel Başkanı – XIX uncu Dönem İstanbul Milletvekili – Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı – Evli, 2 Çocuk.

Necati Çelik / Kocaeli / Refah Partisi

Gölcük – 1955, Ali, Halime-Ankara Eğitim Enstitüsü-Eğitim, Sendikacılık-Öğretmen, Öz Gıda-İş Sendikası Genel Başkanı, Hak-İş Konfederasyonu Genel Başkanı – Evli, 2 Çocuk.

Bekir Yurdağül / Kocaeli / Demokratik Sol Parti

İzmit – 1956, İbrahim, Hasibe – Ankara Yüksek Teknik Öğretmen Okulu – Eğitim, Sendikacılık – Endüstri Meslek Lisesi Öğretmeni, Türk Harb-İş Sendikası Kocaeli Şube Başkanı – Evli, 1 Çocuk.

21. DÖNEM

Ali Işıklar / Ankara / Milliyetçi Hareket Partisi

Adıyaman – 1950, Davut, Zeliha – Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Ekonomi Maliye Bölümü – İktisatçı – Devlet Planlama Teşkilatı Daire Başkanı, Türkiye Kamu-Sen Genel Başkanı, Türkiye Kamu Çalışanları Kalkınma ve Dayanışma Vakfı Genel Başkanı – Evli, 3 Çocuk.

Orhan Şen / Bursa / Milliyetçi Hareket Partisi

Trabzon / 1957, Neşat, Nusret – Ankara Devlet Mühendislik Mimarlık Akademisi Elektrik Fakültesi – Az İngilizce – Elektrik Mühendisi – TEDAŞ Bursa Elektrik Dağıtım Müessesesi Başuzmanı, Türkiye Kamu-Sen Bursa İl Temsilcisi, Türk Enerji-Sen Bursa Şube Başkanı, Türkiye Kamu Çalışanları Vakfı Bursa Şube Başkan Yardımcısı – Evli, 1 Çocuk

Vahit Kayırcı / Çorum / Milliyetçi Hareket Partisi

Sungurlu – 1956, Mehmet Ali, Asiye – AİTİA Mali Bilimler Muhasebe Yüksekokulu – İş Adamı – Ülkücü İşçiler Derneği Eski Genel Başkanı – Evli, 3 Çocuk.

Cezmi Polat / Erzurum / Milliyetçi Hareket Partisi

Erzurum – 1955, Remzi, Bekiye – Lise – İngilizce – Müteahhit – Erzurum Belediye Meclis Üyesi, Erzurum Kalkınma Vakfı ve Doğu Anadolu

Sanayi ve İş Adamları Derneği Yönetim Kurulu Üyesi, Tüm İnşaat Müteahhitleri İşveren Sendikası Erzurum Şube Başkanı – Evli, 2 Çocuk.

Mustafa Zorlu / Isparta / Milliyetçi Hareket Partisi

Isparta – 1960, Ali, Mukaddes – Akdeniz Üniversitesi Isparta Mühendislik Fakültesi – İngilizce – İnşaat Mühendisi – PTT Başmüdürlüğü Yapı İşleri Müdürlüğü Kontrol Mühendisi, PTT Şebeke Grup Başmühendisliği Teknik Amiri, Türk Haber-Sen Isparta Şube Kurucusu ve Şube Başkanı, Türkiye Kamu-Sen İl Temsilcisi, Ispartaspor Kulübü Başkanı, Türk Telekom A.Ş. Başmühendisi – Milliyetçi Çalışma Partisi Kurucu Üyesi – Evli, 3 Çocuk.

Mihrali Aksu / Erzincan / Milliyetçi Hareket Partisi

Erzincan – 1952, Ahmet, Güldane – Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Master – Ziraat Yüksek Mühendisi – Erzincan Bahçe Kùltürleri Araştırma Enstitüsü Müdür, Türk Tarım Orman-Sen Erzincan Şube Başkanı, Türkiye Kamu-Sen Erzincan İl Temsilcisi, Türk Ziraat Yüksek Mühendisleri Birliği İl Temsilcisi – XXI inci Dönem Erzincan Milletvekili – Evli, 4 Çocuk.

Osman Durmuş / Kırıkkale / Milliyetçi Hareket Partisi

Çankırı – 1947, Mehmet, Elif – Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Aynı Fakülte Anatomi Anabilim Dalında Uzmanlık, Ankara Hastanesinde Genel Cerrahi İhtisası – İngilizce, Fransızca – Doçent Doktor, Öğretim Üyesi – Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Genel Cerrahi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, Türkiye Üniversite Öğretim Elemanları Sendikası Kurucusu ve Başkanı – Sağlık Bakanı – Evli, 3 Çocuk.

Mustafa Enöz / Manisa / Milliyetçi Hareket Partisi

Manisa – 1957, Ahmet, Nurten – Erzurum Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi – Eğitimci – Telekom Başmüdürlüğü Uzmanı, Türk Haber Sendikası Manisa Şube Başkanı, Türkiye Kamu-Sen Manisa İl Başkanı – Evli, 1 Çocuk.

Osman Gazi Aksoy / Isparta / Milliyetçi Hareket Partisi

Senirkent – 1963, Tefik, Müzeyyen – Cumhuriyeti Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ankara Hastanesi Ortopedi ve Travmatoloji İhtisası – İngilizce – Yardımcı Doç. Dr., Öğretim Üyesi – Sağlık Bakanlığı Ankara Hastanesi Ortopedi ve Travmatoloji Uzmanı ve Başhekim Yardımcısı, Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğretim Üyesi, Türk Sağlık Sendikası Genel Başkan Yardımcısı –Evli, 2 Çocuk.

Şeref Malkoç / Trabzon / Fazilet Partisi

Trabzon – 1960, Ali, Memnüne – İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi – Orta İngilizce – Avukat – Köy Hizmetleri 11 inci Bölge Müdürlüğü, T. Denizcilik İşletmeleri Genel Müdürlüğü, Tez-İş, Belediye-İş, Öz Gıda-İş, Öz iplik-İş Sendikaları Avukatı, Serbest Avukat – XX nci Dönem Trabzon Milletvekili – Evli, 3 Çocuk.

Mehmet Batuk / Kocaeli / Fazilet Partisi

Samsun – 1963, Hüseyin, Nebahat – Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Felsefesi Bölümü Master – Almanca, Arapça – Öğretmen – Milli Eğitim Başkanlığı Gebze Anibal Anadolu Lisesi Öğretmeni, Eğitimciler Birliği Sendikası Gebze Şube Başkanı – XXI inci Dönem Kocaeli Milletvekili – TBMM Başkanlık Divanı Katip Üyesi – Evli, 2 Çocuk.

Yasin Hatiboğlu / Çorum / Fazilet Partisi

Sarıkaya – 1935, Mustafa, Bağdagül – Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi – Orta Arapça, Farsça – Avukat – Alaca Belediye Başkanı, Hak-İş Konfederasyonu Genel Başkanı – XV, XIX, XX nci Dönem Çorum Milletvekili – Türkiye Büyük Millet Meclisi Eski Başkanvekili – Evli, 6 Çocuk.

Rıdvan Budak / İstanbul / Demokratik Sol Parti

Tercan – 1950, Rıza – Nigar – İlkokul – Sendikacı – Çerkezköy Bölgesi Tekstil İşçileri Sendikası Şube Başkanı, DİSK Yönetim Kurulu Üyesi, Tekstil İşçileri Sendikası Genel Başkanı, DİSK Genel Başkanı – Evli, 2 Çocuk.

Osman Kılıç / İstanbul / Demokratik Sol Parti

Bulancak – 1955, Necati, Zeliha – İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi – Serbest Muhasebeci Mali Müşavir – MKE Kurum İstanbul Bölge Müdürlüğünde İşçi, İşyeri Sendika Temsilcisi, Sendika Şube Yöneticisi – XX nci Dönem İstanbul Milletvekili – Evli, 2 Çocuk.

Kadir Bozkurt / Sinop / Doğru Yol Partisi

Sinop – 1958, Hüseyin, Nazire – Lise – Orta Derecede İngilizce – Kamu Görevlisi – Köy Hizmetleri Boyabat, Ayancık Şantiye Şefi, Köy Hizmetleri Sinop Spor Yönetim Kurulu Üyesi ve As Başkanı, Yol-İş Sendikası Şube Yöneticisi – XIX, XX ve XXI inci Dönem Sinop Milletvekili, TBMM Başkanlık Divanı Kâtip Üyesi – Evli. Vefatı: 06.12.2003.

İsmet Vursavuş / Adana / Yeni Türkiye Partisi

Kahramanmaraş – 1941, Ali Osman, Zehra – İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi, Adana İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi İşletme Ekonomisi Master, Az İngilizce – Orman Yüksek Mühendisi – Adana, Milli Parklar Bölge Müdür Yardımcısı, Çukurova Üniversitesi Rektörlüğü Ormancılık ve Çevre Fahri Danışmanı, Çevre ve Tüketiciyi Koruma Derneği Danışmanı, Orman Bölge Müdürü, OR-KAM-SEN Bölge Temsilcisi – XXI inci Dönem Adana Milletvekili – Evli, 3 Çocuk.

22. DÖNEM

Yılmaz Ateş / Ankara / Cumhuriyet Halk Partisi

Ovacık, 1953, Doğan – Şehriban – Konya Selçuk Eğitim Enstitüsü – Gazeteci, Yayıncı – Basın-İş Sendikası Genel Yönetim Kurulu Üyesi, DİSK Sosyal İş Basın Müşaviri, Çağdaş Gazeteciler Derneği Genel Başkanı, Yankı Dergisi Yazı İşleri Müdürü, Türk-İsveç Dostluk Derneği Yönetim Kurulu Üyesi – XX nci Dönem Ankara Milletvekili – TBMM Başkanvekili – Evli, 3 Çocuk.

Bayram Ali Meral / Ankara / Cumhuriyet Halk Partisi

Şenkaya – 1941, Mustafa – Mahbup - Lise – Sendikacı – Türkiye Yol İş Sendikası ve Türk-İş Genel Başkanı, Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu (ICFTU) Yönetim Kurulunda Türkiye Temsilcisi, Avrupa Sendikalar Konfederasyonu (ETUC) Yönetim Kurulu Üyesi, Türkiye-AB Karma İstişare Komitesi Türkiye Kanadı Başkanı, Ekonomik ve Sosyal Konsey Üyesi – Evli, 4 Çocuk.

M. Cevdet Selvi / Eskişehir / Cumhuriyet Halk Partisi

Eskişehir – 1943, İbrahim – Fatma – Eskişehir Tekniker Okulu Makine Bölümü – Makineci, Sendikacı – Petrol İş Sendikası Genel Başkanı, İş Bankası Yönetim Kurulu Üyesi – SODEP Kurucu Üyesi – XVIII inci Dönem Eskişehir, XX inci Dönem İstanbul Milletvekili – Evli, 3 Çocuk.

İzzet Çetin / Kocaeli / Cumhuriyet Halk Partisi

Bolu – 1953, Musa – Hanife – Ankara İTİA Sevk ve İdarecilik Yüksek Okulu – Orta İngilizce – İşçi, Serbest Mali Müşavir, Sendikacı – DİSK Aster-İş Sendikası Kocaeli Şubesi Yönetim Kurulu Üyesi, Türk Harb-İş Sendikası Gölcük Şube Başkanı, Türk Harb-İş Sendikası Genel Başkanı, Türk-İş

Başkanlar Kurulu Üyesi, Uluslararası Kamu Sendikaları (PSI) Yönetim Kurulu Üyesi, Kamu İşletmeciliğini Geliştirme Vakfı (KİGEM) Yön. Kur. Üyesi, Türkiye İnsan Hakları Koruma Vakfı. (TİHAK) Kurucu Üyesi – Evli, 2 Çocuk.

Emin Koç / Yozgat / Cumhuriyet Halk Partisi

Sarıkaya – 1950, Mustafa – Nafiye – Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın ve Yayın Yüksek Okulu – Fransızca – Gazeteci – Yankı Dergisi, Hürriyet, Sabah, Star Gazetelerinde Parlamento Muhabirliği, Türkiye Gazeteciler Sendikası Ankara Şube Başkanı, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti ve Parlamento Muhabirleri ve Radyo Televizyonlar Muhabirleri Derneği Üyesi – Evli, 3 Çocuk.

Yücel Artantaş / Iğdır / Cumhuriyet Halk Partisi

Iğdır – 1951, Ali – Kışver – Ankara Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü – Sendikacı, Mali Müşavir – Oleyis Sendikası Mali Sekreteri, Kent-Koop Murahhas Üyesi, Emek İnşaat ve İşletme Yönetim Kurulu Başkanvekili – Evli, 2 Çocuk.

Enver Öktem / İzmir / Cumhuriyet Halk Partisi

Şereflikoçhisar – 1957, Hasan – Nazife – Ankara Eğitim Enstitüsü – Öğretmen, Sendikacı – DİSK Genel Başkan Yardımcısı, OLEYİS Genel Başkanı – Evli, 1 Çocuk

Ağah Kafkas / Çorum / Adalet ve Kalkınma Partisi

Alaca – 1956, Cemalettin – Feriha – Dokuz Eylül Üniversitesi iktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi – Az İngilizce – Sendikacı – Hak-İş Konfederasyonu Genel Mali Sekreteri, Öz Gıda-İş Sendikası Genel Sekreteri, (IUF) Uluslararası Gıda Federasyonu, (EFFAT) Avrupa Gıda Tarım ve Turizm Federasyonu İcra Kurulu Üyesi – Evli, 4 Çocuk.

Hüseyin Tanrıverdi / Manisa / Adalet ve Kalkınma Partisi

Kula – 1956, Mustafa – Müşerref, Gaziantep Eğitim Enstitüsü
Matematik Bölümü – Az İngilizce – Sendikacı – Hizmet-İş Sendikası Genel
Başkanı, Hak-İş Konfederasyonu Genel Başkan Yardımcısı – Evli, 2 Çocuk.

EK - 4**1980'DEN GÜNÜMÜZE TÜRK-İŞ YÖNETİCİLERİ****TÜRK-İŞ 11. GENEL KURULU****Tarih: 16-22 Nisan 1979****İCRA KURULU:**

Başkan : Halit TUNÇ
 Gen. Sekreter : M. Sadık ŞİDE
 Gen. Mali Sek. : Ömer ERGÜN
 Gen. Eğitim Sek. : Kaya ÖZDEMİR
 Gen. Teş. Sek. : Ethem EZGÜ

YÖNETİM KURULU

Şevket YILMAZ (Başkan Vekili)
 Kemal ÖZER (Başkan Vekili)
 İbrahim DENİZCİER – Nakliyat-İş
 Orhan ERÇELİK – Tes-İş
 Halit MISIRLIOĞLU – Yol -İş
 Mustafa BAŞOĞLU – Sağlık-İş
 Yaşar DOĞUALP Şeker-İş
 Kenan DURUKAN T. Harb-İş
 Mustafa ÖZBEK - Türk Metal

Hüseyin PALA – Belediye-İş
 Akif KESKİN – Çimse-İş
 Aslan SİVRİ – Dok-Gemi İş
 Emin KUL – Deniz Ulaş-İş
 Ahmet KURT – Likat-İş
 Mehmet TEZER – G. Maden-İş
 H. İbrahim ÇAPAN
 Nihat KAYA - TGS
 Mehmet ŞİŞMANOĞLU – Kristal-İş
 Vahap GÜVENÇ - Teksif
 Fuat ALAN – Belediye-İş
 Sabri IŞIK
 İsmail ÖZKAN
 Fettah AKAN
 Orhan SORGUÇ
 Mustafa ŞAHİN – Tes-İş
 Fevzi BAŞTÜRK – Lastik-İş
 Ömer DENİZ
 Erdoğan BALCI – Hava- İş
 Ercan HERSEK
 Necati CANSEVER – Selüloz-İş
 Necati TAŞKIN – Türk-Sen

TÜRK-İŞ 12. GENEL KURULU

Tarih: 24-28 Mayıs 1982

İCRA KURULU:

Başkan : İbrahim DENİZCİER
 Gen. Sekreter : M. Sadık ŞİDE

Gen Mali Sek. : Ömer ERGÜN

Gen. Eğitim Sek. : Kaya ÖZDEMİR

Gen. Teş. Sek. : Orhan ERÇELİK

YÖNETİM KURULU

Şevket YILMAZ (Başkan Vekili)

Emin KUL (Başkan Vekili)

Zeynel IRMAK - Tarım-İş

Kemal ÖZER - Maden Fed.

Mehmet TEZER - G.Maden-İş

Cevdet SELVİ - Petrol-İş

Orhan BALTA - Tek Gıda-İş

Zeki GEDİK - Tek Gıda-İş

Yaşar DOĞUALP - Şeker-İş

Vahap GÜVENÇ – Teksif

Yener KAYA - Deri-İş

Kemal SARISOY - Ağaç-İş

Necati CANSEVER - Selüloz-İş

Hüseyin DÜZGÜN - Basın-İş

Fevzi BAŞTÜRK - Lastik-İş

Veli EKER - Çimse-İş

Hasan Basri BABALI - Kristal-İş

Mustafa ÖZBEK - Metal-İş

Muammer GÜR - Metal-İş

Cemal ÇAVUŞOĞLU - Dokgemi-İş

Halit MISIRLIOĞLU - Yol-İş

Faruk BARUT - Tes-İş

Nevzat ÖZBAY - Su-İş

Uğur BATMAZ - Tezbüro-İş

İbrahim ÖZTÜRK - Hava-İş
 Ahmet KURT - Likat-İş
 Mustafa BAŞOĞLU - Sağlık-İş
 Servet SOFUOĞLU – Toleyis
 Kenan DURUKAN - T.Harb-İş
 Enver ALAN - Belediye-İş
 Mehmet KARAGÜLMEZ
 Necati TAŞKIN - Türk-Sen

TÜRK-İŞ 13 GENEL KURULU

Tarih: 21-25 Aralık 1983

İCRA KURULU:

Başkan	: Şevket YILMAZ
Gen. Sekreter	: M. Sadık SİDE
Gen Mali Sek.	: Ömer ERGÜN
Gen. Eğitim Sek.	: Kaya ÖZDEMİR
Gen. Teş. Sek.	: Yusuf Ziya KARA

YÖNETİM KURULU

Kemal ÖZER - Maden Fed.
 Nizamettin ÖZKAN - G.Maden-İş
 Emin KUL – T. Denizciler Sen.
 Zeynel IRMAK - Tarım-İş
 Adem YILMAZ
 İbrahim DENİZCİER – Tekgıda-İş
 Cevdet SELVİ - Petrol-İş
 Ömer GÜLEÇ

Nazmi CEYLANDAĞ - Tekgıda-İş
 Orhan BALTA - Tek Gıda-İş
 Yaşar DOĞUALP - Şeker-İş
 Sait BURÇİN – Teksif
 Tahir HOROZ – Teksif
 Yener KAYA - Deri-İş
 Kemal SARISOY - Ağaç-İş
 Hasan Tahsin ÇAYLI - Basın-İş
 Necati CANSEVER - Selüloz-İş
 Muammer NİKSARLI
 Fevzi BAŞTÜRK
 Veli EKER - Çimse-İş
 Tamer ERALAN - Çimse-İş
 H. Basri BABALI - Kristal-İş
 Mustafa ÖZBEK - Metal-İş
 Ergül ÖZŞAHİNER - Metal-İş
 Salih KILIÇ - Metal-İş
 Cemal ÇAVUŞOĞLU - Dokgemi-İş
 Muzaffer SARAÇ - Yol-İş
 Satılmış EBİK-Tes-İş
 Orhan ERÇELİK - Tes-İş
 Nevzat ÖZBAY - Su-İş
 İsmet ACAR - Yol-İş
 Etem CANKURTARAN
 Uğur BATMAZ - Tezkop-İş
 Güven ÖNLER
 Burhanettin IŞIK
 Hüseyin PALA - Belediye-İş
 Mehmet ACIDERELİ - Demiryol-İş

İbrahim ÖZTÜRK - Hava-İş
 Çetin GÖÇER – Tümtis
 Ahmet KURT - Likat-İş
 Ethem EZGÜ - T. Harb-İş
 Servet SOFUOĞLU – Toleyis
 Mustafa BAŞOĞLU - Sağlık-İş
 Kenan DURUKAN - T. Harb-İş
 Nail GÜRELİ – TGS
 Ziya SONAY – TGS
 Zekai APAYDIN - T.Maden-İş
 Mehmet TEZER - T. Maden-İş
 Lütfü ÖZTER – TÜRKSEN

TÜRK-İŞ 14. GENEL KURULU

Tarih: 22-28 Aralık 1986

İCRA KURULU:

Başkan : Şevket YILMAZ
 Gen. Sekreter : Emin KUL
 Gen. Mali Sek. : Çetin GÖÇER
 Gen. Eğitim Sek. : Mustafa BAŞOĞLU
 Gen. Teş. Sek. : Orhan BALABAN

YÖNETİM KURULU

Zeynel IRMAK – Tarım-İş
 Mustafa ORHAN – T. Maden-İş
 Mehmet TEZER – T. Maden-İş
 Cevdet SELVİ – Petrol-İş

Zeki GEDİK – Tekgıda-İş
 Orhan BALTA - Tek Gıda-İş
 Yaşar DOĞUALP - Şeker-İş
 Hikmet ALCAN - Şeker-İş
 Sait BURÇİN – Teksif
 İbrahim YALÇINOĞLU – Teksif
 Yener KAYA - Deri-İş
 Gürol ERÇAKIR - Ağaç-İş
 Rüstem KILIÇ - Selüloz-İş
 İsmail ONAY - Selüloz-İş
 Ali Ekber GÜVENÇ - Basın-İş
 Servet KAHYAOĞLU – Basisen
 Raci BAYÜLKE – Basisen
 Metin TİRYAKİOĞLU – Basisen
 Tamer ERALAN - Çimse-İş
 H. Basri BABALI - Kristal-İş
 Mustafa ÖZBEK - Metal-İş
 Salih KILIÇ - Metal-İş
 Nazım TUR - Dok Gemi-İş
 Bayram MERAL - Yol-İş
 Recai EMRE - Yol-İş
 Orhan ERÇELİK - Tes-İş
 Faruk BARUT - Tes-İş
 Mahmut ÖZONUR - Tes-İş
 Kenan GÜRBÜZ – Tez Koop-İş
 Ahmet BALAMAN - Koop-İş
 İbrahim UZUN - T. Denizciler
 Mehmet ACIDEREU - Demiryol-İş
 Emin KUL - T. Denizciler

İbrahim ÖZTÜRK - Hava-İş
 Ahmet KURT - Likat-İş
 Turan ÇAĞLAR - Haber-İş
 Mustafa BAŞOĞLU - Sağlık-İş
 Servet SOFUOĞLU – Toleyis
 Mustafa ARAŞ – Toleyis
 Kenan DURUKAN - T. Haber-İş
 Oktay KURTBÖKE – TGS
 Hüseyin PALA – Tümtis
 Çetin GÖÇER – Tümtis
 Hüseyin GÜRCİOĞLU – Türsken

TÜRK-İŞ 15. GENEL KURULU

Tarih: 11-17 Aralık 1989

İCRA KURULU:

Başkan : Şevket YILMAZ
 Gen. Sekreter : Orhan BALTA
 Gen. Mali Sek. : Enver TOÇOĞLU
 Gen. Eğitim Sek. : Mustafa BAŞOĞLU
 Gen. Teş. Sek. : Mehmet BAMYACI

YÖNETİM KURULU

Sabri ÖZDEŞ – Tarım-İş
 H. Hüseyin KAYABAŞI - T.Maden-İş
 Şemsi DENİZER - G.Maden-İş
 Münir CEYLAN - Petrol-İş
 Orhan BALTA - Tek Gıda-İş

Hikmet ALCAN - Şeker-İş
 Şevket YILMAZ – Teksif
 Yener KAYA - Deri-İş
 Gürol ERÇAKIR - Ağaç-İş
 Fikri KARAKADILAR - Selüloz-İş
 Ali Ekber GÜVENÇ - Basın-İş
 Metin TİRYAKİOĞLU – Basisen
 Taner SONALP – Basisen
 Tamer ERALAN - Çimse-İş
 Necati ALTUNKAYNAK - Kristal-İş
 Mustafa ÖZBEK - Metal-İş
 Nazım TUR - Dok Gemi-İş
 Bayram MERAL - Yol-İş
 Faruk BARUT - Tes-İş
 Kenan GÜRBÜZ – Tez Koop-İş
 Ahmet BALAMAN - Koop-İş
 Sabri TOPÇU – Tümtis
 Enver TOÇOĞLU - Demiryol-İş
 Emin KUL - T. Denizciler
 Atılay AYÇİN - Hava-İş
 Melih Hüsnü YILMAZ – Likat-İş
 Ali AKBAL - Haber-İş
 Mustafa BAŞOĞLU - Sağlık-İş
 Kenan DURUKAN - T. Haber-İş
 Orhan ERİNÇ – TGS
 Fuat ALAN - Belediye-İş
 Önder KONULOĞLU – Türk-Sen

TÜRK-İŞ 16. GENEL KURULU

Tarih: 07-13 Aralık 1992

İCRA KURULU:

Başkan : Bayram MERAL
 Gen. Sekreter : Şemsi DENİZER
 Gen. Mali Sek. : Enver TOÇOĞLU
 Gen. Eğitim Sek. : Salih KILIÇ
 Gen. Teş. Sek. : Sabri ÖZDEŞ

YÖNETİM KURULU

Sabri ÖZDEŞ – Tarım-İş
 H. Hüseyin KAYABAŞI - T.Maden-İş
 Şemsi DENİZER - G.Maden-İş
 Münir CEYLAN - Petrol-İş
 Orhan BALTA - Tek Gıda-İş
 Hikmet ALCAN - Şeker-İş
 Şevket YILMAZ – Teksif
 Yener KAYA - Deri-İş
 Gürol ERÇAKIR - Ağaç-İş
 Mithat SARI - Selüloz-İş
 Ali Ekber GÜVENÇ - Basın-İş
 Metin TİRYAKİOĞLU – Basisen
 Turgut YILMAZ – Basisen
 Tamer ERALAN - Çimse-İş
 İbrahim EREN - Kristal-İş
 Mustafa ÖZBEK - Metal-İş
 Nazım TUR - Dok Gemi-İş
 Bayram MERAL - Yol-İş

Faruk BARUT - Tes-İş
 Ahmet TAMER - Tezkoop-İş
 Ahmet BALAMAN - T.Koop-İş
 Sabri TOPÇU – Tümtis
 Enver TOCOĞLU - Demiryol-İş
 Turan UZUN - T. Denizciler
 Atılay AYÇİN - Hava-İş
 Hasan BİBER - Liman-İş
 Cengiz TEKE - Haber-İş
 Mustafa BAŞOĞLU - Sağlık-İş
 Cemal BAKINDI – Toleyis
 İzzet ÇETİN - T. Harb-İş
 Orhan ERİNÇ – TGS
 Fuat ALAN - Belediye-İş
 Önder KONULOĞLU – Türsken

TÜRK-İŞ 17. GENEL KURULU

Tarih: 05-10 Aralık 1995

İCRA KURULU:

Başkan : Bayram MERAL
 Gen. Sekreter : Şemsi DENİZER
 Gen. Mali Sek. : Sabri ÖZDEŞ
 Gen. Eğitim Sek. : Salih KILIÇ
 Gen. Teş. Sek. : Tamer ERALAN

YÖNETİM KURULU

Sabri ÖZDEŞ – Tarım-İş

Selahattin GÜNGÖR - Orman-İş
 H. Hüseyin KAYABAŞI - T.Maden-İş
 Şemsi DENİZER - G.Maden-İş
 Adnan ÖZCAN- Petrol-İş
 Orhan BALTA - Tek Gıda-İş
 Hikmet ALCAN - Şeker-İş
 Şevket YILMAZ – Teksif
 Yener KAYA - Deri-İş
 Gürol ERÇAKIR - Ağaç-İş
 Mithat SARI - Selüloz-İş
 Ali Ekber GÜVENÇ - Basın-İş
 Metin TİRYAKİOĞLU – Basisen
 Turgut YILMAZ – Basisen
 Tamer ERALAN - Çimse-İş
 İbrahim EREN - Kristal-İş
 Mustafa ÖZBEK - Metal-İş
 Nazım TUR - Dok Gemi-İş
 Bayram MERAL - Yol-İş
 Faruk BARUT - Tes-İş
 Ahmet TAMER – Tez Koop-İş
 Ahmet BALAMAN - T.Koop-İş
 Sabri TOPÇU – Tümtis
 Enver TOÇOĞLU - Demiryol-İş
 Turan UZUN - T. Denizciler
 Atılay AYÇİN - Hava-İş
 Hasan BİBER - Liman-İş
 Cengiz TEKE - Haber-İş
 Mustafa BAŞOĞLU - Sağlık-İş
 Cemal BAKINDI – Toleyis

İzzet ÇETİN - T. Harb-İş
 Orhan ERİNÇ – TGS
 Fuat ALAN - Belediye-İş
 Önder KONULOĞLU – Türsken

TÜRK-İŞ 18. GENEL KURULU

Tarih: 01-05 Aralık 1999

İCRA KURULU:

Başkan : Bayram MERAL – Salih KILIÇ
 Gen. Sekreter : Hasan Hüseyin KARAKOÇ
 Gen. Mali Sek. : Mustafa KUMLU
 Gen. Eğitim Sek. : Salih KILIÇ – Ergün ATALAY
 Gen. Teş. Sek. : Çetin ALTUN

YÖNETİM KURULU

Bedrettin KAYKAÇ – Tarım-İş
 Mehmet KAFES - Orman-İş
 H. Hüseyin KAYABAŞI - T.Maden-İş
 Çetin ALTUN - G.Maden-İş
 Mustafa ÖZTAŞKIN - Petrol-İş
 Hüseyin KARAKOÇ - Tekgıda-İş
 Ömer ÇELİK - Şeker-İş
 Zeki POLAT – Teksif
 Yener KAYA - Deri-İş
 Mürsel TAŞÇI - Ağaç-İş
 Engin ALSAN - Selüloz-İş
 Ali Ekber GÜVENÇ - Basın-İş

Metin TİRYAKİOĞLU – Basisen
Turgut YILMAZ – Basisen
Tamer ERALAN - Çimse-İş
Mustafa BAĞÇECİ - Kristal-İş
Mustafa ÖZBEK - Metal-İş
Nazım TUR - Dok Gemi-İş
Bayram MERAL - Yol-İş
Mustafa KUMLU - Tes-İş
Sadık ÖZBEN - Tezkop-İş
Mehmet YAZAN - T.Koop-İş
Sabri TOPÇU – Tümtis
Ergun ATALAY - Demiryol-İş
Turan UZUN - T. Denizciler
Atılay AYÇİN - Hava-İş
Raif KILIÇ - Liman-İş
Cengiz TEKE - Haber-İş
Mustafa BAŞOĞLU - Sağlık-İş
Cemal BAKINDI – Toleyis
Orhan ATAY - T. Harb-İş
Ziya SONAY – TGS
Nihat YURDAKUL - T. Belediye-İş
Önder KONULOĞLU – Türk-Sen
Özay ANDIÇ - Hür-İş

TÜRK-İŞ 19. GENEL KURULU

Tarih: 03-07 Aralık 2003

İCRA KURULU:

Başkan : Salih KILIÇ
 Gen. Sekreter : Mustafa KUMLU
 Gen. Mali Sek. : Ergün ATALAY
 Gen. Eğitim Sek. : Mustafa TÜRKEK
 Gen. Teş. Sek. : Çetin ALTUN

YÖNETİM KURULU

Bedrettin KAYKAÇ – Tarım-İş
 Mehmet KAFES - Orman-İş
 H. Hüseyin KAYABAŞI -T.Maden-İş
 Çetin ALTUN - G.Maden-İş
 Mustafa ÖZTAŞKIN - Petrol-İş
 Korkut GÜLER - Tekgıda-İş
 Ömer ÇELİK - Şeker-İş
 Zeki POLAT – Teksif
 Yener KAYA - Deri-İş
 Mürsel TAŞÇI - Ağaç-İş
 Engin ALSAN - Selüloz-İş
 Ali Ekber GÜVENÇ - Basın-İş
 Metin TİRYAKİOĞLU – Basisen
 Turgut YILMAZ – Basisen
 Tamer ERALAN - Çimse-İş
 Mustafa BAĞÇECİ - Kristal-İş
 Mustafa ÖZBEK - Metal-İş
 Nazım TUR - Dok Gemi-İş
 Fikret BARIN - Yol-İş
 Mustafa KUMLU - Tes-İş
 Sadık ÖZBEN – Tez Koop-İş
 Eyüp ALEMDAR - T.Koop-İş

Sabri TOPÇU – Tümtis
Ergün ATALAY - Demiryol-İş
Turan UZUN - T. Denizciler
Atılay AYÇİN - Hava-İş
Cengiz TEKE - Haber-İş
Mustafa BAŞOĞLU - Sağlık-İş
Cemal BAKINDI – Toleyis
Osman ÇİMEN - T. Harb-İş
Behzat ERKOÇ- TGS
Arslan BIÇAKLI – Türk-Sen
Özay ANDİÇ - Hür-İş

EK - 5

TÜRK-İŞ'İN 17. GENEL KURULU'NDA KABUL EDİLEN VE SİYASİ PARTİLERE GÖNDERİLEN TALEPLER

1- Türkiye Cumhuriyeti'nin Misak-ı Milli sınırları içindeki bütünlüğü ve bağımsızlığı özenle korunmalı, uluslararası tekerci sermayenin sözcüsü ve beyni IMF'nin ve Dünya Bankası'nın ülkemizin bağımsızlığını zedeleyici tavırlarına karşı çıkılmalıdır.

2- 12 Eylül döneminin anti-demokratik Anayasası ve diğer mevzuatı, sendikaların ve diğer demokratik kuruluşların da katılacağı bir tartışma sürecinde, evrensel demokrasi ilkelerine, onaylanmış uluslararası sözleşmelere ve tam üyelik için başvurduğumuz Avrupa Birliği standartlarına uygun hale getirilmelidir. Çoğulcu, özgürlükçü ve katılımcı demokrasi, tüm kurum ve kurallarıyla uygulanmalıdır.

3- Türkiye Cumhuriyeti'nin üniter devlet yapısı korunmalıdır. Irkçılığın her türü lanetlenmeli, evrensel ve ulusal kültürümüz geliştirilirken, ülkemizin kültür zenginliğinin korunmasına ve geliştirilmesi çaba gösterilmelidir.

4- Türk-İş Ana Tüzüğü'nde, Konfederasyon'un Amacı olarak şunlar belirtilmektedir: "Türk-İş, insan hakları, çoğulcu ve özgürlükçü demokrasi kuralları, Atatürk ilkeleri, milli, demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti anlayışı çerçevesinde çalışanların hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek amacını taşır."

5- Türk-İş, ifade edilen amacı ne olursa olsun, her türlü diktatörlüğe, darbelere, silahlı eylemlere ve teröre, hukuk dışı baskılara ve zor ve şiddet kullanarak görüşleri kabul ettirme ve iktidara gelme çabalarına karşıdır.

6- Türk-İş, toplumsal ve siyasal taleplerin demokratik kanallardan büyük ölçüde gündeme getirilebildiği Türkiye'de, silahlı eylemlere ve teröre başvurulmasına karşı çıkmakta ve herkesi, ülkemizin demokratikleştirilmesi ve çalışanların sorunlarının çözülmesi mücadelesine katkıda bulunmaya ve mücadelelerini meşru ve demokratik platformda sürdürmeye davet etmektedir.

7- Demokrasinin temeli örgütlü toplumdur. Şiddete dayanmamak, şiddeti savunmamak ve demokrasiyi ortadan kaldırmaya çalışmamak koşuluyla, her görüş ve düşünce serbestçe örgütlenebilmelidir.

8- İnsanlığın evrensel kültür mirasına sahip çıkılır ve buna katkıda bulunulurken, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde kültürel bütünlüğün geliştirilmesine ve yerel özelliklerin korunmasına çaba gösterilmelidir.

9- Toplumsal barışın ve huzurun ana dayanağı olan inanç, ibadet, düşünce ve örgütlenme özgürlüğü özgürce kullanılabilmelidir.

10- Türk-İş, kimseye potansiyel suçlu gözüyle bakılmamasını, herkesin Anayasada, onaylanmış uluslararası sözleşmelerde ve yasalarda yer alan temel hak ve özgürlüklerini eşit biçimde ve özgürce kullanabilmesini, güvenlik güçlerinin halkımıza hukuk devleti anlayışı içinde eşit, hoşgörülü ve saygılı davranmasını istemektedir.

11- Türk-İş, faili meçhul cinayetlerin önlenmesini, bunların faillerinin bulunmasını, insan haklarına saygılı hukuk devleti anlayışının tüm soruşturma ve kovuşturmalarda hakim kılınmasını, bir insanlık suçu olan işkencenin kesinlikle önlenmesini, işkencecilerin caydırıcı bir biçimde cezalandırılmalarını talep etmektedir.

12- Türk-İş terör olaylarında devletin resmi güçleri dışında hiçbir gücün kullanılmamasını talep etmektedir.

13- Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin tüm kurumları hukuk devleti anlayışıyla hareket etmelidir.

14- Demokratikleşmenin bir unsuru olarak, yerel yönetimlerin ve yerel meclislerin yetkileri artırılmalıdır. Köyde, işyerinde ve mahallede etkin bir yönetime katılma gerçekleştirilmelidir.

15- Basın ve yayın özgürlüğü en geniş biçimiyle tanınmalı ve idari kararlarla engellenememelidir.

16- Ülkemizde bilimin yol göstericiliği temel kabul edilmeli, egemenliğin kayıtsız şartsız ulusun olduğu anlayışı hâkim kılınmalıdır.

17- Emek en yüce değerdir. Çalışanlar ve emekliler, toplumda hak ettikleri saygın yere sahip olmalıdır.

18- Toplumda, köşeyi dönmeci ve bireyci anlayışlar değil, halkın ve ülkenin çıkarlarını ön planda tutan ve örgütlü davranmayı savunan anlayışlar hâkim kılınmalıdır.

19- Anayasa'nın emrettiği sosyal devlet anlayışı hayata geçirilmelidir.

20- Aile toplumun temelidir. Devlet, her ailenin istihdam, konut, beslenme, sağlık, çocuk yetiştirme, eğitim ve ulaştırma konularındaki gereksinimlerinin karşılanmasında sorumluluk sahibi olmalı ve bu sorumluluğunu öncelikle yerine getirmelidir.

21- Kamu harcamalarında sosyal adaletin sağlanması ve sosyal devlet anlayışının gereklerinin yerine getirilmesine öncelik verilmelidir. Eğitim, sağlık, toplu konut, ulaştırma harcamalarının bütçe içindeki payı artırılmalıdır.

22- Hükümet, Türkiye tarafından onaylanmış 122 sayılı Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmesi hükümleri uyarınca, tam istihdam sağlamaya yönelik bir politika izlemelidir.

23- Devlet, istihdam yaratıcı üretken ve verimli yatırımlar yapmalıdır.

24- Özel sektörün yatırımlarının teşvikinde istihdam yaratma özelliğine öncelik tanınmalıdır.

25- Devlet, sosyal adaletin sağlanması doğrultusunda fiyatlara ve üretilen mal ve sunulan hizmetlerin kalitesine gerekli müdahalelerde bulunmalıdır.

26- Gelir ve servet dağılımı, aktif devlet müdahalesiyle, adaletli hale getirilmelidir. Hayatın her alanında sosyal adalet sağlanmalıdır.

27- Devlet, aşırı kâr peşinde koşanları denetim altına almalıdır.

28- Fabrikalar, bankalar, büyük ticarethaneler, büyük araziler ve çok miktardaki gayrimenkul üzerindeki bireysel tasarruf hakkı, devletin, vatanın ve halkın çıkarları gerektirdiğinde, demokratik bir biçimde denetlenmelidir.

29- Türkiye'de yaşayan vatandaşlarımızın yurtdışındaki mal varlığı ve banka hesapları tespit edilmeli ve kamuoyuna açıklanmalıdır.

30- Yasalarda yer alan yükümlülüklerini yerine getirmeyen işverenlere uygulanacak yaptırımların ağırlaştırılarak, caydırıcı olması sağlanmalıdır.

31- Türkiye'nin gelişmesi ve güçlenmesi ve halkımızın sorunlarının çözümü, kendi çıkarlarına her şeyin üstünde öncelik tanıyan işverenlerin denetimindeki piyasa kurallarına bırakılmamalıdır.

32- Devlet, ülke kalkınmasını demokratik planlama yoluyla yönlendirmelidir.

33- Ülkede ve devlet yönetiminde israf, yolsuzluklar, rüşvet, hırsızlık önlenmelidir, bu konulardaki yaptırımların caydırıcı olması sağlanmalıdır.

34- Devlet, ülkenin ve halkın çıkarlarını göz önüne alarak, piyasaya aktif bir biçimde müdahale etmeli ve piyasayı yerli ve yabancı tekелci işletmelerin hâkimiyetine bırakmamalıdır.

35- Devlet, temel tüketim mallarına uygulayacağı sübvansiyonlarla, dar ve sabit gelirlileri desteklemelidir.

36- Asgari ücret, iki çocuklu bir ailenin insanca yaşamasına yeterli düzeyde olmalı ve-altı ayda bir enflasyona ve ekonomik büyümeye endeksli olarak artırılmalıdır.

37- Asgari ücret tespit komisyonu demokratik bir yapıya kavuşturulmalıdır.

38- Emekli, dul ve yetim aylıkları, gerektiğinde devlet desteğiyle, bu kişilerin insanca yaşamalarına yeterli düzeye çıkarılmalıdır.

39- İşçi ücretleri ile memur ve sözleşmeli personel aylıkları, insanca yaşamaya yetecek düzeye çıkarılmalıdır.

40- Ücretlerde, aylıklarda ve emekli aylıklarında yapılan artışlar en az bir önceki dönemin enflasyonu oranında olmalıdır.

41- Enflasyon, çalışanlar lehine denetim altına alınmalıdır.

42- Devlet, tüketiciyi koruyucu mevzuatın etkili bir biçimde uygulanmasını sağlamalıdır.

43- Devlet, büyük işletmelerin kendi aralarında çeşitli biçimlerde anlaşarak piyasayı denetimleri altına alma girişimlerini önlemelidir.

44- Çay ve tütün gibi küçük üreticilik için önemli alanlarda kamu tekeli yeniden kurulmalıdır.

45- Teknik açıdan zorunlu olmayan durumlarda taşeronlaşma önlenmelidir.

46- Kamu kurum ve kuruluşları tarafından üretilen malların ve sunulan hizmetlerin fiyatlandırılmasında, "sosyal devlet" anlayışı temel alınmalıdır. Tanzim satışları, sübvansiyonlar ve destekleme alımları gibi yollarla, gelir ve servet dağılımındaki büyük adaletsizliği azaltmaya yönelik girişimlerde bulunulmalıdır.

47- KİT'lere yeni kaynaklar aktararak, bu işletmelerin gelişkin teknoloji, verimli ve etken kuruluşlar haline gelmeleri sağlanmalıdır.

48- İktidardaki siyasal partilerin çıkarları doğrultusunda yönetilen, birer arpalık olarak kullanılan ve sermayeyi desteklemek amacıyla kurulup işletilen kamu kurum ve kuruluşları, özerk ve demokratik bir yapıya kavuşturularak, halkımıza hizmet eder hale getirilmelidir.

49- KİT'lerin yönetimi demokratik ve özerk bir yapıya kavuşturulmalı ve çalışanların Yönetim Kurulu üyeliği dahil, yönetime etkin şekilde katılım sağlanmalıdır.

50- Ulusal savunma ile doğrudan ilgili sanayiler kamunun mülkiyetinde ve demokratik yönetiminde bulunmalıdır.

51- Enerji, bir kamu hizmeti olarak devletçe üretilmeli ve devletçe dağıtılmalıdır.

52- Ülkemizin önemli doğal kaynakları, çalışanların etkin yönetime katılımıyla, kamu kurum ve kuruluşları tarafından işletilmelidir.

53- Kıyılar kamu mülkiyetinde olmalı ve ormanlar kamu mülkiyetinde kalmalıdır.

54- Kamu işletmeleriyle eliyle çağdaş teknoloji deniz ve demiryolu ulaştırmacılığı geliştirilmelidir.

55- Kamu hizmeti niteliğindeki posta ve telefon hizmetleri kamu kurum ve kuruluşları tarafından yerine getirilmelidir.

56- Kentlerde belediyelerin mülkiyetinde ve halkın denetimindeki toplu taşımacılık teşvik edilmelidir.

57- Yanlış siyasi kararlar nedeniyle veya sermayeyi desteklemek amacıyla uygun olmayan yerlerde ve geri teknolojiyle kurulan kamu işletmeleri, bir süreç içinde özelleştirilmeli veya tasfiye edilmelidir.

58- Sağlık hizmetleri devlet tarafından, parasız olarak sağlanmalıdır.

59- Koruyucu hekimliğe önem verilmelidir.

60- Eğitim programları çağın gelişmelerine ayak uydurmalı, çağdaş bilgilerle donanmış, düşünme ve problem çözme yeteneği gelişmiş bireyler yetiştirilmelidir. Okul, teçhizat ve eğitim personeli sayısı ve niteliği yükseltilmelidir. Mesleki eğitimde okul-işyeri bağlantısı geliştirilmelidir.

61- Devlet bütçesinden eğitime ayrılan kaynaklar artırılmalıdır. Eğitim, devlet tarafından parasız olarak yapılmalıdır. Eğitim alanında özel teşebbüsün teşvik edilmesine son verilmeli, olanakları sınırlı öğrencilere yaygın bir biçimde ve yeterli miktarda burs sağlanmalıdır.

62- Üniversiteler özerk ve demokratik bir yapıya kavuşturulmalı, YÖK kaldırılmalıdır.

63- Dini eğitim ve öğretimde devletin gözetim ve denetimi etkinleştirilmelidir.

64- Meslek örgütleri bağımsız ve demokratik bir yapıya kavuşturulmalıdır.

65- Ülkemizdeki çalışma mevzuatı bir bütün olarak Uluslararası Çalışma Örgütü'nün ilkeleri ve Türkiye tarafından onaylanmış Sözleşmeleri ile uyumlu hale getirilmelidir.

66- Avrupa Sosyal Şartının Türkiye tarafından çekince konan maddeleri Bakanlar Kurulu tarafından derhal onaylanmalıdır.

67- Tarım ve orman işçileri İş Yasası kapsamına alınmalıdır.

68- Kamu çalışanlarının Türkiye tarafından onaylanmış Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmelerinde yer alan sendikalaşma, grevli toplu pazarlık ve siyasi faaliyette bulunma haklarını kullanmalarının önündeki idari ve hukuksal engeller derhal kaldırılmalıdır.

69- İşçi sınıfının ayrılmaz bir parçasını oluşturan memur ve sözleşmeli personel statülerindeki kamu çalışanları da diğer işçilerle birlikte örgütlene bilmelidir.

70- İşçi, memur ve sözleşmeli personel statülerinde istihdam edilen ve aynı işi yapan kamu ücretli çalışanları arasında ücret ve diğer hak ve özgürlükler konusundaki farklar, işyerlerinde huzursuzluk yarattığı gibi, Türkiye tarafından onaylanmış 111 sayılı Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmesi'ni de ihlal etmektedir. Bu ayrımcılık, en gelişkin haklar diğer statülerde istihdam edilenlere yaygınlaştırılmak yoluyla, sona erdirilmelidir.

71- Eve-iş-verme sistemi içinde çalışanlar da "işçi" sayılmalı ve işçiyi koruyucu mevzuatının kapsamı içine alınmalıdır.

72- Eve-iş-verme sistemi içinde çalışanlar da sendikalara üye olabilmeli ve işkolunda bağitlanmış olan toplu iş sözleşmelerinin hükümleri bu kişiler için de geçerli olmalıdır.

73- Giderek yaygınlaştırmak kısmi süreli çalışma veya diğer esnek çalışma biçimlerinde, işçi hakları ve sendikal hak ve özgürlükler bakımından bir kaybın olmamasını sağlayacak düzenlemeler getirilmelidir.

74- Sendika üyeliklerini Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na bildirme yükümlülüğü, yetki için başvurma tarihinde yerine getirilmelidir (ilgili madde: 2821/22).

75- Sendika üyeliklerini ilgili işverene bildirme yükümlülüğü yetkinin kesinleştiği tarihte yerine getirilmelidir (ilgili madde: 2821/13).

76- Sendika üyelik kayıtları Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından değil, en fazla sayıda işçiyi temsil eden üst örgütün temsilcilerinin de yer aldığı bağımsız ve demokratik bir kurum tarafından tutulmalıdır.

77- İşyerinde çalışan sendika organlarında görevli işçilere de, işyeri sendika temsilcilerine tanınan teminat sağlanmalıdır.

78- Geçerli bir nedene dayanmadan işten çıkarma sona ermelidir.

79- İşten çıkarmanın geçerli bir nedene dayanmaması durumunda verilecek yargı kararıyla söz konusu işçi işe geri döndürülebilmelidir.

80- Konfederasyonlara da toplu pazarlık sürecine aktif olarak katılma ve ulusal düzeyde sözleşme bağitleme hakkı tanınmalıdır.

81- Toplu iş sözleşmesi görüşmelerinde yetkili sendikanın tespiti, en fazla temsil niteliğine sahip işçi ve işveren sendika üst örgütleri temsilcilerinin de yer aldığı bağımsız ve demokratik bir kurum tarafından gerçekleştirilmelidir.

82- 12 Eylül öncesinde aynı işyeri için hem işyeri ve hem de işkolu toplu iş sözleşmesinin aynı anda uygulanması mümkündü. Günümüzde ise yalnızca ya işyeri, ya da işletme toplu iş sözleşmesi uygulanabilmektedir. İşkolu, işyeri ve işletme düzeylerinde toplu iş sözleşmeleri aynı anda uygulanabilirdir.

83- İşkolu düzeyinde toplu iş sözleşmeleri bağitlanabilmelidir.

84- Bir toplu iş sözleşmesinin yürürlük süresi içinde yeniden menfaat uyuşmazlığı çıkarılabilmelidir.

85- Lokavt yasaklanmalıdır.

86- Uluslararası Çalışma Örgütü'nün Türkiye tarafından onaylanmış 87 sayılı Sözleşmesi, barışçıl olmak koşuluyla iş yavaşlatma ve işyeri işgalinin yasal kabul edilmesini gerektirmektedir. Ülkemizdeki çalışma mevzuatı ve uygulama da buna uygun hale getirilmelidir.

87- İşsizlik sigortası uygulanmalı ve işsizlik sigortasının sona ermesi durumunda devlet sosyal yardım yapmalıdır.

88- Milli Savunma Bakanlığı ile Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı'nca doğrudan işletilen işyerlerinde 12 Eylül öncesinde grev yasağı yoktu; grev hakkının kullanılması bazı önkoşullara bağlanmıştı. Günümüzde bu işyerlerinde geçerli olan grev yasağı kaldırılmalıdır.

89- Özel radyo ve televizyonlarda ücret karşılığında çalışanlar 212 sayılı Basın İş Yasası kapsamına alınmalıdır.

90- 15 yaşından küçük çocukların ücretli olarak çalıştırılmaları kesinlikle engellenmelidir.

91- Serbest bölgelerde çalışan işçiler de tüm işçi haklarına ve sendikal hak ve özgürlüklere sahip olmalıdır.

92- İşçi alacaklarının gecikmesinde yargı kararına gerek kalmaksızın en yüksek oranlı mevduat faizi uygulanmalıdır.

93- Devlet İstatistik Enstitüsü, enflasyon oranlarını saptayarak, ücret ve aylıkların belirlenmesi sürecini etkilemektedir. Ancak bu bilgiler sendikalara verilmemekte, sendikaların enflasyon oranlarının doğruluğunu denetleme olanağı ortadan kaldırılmaktadır. DİE'de işçilerin ve memurların yetkili örgütlerince belirlenecek temsilcileri bulunmalıdır.

94- İşçilerden ve memurlardan yapılan kesintilerle oluşan tasarrufu teşvik ve konut edindirme fonları, işçilerin ve memurların demokratik yönetimi ne devredilmelidir.

95- 1 Mayıs, işçi sınıfının uluslararası birlik, dayanışma ve mücadele günü olarak kutlanmalı ve genel tatil olmalıdır.

96- Kayıt-dışı ekonomi engellenmeli, vergi kaçakçılığı önlenmeli, vergi kaçırıcılara devlet malını çalanlarla aynı ceza verilmelidir.

97- Sermaye ve tarıma sağlanan vergi ayrıcalıkları ve istisnaları kaldırılmalıdır.

98- Vergi yükü, kazanç ve servete göre adaletli bir biçimde dağılmalıdır.

99- Başta spekülâtörler, rantiyeler, büyük toprak sahipleri, büyük tüccarlar, ithalat ve ithalatçılar ve bankacılar olmak üzere tüm sermaye ve servet sahipleri etkili bir biçimde vergilendirilmelidir.

100- İşçilerin ve memurların sırtındaki gelir vergisi ve dolaylı vergi yükü azaltılmalıdır.

101- Asgari ücret miktarı kadar gelirden vergi kesilmemelidir.

102- Yerli ürünlerin kullanımını özendiren politikalar izlenmelidir.

103- Haftalık çalışma süresi 1983 yılında yapılan bir yasa değişikliğiyle, ücrette bir azalma olmaksızın, 45 saate indirildi. Avrupa Birliği ülkelerin de bu süre 40 saat ve altındadır. Haftalık çalışma süresi 40 saate indirilmelidir.

104- Mazeret izinleri ve yıllık ücretli izinler konularında Avrupa Birliği ülkelerinde geçerli olan düzeyler ülkemizde de uygulanmalıdır.

105- Kamu kesimindeki geçici işçilerin kadroya geçirilmeleri sağlanmalıdır.

106- Mevsimlik işlerde işçilerin işe giriş ve işten çıkış tarihleri önceden belirlenmeli ve açıklanmalıdır.

107- Kamu işveren sendikaları kapatılmalıdır.

108- Kamu kesimi işverenlerinin özel sektör işverenleri ile aynı örgütlere üye olmaları yasaklanmalıdır.

109- İş müfettişlerinin sayısı ve yetkileri artırılmalıdır.

110- 19.4.1981 gün ve 2448 sayılı Yasa ile toplu iş sözleşmeleri ile ödenebilecek ikramiye konusunda getirilen tavan kaldırılmalıdır.

111- 1475 sayılı İş Yasası'nın 14. maddesinde 12 Eylül sonrasında yapılan değişiklikle getirilen kıdem tazminatı tavanı kaldırılmalıdır.

112- Özel güvenlik görevlilerinin sendikalaşmasını yasaklayan 22.7.1981 gün ve 2495 sayılı Yasa iptal edilmeli ve özel güvenlik görevlilerinin sendikalaşmasına olanak tanınmalıdır.

113- 15.6.1985 gün ve 3218 sayılı Serbest Bölgeler Yasası, serbest bölgelerde kuruluştan sonraki on yıllık dönemde tüm grevleri yasaklamaktadır. Bu yasak kaldırılmalıdır.

114- 4.10.1983 gün ve 2908 sayılı Dernekler Yasası uyarınca, sendikacıların diğer ülkelerdeki toplantılara katılabilmeleri ve yabancı uyruklu

sendikacıların ülkemizdeki toplantılara katılabilmeleri için İşçileri Bakanlığı'ndan izin alınması gerekmektedir. Bu izin koşulu kaldırılmalıdır.

115- TRT Yönetim Kurulu'nda 12 Eylül öncesinde işçilerin bir temsilcisi yer alıyordu. 12 Eylül sonrasında yapılan bir yasa değişikliğiyle, bu temsil sona erdirildi. TRT Yönetim Kurulu'nda işçilerin ve memurların yetkili örgütlerinin belirleyeceği temsilcileri bulunmalıdır.

116- 5.6.1986 gün ve 3308 sayılı Yasada, çırakların ve stajyer öğrencilerin sendikalaşması, toplu pazarlık hakkından yararlanması ve greve katılması konusundaki yasaklar kaldırılmalıdır.

117- 12.7.1987 günlü Resmi Gazete'de yayınlanan 87/11945 sayılı Bakanlar Kurulu kararı uyarınca ihtiyaç fazlası askerlik yükümlülerinin kamu kurum ve kuruluşlarında çalıştırılması uygulaması sona erdirilmelidir.

118- 5.6.1986 gün ve 3308 Sayılı Yasa (M. 32/h) uyarınca, sendikaların eğitim fonlarının yüzde 25'lik bölümünün Hükümetin denetimindeki bir fona aktarılma zorunluluğu kaldırılmalıdır.

119- Sendikaların radyo ve televizyon kurması konusunda 13.4.1994 gün ve 3984 Sayılı Yasa ile getirilen yasak kaldırılmalıdır.

120- 1402 Sayılı Yasa uyarınca (M. 3/f), sıkıyönetim dönemlerinde sıkıyönetim komutanı grev hakkının kullanılmasını sürekli olarak yasaklayabilir veya izne bağlayabilir. Bu düzenleme ve uygulama kaldırılmalıdır.

121- Sendika fonlarının kamu bankalarına yatırılma zorunluluğu kaldırılmalıdır.

122- Sendika aidatının miktarı ve aidat dışında sendika üyesinin ücretinden yapılabilecek kesinti konusunda 2821 Sayılı Yasa'da (M. 23) yer alan kısıtlamalar kaldırılmalı, bu konu sendika genel kurullarının iradesine bırakılmalıdır.

123- İşyeri sendika temsilcilerinin sayısı konusu da 2821 Sayılı Yasa'da (M. 34) yer alan kısıtlamalar kaldırılmalı, yasada asgari miktar belirlenmeli, işyerinde uygulanacak sayı tarafların iradesine bırakılmalıdır.

124- Sendika kurucusu, sendika yöneticisi ve işyeri sendika temsilcisi olabilmek için öngörülen önkoşulların büyük bir bölümü Uluslararası Çalışma Örgütü'nün Türkiye tarafından onaylanmış Sözleşmelerine aykırıdır. Bu anti-demokratik kısıtlamalar kaldırılmalıdır.

125- Sendikacıların ve sendikaların siyasi alandaki faaliyetlerini kısıtlayan tüm yasaklama ve kısıtlamalar kaldırılmalıdır. Sendikaların ve konfederasyonların, demokratik biçimde alınmış kararlar doğrultusunda siyasal partilerle her türlü ilişki kurabilmelerine olanak tanınmalıdır.

126- Sendikalar üzerindeki Maliye Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Devlet Denetleme Kurulu denetimi sona erdirilmelidir, sendikaların denetimini genel kurullar ve bu genel kurullarda seçilen denetim kurulları yerine getirmelidir.

127- 1982 Anayasasının 18. maddesi ikinci fıkrasında olağanüstü hallerde vatandaşların zorla çalıştırılabileceği hükmü getirilmiştir. Türkiye tarafından onaylanmış 105 sayılı Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmesi'ni ihlal eden bu hüküm kaldırılmalıdır.

128- 1402 sayılı Sıkıyönetim Yasası'nın sıkıyönetim komutanlarına işçi ve memurları işten çıkarma ve bölge dışına gönderme yetkisi veren hükümleri, Türkiye tarafından onaylanmış 111 sayılı Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmesi'ni ihlal eden bir düzenlemedir. Bu hüküm kaldırılmalıdır.

129- Toplu sözleşme görüşmelerinin 60 gün süreyle kısıtlanması uygulamasına son verilmelidir.

130- Toplu pazarlık görüşmelerinde zorunlu arabuluculuk aşaması kaldırılmalı, taraflar i-terlerse arabulucu kurumunu kullanmalıdır.

131- Bakanlar Kurulu tarafından 2822 sayılı Yasanın 11. maddesi uyarınca teşmil edilen bir toplu iş sözleşmesinin yürürlük süresi sona eren kadar işyerinde yeni bir toplu iş sözleşmesi bağitlanamamaktadır. Teşmil edilen bir toplu iş sözleşmesinin uygulandığı işyerindeki işçilerin bir sendika da örgütlenmeleri durumunda, bu süre içinde dahi yeni toplu sözleşme imzalanabilmelidir.

132- İşçi-memur ayrımı kaldırılmalıdır.

133- Kamu kesiminde ve özel kesimde tüm ücretli çalışanların, Türkiye tarafından onaylanmış Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmelerinden kaynaklanan sendikalarda örgütlenme, toplu pazarlık ve grev haklarını kullanmalarının önündeki iç hukuk engelleri kaldırılmalıdır.

134- Memur ve sözleşmeli personel statülerinde istihdam edilen kamu çalışanlarının, Türkiye tarafından onaylanmış 151 sayılı Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmesi'nden kaynaklanan siyasi faaliyette bulunma hakkını kullanmalarının önündeki iç hukuk engelleri kaldırılmalıdır.

135- Ormancılıkta vahidi fiyat uygulamasına son verilmelidir.

136- Sözleşmeli personel uygulamasına son verilmelidir.

137- İşçi statüsünde çalışanların memur ve sözleşmeli personel statüsüne geçirilmesi uygulamasına son verilmelidir.

138- Zorunlu emeklilik uygulaması sona erdirilmelidir.

139- Türkiye, tüm ücretli çalışanların grev hakkını düzenleyen 87 sayılı ILO Sözleşmesi'nin onaylamıştır. Uluslararası Çalışma Örgütü yetkili organlarının 87 sayılı Sözleşme ile ilgili olarak grev hakkı konusunda kabul ettiği ilkeler doğrultusunda, barışçıl olmak koşuluyla, her türlü grev yasal kabul edilmeli, onaylanmış Sözleşmenin gerekleri ülkemizde de geçerli kılınmalıdır.

140- Genel grev yasal bir hak olarak tanınmalıdır.

141- Hak grevi hakkı yeniden tanınmalıdır.

142- Dayanışma grevi yasal bir hak olarak tanınmalıdır.

143- Sendikasız.işçilere de grev hakkı tanınmalıdır.

144- İşçiler ve sendikalar, toplu sözleşme ile doğrudan ilişkili olmayan konularda da grev hakkına sahip olmalıdır.

145- Konfederasyonların da grev kararı alma ve uygulama yetkisi olmalıdır.

146- Sendikanın yetkili organ kararlarıyla sorumlu olmadığı hiçbir eylem nedeniyle sendikaya mali yükümlülük getirilmemelidir.

147- Su, elektrik, havagazı, termik santrallerini besleyen linyit üretimi, tabii gaz ve petrol sondajı, üretimi, tasfiyesi ve dağıtımı ile, üretimi nafta veya tabii gazdan başlayan petrokimya işlerinde grev yasağı kaldırılmalıdır.

148- Banka ve noterlik hizmetlerinde grev yasağı kaldırılmalıdır.

149- Kamu kuruluşlarınca yürütülen şehir içi deniz, kara ve demiryolu ve diğer raylı toplu yolcu ulaştırma hizmetlerinde grev yasağı kaldırılmalıdır.

150- Eğitim ve öğretim kurumlarında grev yasağı kaldırılmalıdır.

151- Sağlık hizmetlerinde acil servisler ve işler dışındaki birimlerde grev yasağı kaldırılmalıdır.

152- Milli Savunma Bakanlığına bağlı işyerlerine ilişkin mevzuat, çağdaş işçi haklarına ve sendikal hak ve özgürlüklere uygun hale getirilmelidir.

153- Uluslararası Çalışma Örgütü'nün Türkiye'nin onaylamış olduğu 87, 98 ve 151 sayılı Sözleşmelerden kaynaklanan sendikalaşma, grevli toplu pazarlık, barışçıl eylem ve siyasi faaliyette bulunma haklarını kullandıkları için işçiler, kamu çalışanları ve sendikacılar hakkında açılan davalar sona erdirilmeli, bu meşru haklarını kullanan kişiler hakkında verilen cezalar iptal edilmelidir.

154- Bakanlar Kurulunun grev erteleme yetkisi kaldırılmalıdır.

155- Grev gözcülerine barınak yapılmasını yasaklayan hüküm kaldırılmalıdır.

156- Grev sırasında grev uygulanan işyerinin girişlerine aşılabilecek afiş ve pankartlar konusundaki kısıtlama ve yasaklamalar kaldırılmalıdır.

157- Grev gözcülerinin sayısı ve faaliyeti konusundaki kısıtlama ve yasaklamalar kaldırılmalıdır.

158- 12 Eylül öncesinde alınan grev kararının 60 gün içinde uygulanması zorunluluğu yoktu. 2822 Sayılı Yasa'da öngörülen bu düzenleme ILO ilkelerine de aykırıdır. Bu kısıtlama kaldırılmalıdır.

159- 12 Eylül öncesinde, grev uygulama kararını 6 işgünü önceden işveren bildirme zorunluluğu yoktu. 2822 sayılı yasada öngörülen bu düzenleme ILO ilkelerine de aykırıdır. Bu kısıtlama kaldırılmalıdır.

160- Grev sırasında işyerini terk etme yükümlülüğü Türkiye tarafından onaylanmış Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmeleriyle çelişmektedir. Bu yükümlülük kaldırılmalıdır.

161- Usul hatası nedeniyle işçilerin ve sendikaların grev hakkının ortadan kalkması engellenmelidir.

162- Mahkemelerin, "grev hakkının iyi niyet kurallarına aykırı tarzda, toplum zararına ve milli serveti tahrip edecek şekilde kullanılması" gibi gerekçelerle grevi durdurma hakkı (2822/47) kaldırılmalıdır.

163- Grevi uygulayan sendikanın işyerindeki üyelerinin dörtte üçünün sendika üyeliğinden ayrılması durumunda mahkemelere grevi durdurma yetkisi veren hüküm (2822/51) kaldırılmalıdır.

164- 12 Eylül öncesinde, uygulanan bir grevin ardından, bağitlanan toplu iş sözleşmesi ile grev süresinin ücretinin işçilere ödenmesi olanaklıydı. 2822 sayılı Yasanın 42. maddesi bu uygulamayı yasaklamaktadır. Bu yasak kaldırılarak, grev süresinin ücretinin ödenip ödenmeyeceği tarafların iradesine bırakılmalıdır.

165- Yabancıların ülkemizde kaçak olarak çalışmaları önlenmelidir.

166- Kaçak işçilik, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, SSK ve Maliye Bakanlığı'nın sendikalarla birlikte yapacakları çalışmayla, önlenmelidir.

167- Kamu kurum ve kuruluşları özel sektöre fason üretim yaptırma uygulamasını asgariye indirmelidir. Kamu kurum ve kuruluşları ellerindeki makine ve teçhizatı geliştirerek ve etkili bir biçimde kullanarak, emanet işleri artırmalıdır.

168- 94 sayılı Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmesi, ilgili Bakanlar Kurulu kararı ve 1993 yılı kamu kesimi toplu iş sözleşmelerine konan hüküm uyarınca, kamu kurum ve kuruluşları tarafından ihaleyle yaptırılan tüm işlerde, işkolunda bağitlanmış toplu iş sözleşmesinin ücretlere ve diğer konu-

lara ilişkin hükümlerinin sendika üyesi olmasalar dahi taşeron işçilerine ve fason olarak iş yapan işyerlerinin işçilerine uygulanması sağlanmalıdır.

169- Çalışma yaşamına ilişkin düzenlemeleri ihlal eden işverenlere verilen cezalar caydırıcı bir düzeye çıkarılmalıdır.

170- İşçi sağlığı ve iş güvenliğine ilişkin mevzuat, yeni teknolojiler ve girdiler göz önüne alınarak, çağdaşlaştırılmalıdır.

171- İşçi sağlığı kurulları demokratik bir yapıya kavuşturulmalı, bu kurulların yetkileri artırılmalı ve etkin bir biçimde çalışmaları sağlanmalıdır.

172- İşe yeni alınan işçilere, çalışma saatleri içinde, işçi sağlığı ve iş güvenliği eğitimi yaptırılmalıdır.

173- TRT'de, sendikalarla işbirliği içinde, işçi sağlığı ve iş güvenliği konularında düzenli programlar yayınlanmalıdır.

174- Sosyal güvenlik sosyal devlet anlayışıyla gerçekleştirilmelidir. Sosyal güvenliğin finansmanına devlet de katılmalı, sosyal sigorta primi işçi ve işveren payı azaltılmalıdır.

175- Devlet, sosyal güvenliğin finansmanına katkıda bulunduğu oranda SSK yönetiminde temsil edilmelidir.

176- SSK yönetimi demokratik ve özerk bir hale getirilmelidir.

177- SSK, karşılığında prim almadığı sosyal risklerden sorumlu tutulmamalıdır.

178- SSK'nın müfettiş sayısı artırılmalı, müfettişlerin yetkileri ve denetimi daha etkili hale getirilmelidir.

179- Kaçak işçi çalıştırmanın, bordroda düşük ücret ve kısa çalışma süresi göstermenin cezası artırılmalıdır.

180- SSK, özel sosyal güvenlik kuruluşları, Emekli Sandığı ve Bağ-Kur sigortalıları arasında yükümlülükler ve haklar konusunda uyum sağlanmalıdır.

181- Yaşlılık aylığına hak kazanma koşulları, sigorta tekniği göz önünde bulundurularak, Sosyal Sigortalar Kurumuna prim ödeyenlerin temsilcileri tarafından demokratik biçimde belirlenmelidir.

182- Sosyal sigorta primlerinin işverenlerce zamanında yatırılmasını sağlayacak yasal ve idari düzenlemeler yapılmalıdır.

183- SSK alacaklarının faizleri affedilmemeli, alacaklar takside bağlanmamalıdır.

184- SSK genel kurulları her yıl toplanmalı ve önemli konularda karar ve ibra yetkisi tanınarak, danışma organı olmaktan çıkarılmalıdır.

185- Sosyal güvenlikteki finansman açığının kapatılması için SSK gayrimenkullerinin satışı yoluna gidilmemelidir.

186- SSK sağlık tesislerinin sağlık işletmesi haline getirilerek özelleştirilmesi girişimlerine son verilmelidir.

187- Özel sigorta programları devlet tarafından sıkı bir biçimde denetlenmelidir.

188- Kırsal kesimde demokratik kooperatifçilik desteklenmelidir.

189- Tarım satış ve kredi kooperatiflerinin ve merkez birliklerinin yönetimi demokratik ve özerk olmalıdır.

190- Gelecekte ödünç aldığımız çevre korunmalı, çevrenin temizlenmesinin maliyetini kirlenler ödemelidir.

ÖZET

1980 sonrası dönemde Türk-İş, 1980 öncesinde benimsediği hükümetlerle geleneksel iyi ilişkiler kurma politikasını gerek Bülent Ulusu, gerekse 1985 yılına kadar I. Özal Hükümetiyle sürdürmüştür. Ancak ANAP Hükümeti'nin çalışma hayatı ile ilgili sorunlarda Türk-İş'in isteklerini dikkate almaması üzerine sendika-hükümet ilişkilerinde sadece Türk-İş açısından değil Türk sendikacılığı açısından da yeni bir döneme girilmiştir.

Hükümetin, Türk-İş, çalışma hayatı ile ilgili istekleri ve uzlaşma arayışlarına soğuk bakması üzerine, Türk-İş de, hükümetlerle geleneksel iyi ilişkiler kurma politikasını değiştirmek durumunda kalmıştır. Nitekim, Türk-İş yönetimi, 22-23 Aralık 1986'da toplanan 14. Genel Kurulunda kendi ifadesiyle, konfederasyonlarının "ilk defa bir siyasî iktidara karşı eylem yapmak zorunda kalacaklarını" vurgulamıştır. Türk-İş, bu tarihten sonra iktidarın karşısında yer almış, siyaset yasağının kaldırılması oylamasında ve 1987 Genel Seçimleri'nde hükümet karşıtı tavır takınmıştır.

1991 sonbaharında yapılan genel seçimler sonrasında iktidar değişikliği olmuş, koalisyon protokolünde ve programında "işsizlik sigortası", "iş güvencesi", memurlara sendikal hak verilmesi gibi çalışanları yakından ilgilendiren taahhütlerin yer aldığı DYP-SHP Koalisyon Hükümeti işbaşına gelmiştir. Yeni kurulan Koalisyon Hükümetinin programında sendikaların yıllardır yasalaşmasını bekledikleri hususların yer alması, koalisyonun bir kanadını sosyal demokrat kimlikli bir partinin oluşturması, başlangıçta sendikaları umutlandırmış ve onları bir bekleyiş içine sokmuştur. Nitekim, 1992'den itibaren toplu iş mücadelelerinde kayda değer azalmalar görülmüştür. Ancak zaman içinde sendikaların Koalisyon Hükümetinden, işsizlik sigortası, iş güvencesi, emeklilik yaşının aşağı çekilmesi gibi beklentilerinin sonuçsuz kalması, ANAP hükümetleri döneminde başlatılan özelleştirme uygulamalarının 5 Nisan 1994 istikrar paketi içerisinde ağırlıklı

olarak yeniden yer alması, sendikalar cephesinde hayal kırıklığına neden olmuştur. Türk-İş, bu tarihten sonra özelleştirmeye karşı eylemlerini artarak sürdürmüştür. Hatta 24 Aralık 1995 Genel Seçimleri öncesinde DYP ve CHP'ye oy verilmemesi için bildiri bile yayınlamıştır.

Türk-İş, 1997 yılında Refah-Yol Hükümeti'nin düşürülmesinde önemli rol oynamıştır.

1999 yılında yapılan Genel Seçimler sonucu oluşan DSP-MHP-ANAP Koalisyon Hükümeti'nin Kasım 2000 ve Şubat 2001'de yaşanan ekonomik kriz karşısında gerekli önlemleri almaması, IMF eksenli politikaları terk etmemesi üzerine Türk-İş, Emek Platformu'nu oluşturan kuruluşlarla birlikte yurt genelinde IMF karşıtı yoğun bir kampanya yürütmüştür.

Türk-İş Genel Başkanı Bayram Meral, 2002 Genel Seçimleri'nde CHP'den milletvekili seçilmiş, yerine gelen Salih Kılıç, Konfederasyonun benimsediği partilerüstü politikayı sürdürmeye devam etmektedir.

ABSTRACT

In the post 1980 period, Turk-Is maintained its policy to sustain good relations with the governments namely Bulent Ulusu cabinet and first Turgut OZAL cabinet as well. But, as ANAP government took no notice of Turk-Is's demands, the union-government relationship in Turkey has entered a new phase not only for Turk-Is but also for the whole Turkish labor union community.

As the government kept distance against the rapprochement and compromise efforts and new demands of Turk-Is, the union had to change its traditional policy of maintaining good relations with the government. Consequently, in the 14th General Assembly of Turk-Is which was held in 22-23 December 1986, it was stated that "for the first time they would have to take action against a political government". After this date, Turk-Is has taken an anti government stance and opposed government in the referendum for the abolishment of political rights prohibition and in 1987 general elections.

After the general elections of autumn 1991, the political government has changed and DYP-SHP Coalition cabinet which involved in its coalition protocol commitments such as "unemployment insurance" and "job security", "recognizing union rights for public officials" has came to power. The unions were initially hopeful for this coalition as their protocol included the enactment of standing labor issues that unions long fought for and as one party of the coalition (SHP) had a social democratic political identity. As a matter of fact, after 1992 there has been a substantial decrease in struggles for the collective wage contracts. But the unions were disappointed as the government's commitments in unemployment insurance, job security and the decrease in the retirement age proved fruitless and policies and activities such as the continuation of the privatization policies initiated by ANAP. Consequently, Turk-Is intensified its anti privatization demonstrations.

Moreover, Turk-Is even distributed bulletins demanding people to vote against the Coalition parties in the elections held in 24th December 1995.

Turk-Is played an important role in the overthrow of the Refah-Yol government in 1997.

As the DSP-MHP-ANAP coalition government which came to power after 1999 elections failed to take necessary actions against the November 2000 and February 2001 economic crises and abstained abandoning IMF guided policies, Turk-Is, along with other institutions forming “Emek Platformu” (Labor Platform), has initiated an intense nationwide anti-IMF campaign.

In 2002, Bayram Meral, head of Turk-Is, was elected to parliament as a CHP MP and the successor leader Salih Kılıç continues the confederation’s policy of acting above party politics.